

Heemkundige Kring

«Oud-Wachtebeke»

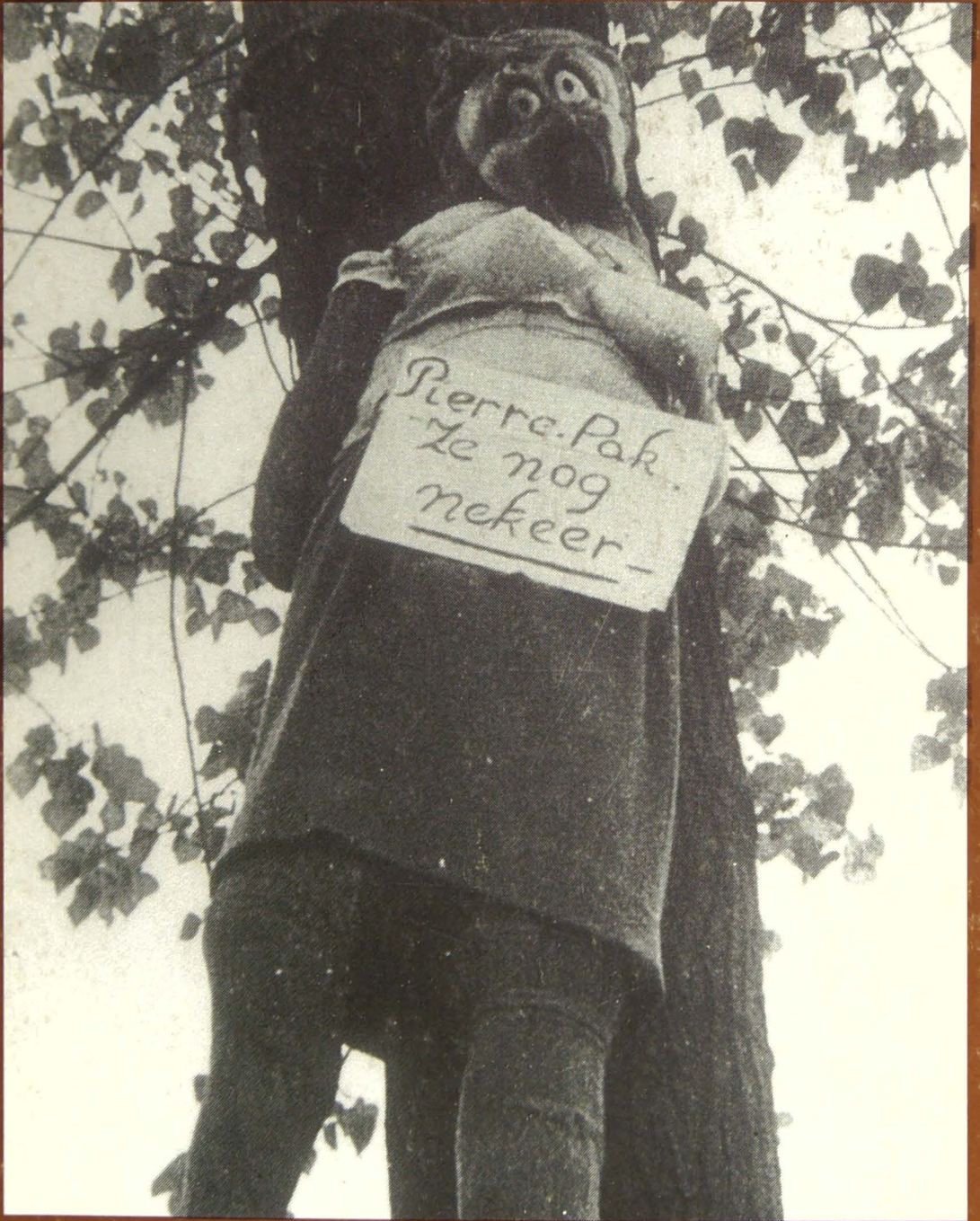

Foto omslag genomen in april 1968 door notaris J. Van Winckel uit Lokeren. Deze werd ons geleend door Frans De Vos, voorzitter H.K. De Souvereinen uit Lokeren. Verdere uitleg zie onder „Ezuë een Scharminkel, en andere dingen”

**DIT BOEK WORDT OPGEDRAGEN
AAN ALLE MENSEN DIE IN DE LOOP DER JAREN
MEEGEWERKT HEBBEN, MAAR VOORAL AAN**

MAURITS BUYLE

DIE NU AL ENKELE JAREN HET JAARBOEK DRAAGT

P02091631

- * Dit boek wordt uitgegeven met de steun van het Provinciaal Bestuur van Oost-Vlaanderen en van het Gemeentebestuur van Wachtebeke.
- * Onze hartelijke dank aan alle medewerkers aan dit Jaarboek, zowel aan de enkele die onbekend willen blijven als aan

DE EERSTE WERELDOORLOG

DELACOURT	Maria	Overslag-Axel	verhaal
DE MEY	Alfons	Destelbergen	verhalen
DIELEMAN (†)	Edward	Mendonk	verhaal
GIJSEL	Maria	Wachtebeke	verhaal
HESTERS	Paul	Wachtebeke	artikel internering
NOË	Gebroeders	Wachtebeke	verhalen
VAN BAMBOST	Edward	Overslag	verhalen
VAN DEN HENDE	Alfons	Wachtebeke	verhaal
	Edward		
	Prosper		
VAN DER STEE	Judoka	Brabant (NDL)	verhaal
VAN DE VAERT	Theofiel	St.-Kruis-Winkel	verhaal
VAN DE VOORDE	Frans	St.-Kruis-Winkel	verhaal

OUDE BEROEPEN

COOLS	Gust	St.-Kruis-Winkel	verhaal duiken
SAEY	Edgard	Zeveneken	verhaal pompen boren
VAN ASSEL	Alfred	Wachtebeke	verhaal pompen boren
VAN BAMBOST	Edward	Wachtebeke	verhaal pompen boren
POPPE	Fernand	Eksaarde	verhaal pompen boren

(zie verder blz. 4)

Heemkundige Kring

«Oud-Wachtebeke»

Wachtebeke

JAARBOEK 1988

EZUE EEN SCHARMINKEL... EN ANDERE DINGEN

SAGEN

ACKERMAN	Leon	Oostakker	Oostakker
ADRIAENSEN	Denis	Oostakker	Kempen
BEYEN	August	Bredene	Bredene
BLENDEMAN	Albert	Stekene	Stekene
BORGT	René	Moerbeke	Moerbeke
DE CORTE	Rafaël	Zelzate	Scheldewindeke
DE LA RIVIÈRE	Georges	Ertvelde	Kluizen
DIELEMAN	Edward	Mendonk	Mendonk-Moerbeke
GEURTS	Jozef	Kalken	Kalken
HOEBEKE	Guy	Wachtebeke	
PIETERS	Marcel	Lokeren	
VAN DEN HENDE	Jules	Wachtebeke	Eksaarde
VAN DE VAERT	Theofiel	Sint-Kruis-Winkel	Terdonk
VAN KERCKHOVE	Ernest	Wachtebeke	Wachtebeke
VAN MULLEM			Bierbeek
VAN WAESBERGHE	Yvonne	Wachtebeke	Zelzate
VERBRUGGEN	Edward	Zelzate	Mendonk-Zelzate
VERHAEGEN	Agnes	Schoonaarde	Berlare-Ede
VERLEYZEN	Margriet	Moerbeke	Moerbeke
VERSWALM	Herman	Wachtebeke	

SCHARMINKELLEN

BORGT	René	Moerbeke	Moerbeke
BRACKE	Victor	Wachtebeke	Wachtebeke
DE VOS	Frans	Lokeren	Eksaarde-Lokeren
DE ZUTTER	Anna	Ertvelde	Ertvelde
PIETERS	Marcel	Lokeren	
VAN PETEGEM	Alice	Wachtebeke	Wachtebeke
VERHAEGEN	Agnes	Schoonaarde	Schoonaarde
VERLEYZEN	Elisabeth	Zelzate	Moerbeke

* Niets uit dit boek mag gereproduceerd worden zonder de schriftelijke toestemming van de H.K. Oud Wachtebeke p/a G. Hoebeke, Walderdonk 62, 9070 Wachtebeke.

* Dit boek werd samengesteld door Maurits Buyle en Guy Hoebeke.

DE EERSTE WERELDOORLOG

**Verzameld door Maurits BUYLE
en Guy HOEBEKE**

INLEIDING

De bron der vertellers begint uit te drogen. Toch brengen we ook deze keer nog heel wat, maar dat berust dan deels op reeds gepubliceerd materiaal.

De verzuchting van iedereen die schrijft is van een boek te maken over een bepaald thema. In het geval van de Eerste Wereldoorlog zou het voor ons interessanter geweest zijn al het tot nog toe gepubliceerde materiaal, te verwerken tot één boek, samen met het materiaal van nog niet aangeboorde bronnen zoals het legermuseum, de gemeentearchieven en verschillende musea doorheen Vlaanderen. In dit geval zou er echter veel minder stof gepubliceerd zijn dan nu het geval is in de opeenvolgende jaarboeken.

Het „Verslag van het Provinciaal Comité tot Hulpverlening aan Vluchtelingen in Zeeland Augustus 1914 - 1 Juli 1915” heeft een onmiddellijke betrokkenheid bij wat hier gebeurde en hoort als dusdanig integraal thuis in de reeks van Wachtebeke en de eerste wereldoorlog.

HOOFDSTUK I

ONZE GEÏNTERNEERDEN EN VLUCHTELINGEN IN HOLLAND

I. Een menselijke noot: JUDOKA VAN DER STEE en EDWARD DIELEMAN

Toen we het jaarboek 1987 aan de meer dan negentigjarige Edward gaven, viel ons in dat we eigenlijk het verhaal van de kant van zijn echtgenote, Judoka Van der Stee, geboren in 1901 in Zevenbergen, Noord-Brabant, niet gehoord hadden.

De grootouders Van der Stee zijn uit Zandvliet (België) naar Noord-Brabant getrokken in 1852. Vader Van der Stee is in Nederland geboren. Hij kreeg de naam Louis. Hij had een hof van ongeveer 40 hektaren en vijf paarden.

In de oorlog '14-'18 was Edward Dieleman bij een norse boer en hij was daar niet gelukkig. Edward ging soms met de paarden naar de smid en vroeg daar of die geen betere post kende. Die smid woonde in de Noordhoek. Hij vroeg aan Louis Van der Stee of die niets wist. Louis als volbloed Vlaming voelde trok naar de Vlamingen.

Hij was gehuwd met een Noord-Brabantse Kathrina Melissen.

Edwards boer, Jan Van den Noort, deed zijn knechten om 3 uur uit hun bed tuimelen om de paarden uit de wei te halen en de koeien te melken. Ze kregen geen goede verzorging. Wie ziek werd kon gewoon blijven liggen. Boer Van den Noort had het ook niet begrepen op de Belgen. Zijn vrouw zei „In België is het (zedelijk) zo slecht dat ge met uw kinderen niet buiten kondt komen”.

Er was een groep geïnterneerden die werkten aan een scheepszate aan de Rode Vaart juist voor de Moerdijk. Edward moest zich daar iedere zondag gaan melden. Naarmate de oorlog vorderde en slechter werd voor de Duitsers, werd het systeem lossier voor de geïnterneerden. Edward ging op 3 april 1917 van Harderwijk naar Utrecht. Het sneeuwde daar grote vlokken. De vorst was nog niet uit het land, enkele de paardebonden waren al ingereden. Edward is waarschijnlijk in het najaar van 1917 naar Louis Van der Stee gegaan. Louis woonde in een gehucht met de zeer eigenaardige naam „Stand-daar-buiten”, dat lag aan het stroompje de Mark.

Louis betaalde zes gulden per week: vier aan Edward en twee aan Den Haag. Na de oorlog kreeg Edward al die guldens die Louis aan Den Haag betaald had, terug. Eerlijk waren de Hollanders wel.

Toen Edward veranderde van boer, moest dat gemeld worden, waarschijnlijk door hemzelf.

Judoka had twee broers Jacobus en Cornelis en één zuster Mathilde. Toen Edward op haar boerderij kwam was zij zestien-zeventien jaar. Haar jongste broer kon niet helpen op de boerderij en de oudste moest soldaat worden. Bij een boer van de stand van Louis mochten de dochters niet op het land werken! Louis had dus dringend hulp nodig. Het ganse gezin was blij toen Edward kwam. Hij werd beschouwd als een familielid. Hij had het daar beter dan bij hem thuis, waar ze met twaalfen waren. Edward was een goede werker. Hij was opperknecht, de beste van al het werkvolk op de boerderij.

Toen Edward na de oorlog naar huis weerkeerde, had hij toch nog trek naar de boerderij in Stand-daar-buiten. Hij heeft menige brief geschreven, die beantwoord werden door Judoka als oudste dochter. Dat heeft zo zeven jaar geduurd. Af en toe, éénmaal per jaar kwam Edward nog eens op bezoek bij zijn boer. Dat deden anderen zoals Verswalm, Leon Van Damme en Kamiel De Letter ook. Edward kwam 's zondagsnamiddags aan en bleef tot dinsdags. Zo groeide dat stilaan tussen die twee en op het einde is Judoka met haar vader naar de ouderlijke boerderij van Edward in Moerbeke Waas gekomen.

Ze zijn gehuwd op 1 oktober 1925 in de kerk van Moerbeke-Kruisstraat. Edward wilde niet in Holland trouwen, want het was daar te duur. Het kostte daar meer in aantal guldens dan in België in aantal franken. Maar om in België te kunnen trouwen, moest Judoka zes weken in België wonen, wat ze dan gedaan heeft op het Riethof.

Edward was de oudste van de zes jongste kinderen. Er waren er nog zes oudere. Van al die kinderen was er nog geen enkel getrouwd na de oorlog. En dan op anderhalf jaar trouwden er vijf. Het huwelijksfeest ging door thuis op het hof. De burens werden gevraagd om iets te drinken. Er werd veel gepraat, maar niet gedanst, wel gezongen maar zonder muziek.

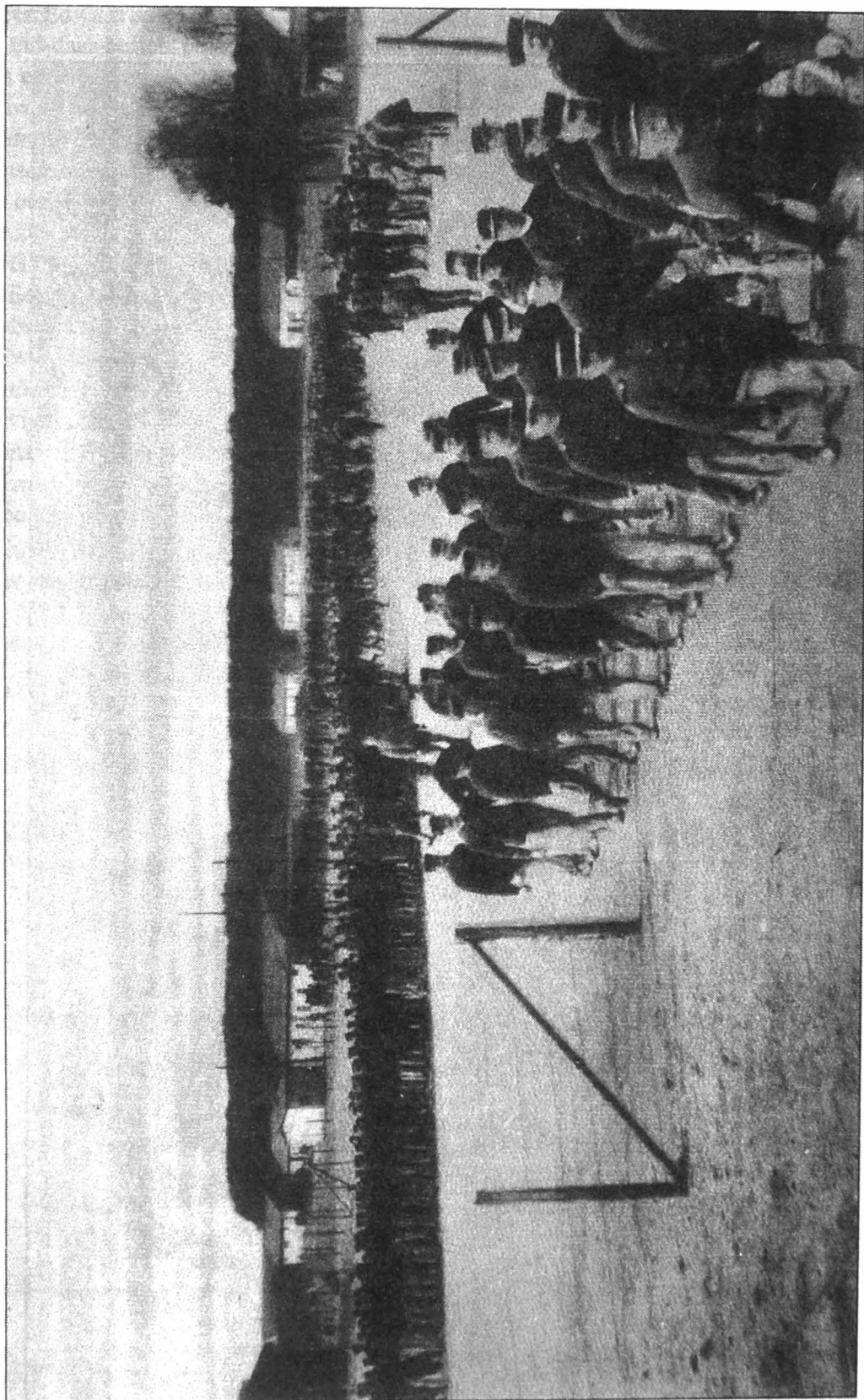
Edward had in die zeven jaar zoveel brieven geschreven dat ze bij Judoka thuis er de oven mee gestookt hebben om brood te bakken en het brood was verbrand.

Judoka Van der Stee links

Judoka Van der Stee (staande, 2e van rechts) in 1926

Interneringkamp bij Zeist

VERSLAG VAN HET PROVINCIAAL COMITÉ TOT HULPVERLEENING AAN VLUCHTELINGEN IN ZEELAND AUGUSTUS 1914 - 1 JULI 1915

SAS VAN GENT

Antwerpen gevallen!

Deze tijding klonk als een donderslag en vol angst voor den snel naderenden vijand vlood de Belgische bevolking van beide oevers der Schelde, in wilde vlucht, enkelen met have en goed, doch de meesten alles achterlatende wat zij ten koste van noeste vlijt en spaarzaamheid hadden samengebracht en waaraan zij gehecht waren, een goed heenkomen zoekend over de Nederlandsche grens.

Ook Sas van Gent had zijn deel van deze arme vluchtelingen.

In onze verbeelding zien wij ze nog aankomen: in lange, eindeloze rijen, deze gepakt en gezakt of vergezeld van volbeladen wagens, gene met ledige handen, van alle aardsche goederen ontbloot.

En waarheen ging deze lange stoet? Helaas de menschen wisten het zelf niet. Sas van Gent hadden velen vroeger ja nauwelijks bij name gekend, maar angst en vrees had ze ook hierheen gedreven, totdat met een zucht van verlichting de Nederlandschen bodem betreden werd.

Toen eerst kwam deze eindeloze schare tot bezinning. Zich te gevoelen in een vrij land, bracht de zelfbeheersching in deze arme zwervers terug, maar daarmee ook voor velen, tot hun schrik en ontzetting, het bewustzijn, dat zij van toen af op de liefdadigheid van hunne medemenschen waren aangewezen.

En wie onzer, werd, bij den aanblik dezer diepgeroerde menschen, niet aangegrepen door den drang des harten, te helpen met raad en daad, zooveel maar in zijn vermogen was? Ieder sloofde zich uit, maar zag tevens ook meer en meer in, dat deze hulp, hoe goed ook bedoeld, in veel te kort schoot, en ook weldra, geheel en al onvoldoende zou blijken, wanneer niet spoedig werd gezorgd, dat deze menschlievende arbeid onder leiding werd gesteld van een degelijk georganiseerd uitvoerend comité.

En daarom een woord van lof en warme hulde, aan de heeren JOS JACOBS en onzen plaatselijken militairen commandant, kapitein VAN DIJK, die het initiatief namen, en de moeilijke taak op zich laadden een plaatselijk steuncomité in het leven te roepen.

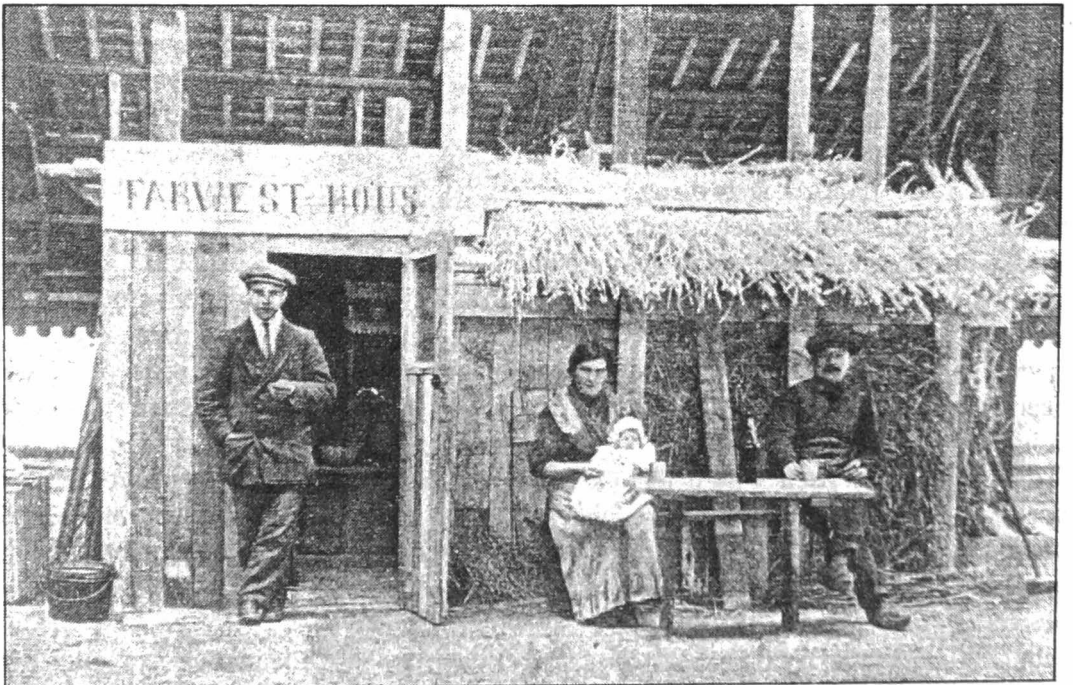
Bij circulaire van 1 October 1914, werd voor dienzelfden dag nog eene openbare bijeenkomst uitgeschreven, waarin staande de vergadering meer dan 60 personen zich voor het lidmaatschap lieten inschrijven.

De directie der Chemische Productenfabriek die reeds sedert lang de poorten harer fabriek voor de vluchtelingen liefderijk had opengesteld, ging nog verder, en stelde, behalve hare kolossale magazijnen, ook hare kantoren beschikbaar, waar toen werd ondergebracht: het permanent bureau van het comité, kliniek, ziekenzaal, en magazijn voor levensmiddelen en kleeren.

Onmiddellijk werd de hand aan het werk geslagen - en voor eene doelmatige verdeling der werkzaamheden, vormden de leden afzonderlijke afdelingen: een voor logies, een voor

Kraamkamer te Sas van Gent

Vluchtelingenwoning te Sas van Gent

kleeding, en een voor de voeding der vluchtelingen, ingedeeld, onder leiding van een Centraal Comité.

Het ledental steeg meer en meer, zoodat op 15 November, het Comité bestond uit de navolgende personen, gerangschikt onder de resp. afdelingen waarbij zij ingedeeld waren: Eere-Voorzitter: Burgemeester P. WAUTERS.

Centraal Comité: de heeren JOS. JACOBS, Voorzitter, kap. VAN DIJK, plaatsel. mil. commandant, SCHULL, kapelaan, EDM. BUYZE, H.F. GROSS, P. MALOTAUX, Ch. L. WAUTERS, mej. AUG. PICHA, de heeren: Fr. STEVENS, (Secretaris), J. DE SMEDT, (Secretaris-Penningmeester).

Afdeeling Logies: de dames mevr. P. MALOTAUX, MEJ. H. VAN DEN BERG, mej. I. BUYSSE, de heeren: Herman JACOBS, Edm. CLAEYSSSENS, J. KLAVERSTEIN, G. STEVENS, P. VLEESCHOUWER.

Afdeeling Kleeding: de dames: mevr. wed. L. STEVENS, mevr. A. BUSSCHAERT, mevr. H. BUSSCHAERT, mevr. V. VERSCHAFFEL, mej. J. BUYSSE, mej. E. PICHA, mej. N. DE SMEDT, mej. A. WAUTERS, de heeren D. VAN DEN BERG, M. VAN GOETHEM, Hon. GOVAERT.

Afdeeling Voeding: de dames: mevr. GROSS, mevr. BERTHOUX, mevr. VAN BOGAERT, mevr. BRIL, mevr. DE COOMAN, mevr. VAN DER FEEN, mevr. KLAVERSTEIN, mevr. MICHAUX, mevr. NOLSON, mevr. RAKHORST, mevr. A.G. STUBBÉ, mevr. Th. STUBBÉ, mevr. R. VERSCHAFFEL, mevr. P. VLEESCHOUWER, dames BERREWARTS, mej. BRUINSMA, dames HAEGENS, dames JACOBS, mej. LAMBERT, dames VAN DER LINDEN, mej. G. MALOTAUX, mej. M. DE SMIDT, dames DE SMET, mej. M. TERNEST, mej. L. WAUTERS, dames WYCKMANS, de heeren EMILE AELBRECHT, C. BERTHOUX, BLANKAERT Sr., BLANKAERT Jr., H. BOCKSTAEL, J. BOECKER, VAN BOGAERT, A. BUSSCHAERT, H. BUSSCHAERT, A. DE COOMAN, DENY, GELDHOF, P. HAMELYNCK, D. HOLLANDER, VAN HOOGENBEMT, GASTON JACOBS, F. LAMBERT, LECLERE, LEGAT, VAN DER LINDEN, MICHAUX, E. MICHELSEN, MOENAERT, A. NEVEJAN, Ch. PAUWELS, PICHA, PISSEROYE, G. RIJCKAERT, notaris SEGERS, ROMAN, E. TERNEST, L. VERHAAK, R., VERSCHAFFEL, Prosper DE VLEESCHOUWER, F. WAUTERS, WERENS, WILLEMS.

Groote moeilijkheden in het samenstellen eener doeltreffende bedeeing werden in den beginne ondervonden, daar de vluchtelingen zich verspreid hadden over de door de industrieelen bereidwillig afgestane lokalen, bij particulieren, in openbare gebouwen en ook op schepen, welke laatste eveneens uit België waren gevlucht, hier een wijkplaats zoekend, en wier aantal tot meer dan 200 steeg.

Spoedig was in dezen toestand evenwel eenige orde gebracht, en beijverde de afdeeling Logies zich, de diverse verblijfplaatsen der vluchtelingen zoo geriefelijk mogelijk in te richten met alles wat beschikbaar was en in allerijl samengebracht. Wat een moeite het gekost heeft om de verblijfplaatsen op bevredigende wijze in te richten, mag blijken, wanneer men nagaat dat in de gebouwen der chemische fabriek alleen, op een gegeven oogenblik, ongeveer 5000 menschen waren ondergebracht en gevoed, terwijl honderde anderen in andere fabrieken, openbare school en schepen, eveneens een behoorlijk onderdak en voeding vonden.

Hygiënische voorzorgsmaatregelen werden zooveel mogelijk getroffen, ten einde epidemiën te voorkomen.

Het geconstateerde geval van diphteritis heeft zich gelukkig tot dit eene beperkt dank zij de snel genomen maatregelen. Medische hulp was dringend noodig, doch schoot evenwel te kort. Op telegrafisch verzoek, zond de Centrale Gezondheidsdienst ons onmiddellijk een geneesheer, met 2 verpleegsters, welke hier bijgestaan werden door een plaatselijken geneesheer, alsmede een tweetal Belgische doktoren en eene Belgische Roode-Kruisverpleegster, die bereidwillig hunne diensten aanboden, en allen de handen weldra vol hadden. Niettegenstaande de ernstig aangetaste zieken, die op advies van Prof. SLEESWIJK per speciale Roode-Kruisboot naar Rotterdam waren doorgezonden en daar in een der Gemeentelijke Ziekenhuizen opgenomen, hebben zich hier toch nog 2 sterfgevallen voorgedaan, welke evenwel meer moesten worden toegeschreven aan den ver gevorderden leeftijd der patiënten. De begrafenis- en verdere kosten dezer beide gevallen, zijn voor een deel door ons comité en voor een deel door het Nederlandsch Comité tot Steun van Belgische en andere slachtoffers, gedragen.

Tijdens het verblijf der vluchtelingen, hebben in de daarvoor ingerichte lokalen 6 bevallingen plaats gehad, en verder onder de door het comité ondersteunde vluchtelingen aan boord van schepen 2, en bij particulieren 1.

Het eerste kind werd geboren den 22 October 1914, en ontving den naam van HOLLANDINA, waarover onze Voorzitter en mede-lid mevrouw L. STEVENS respectievelijk het peter- en meterschap aanvaardden.

Na het vertrek der vreemde doktoren en verpleegsters, werd door den plaatselijken geneesheer voortgegaan medische hulp aan de vluchtelingen te verleen, terwijl waar zulks noodig bleek, door het comité versterkende middelen werden verstrekt.

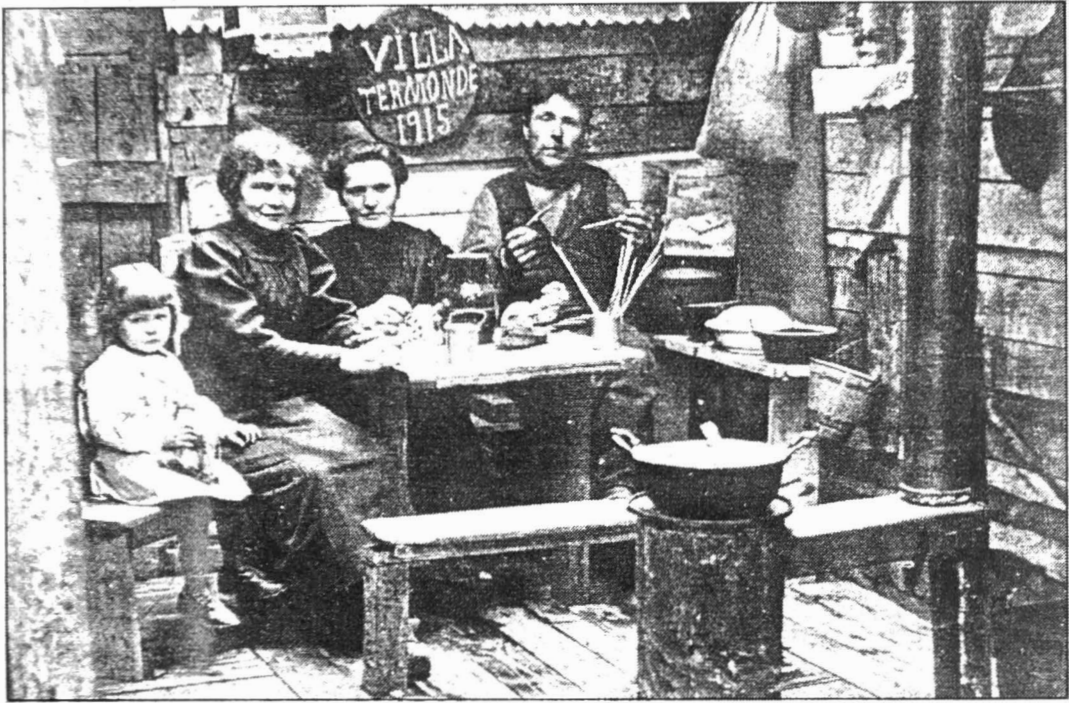
Ten einde eene onoverkomelijke stremming te vermijden, is in overleg met den heer Regeerings-commissaris, burgerlijke en militaire overheden onzer gemeente, het grootste deel der vluchtelingen meer het binnenland in gestuurd, zoodat hierdoor de taak van het comité aanmerkelijk werd verlicht. Bovendien vertrok een groot aantal vluchtelingen, voor wie door bemiddeling van ons comité, of op andere wijze, in binnen- en buitenland, werk was gevonden.

Er kon toen meer aandacht worden geschonken aan iederen vluchteling afzonderlijk, en volgens een vast program worden gewerkt; aldus kon tevens ook meer worden gelet op de opvoeding der kinderen, en kwam met behulp van het sub-comité „Onderwijs” van het Nederlandsch Comité tot Steun van Belgische en andere Slachtoffers te Amsterdam, de Vluchtelingenschool alhier tot stand, aanvankelijk met een leerlingental van 75 Belgische kinderen, en onder leiding van een Belgische leerkracht.

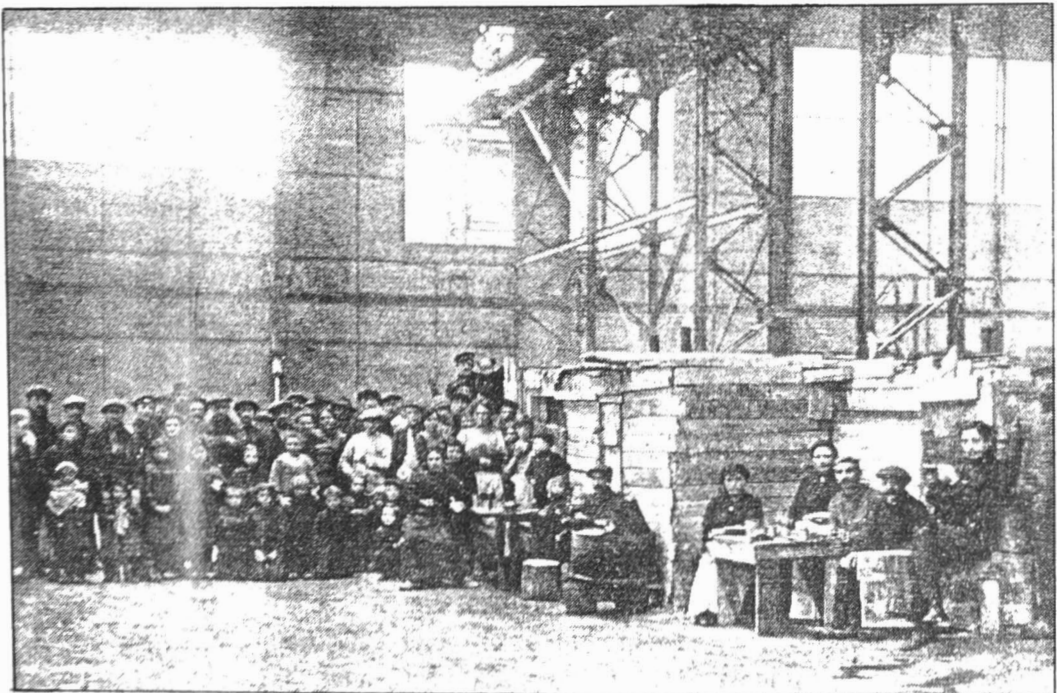
De noodige schoolbanken zijn ons bereidwillig door de gemeente Selzaete (België) in bruikleen afgestaan.

Tot einde Februari was de leiding dezer school toevertrouwd aan den heer Van de Vijvere te Gent, bijgestaan door het hoofd der openbare school alhier. De heer Van de Vijvere, genoodzaakt naar Gent terug te keeren, werd op 1 Maart 1915 opgevolgd door mej. A. Steurbaut, eveneens uit Gent, die tot op heden nog aan de vluchtelingenschool is verbonden. Het aantal leerlingen steeg begin April tot 107, maar werd teruggebracht op 25 in de maand Mei, daar de hier verblijfhoudende schippers intusschen order hadden gekregen Sas van Gent te verlaten, en de meeste leerlingen schipperskinderen waren.

Alle kosten in verband met deze school gemaakt, komen ten laste van het Nederland'sch

Het inwendige eener Vluchtelingen-villa te Sas van Gent

Fabrieksgebouw met Vluchtelingen te Sas van Gent

Comité (Centrale Commissie voor het Onderwijs aan de Uitgewekenen) te Amsterdam. Betreffende de voeding en kleding kan worden medegedeeld, dat de verdeling daarvan is geschied: „zoo spaarzaam mogelijk, doch voor elk genoeg”. Begrijpelijkerwijze, kon in de eerste dagen met het oog op den soms erg beperkten voorraad en het onverwacht groote aantal personen, niet precies aan ieders wensch worden voldaan, en werd zulks door de meesten ook ingezien. De weinige klachten die dan ook inkwamen, bleken geheel zonder grond te zijn, en kan dus met voldoening op het verrichte werk worden teruggezien. Volgens de ter beschikking zijnde gegevens werd ontvangen en, behoudens eenige kleine restanten, aan de vluchtelingen uitgedeeld:

Kleeren:

20 kisten gebruikte kleeren van allerlei maaksel, toegestuurd door de inwoners van Nova Scotia;

2 zendingen nieuwe kleeren en ondergoed van de vereeniging „Hulp in Nood” te Deventer;

6 colli kleeren en diverse artikelen van het Belgisch Consulaat te Terneuzen;

terwijl van het Provinciaal Comité in Zeeland ontvangen is (voor wat kleeren en schoeisel betreft, bijna uitsluitend volgens door ons opgegeven maten vervaardigd):

1200 el linnen voor stroozakken, 200 el linnen voor hoofdkussens, 100 stel mansgoed, 100 mansborstrokken, 150 manshemden, 150 mansonderbroeken, 150 paar manssokken, 57 mans bovenbroeken, 100 stel vrouwengoed, 50 wollen vrouwenlijfjes, 150 paar vrouwenkousen, 150 vrouwenhemden, 150 vrouwenbroeken, 150 vrouwenonderrokken, 100 vrouwenborstrokken, 150 jongensborstrokken, 150 jongenshemden, 73 jongensonderbroeken, 50 paar jongenssokken, 100 jongenstruien, 100 jongensbovenbroeken, 82 paar jongenskousen, 50 wollen meisjeslijfjes, 50 paar meisjeskousen, 155 meisjeshemden, 155 meisjesbroeken, 155 meisjesonderrokken, 105 meisjesborstrokken, 26 meisjesstruien, 105 meisjesjurken, 3 kinderbroeken, 118 paar kinderkousen, 12 kinderhemdjjes, 8 kinderjurkjes, 8 babyponnetjes, 4 babyonderrokjes, 4 babymanteltjes, 4 babymutsjes, 8 babyborstrokjes, 4 paar babysokjes, 4 flanellen babyhoofddoekjes, 8 flanellen babyhemdjjes, 6 witte babyhemdjjes, 45 luiers, 9 wollen luiers, 36 festons, 88 paar mansschoenen, 25 paar vrouwen-schoenen, 25 paar kinderschoenen.

Door ons comité werd bovendien rechtstreeks aangeschaft: een partij ondergoed voor mannen, vrouwen en kinderen, babykleertjes en luiers, alsmede 280 paar klompen, 79 klossen garen, 5 pakjes naalden, kopjes, borden, lepels, vorken en verdere huishoudelijke artikelen.

Voeding

Voor de bereiding van het eten werden bereidwillig eenige groote kookketels aan ons comité in bruikleen afgestaan, waarvan één door het vele gebruik is versleten en waarom twee nieuwe door ons aangeschaft zijn, waarvan een ter vervanging van den versleten ketel.

Aan levensmiddelen is aangeschaft en ontvangen:

Afkomstig van het Provinciaal Comité in Zeeland:

32 zakken bruine boonen, 37 zakken erwten, 331 K.G. kaas, 650 K.G. koffie, 960 K.G. margarine, 15200 K.G. meel, 200 K.G. rijst, 2100 K.G. spek, 525 K.G. zout, 26⁸ K.G. cichorei, 690 K.G. zeep, 45 K.G. suiker, 18 kisten melk met suiker, 4000 K.G. aardappelen,

Spijskokerij te Sas van Gent

6 zakken Amerikaansche bloem, 5 pakken biscuits, 3 kisten allerlei kruidenierswaren, 3 kisten cornedbeef.

Door ons comité rechtstreeks aangeschaft:

500 K.G. erwten, 300 K.G. koffie, 150 K.G. margarine en natuurboter, 540 K.G. vet, 26740 K.G. gebakken brood van door de bakkers geleverd meel, 60 K.G. spek en varkensvleesch, 50 K.G. rundvleesch, 80 K.G. zout, 300 pakjes cichorei, 25 K.G. zeep, 60 K.G. suiker, 350 pakjes kindermeel, 3150 liter versche melk, 25850 K.G. aardappelen, terwijl in den beginne door de militairen werd aangebracht: verscheidene volle wagenladingen brood, bruine boonen, erwten, spek, enz.

Verder is voor het maken der legersteden en stroozakken: 14285 K.G. stroo aangeschaft, en werden tijdens de wintermaanden aan de vluchtelingen wekelijksche bonnen uitgereikt tot een totaalgewicht van 58700 K.G. Engelsche- en Ruhrkachelkolen.

Van de door de Regeering, militairen en particulieren in bruikleen verstrekte dekens, bevinden zich nog op heden, blijkens inventaris: 567 stuks in ons bezit.

Het centraal-comité bleef voeling houden met het Provinciaal Comité in Zeeland, voor alles wat de ondersteuning der behoeftige vluchtelingen betref, terwijl wij tevens in nauwe verbinding bleven met het Nederlandsch Comité tot Steun van Belgische en andere Slachtoffers, gevestigd te Amsterdam, afdeling „Huisvesting” voor hetgeen de „stille behoeftigen” (waarvan wij eveneens eenigen te ondersteunen hadden), aangaat, alsmede met de afdeling „Onderwijs” van hetzelfde Nederlandsch comité, voor de belangen onzer vluchtelingenschool.

Voorts ontvingen wij van alle kanten verzoeken tot opsporing van vermiste familieleden, en waren wij zoo gelukkig, enkele malen hierop gunstig te kunnen antwoorden. Uit alle werelddeelen kwamen oproepingen voor werkvolk, waaraan door een deel der door het comité ondersteunde vluchtelingen gevolg werd gegeven.

Verder werden de talrijke tot ons gerichte verzoeken zoo nauwkeurig mogelijk onderzocht en behandeld, en de uitslag daarvan aan de belanghebbenden in den kortst mogelijken tijd medegedeeld.

Ook hebben wij de inwisseling van Belgisch geld in verbinding met de Nederlandsche Bank, voor de hier vertoevende Belgen in het algemeen, georganiseerd en ter hand genomen, totdat de Belgen zelf in de mogelijkheid waren hierin te voorzien.

De finantiële toestand van het comité, laat zich in de volgende cijfers samenvatten:

ONTVANGSTEN:

Bijdragen van particulieren	f	767.11
waarbij bijzondere vermelding verdient: een bijdrage van den heer LEPERSONNE te Londen groot frs 500,-, een bijdrage van den heer DE KINDER te Philadelphia fl. 60.- en een bijdrage gemeente Zele frs. 60.-.		
Te verrekenen voorschotten namens de Regeering enz.	f	600.-
Stortingen Nederlandsch Comité	f	50.-
Bijdrage Tooneelvereniging Sas van Gent frs 194.18 en fl 87.-	f	176.32
Restituties door Gemeentekas en particulieren voor reeds per kas betaalde rekeningen en voorschotten	f	279.48
Subsidie Provinciaal Comité voor Stille Behoeftigen	f	195.-

Storting Provinciaal Comité	f	1500.-
Totaal	f	3567.91

UITGAVEN:

Uitkeeringen aan Stille Behoeftigen.....	f	195.-
Restitutie voorschot voor Particulieren	f	300.-
Afgedragen aan de Gemeentekas	f	1800.-
Verdere uitgaven volgens Kasrekening: Begrafeniskosten, diverse toe- lagen, telegrammen, porti, vrachten, salaris magazijnier, aankoop versche groenten, schoolgeld R.K. Meisjesschool enz. enz.	f	1077.70
Totaal	f	3372.70
Saldo in kas	f	195.21

Hierbij moet in het oog gehouden worden, dat de rekeningen der door ons direct bestelde levensmiddelen, kleeren, huishoudelijke artikelen, enz. alsmede dokterskosten, vervoer van zieken en vluchtelingen (behoudens enkele uitzonderingen), niet door onze kas, maar door de Gemeentekas zijn betaald.

Hoewel een raming van het aantal Belgische vluchtelingen, dat tijdens de groote drukte door onze gemeente is gepasseerd, moeilijk te maken is, mag veilig worden aangenomen, dat cijfer de 30000 overschrijdt.

Wij kunnen aan dit verslag nog toevoegen, dat bij schrijven van 15 April 1915, de Regeeringscommissaris voor Noord-Brabant en Zeeland, de heer RUIJS DE BEE-RENBROUCK, heeft aangevraagd, nadat alle ondersteunde vluchtelingen uit Sas van Gent zoude zijn vertrokken, toch de aan het comité ter beschikking gestelde lokalen, disponibel te houden, en een deel daarvan in te richten om te kunnen dienen als „Doorgangshuis” voor vluchtelingen welke eventueel nog over de grens mochten komen langs de gemeenten Sas van Gent, Westdorpe en Philippine. Aan dit verzoek is gevolg gegeven, èn door de directie der Chemische Productenfabriek, èn door ons comité, en heeft het geval zich éénmaal voorgedaan, dat vluchtelingen zich bij ons aanmeldden om verder naar een vluchtoord doorgestuurd te worden.

Wij willen dit verslag niet besluiten, alvorens aan ieder lid van ons comité in het bijzonder een woord van dank te richten, voor de belanglooze toewijding, waarmede eenparig tot het goede doel is gearbeid, en mag door ieder op het verrichte werk met voldoening worden teruggezien.

Allen die zich hebben overtuigd hoe er gewerkt is, zullen het hierbij wel volmondig eens zijn, dat als voorbeeld mogen worden gesteld en bij name genoemd, onze comité-leden: Mevrouw VAN DER FEEN, mevrouw A.G. STUBBÉ en mejuffrouw L. WAUTERS, die dag in dag uit zich het lot der arme vluchtelingen hebben aangetrokken, en geen oogenblik op hun post hebben ontbroken.

Maar bovendien zijn wij in niet mindere mate erkentelijkheid en dank verschuldigd aan het Nederlandsch Comité tot Steun van Belgische en andere Slachtoffers gevestigd te Amsterdam, het Provinciaal Comité voor Zeeland, de burgerlijke en militaire overheden onze gemeente, de hier gevestigde industriëlen, (en hierbij denken wij in de allereerste plaats aan de directie der Chemische Productenfabriek), zonder wier krachtdadige en nooit genoeg te

danken medewerking en offervaardigheid, het onmogelijk zou zijn geweest, het schitterend resultaat, dat verkregen is, te bereiken.

Jos. JACOBS, Voorzitter.
J. DE SMIDT, Secretaris-Penningmeester.

WESTDORPE

Reeds in den loop van Augustus en September hadden zich verschillende goeude vluchtelingen in deze gemeente gevestigd. Hulpbehoevenden waren er bijna niet en deze enkelen werden geholpen door particuliere liefdadigheid.

Na het beleg en den val van Antwerpen, toen bij de groote Belgische vlucht duizenden vluchtelingen ons land overstroonden, zou ook deze gemeente, ofschoon niet in die mate als vele andere, geroepen zijn den nood te lenigen van velen, die de particuliere liefdadigheid niet in staat zou zijn te helpen.

Vrijdag 8 October waren met vele goeuden ook eenige gezinnen hulpbehoevende Belgen aangekomen, die voorloopig werden onder dak gebracht o.a. in het gemeente-ziekenhuis. Zaterdag nam de stroom van vluchtelingen toe en het liet zich aanzien, dat van overheidswege moest geholpen worden.

Des middags om twee uur vergaderden ten gemeentehuize de Burgemeester en het dagelijksch bestuur der gemeente, de R.K. geestelijkheid en eenige notabelen om den toestand te bespreken en hulp te bieden.

Een steun-comité werd opgericht met als Eere-Voorzitter: H.J. V. WAES, burgemeester, Voorzitter: H.M.J. MAERTENS, Secretaris: J.F. PEULEMAN, Penningmeester: Pr. KERCKHAERT, Leden: A. DE BELEIR, Th. DE BOEIJE, P.J. BOUWMANS, C. H. v. HAELST, R.R.M. KIEBOOM, A.L. DE MUNCK, J. VERHAERT.

Ook werd een dames-comité opgericht, welk zich belastte met het bereiden en toedienen der spijzen aan de vluchtelingen.

Het was samengesteld uit de volgende dames: PH. BOUWMANS-V.D.MOER, Catharina BOUWMANS, Emma BOUWMANS, Marie BOUWMANS, Madelaine DIERICK, Marie v. HIMSCHOOT, Johanna V.D. HEYDEN, Helena DE JONGHE, Gabriëlle KAMOEN, Imilda KERCKHAERT, Bertha PLASSCHAERT, Marie DE SMET, Irène TEMMERMAN, Savenie V. WAES.

De gemeenteschool werd ontruimd en ingericht voor de vluchtelingen, zoodat dienzelfden dag 9 Oct. om vier uur de vluchtelingen konden worden opgenomen.

Gedurende de volgende dagen nam hun aantal steeds toe, zoodat 750 behoeftige vluchtelingen van het steuncomité huisvesting en voedsel ontvingen.

Bij gebrek aan lokalen was het onmogelijk meer hulp te bieden. In dezen nood kwam echter de liefdadigheid der ingezetenen te hulp. Want het is niet te hoog geschat, wanneer we het aantal vluchtelingen op 2000 schatten, dat kosteloos mocht verblijven op de boerenhoeven en dat, voor een gedeelte althans, kosteloos door de landbouwers werd gevoed.

Het aantal vluchtelingen, dat in die dagen in de gemeente verbleef, is slechts bij benadering te bepalen en wordt geschat op een zeventuizend.

Deze overbevolking van het dorp was niet van langen duur. De meeste vluchtelingen kwamen uit naburige Belgische plaatsen en toen de eerste schrik voorbij was, keerden zij in

groote getale naar hunne verlaten woningen terug.

Na een week was meer dan de helft vertrokken en op 1 November werden er nog 150 geholpen door het steuncomité, terwijl het totale aantal toen nog een duizend beliep.

Nog 100 werden er gesteund op 1 Maart, toen allen naar het vluchtoord te Ede moesten vertrekken. Ruim 40 vertrokken naar het vluchtoord, velen keerden huiswaarts en de overigen zochten in de gemeente werk of gastvrijheid bij de bewoners.

Op 9 October trad het steuncomité in werking en werd de gemeenteschool voor de vluchtelingen ingericht. Een schoollokaal diende tot keuken, een ander tot eetplaats, waar tachtig menschen tegelijk konden aan tafel zitten, en drie andere tot slaappleats voor vrouwen met kinderen.

Ook werden eenige schuren tot nachtverblijf ingericht. Daar het niet mogelijk was ieder per familie te laten slapen, werden de mannen van de vrouwen gescheiden en waren voor ieder afzonderlijk slaapgelegenheden. Wel was de gemeente overvol van menschen, wel was zelfs het raadhuis afgestaan aan de weeskinderen van Selzaete, maar niemand heeft ooit den nacht onder den blooten hemel moeten doorbrengen en ook nimmer is er gebrek aan voedsel geweest. Gelukkig dat het gunstig drooge weder in die dagen ons te hulp kwam; zoo hadden we gedurende den dag altijd plaats voor de tehuisblijvers in de ruime gangen der school, waar overal langs de muren banken waren geplaatst.

Het gedrag der vluchtelingen gaf geen reden tot klagen. Reeds van den eersten dag boden verschillenden zich aan voor de werkzaamheden, voor koken, dienen en schoonmaken, wat onder toezicht en met de hulp der dames van het comité van af den eersten dag door den vluchtelingen zelve is verricht.

Niemand had verwacht, dat de vluchtelingen zóó lang onze gasten blijven zouden en daar de dorpskinderen niet naar school konden gaan, zoolang deze dienst moest doen voor de vluchtelingen, werd op het eind van October de R.K. bewaarschool voor hen ingericht, nadat deze was verlaten door de weeskinderen van Lokeren.

Hierin vertoefden de vluchtelingen nog vier maanden, doch alleen over dag en nadat door het vertrek van velen hunner er meer ruimte was gekomen, was het er zelfs tamelijk gezellig ingericht. Slaapgelegenheden was er boven de bewaarschool, in de gemeenteschool, in een schuur en bij particulieren. Wat particulieren deden geschiedde grootendeels gratis. Ook werd nu gezorgd de families zooveel mogelijk per familie bij elkaar te brengen.

Er heerschte een goede geest onder die menschen en dankbaar waren zij voor het minste goed hen bewezen. Wanneer de gelegenheid zich aanbood werd er een gezellig avondje georganiseerd. In zang en voordracht vonden zij veel genoeg, terwijl een klein geschenk of een eenvoudige tractatie hen in blijde stemming bracht. Bij hun gedwongen vertrek naar het vluchtoord Ede viel het scheiden van onze gemeente hen zwaar en ook de dames en heeren van het comité hadden gaarne voor hen blijven zorgen.

Het comité kreeg van alle zijden hulp om in de behoeften der vluchtelingen te voorzien. Een collecte tot dat doel onder de ingezetenen gehouden bracht f 400 op en na eenige dagen zond de regeering, op aanvraag van den burgemeester, de noodige voorschotten tot het verder onderhoud der vluchtelingen.

Ook ontvingen wij groote zendingen boven- en onderkleederen en eetwaren. Deze waren ons gezonden door het Nederl. Comité tot Steun van Belgische en andere vluchtelingen te Amsterdam, door het Provinciaal Comité te Middelburg en door The Rockefeller Foundation te Rotterdam.

Zoo waren wij in staat, hen, die langeren tijd hier moesten vertoeven, van de noodige

kleederen te voorzien en kon hun ook op Zon- en feestdagen een degelijker maaltijd worden bereid.

In den loop van Januari kon, door de hulp ons geboden door het Provinciaal Comité, eenige hulp worden verleend aan de „stille behoeftigen”. Hun aantal was gering: slechts 5 gezinnen, bestaande uit 18 personen.

Op bevel van den territorialen commandant in Zeeland en van den militairen commandant te Sas van Gent werden de schepen van Belgische schippers, gelegen ten Zuiden der bruggen van Sas van Gent tot aan de Belgische grens, verplaatst naar de Noordzijde dier bruggen, zoodat zij grootendeels onder Westdorpsch gebied kwamen liggen.

In het begin ging alles zijn gewone gang en werden al de schippers gesteund door Sas van Gent. Doch toen ook aldaar de meeste vluchtelingen naar een vluchtoord waren vertrokken, werden zij door de gemeentelijke autoriteiten naar deze gemeente verwezen.

Het steuncomité alhier, dat door het vertrek der vluchtelingen op 1 Maart op non-activiteit was gesteld, moest dus na 8 dagen zijn werkzaamheden opnieuw beginnen.

Het was echter wegens het groote getal, een 350 tal, niet mogelijk hen te spijzen aan een gemeenschappelijken maaltijd. Daartoe waren geen lokalen beschikbaar. Maar driemaal in de week werden aan elk gezin, naar aantal, eetwaren uitgedeeld en was ook alles verkrijgbaar wat in een huisgezin tot het meest noodzakelijke behoort.

Op 1 Mei hield deze bedeeeling op last van den Regeerings-Commissaris op en werden alle schepen op rijkskosten naar elders gesleept.

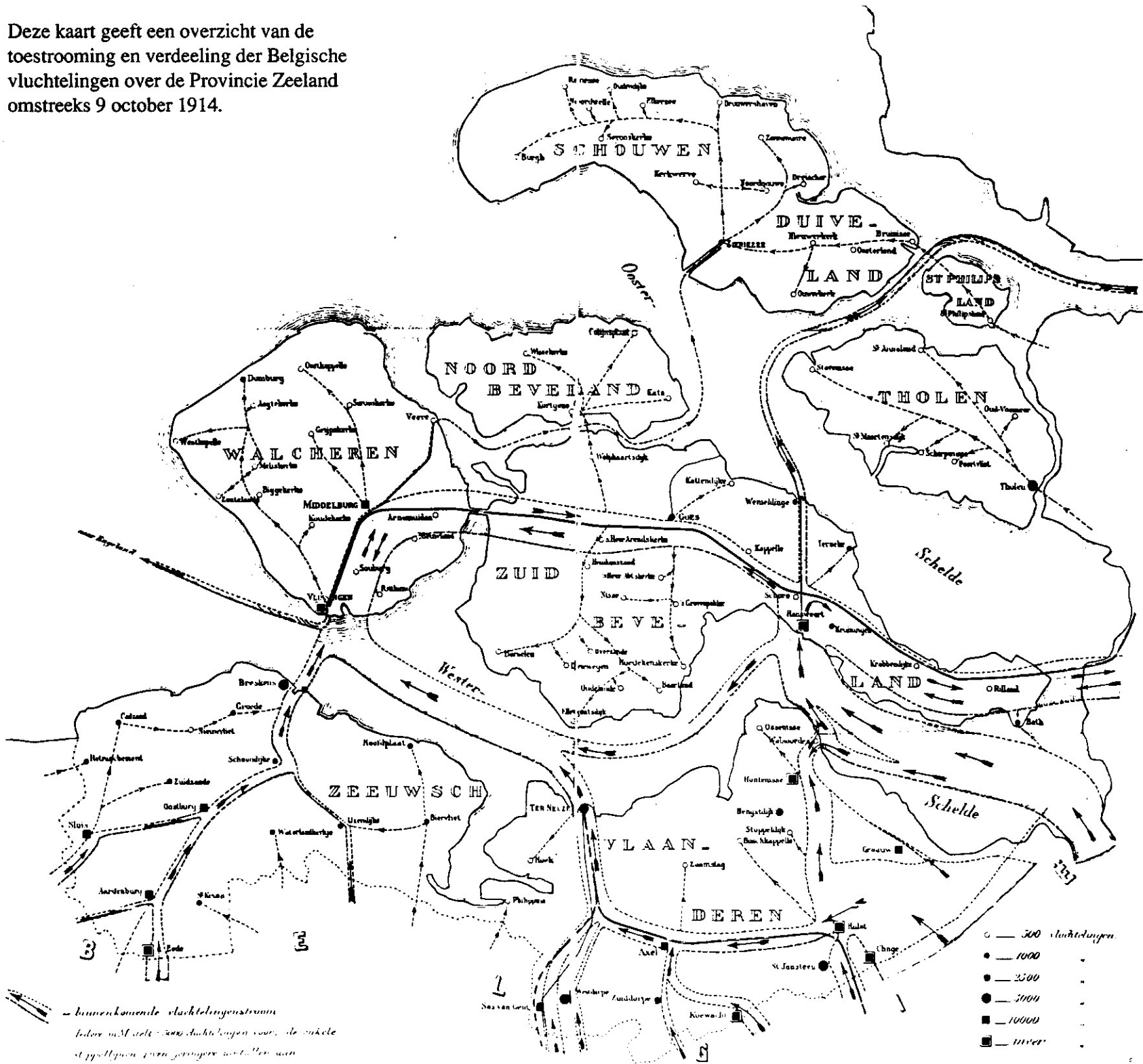
De gezondheidstoestand liet niets te wenschen over; ernstige ziekten deden zich niet voor. Voor kraamvrouwen was het gemeente-ziekenhuisje ingericht.

Alleen ontbrak hier een school voor de jeugd, maar bij gebrek aan lokalen kon hieraan niet worden gedacht.

Geen verslagen werden ontvangen uit de gemeenten: Meliskerke, Zoutelande, St.-Philipsland, Borssele, Driewegen, 's Heer Abtskerke, 's Heerenhoek, Hoedekenskerke, Kapelle, Overzande, Dreischor, Noordgouwe, Oosterland, Serooskerke (Schouwen), Biervliet, Groede, Nieuwvliet, Zuidzande, Boschkapelle, Ossensisse, Overslag, Stoppeldijk, Zaamslag, Zuiddorpe.

St.-Laurens en Vrouwenpolder herbergden geen behoeftige vluchtelingen.

Deze kaart geeft een overzicht van de toestrooming en verdeling der Belgische vluchtelingen over de Provincie Zeeland omstreeks 9 oktober 1914.

HOOFDSTUK II

AAN HET FRONT

1. FRANS VAN DE VOORDE

Ik ben geboren op 21 april 1889. Hitler is één dag voor mij geboren. Ik ben geboren op Terdonk en heb daar altijd gewoond. Ik ben in St.-Kruis-Winkel naar school geweest vanaf mijn twee jaar, bij meester Vlieghe. Mijn vader is gestorven op 7 april 1903 en dan werkte ik al bij de boeren.

Hebt gij nog moeten loten?

Nee, ik ben vrijwillig binnen gegaan in 1907. In 1909 was de laatste loting. Die loting was in Wachtebeke. Van St.-Kruis.-Winkel waren de „lotelingen”: Remi De Vilder (mulder geweest), Remi Verhoeve, Georges Vermeulen... Ze gingen samen door en kwamen samen terug, maar ze waren allemaal zat: de ene van spijt („in” geloot), de andere van vreugde („uit” geloot).

Hoeveel moest men betalen om de legerdienst te laten afkopen?

1.800 frank, in die tijd! Dat was voor twee jaar of meer: het „voetvolk” was minder dan twee jaar maar het „paardevolk” was langer. Ik ben 37 maanden bij het leger geweest in Oudenaarde, bij het vierde lanciers. Daar was ik twee jaar. Dan moest ik naar Ieper, naar de rijsschool om paard te rijden. Daar was ook een officiersschool. In september 1910 dacht ik er vanaf te zijn. Maar dat werd september en er kwam niemand af met mijn papieren. Ik was ordonance geweest bij graaf van de Steelen de Paepe in Gent, achter 't zuidstation. Het was daar goed maar ik ben daar niet lang geweest. Ik kon daar niet goed overweg met zijn madam. Met de meiden kwam ik beter overeen. Op een dag moest ik de paarden laten beslaan in Merendree, maar ik was daar nog nooit geweest en had er nog nooit van gehoord. Zegt de generaal: „Pak maar de velo, zet er u op en laat de paarden maar gaan”. En ze gingen recht naar Merendree: ze hadden meer verstand dan ik!

Ik ben naar huis gekomen de 21ste november in 1910. Dan ben ik gaan werken in de fabriek. Eerst in een weverij op Terdonk en dan naar „t Strontkot” (was naast de likeurfabriek Bruggeman). Daarna ben ik naar de Purfina gaan werken, gedurende 35 jaar.

Wanneer zijt ge gemobiliseerd?

De eerste augustus in 1914 ben ik binnen gegaan in Hemiksem, naar een dépôt om kleren. We moesten 's avonds tussen de gestuikte rogge in open veld slapen. De zondagmorgen kregen we dan kleren. Er stonden nog „galons” op, maar die heb ik er af gedaan.

We moesten naar Schilde, eigenlijk tussen 's Gravenwezel en Schilde. De Duitsers kwamen daar al en dan zijn we achteruit getrokken, over de Schelde naar Sint-Niklaas, Moerbeke, Wachtebeke... Ik zou graag naar Terdonk gegaan zijn maar 'k moest mee naar Zelzate. 'k Zeg tegen mijn maten: „As ge mè nie meer ziet, zeg tan da'k bè Staf Serie zitte!”. Dat was een timmerman op de Markt.

Ik naar huis. Ik kwam over de „ijzerenwegbrug” (ging over het kanaal) en daar woonde vroeger een zekere Vien S. in een café. Die kende mij goed. 'k Werd daar echter gepakt door

de gendarmes. 'k Zeg: „'k Ben ier moar ne step van uis, loat mè noar uis goan en goa mee, hé!”

Niets te doen, ze pakten mij mee naar Withoucksfabriek (de suikerfabriek aan de Suikerkaai in Zelzate). Ze zegden: „As ge au ier nie stille aujt, sluiteme au ier op in 't fabriek!” - 'k Zeg: „'k è ier gewerkt, 'k ken ier de weg. En noar uis goa 'k!” Ze lieten mij los en ik keerde terug langs de Wachtebekestraat, dwars door 't land, langs de „kopetoalde” (een soort kunstmatige waterweg, met betonnen buizen). Ik zat daar nog geen tien minuten van huis. Ik kom in 't Kamerstraatje maar ik dacht dat er op 't einde soldaten gingen zitten. Ik had natuurlijk schrik, want het was nacht. In het Kamerstraatje woonde een barbier, Itterbeke. Langs achter zijn hof ging ik zo naar huis maar op 300 meter van ons huis werd ik gepakt door twee gendarmes. 'k Zeg: „Goa mee bè mijn moedere hé!” Maar nee, ik moest terug naar Zelzate. Ik schopte op hun benen en hun schoenen maar hoe meer ik schopte, hoe meer dat ze mijn „noten” (polsen) aandraiden. 'k Zeg: „Potverdomse vaugebonden, 'k zal ulder wel vinden!”

Achter het front

Van Zelzate zijn we langs Assenede naar Eeklo getrokken. In Eeklo kreeg ik wat eten van een kennis. Zo zijn we voortgetrokken naar De Panne. Daar wisten we niet waar we naartoe moesten. We liepen daar met zo'n vijftien man, de rest was naar Holland gevlucht.

We moesten daar weg en gingen naar Calais. In Calais zijn er dan „Compagnie travailleurs” gemaakt. Daar zijn we drie weken geweest en moesten we loopgrachten maken voor de Engelsen. Daar zijn we moeten stoppen met tranchées maken: we zaten op een hoogte en in de laagte zagen we de Duitsers en de Engelsen al. Die Engelsen waren eigenlijk Schotten, goede en brave soldaten. (Ze waren wel niet braaf voor de Duitsers.) Die Schotten hadden 18 Duitse krijgsgevangenen bij en één van die Schotten had zijn bajonet in een Duitser gestoken. Toch verzorgden ze die gekwetste goed, maar de gevangenen, die niet gekwetst waren, kregen een schop onder hun broek. De Schotten wisten ook - moesten ze in Duitse handen vallen - dat ze niet goed zouden behandeld worden.

Zo zijn we de ene keer hier, de andere keer daar gebleven, altijd bij het vierde Lanciers. In onze eerste „secteur” zaten we goed: het „fort de Knokke”. De tweede was Stuivekenskerke, dan Reigersvliet, Diksmuide...

Waar hebt ge langst gezeten?

Dat weet ik niet meer, maar we zaten wij altijd in de loopgraven. Ofwel in de eerste of in de tweede of in de derde linie. De eerste linie was vooraan, in de tweede en derde mocht ge een beetje rusten.

Hoe lang bleef je in de eerste linie?

De ene keer veertig dagen, de andere keer vijftig. In de zomer (vanaf april, begin mei) moesten we altijd achteruit. Dan moesten we „zeefront” gaan doen: de wacht aan de kust. Einde Augustus waren we terug in de loopgrachten, voor heel de winter. Eerst wat in de eerste linie, dan wat gaan rusten op de boerenhoven in de tweede of derde linie.

In die loopgrachten moest ge voor niets anders zorgen dan dat ge uw brood vast kreeg. En opletten dat de ratten het niet opaten want die kwamen bij u slapen. Als ge uw brood niet in de hoogte bewaarde, zat ge 's morgens zonder eten. We kregen brood en „dozenvlees” en soms sardinen.

Werd er daar aan één stuk geschoten?

Er werd daar weinig geschoten. Moest ge uw hoofd boven de loopgracht gestoken hebben, dan zouden ze u wel omver geschoten hebben. Ge moest uzelf daar een beetje bewaken. In Diksmuide zaten de Duitsers en Belgen maar 17 à 18 meter van mekaar. Ze zaten naar mekaar te roepen. Er was daar ene van Kortrijk die riep: „Verdamte Schweinhunden, steekt ulderen kop 'ne keer boven, 'k zal ulder nen bal in ulder lijf schieten!“. Ze riepen naar hem, hij stak zijn kop boven... en hij was 't gaan zeggen. Hij was er aan! Reigersvliet was iets anders: we zaten daar rondom in 't water maar voor de rest gebeurde daar niets.

Wijzelf hebben eigenlijk nooit in een echt gevecht gezeten. In Reigersvliet werden we 's morgens afgelost door het „paardevolk“ van het vierde Lanciers, (wij waren bij de cyclisten van het vierde Lanciers) en 's avonds werden ze al gepakt. Ze zijn dan terug bevrijd door een tegenaanval van de Belgen.

Hebt ge aan de Yzer gezeten?

In Diksmuide. De oude Yzertoren staat op de plaats waar onze „abri“ (schuilkelder) was, daar heb ik ingezeten. Toen we daar de eerste keer kwamen was er een jongen van Deinze bij ons, een zeker Maurice De Vos, die goed kon zingen. De kommandant zei tegen hem: „Maurice, laat eens horen van waar ge zijt!“ En Maurice begon te zingen en de Duitsers schoten zelfs niet. In de dodengracht moest ge wel opletten maar daar hebben wij niet ingezeten. Die lag links van ons. Als ge u daar durfde riskeren om recht te staan, schoten ze u omver. Daar zijn er veel dood geschoten.

Na een tijd zijn we terug naar Frankrijk gegaan voor een maand. Daar werden we ingedeeld bij het 18e artillerie. Dat was de vroege voorbereiding om „het“ offensief te beginnen.

Maar vóór het offensief ging je toch naar Frankrijk om bij de boeren te gaan werken?

Natuurlijk. We waren dat niet verplicht, maar we deden dat om te kunnen drinken. Ik heb er geen spijt van want ik heb daar veel plezier gehad.

Ik heb daar eens een gendarm in 't water gestampt. We zaten daar ergens in „cantonnement“ en we gingen gaan vragen bij een boer om te gaan werken, maar ze hadden niemand nodig. 's Anderendaags rond elf uur werd ik naar het bureel geroepen van de kommandant. Ik zag daar een burger staan en de kommandant vroeg: „Zoudt gij willen werken?“ 'k Zeg: „'k Ben overal geweest maar ik heb niets gevonden“. - „Wel“, zegt hij, „die mens hier heeft werk“. Ik moest op een cichoreiast gaan werken. Ik kreeg daar 40 frank. Ik gaf vijf frank af voor de soldaten die geen werk hadden. Had ik geweten dat ik zou overleven, dan zou ik mijn geld gespaard hebben.

Op een zondag had ik toelating gevraagd om met de fiets weg te gaan. We trokken er met een paar soldaten op uit, tot zes kilometer buiten ons kantonnement, naar een kermis. We hadden gezegd om op tijd op het appel te zijn, want anders kregen we acht dagen cachot. We hadden wel wat gedronken maar we waren niet zat. Rond vijf uur reden we terug naar huis. We komen af, maar ineens zien we daar de „de piottenpakkers“ staan (Belgische gendarmes). We gingen in een café gaan vragen of ze ons geen binnenweg konden tonen zodat we niet voorbij die controlepost moesten (we mochten immers niet buiten ons kantonnement gaan). Dat zou echter te ver geweest zijn, dus reden we maar tot bij die twee gerdarmen. Die stonden op post op een brugje over een vaart. Als we daar kwamen, reed ik de eerste. Ik zag

dat één gendarm tegen dat brugje geleund stond. Ik stopte en gaf hem een duw zodat hij over de leuning in 't water tuimelde. 's Anderendaags werd dat onderzocht, want die gendarmes hadden aan ons uniform gezien bij welk wapen wij waren. Ik heb dat dan maar verteld aan de kommandant, maar hij heeft ons zelfs niet gestraft.

Hebt ge nooit last gehad van de gas?

Nee, daar hebben wij nooit in gezeten, dat was in 1915. Juul Ongenae en Cyriel Van Renterghem van St-Kruis-Winkel hebben er wel in gezeten. Juul Ongenae heeft er meest van gehad. De Duitsers hebben dat gas niet lang gebruikt want de wind draaide en ze kregen er zelf last van.

Hebt ge koning Albert gezien aan 't front?

In Diksmuide zijn koning Albert en koningin Elisabeth nog bij ons komen kijken. Ik heb dan nog sigaretten en chocolade gekregen van de koningin. Dat was een echte moeder voor de soldaten. Ze wilde eens boven de loopgracht kijken, maar had ze dat moeten doen dan zouden ze haar doodgeschoten hebben.

Het is nog gebeurd dat koning Albert het eten van de soldaten terugstuurde en ze beter eten moesten krijgen.

Hoe was het tijdens de winter?

Als 't koud was hadden we onze mantel aan. Als ge naar de voorposten moest, liept ge op loopbruggen, zodat uw voeten niet nat werden. Ik zelf heb daar allemaal niet veel last van gehad. Alleen mijn oren zijn wat bevroren geweest, maar zo erg was dat allemaal niet.

Werdt ge betaald in 't leger?

Hoeveel, dat weet ik niet meer. Ons geld dronken we allemaal op. Dat was ons lang leven. Ge mocht nergens aan denken want ge zoudt er ziek van geworden zijn. We dronken om te vergeten. Als ik thuis kwam vroeg mijn moeder: „Jongene, g'et toch wel vele op mè gepesd?” 'k Zeg: „Genen énen keer! 'kau doar genen tijd veur!”

Had je geen „marraine de guerre”?

Ja. Ik ben twee keer in congé geweest, voorbij Nice. Daar ben ik zeker acht dagen geweest. Ik ben ook eens acht dagen bij mijn broer geweest die uit Congo teruggekomen was. Dat was in Villain, in het departement Indre et Loire.

Ik ben dan in 't afkomen nog eens in Parijs geweest. 't Was avond en ik had nog een half uur tijd voor mijn trein. Het was juist alarm: de Duitse vliegers kwamen bombarderen. Ik werd daar vastgestekt van een Française: „Petit Belge, on va dormir, hé!” 'k Zeg: „Ke nè geen geld om bè au te slaup'n!”

Zijt ge in 't bos van Houthulst geweest?

Het was meer de infanterie die daar gevochten heeft.

Het einde

Op het einde van de oorlog zaten we in De Pinte. Ik had goesting om eens naar huis te komen. Ik kwam te voet naar huis (de dertiende November 1918). 's Anderendaags kwam ik in De

Pinte, maar ze waren al allemaal weg. Ik vond ze terug in Zottegem. Zo zijn we in Brussel beland. Daar bleven we acht dagen. Vandaar naar Lembeek, tegen Halle. We moesten daar met onze paarden koolschepen vertrekken. Die schepen kwamen van Charleroi en gingen naar Brussel. Van al die schepen, die we vertrokken, moesten we 50 kilo kolen hebben. Die verkochten we dan. Dan zijn we naar Duitsland getrokken, naar Willich, tegen Krefeld. Ons kanonnen stonden in een staalfabriek. We moesten daar acht uur per dag wacht staan in die fabriek. Ik lag bij een Duitser gelogeerd en ik dacht dat het een officier was. Op zekere dag kwam ik op mijn kamer en er stond op tafel een schotel met taartjes. Maar ik betrouwde dat niet en ik deed heel het gezin ook een taartje eten. Ik had schrik dat zij mij zouden vergeven. Ik ben in Duitsland gebleven tot 9 juli 1919. Op 10 augustus kreeg ik weer een oproepingsbevel maar 't was maar voor één dag.

Frans Van de Voorde

2. HERINNERINGEN AAN ERNEST VAN DER VELPEN - DE LAATSTE LOTE- LING - VERTELD DOOR ZIJN DOCHTER STELLA VAN DER VELPEN

Mijn vader werd geboren op Terdonk op 16 juni 1889. In die tijd moesten de jongens van Terdonk komen „loten” in Wachtebeke. En, droevig genoeg, hij lootte er zich in! En bij overmaat van ramp: in het gemeentehuis stond er een gendarm met een geweer ieder jonge mens te beloeien. Mijn vader zijn moeder had haar zoon een grote droge worst mee gegeven, hij was dus gewapend tegen het lang wachten. Die gendarm bemerkte ineens die worst, hij komt naar mijn vader, met groot geweld trekt hij die worst uit vader zijn vest, geeft een grote stamp met zijn geweer op mijn vader zijn tenen en... was weg met de worst! Mijn vader zei eenvoudig: „k Was niet voor 't geluk geboren!”

Hij was vuurkruiser-oudstrijder van de eerste wereldoorlog. Hij verbleef vier jaar in de dodengang aan de IJzer en was zeven jaar soldaat. Eén maand voor hij trouwde, brak de oorlog uit en na vier jaar zag hij pas voor het eerste zijn zoontje.

Brieven van zijn vrouw werden naar Leonie Pieters (zie Hoofdstuk III) gedragen, die ze dan naar de Overslag bracht.

Toen de oorlog uitbrak, lag mijn vader in Antwerpen gekazerneerd, op St.-Anneken. Toen dit beschoten werd, vluchtte mijn vader naar het station. Daar zei hij bij zichzelf: ik ga zoeken naar een treincoupon voor Terdonk. Zijn nieuwsgierigheid dwong hem in het station de trap op te gaan om te zien hoever de „ballon captif” van de vijand hing, maar zo gauw hij zijn hoofd door 't venster gestoken had, begonnen ze te schieten dat horen en zien verging. Langs een wiegelende trap liep hij vlug naar beneden en vluchtte naar het kerkhof. Daar vlogen kisten en lijken de lucht in. Hij zag daar een grote Kruis Lieve Heer staan in 't beenderkotje en die stond nog recht. Hij stelde hem ervoor en zei bij zichzelf: als gij dat overleeft heb ik ook een kans! Intussen vloog het station in brand, en, wonder bij wonder, mijn vader was gered.

Dan op stap naar West-Vlaanderen, maar vluchten met de Duits op de hielen. In het station in Nieuwpoort stond een wagon voedingsmiddelen, achtergelaten door het Belgisch leger. Omdat hun compagnie al een ganse week niets anders gegeten had dan droge haring, vlogen ze op die wagon af om wat voorraad op te doen. Doch dat was iets anders! De luitenant verbood hen iets te stelen en ze moesten alles laten staan voor de vijand. Hij stond met de revolver in de hand. Die luitenant wilde zich wreken omdat de soldaten op een dag een koord vol met droge haring voor zijn deur hadden gespannen. Hij zei: „Kom jongens, volg mij, ge zult allemaal gelukkig zijn!” Hij trok met hen de steenweg op waar alle zes minuten een obus viel... en de soldaten maar gaan! Op zeker ogenblik riep de luitenant „Halt, sur place!” en daar stonden ze, dood van schrik, te wachten op de obus die hen ging doden! En, wonder bij wonder, er viel geen enkele obus meer! Intussen was de luitenant nergens meer te bespeuren, want: „Zeker”, zei mijn vader, „hadden we hem vermoord!” Hij vertelde zeer dikwijls over de ellende in de loopgraven. Alhoewel de soldaten het lastig hadden van de honger, kou, luizen enz... was de sfeer opperbest. Ze waren als echte broeders voor elkaar. Als men met een Waal bevriend was, kon men rekenen op een vriend die voor u de dood zou ingegaan zijn. Die vochten als leeuwen, vertelde hij, en vandaar dat er zoveel Walen op de IJzertoren vermeld staan.

In de loopgraven van de IJzer verbleef ook moederke de Beuf. Ze had vier zonen en omdat haar man overleden was, verbleef ze in de loopgrachten bij haar zonen en waste en ving de luizen van de soldaten. Ze is nog te zien op een foto met koning Albert in de dodengang, toen

ze gehuldigd werd.

Koning Albert kwam hen zoveel mogelijk bezoeken. Dan kwam hij, gezeten op een witte schimmel, met een blauwe kiel aan, een klak op en een rode zakdoek rond de hals, verkleed als visser. Hij kwam de soldaten moed inspreken en weende toen hij zei: „Soldaten, vecht als leeuwen, gedenk de Gulden Sporenslag!” Hij trakteerde een rondje bier, beloofde wat meer soldij en ze waren weer wat dapperder!

Mijn vader was bij de Genie en vaarde met nog een soldaat steeds op de IJzer om droog stro aan te brengen voor de soldaten in de loopgraven, die met de voeten in 't water stonden. Op zekere dag werd hun schipje ook gebombardeerd: het stro dreef op het water en zijzelf werden weg geslingerd op de kant. Zo zwart als inkt kropen ze boven en riepen op mekaar want ze zagen mekaar niet van 't stof. Toen ze eindelijk boven gekropen waren, zaten ze gezicht tegen gezicht en riepen tegen mekaar: „Zijt ge gekwetst?” Mijn vader had aan de hals een paar stukjes schrapnels, maar bij de andere was heel zijn mouw van zijn jas afgesneden en zijn arm bloedde. Ze werden in een ambulance gezwierd en al wippend en slingerend kwamen ze in het hospitaal. Daar werd vastgesteld dat de arm moest afgezet worden. Die arm begon te zwellen en de soldaat kreeg hoge koorts. In het hospitaal was echter ook een aalmoezenier, die na de oorlog - indien hij overleefde - naar Kongo zou gaan. Hij stelde voor gans de nacht kompressen te leggen. Hij heeft dat dan zelf gedaan en dank zij hem kon die arm gered worden. De soldaat in kwestie noemde Serafien De Nockeren is mijn vaders beste vriend gebleven tot aan zijn dood. Serafien heeft wel een stijve arm gehouden. Die aalmoezenier heeft ook de oorlog overleefd - het was een zekere Cocquyt - vóór hij naar Kongo vertrok, heeft Serafien De Nocker hem als dank een flinke som geld gegeven.

In mijn vader zijn peloton was ook zijn vriend Gerard, een jongen van Diksmuide, zoon van de sluismeester ter plaatse. Op een dag zei hij tegen zijn kameraden: „Jongens, zo gauw het donker wordt, kruip ik op handen en voeten en ga de sluizen opdraaien terwijl mijn vader slaapt. Ik ga de zwijnen verzuipen!” En dat heeft hij ook gedaan. Dat was de overwinning. Vandaar dat hij vroeger, uit erkentelijkheid, met zijn foto op de briefjes van duizend frank stond, en nu, ondankbaar genoeg, verdwenen is. In de dodengang is de foto nog terug te vinden.

Dit is maar weinig dat overgebleven is, van wat mijn vader allemaal verteld heeft. Hij kon uren vertellen over die vier droeve jaren van zijn jong leven. Hij was nooit uitverteld over de broederschap tussen de soldaten.

Toch ben ik fier dat ik dit nog heb kunnen vertellen zoals hij fier was op zijn eretekens: Oudstrijder 1914-1918.

Vuurkruis

Oorlogskruis met Palm

IJzerkruis

Militair ereteken 1e klas

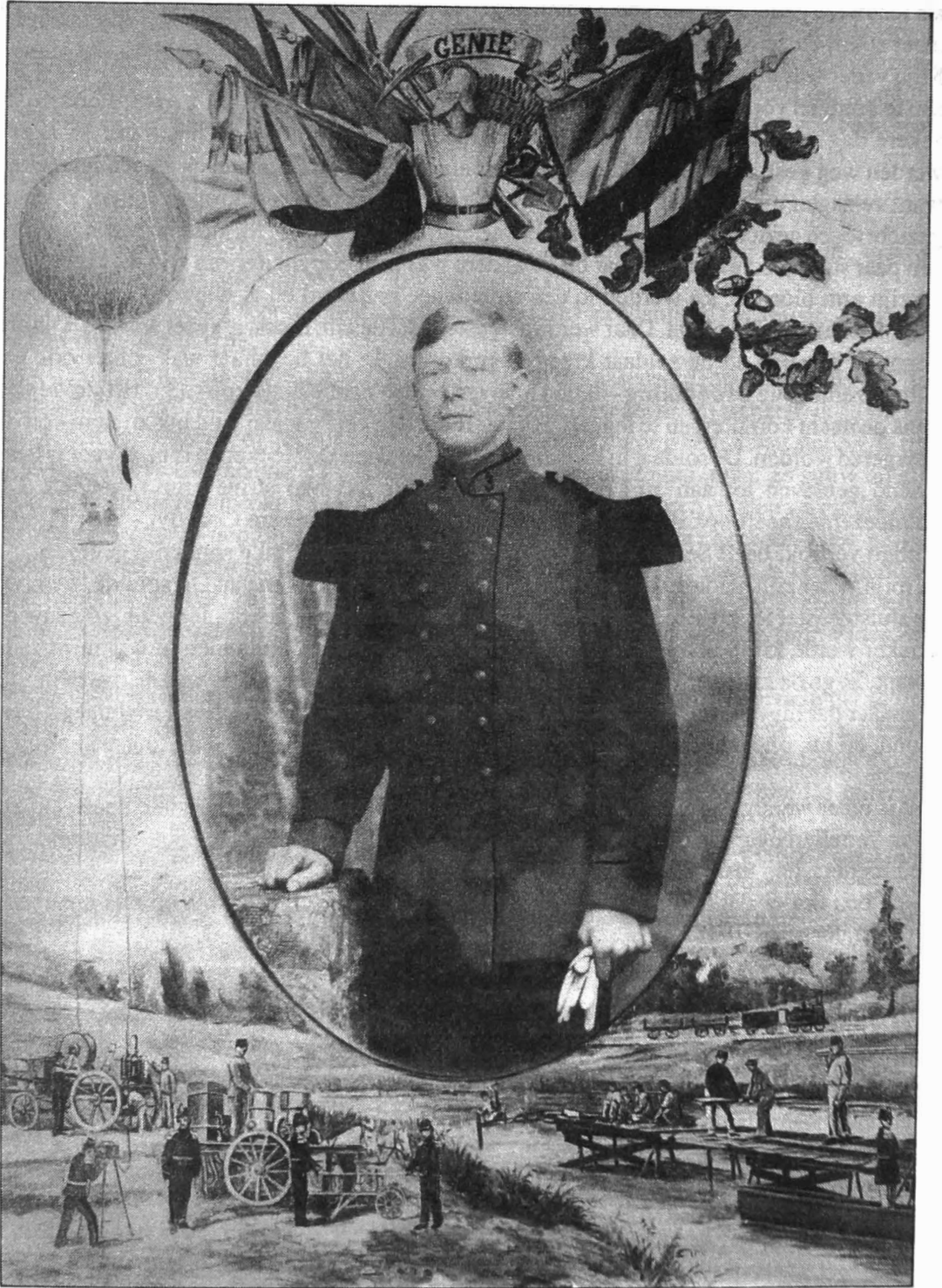
Herinneringsmedaille van Z.M. Koning Albert 1

Herinneringsmedaille 1914-1918

Overwinningsmedaille 1914-1918

Ridder in de Orde van Leopold II met zwaarden

Ridder in de Kroonorde.

Ernest Van Der Velpen, soldaat bij de Genie

E. B. — Le titulaire de ce livret ne peut s'en dessaisir que dans les cas prévus par les Règlements.

N. B. — De titularis van dit zakboekje mag er zich slechts van ontmaken in de gevallen voorzien bij de reglementen.

BATAILLON DE PONTONNIERS
RÉGIMENT D' COMPAGNIE DE DÉPOT
REGIMENT

Bataillon ou groupe
Bataljon of groep

Comp^{nie}, escadron ou batterie
Comp^{nie}, escadron of batterij

.....
.....
.....
.....

LIVRET DE MOBILISATION
MOBILISATIE-ZAKBOEKJE

de (1) *Van der Velpen, Ernest*
van

Grade : *soldat*

Graad :

Position : *milicien*

Stand :

Classe de milice : *1909*

Militie klasse :

N° de la matricule : *2102*

N° van het stambok :

Signature du titulaire de ce livret.
Handteekening van den titularis van dit zakboekje.

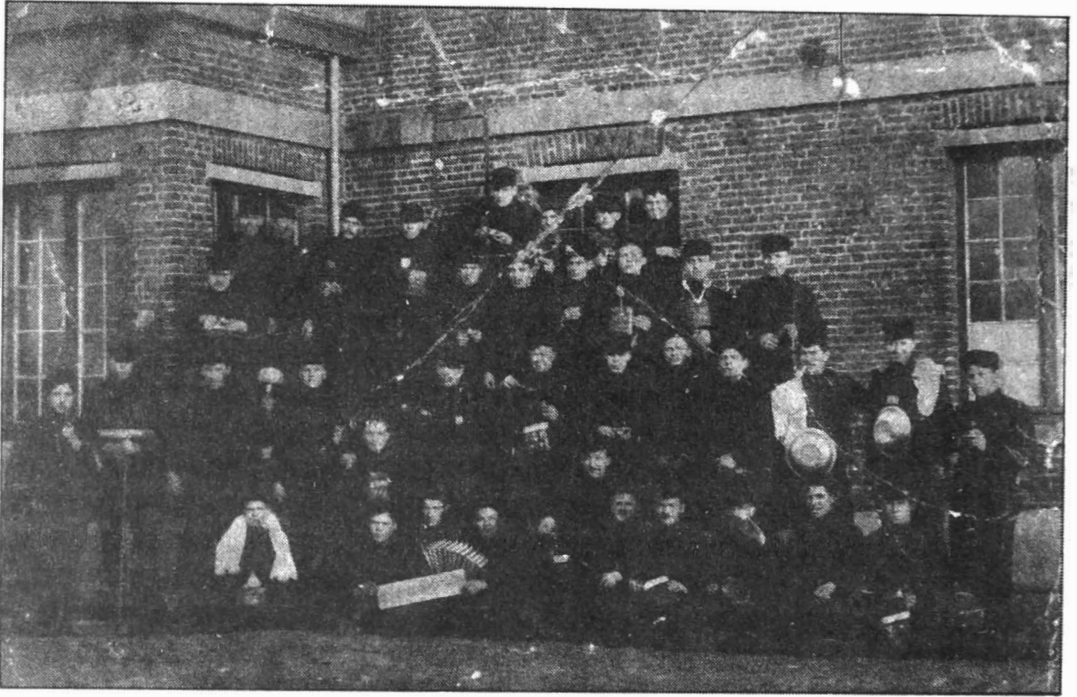
(1) Nom, prénoms, surnom et sobriquet.
Naam, voornamen, bijnamen en spotnaam

Ernest Van Der Velpen, 2e van van rechts, met pollepel, in 1911

Ernest Van Der Velpen, met één streep

Ernest Van Der Velpen, eerste rij staande, zevende van rechts met gamel en lepel (1909)

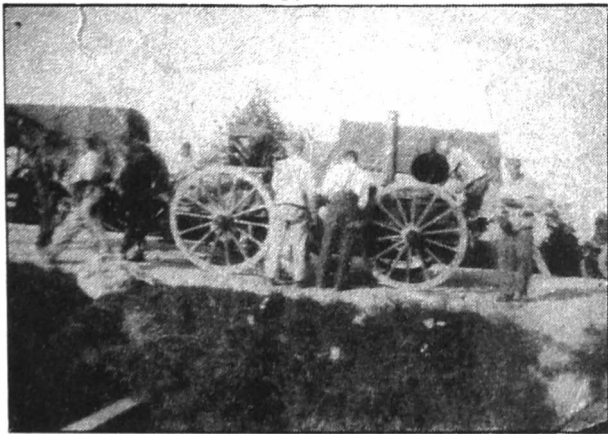
„Les Pontonniers au Travail, 22-10-16”
 (De bruggeleggers aan het werk, 22-10-1916)
 Ernest Van Der Velpen, waarschijnlijk eerste rij staand,
 tweede van rechts, met hand op schouder van soldaat vóór hem

Achter het front
Ernest Van Der Velpen uiterst links

Aan de schuilplaats
Ernest Van Der Velpen, staande 1e van links

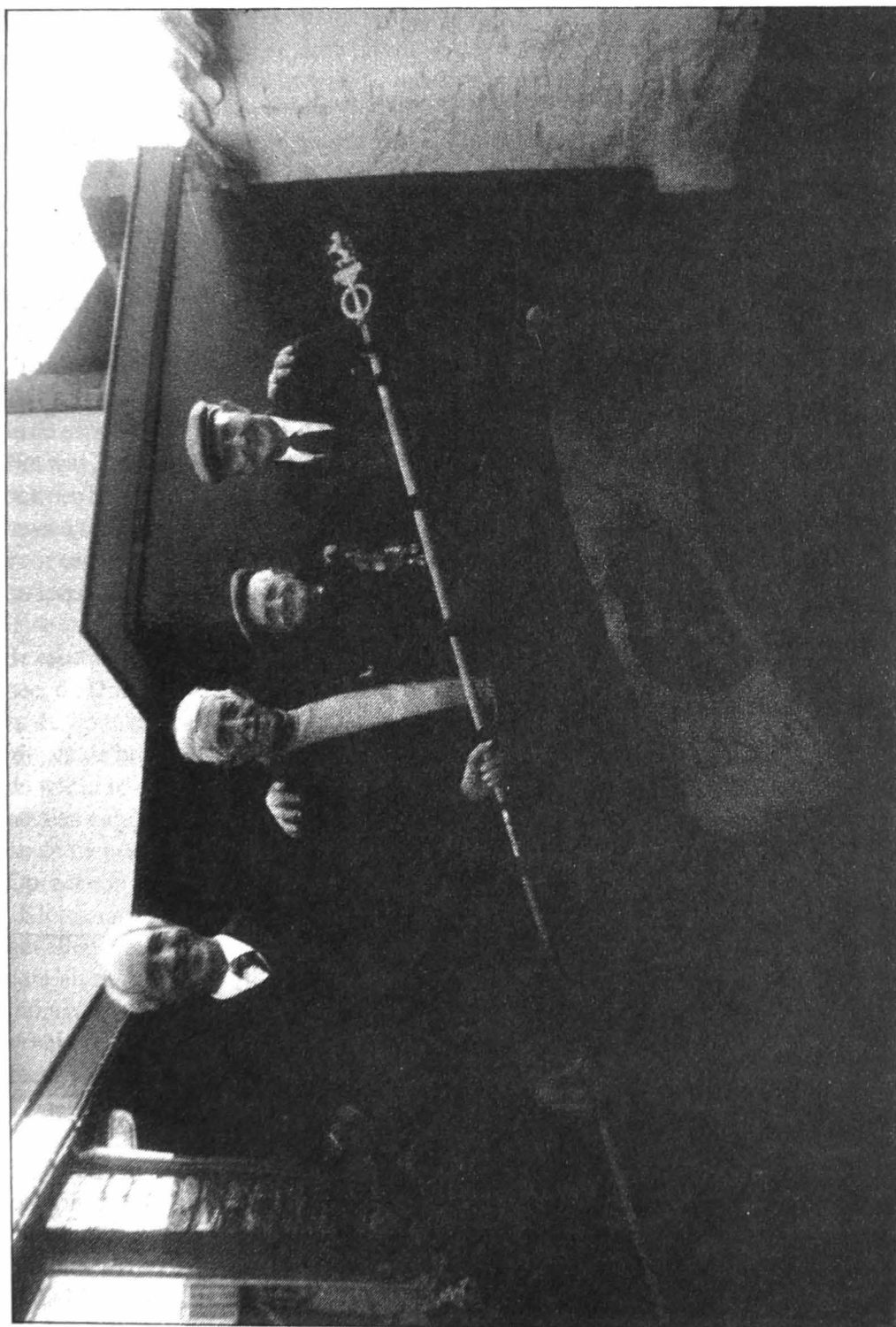
Achter het front
De veldkeuken

Op de IJzer. Ernest Van Der Velpen links

Ernest Van Der Velpen (links) in zijn bootje op de IJzer.
De rechtse soldaat is Serafien De Nocker uit Zelzate

Van rechts naar links: Ernest Van Der Velpen, Frans Van de Voorde, August Creve.
Voor hen de vlag van de „Nationale Strijdersbond 1914-1918, 1940-1945, St.-Kruis-Winkel”

†

EEN GEDACHTENIS AAN
DE HEER

ERNEST VAN DER VELPEN

weduwnaar van Mevrouw

MARTHA VAN KERCKVOORDE

geboren te St. Kruis-Winkel op 16 Juni 1889 en overleden te Aalter op 5 Januari 1979, gesterkt door de H. Sakramenten der zieken.

Eregemeenteraadslid der gemeente St. Kruis-Winkel
Bestuurslid NSB St. Kruis-Winkel
Oudstrijder 1914-1918 - Vereerd met :
Burgerlijk Ereteken Médaille 1e klas (25 Jaar gemeenteraadslid) - Militair Ereteken 1e klas
Herinneringsmedaille van Z. M. Koning Albert I
Vuurkruis - Oorlogskruis met Palm - IJzerkruis
Herinneringsmedaille 1914-1918
Overwinningsmedaille 1914-1918
Ridder in de Orde van Leopold II met zwaarden
Ridder in de Kroonorde

De tairijke toegelkende eretekens, die hij rui-
schoots had verdiend, en waarop hij terecht fier
was, getuigen dat hij tijdens de 1e wereldoorlog
tenvolle zijn plicht heeft vervuld, en zich op voor-
beeldige en dappere wijze heeft ingezet in dienst
van land en volk.

Als bestuurslid van de plaatselijke afdeling NSB,
heeft hij zich van bij de stichting vol toewijding en
hardnekkig ingezet, om het offer waarvoor hij vier
lange jaren had gestreden te bestendigen en de
rechtmatige eisen van de oudstrijders te helpen
veroveren.
Jarenlang schonk hij gratis bloemen uit zijn bedrijf

voor de opsmuk van het oorlogsgedenkteken ; 59
maal was hij plichtsgetroou op post voor de elfno-
vemerplichtigheden en zelfs zijn kinderen stimu-
leerde hij voor de uitbouw van een bloeiende afde-
ling van oudstrijderskinderen.

Als gemeenteraadslid heeft hij gedurende 25 jaar
op onbaatzuchtige en rechtvaardige wijze meege-
werkt om van Winkel een moderne, vooruitstreven-
de en bloeiende gemeente te maken.

Maar naast enboven dat alles was hij een ingoede
echtgenoot en een voorbeeldige vader, die, bekom-
merd om het welzijn van zijn geliefden zijn ganse
leven op onvermoeibare wijze heeft gezwoegd om
een mooie bloemisterij uit te bouwen en een ze-
kere welstand te bereiken.

Door het afsterven van zijn geliefde echtgenote
en de lasten van de hoge leeftijd voelde hij zich
genoodzaakt zijn intrek te nemen bij zijn dochter,
waar voor hem, gelukkig de zon bleef schijnen,
dank zijde liefdevolle zorgen en genegen toewijding
van zijn dankbare kinderen en kleinkinderen, en in
de laatste maanden, dank zijde goede zorgen van
het verplegend personeel van het rusthuis Veilige
Have te Aalter, waar hij op gezegende leeftijd in
kristelijke gelatenheid het tijdelijke met het eeuwi-
ge heeft verwisseld.

Duurbare kinderen, klein- en achterkleinkinderen,
heb dank voor alles wat u voor mij hebt gedaan.
Dat u vader hebt geëerd en geholpen moge u een
troost zijn bij mijn heengaan. Blijf in dezelfde eens-
gezindheid die ons zoveel jaren onverbreekbaar
aan mekaar heeft gebonden voortgaan, en blijf de
wag betreden die ik u ben voorgegaan, tot wij een-
maal terug in Gods liefde zullen verenigd zijn.

De Families danken U oprecht voor uw bijijken van
deelneming in hun rouw.

Druk. Wauters, Westkade 8, Zelzate - 44.53.85
Begrafnissen - Crematies Huls W. Cools-
Winderix, Westkade 51, Zelzate - Tel. 44.50.95

HOOFDSTUK III

SPIOENEN

LEONIE PIETERS, echtgenote van Eduard Plasschaert

Verteld door Wijnants Margriet uit Overijse, kleindochter van Leonie Pieters.

Leonie Pieters heeft gewoond op Winkel-Warande, in het huis met het huidige nummer 80. Grootmoeder spioneerde in 14-18. (In 40-44 heeft ze het ook gedaan.)

Zijzelf ging niet veel van huis weg maar „ze” (andere spionnen) kwamen altijd zelf bij ons. Ze deed dat uit overtuiging.

In de eerste wereldoorlog had ze eens saccharine gesmokkeld. Die zat in een grote wasketel. Het was „verklapt” dat ze die smokkelwaar had en de Duitsers kwamen af. Grootmoeder had ook een hond. Ze liet nooit zien dat ze schrik had. Die hond baste geweldig en met overdreven lawaai schreeuwde ze tegen haar hond: „Verdomme, in au kot!” Zegden die Duitsers: „Wat voor een boze vrouw is dat!” Ze liet zich niet intimideren. De Duitsers moesten dus het huis onderzoeken en grootmoeder deed met veel zwier al de deuren open, van voor tot achter. Ook in de stallen. Dan kwam het moment dat de varkenskoten moesten doorzocht worden, waar de saccharine verborgen zat. Grootmoeder zei met veel zwier: „Allé, hier ook kijken!” Maar nee, de Duitsers vonden het genoeg. In 't laatste varkenskot stond die ketel!

In de woonkamer was een dubbele vensterbank waar een kantwerk over gelegd was. Daar gingen de brieven allemaal onder. Op de gevel zat ook een klein venstertje. Dat diende om de wacht in de gaten te houden. Immers, aan het eerste huis van de Warande (vroeger was het een café) stond een wachtpost. De mensen van Wachtebeke mochten daar niet voorbij en de mensen van St.-Kruis-Winkel mochten niet naar Wachtebeke.

Op zekere dag was C.H. (vader van M.H.) naar St.-Kruis-Winkel gegaan en Mietje „Kloefkappers” van St.-Kruis-Winkel was naar Wachtebeke gekomen. Dat mocht in beide gevallen niet want ze hadden geen pas. Bij ons (ik ben opgevoed bij grootmoeder) was het café en ze zaten alle twee bij ons binnen. Er stopt een wagen met Duitsers en ze komen binnen. Grootmoeder had het licht uitgedaan en 't café zat in het donker. De Duitsers vroegen: „Wat doet gij hier?” - „Och”, zegt grootmoeder, „'t is trouwfeest!” - „Ah, trouwfeest, en zo donker... wacht!” Ze gingen naar hun auto en kwamen met kaarsen af en schnaps. Op ieder onverwachte situatie had ze wel een antwoord.

Mijn moeder was toen ongeveer 11 jaar en die moest altijd „over” gaan naar de Overslag, bij Zulma Swartelé. Die had dan brieven en mijn moeder bracht die dan in een paar oude paraplu's, die om haar arm hingen, naar de Overslag. Ze bleef daar dan slapen en 's anderendaags kwam ze terug. Als ze door de wachtpost tussen Wachtebeke en St.-Kruis-Winkel werd aangesproken, zei ze dat ze kapotte paraplu's naar de maak moest doen bij „Miel Paraplu”. Ze stak dan één slechte open om het te laten zien. De volgende keer werden er dan brieven naar de Overslag gebracht in een boodschappentas met oude schoenen die moesten hersteld worden. Als ze dan aangesproken werd, deed ze alsof ze weende (grootmoeder had haar dat wijs gemaakt) en ze liet een kapotte schoen zien.

Hoe kwamen die brieven bij uw grootmoeder?

Dat weet ik niet. De mensen brachten die zelf, denk ik.

Er waren ook Duitsers in haar huis ingekwartierd. Ze hadden een gat in de venster geboord om de telefoondraad door te trekken. Grootmoeder hoorde de Duitsers bepaalde berichten doorgeven en ze schreef dat allemaal op en gaf dat door. Die berichten gingen dan zo verder naar het front. Wie de tussenpersonen waren, weet ik niet meer.

Ze is dan eens verraden door een gebuur. Er waren juiste kontaktpersonen in huis die inlichtingen kwamen afhalen. De Duitsers kwamen binnen en ze riep tegen die personen dat ze moesten gaan lopen. Ze sprongen langs de achterdeur buiten en ze gingen gaan lopen. De Duitsers hadden dat gezien maar grootmoeder zette terug haar grote mond op en zei tegen hen: „Hadt ge uw dienst goed gedaan dan hadt ge die mensen kunnen pakken, maar ge hebt bij het vrouwvolk gezeten. Morgenvroeg ga ik naar Ertvelde, naar de Kommandantur, en ge zult naar 't front vliegen!” Maar het was waar, ze kwamen uit het café aan de wachtpost, waar ze bij die vrouw gezeten hadden en die had de zaak verklapt.

Gustaaf Marquenie zat ook tussen die gevluchte. Hij is dan overgedragen en grootmoeder moest mee naar het verhoor. Toen ze haar kwamen halen wilde ze niet te voet tot aan de wachtpost gaan. De Duitsers kwamen haar halen met een lange wagen met twee paarden ervoor en ze bleven staan aan de wachtpost. Maar grootmoeder stond in haar deurgat (twee huizen voorbij de wachtpost) en haar man zei: „Allé, ga tot ginder want anders is er nog miserie bij...” - „Hier gaan ze mij opladen, aan mijn deur!” zei ze. De Duitsers wenkten haar om te komen maar ze wenkte terug, tot tweemaal toe. Op den duur hebben ze de wagen gedraaid en dan is ze aan haar deur opgestapt. Ze werd naar Zelzate-station gevoerd en vandaar moest ze met de trein naar Gent. In de trein zat ze naast twee Duitsers met de revolver in de hand.

Op het verhoor was er nog een derde bij die op den duur heel de zaak zou verraden hebben, maar grootmoeder zei tegen hem: „Zo niet hé, zijt ge niet beschaamd dat ge alles zoudt verklappen. Zwijg, of we zijn er hier allemaal aan!”.

Grootmoeder heeft drie weken in de Nieuwe Wandeling gezeten, van half augustus tot begin september. Ze heeft er veel slagen gekregen en bijna geen eten en ze moest op de grond slapen. Ze moest normaal ook gefusilleerd worden, maar ze was in verwachting van haar zoon Georges, die geboren is op 12 september 1917. Ze is dan mogen naar huis komen maar ze mocht het huis niet verlaten en iedere dag kwam er een Duitser om haar te bewaken. Na de bevalling hebben ze haar echter niet meer weggevoerd.

Haar onderscheidingen:

Ereteken politieke gevangene 1914-1918

Herinneringsmedaille

Burgerkruis 1e klas

Kruis der „Fédération”

Overwinningsmedaille.

- * Sint-Kruis-Winkel 5 oktober 1927. Huwelijk van Suzanne Plasschaert (dochter van Leonie Pieters) met Bernard Rogiest.
- * Staande 1 e van links: Leonie Pieters, 6e van rechts Irma Plasschaert, 5e van rechts René Plasschaert
- * Zittend van links naar rechts: broer van Bernard, Bernard Rogiest, Suzanne Plasschaert, Marie Plasschaert met op haar arm de vertelster Margriet Wijnants, die opgevoed werd bij Leonie Pieters
- * Op de grond links: Georges Plasschaert die later uitweek naar Amerika, rechts Germaine Plasschaert

NA DE OORLOG

Leonie Pieters trachtte zes jaar na de oorlog van Engeland en Frankrijk een erkenning te krijgen voor de diensten die ze tijdens de oorlog aan militairen van beide landen bewezen had.

Dat dit niet lukte blijkt uit de hiernavolgende brieven, telkens gevolgd door hun vertaling. Op deze bladzijde staat een „Bewijs van vrije doorgang” door de burgemeester van Winkel afgeleverd aan Leonie Pieters, echtgenoot en kleinkind (Margriet Wijnants?). Volgens Mevrouw Germaine Plasschaert is dit een bewijs voor Leonie en gezin voor vrije doorgang in het geval ze in de tweede wereldoorlog zouden moeten vluchten hebben voor de Duitsers.

Provincie OOST-VLAANDEREN
Arrondissement GENT
Gemeente S T^e KRUIS WINKEL

Mr
Veerwerp
Bijlage :

St Kruis Winkel, den

~~Grensbeek, den 10-1-1918~~

Bewijs van vrije doorgang afgeleverd aan Mevrouw Pieters Leonie,
met haar echtgenoot, en kleinkind, op kosten van den staat, als
spioen van den oorlog 14618, verplicht geëvacueerde.

De Burgemeester,

Van Heide

Tel. No.—Vict. 9400.

Any further communication on this subject should be addressed to:—
The Secretary,
The War Office,
London, S.W.1,
and the following number quoted.

THE WAR OFFICE,
LONDON, S.W.1.

68/P/28. (C.2.)

13th August, 1924.

Sir,

In reply to your letter of 15th July last, requesting recognition of the services rendered by you during the late War, I am directed to inform you that the final list of awards in respect of services rendered during or arising out of the Great War has been definitely dealt with, and as a consequence the Department is unable to consider further recommendations for rewards in respect of such services.

I am to add that the British Military Intelligence Commission sat in Brussels for a period of nearly eighteen months after the signing of the Armistice to receive and consider application for rewards from, and on behalf of Allied subjects, who rendered services to the British Forces during the War, and as the presence of this Commission was made widely known throughout France and Belgium, it is considered that every opportunity was given for all cases to have been submitted to the Commission for investigation.

I am,

Sir,

Your obedient Servant,

Monsieur L. Pieters,
11 Warande,
Wyrskel-Ste-Croise,
Belgium.

VERTALING

Ministerie van Landsverdediging
London S.W.1
13 Augustus 1924

Mijnheer,

In antwoord op uw brief van 15 Juli laatstleden, waarbij u erkenning vraagt van de diensten door u verleend gedurende de voorbije oorlog, ben ik verplicht u mede te delen dat de definitieve lijst van eretekens verleend ten gevolge van diensten verleend gedurende de voortvloeiende uit de Grote Oorlog, afgesloten is, en dat ten gevolge daarvan het Departement niet bij machte is verdere aanbevelingen voor vereremerking voor zulke diensten, in overweging te nemen.

Ik moet hieraan toevoegen dat de Britse Militaire Intelligence Commissie in Brussel zetelde gedurende een periode van bijna achttien maanden na de ondertekening van de Wapenstilstand, om te ontvangen en in overweging te nemen aanvragen voor vereremerking komende van en ten gunste van Geallieerde onderdanen, die diensten verleenden aan de Britse Krijgsmacht gedurende de Oorlog, en daar de aanwezigheid van deze Commissie in brede kringen bekend gemaakt werd doorheen Frankrijk en België, wordt aangenomen dat alle gelegenheid gegeven werd om alle gevallen aan de Commissie voor te leggen voor onderzoek.

Ik verblijf,

Mijnheer,

Uw dienstwillige dienaar,
(getekend Draper)

Mijnheer L. Pieters,
11 Warande,
Winkel St.-Kruis
België

M/L.

MINISTÈRE
DE LA GUERRE.

RÉPUBLIQUE FRANÇAISE.

Paris, le 21 OCT 1924

Cabinet
du Ministre

2° Bureau

N° 18622 /M

Madame,

Vous avez appelé mon attention sur vos titres à une récompense honorifique pour les services que vous auriez rendus à l'Armée Française pendant la guerre.

Afin de pouvoir examiner votre candidature, en toute connaissance de cause, je vous serais obligé de me fournir toutes précisions utiles relatives aux faits que vous invoquez en y ajoutant, si possible, les noms, grades et unités auxquelles appartiennent les militaires français dont vous auriez facilité le passage en Hollande.

Veillez agréer, Madame, l'hommage de mon respect.

Pour le ministre et par son ordre

Le Sous-Directeur

Mme Léonie PIETREZ
II Warande II
WYNCKEL-STE CROIX
(Belgique)

FRANSE REPUBLIEK

Ministerie van Landsverdediging

Parijs, 21 Oktober 1924

Mevrouw,

U hebt mijn aandacht gevestigd op uw aanspraken op een verermerking voor de diensten die u zoudt bewezen hebben aan het Franse Leger gedurende de oorlog.

Om uw kandidatuur te kunnen onderzoeken, met volle kennis van zaken, zou ik u dankbaar zijn indien u me alle nuttige inlichtingen zoudt willen verschaffen, die betrekking hebben op de feiten die u aanhaalt, en er zo mogelijk aan toe te voegen, de namen, graden en eenheden tot dewelke de franse militairen behoorden, die u zoudt geholpen hebben bij hun overgaan naar Holland.

Gelieve te aanvaarden, Mevrouw, mijn eerbiedige eerbetuiging,

Voor de Minister en bij zijn bevel
De Onderdirecteur

Mevrouw Leonie Pieters
11 Warande 11
St.-Kruis-Winkel
België

M/L.

N° 2

MINISTÈRE
DE LA GUERRE.

RÉPUBLIQUE FRANÇAISE.

Cabinet
du Ministre

Paris, le 23 DEC 1918

2° Bureau

Madame,

N° 22300 /M

Vous avez appelé mon attention sur vos titres à une récompense pour avoir facilité le passage de militaires français en Hollande au cours des hostilités.

J'ai l'honneur de vous faire connaître que je ne dispose d'aucune décoration civile pour reconnaître les services de la nature de ceux que vous nous avez rendus et je vous en exprime tous mes regrets.

Veillez agréer, Madame, l'expression de mes respectueux hommages.

Pour le *Colonel* Chef adjoint du Cabinet

P. Alvin

Mme Léonie PIETREZ
II Warande
WYNEL-STE-CROIX
(Belgique)

FRANSE REPUBLIEK

Ministerie van Landsverdediging

Parijs, 23 December 1924

Mevrouw,

U hebt mijn aandacht gevestigd op uw aanspraken op een beloning om geholpen te hebben bij het overbrengen van franse militairen naar Holland tijdens de vijandelijkheden.

Ik heb de eer u mede te delen dat ik over geen enkel burgerlijk ereteken beschik om diensten, zoals u ons betoond hebt, te belonen en ik betuig u mijn spijt daarover.

Gelieve te aanvaarden, Mevrouw, de uitdrukking van mijn respectvolle eerbetuiging.

Voor de Ministerie en bij zijn bevel
de Kolonel, Adjunkthoofd van het Kabinet

Mevrouw Leonie Pieters
11 Warande
St.-Kruis-Winkel
België

1954: 50 jaar huwelijk Edward Plasschaert en Leonie Pieters

Staande van links naar rechts:
George - Germaine - René en Irma Plasschaert
Zittend van links naar rechts:
Marie - Edward - Leonie - Suzanne Plasschaert

GEORGES PLASSCHAERT

Van links naar rechts: George Plasschaert, H el ene Plasschaert, Avila Plasschaert
Beide laatsten dochters van René Plasschaert

We have known Mr. George Plasschaert since he came to this Country some 13-14 years ago, to join his son in this city. However, it was at a retirement luncheon when we really learned more particulars about this outstanding man. Quoting George, "Working in American industry was extremely hard for me, for when I came here I had spent my entire career in the Belgian Military, beginning there with the military school for boys. I had to grit my teeth and be determined to stay on the job. I'm so happy now, for I have enjoyed working. I'm retiring due to the poor physical condition of my wife".....

Born at St. Kruis-Winkel, near Gent, in the year 1917, he, as an "unborn" saved the life of his mother. For his mother had been spying for the Belgian government, was arrested by the enemy, convicted and sentenced to be executed. Only the pregnant condition of this woman saved her from the death sentence. Afterwards (after the war was over) she was highly decorated. The child was named George for the King of England, Albert for the King of Belgium and Edmond for the President of France.

In the Belgian military he was honored several times, and has the following decorations:

- I) **Kruis — Ridder Leopold II**
- II) **De Gooden Palm in Kroonorder**
- III) **Herinnering Medaille van Oorlog 40-45**
- IV) **Military Ereteken**
- V) **Herinnering Medaille van Majesteit Albert I**

Mrs. Plasschaert revealed stories of hardship and horror as the wife of a soldier during the war years. Modest and humble, Mr. Plasschaert merits respect as a credit to our Heritage!

VERTALING

We hebben Mr George Plasschaert gekend sinds hij naar dit land (V.S.A.) kwam zo'n 13-14 jaar terug, om zijn zoon in deze stad (Detroit) te vervoegen. Het was echter op zijn pensioenmaal dat we werkelijk meer bijzonderheden vernamen over deze bijzondere man. George zelf „In de Amerikaanse industrie werken was zeer hard voor mij, want toen ik kwam had ik gans mijn leven gewerkt in het Belgisch Leger, te beginnen met de Kadettenschool. Ik moest op mijn tanden bijten en besluiten aan het werk te blijven. Ik ben zo gelukkig nu, want ik hield van werken. Ik ga nu op rust wegens de slechte gezondheid van mijn vrouw”. Geboren te St.-Kruis-Winkel bij Gent in 1917, heeft hij als „ongeborene” het leven van zijn moeder gered. Zij had gespionneerd voor de Belgische regering, werd aangehouden door de vijand, veroordeeld tot terechtstelling. Enkel het in verwachting zijn redde deze vrouw voor de doodstraf. Na de oorlog werd ze veel gedekoreerd. Het kind werd George genoemd naar de koning van Engeland, Albert naar de Koning van België en Edmond naar de President van Frankrijk.

In het Belgisch Leger werd hij meermaals vereremerkt en hij heeft de volgende decoraties:

Ridder in de Orde van Leopold II

Gouden Palm in de Kroonorde

Herinneringsmedaille van de Oorlog 40-45

Militair Ereteken

Herinneringsmedaille van Zijne Majesteit Albert I.

Mw. Plasschaert vertelde over harde tijden en schrik als de vrouw van een soldaat gedurende de oorlogsjaren. Bescheiden en nederig verdient Mr. Plasschaert eerbied voor zijn bijdrage tot onze Erfenis.

WYNKEL STE KRUIS

Roemvol erebetreker. — Verleden Zaterdagmiddag, bij zitting van den Gemeenteraad te Wynkel Ste Kruis, werd ter raadzaal van het Gemeentehuis, plechtiglijk door den heer burgemeester Vermeulen, in naam des Konings, het Burgerkruis Eerste klasse, 1914-1918, aan vrouw Eduard Plasschaert, geboren L. Pieters, ter hand gesteld.

Zij werd per rijtuig aan hare woning afgehaald, en naar het gemeentehuis gevoerd, waar zij door burgemeester, schepenen en raadsleden, gulhartig werd bedankt en geluk gewenscht om de door haar zoo heldhaftig bewezen diensten aan het Vaderland. In den auto van den heer burgemeester Vermeulen werd zij huiswaarts gevoerd.

Alhoewel een eenvoudige arbeidsvrouw, moeder van 7 kinderen, heeft die moedige vrouw zulke blijken van edelmoedige zelfopoffering gegeven gedurende gansch den oorlog 1914-1918, zijn zich gedurig ten pando gesteld tot heil van de verbondenenen en van ons eigen dapper leger. Tot het einde toe was zij op de bres, en trotseerde manhaftig alle doodsgevaar, door een zeer ingewikkeld net van den bespiedingsdienst open te houden. Zij heeft de spreuk bewaarheid: « Onder de schamele blouse eener eenvoudige werkmansvrouw, klopt meermaalen een zeer edel hart! »

Proficiat! vrouw Plasschaert, uw erebeteken moge nog vele jaren roemvol op uwe koetsborst-prijken, tot eere van U en uwe kinderen!

Geloofd zij Jezus-Christus. Amen.

† BID VOOR DE ZIEL van Mevrouw **LEONIE PIETERS**

echtgenote van Mijnheer

EDUARD PLASSCHAERT

geboren te St Kruis-Winkel op 6 Juni 1880 en er
overleden op 25 April 1955,

versterkt door de HH. Sacramenten.

Zij was lid van de Voortplanting van het Geloof en de Confrerie van de H. Barbara. Vereerd met het Ereteken van Politieke Gevangene 1914-1918, de Herinneringsmedaille, het Burgerkruis 1e klas, het Kruis der „Fédération“, de Overwinningsmedaille.

Zoals zij geleefd heeft, zo is zij ook naar de Heer teruggegaan: kalm en gelaten, de beloning tegemoet zien-
de voor het goede dat zij gedurende haar leven op aarde
gedaan heeft in dienst van God, gezin en vaderland.

Verleden jaar mochten vader en moeder hun gouden
huwelijksjubileum vieren; na de vele jaren van samen
werken, lijden en gelukkig zijn, kenden zij samen de rustige
tijd van de avond van het leven, omgeven door hun
liefhebbende kinderen.

Dierbare kinderen en kleinkinderen, ik was graag bij
U gebleven, maar ik gehoorzaam welwillend aan Gods
stem die mij roept. Ik dank U allen want tot het eind van
mijn leven hebt gij mijn dagen aangenaam gemaakt.

Beminte echtgenoot, de dood komt ons schelden,
toch zal onze liefde vereeuwigd blijven in God en in onze
kinderen die rondom Vader zullen verenigd blijven.

O. L. Vrouw van de Warande, Koningin ten Hemel op-
genomen, bid voor ons, nu en in het uur van onze dood
Amen.

*Uw deelneming in het verlies
van haar die ons zo dierbaar
was, schonk ons veel troost, en
uw gebed was een kostbare
hulp voor onze welbeminte
overledene.*

Wij bedanken U daarvoor van harte.

De familie.

HOOFDSTUK IV

DE BURGERBEVOLKING

1. THEOFIEL VAN DE VAERT

Opgeëist tijdens de eerste wereldoorlog

Ik ben geboren op 13 augustus 1898. Mijn vader is gestorven toen ik vier weken oud was. Ik heb dan een stiefvader gehad. Ik ben van Rieme. Ons hof is daar verkocht en zo zijn we naar „t eiland” gekomen op een hoeve, op Terdonk. Dat was in 1912. Daar heb ik de eerste wereldoorlog meegemaakt. We hoorden zeggen dat al de forten in mekaar stuikten (Lier, Antwerpen...) en op zekere dag hoorden we zeggen dat de Duitsers aan het kanaal waren: de Ulanen. Die zaten te paard, met een pin op hun helm. De eerste waren maar met acht, dat was een verkenningstroep. Die zijn dan teruggekeerd om te gaan zeggen dat er hier geen Belgische soldaten meer waren. Dan is de grote troep gekomen, van overal wat.

Eens de Duitsers hier waren werd alles opgeëist. We hadden 200 kg boekweitzaad gekocht en de „Markepakkers” op ons hof. Ze zagen dat daar liggen en ze wisten dat we dat nog niet gezaaid hadden en ze waren ermee weg.

Ze kwamen op een andere keer controle doen en we waren juist graan aan het malen met een klein molentje. We hadden dat samen met ons geburen gekocht. Het dochttertje van de geburen kwam bij ons gelopen en zei dat de Duitsers bij hen waren voor controle. We sleepten die molen weg - het was juist detijd van het patatten steken - en we staken hem onder een hoop patattengroente. En ze kwamen af hoor: een Duitse gendarm (ne wrede smeerlap) en nog een paar Markepakkers. Er moet daar toch ook een goeie bij geweest zijn want bij het verslepen van die molen, was er wat meel uitgevallen dat een hele streep op de grond naliet, en hij stond er naar te kijken, maar hij zei niets tegen die gendarm.

We moesten toen alle maanden naar de controle, naar Evergem, al de mannen van 16 tot 35 jaar. Dat was een zondag voor ons want in 't afkomen gingen we eens gaan bollen. Wie geen werk had, werd opgeëist. Op 't einde hielden ze ons vast op de controle: waar twee boerenzonen waren, werd er éne aangehouden. Ikzelf werd ook vastgehouden. Ze brachten mij van thuis een pak eten, het woog wel 40 kilo!

We werden dus gepakt in Evergem en eer het avond was (we moesten slechts tot in Ertvelde, waar de Kommandantur was) lieten ze ons niet meer verder gaan omdat ze schrik hadden dat er te veel zouden gaan lopen. We zijn dan moeten terugkeren naar Evergem en zijn dan in een school gestoken. 's Anderendaags 's morgens om acht uur moesten we opstappen naar Wondelgem, de trein op. We reden naar Wevelgem en daar moesten we uitstappen. Het motregende en we zaten wij daar. Ze wisten met ons niet waar naartoe. Als we daar zo'n drie uur gezeten hadden (het was al rond half tien 's avonds) moesten we weg, naar een zagerij aan de Leie. Het was nog een uur ver, zodat we rond elf uur daar toekwamen. Er zaten daar nog opgeëisten. We hadden de nacht ervoor niet geslapen en ik was doodop van de vaak. Ik heb mijn pak eten in een deken gerold, mijn hoofd op dat pak, en 'k was vertrokken hoor! Als we daar een tijdje lagen (op de zolder van die zagerij) kwam er daar ene van Terdonk bij mij. Hij zegt: „Allé, Theofiel, gade gè mee?” 'k Zeg: „Noar woare?” - „Eh, noar uis”, zegt hij, „t zijn der al vele weg!” Er stonden daar geen wachten en we waren weg. Maar zo'n eind van ginder, en te voet naar Terdonk, met dat pak op mijne rug...

Was de oorlog gedaan misschien?

Bah nee, maar toch ver. Het was eind 1918. Onderweg zijn we nog twee keer aangesproken van de Duitsers. Die mannen van Evergem pakten de tram zelfs in Gent en ze zaten samen met die Duitsers, die hen opgeleid hadden, op dezelfde tram.

We moesten over de brug in Meulestede en daar kwam ik een smokkelaarster tegen. Ze zei: „Nickel stoa op de brugge, zulle!“. Nickel was die kwade gendarm (Duitse M.P.). We durfden niet verder gaan, maar na acht uur moest ge van 't straat zijn. We zij dan toch maar op de brug gegaan en gelukkig, Nickel was weg maar er stond nog een wacht. Hij vroeg ons paspoort maar dat hadden we moeten afgeven. We zegden dat we de maandag moesten terugkeren: „Jaja, geloof dat maar!“ zegde hij. De wachtpost was zo'n honderd meter verder, aan de spoorweg. Hij wilde zijn post niet verlaten (om met ons naar de wachtpost te gaan) en op den duur zei hij - als het al kwart voor acht was: „Allé, fähr mal los!“ En wij weg! Als we dan een eind gegaan waren, zagen we een fietslicht naar ons komen. We dachten direkt dat het een Duitser zou zijn, maar we hadden de moed niet meer om ons weg te steken, zo moe waren we. Het was een Duitser: „Allé, ge moet los fahren!“ riep hij. Een uur later waren we thuis. Wij zijn dan ondergedoken en twee maanden nadien was de oorlog gedaan. Als de oorlog gedaan was zaten er nog Duitsers op ons hof, en ook achter de dijk van het kanaal (rechter oever). De overkant zaten de geallieerden. We zijn dan nog weg gemoeten, het werd te gevaarlijk. We gingen naar Desteldonk, maar dat is maar twee weken geweest. We stonden thuis met een grote hoop hout, maar de Duitsers hebben het opgebrand.

Is er aan 't kanaal dan nog hard gevochten?

Er waren wèl slachtoffers. Er lag ene bij ons in de gracht, een onderofficier. 100 meter van ons zijn er verschillende begraven, maar die zijn achteraf ontgraven en samen weggevoerd.

Hoever mocht ge van het dorp tijdens de oorlog?

Dat was per Kommandantur: als ge naar een andere Kommandantur gingt, moest ge een bewijs hebben. Wijzelf zaten onder Ertvelde. We mochten naar Evergem, Kluizen, Rieme, Assenede, Oost-Eeklo. We gingen wel zover niet, want het was altijd te voet dat we moesten gaan. Als ge naar Gent moest, hadt ge een bewijs nodig. Maar ja, we moesten niet naar Gent.

Hebt ge tijdens de oorlog kunnen verder boeren?

Ja, maar we hadden nog twee koeien en ze kwamen ons ene afpakken. Mijn vader heeft hen uitgekocht voor 200 Mark en we mochten ons koe houden. Naast ons woonde iemand en die had maar één koe meer en ze hebben die koe dan maar meegenomen! We hadden dat dan natuurlijk niet graag. Maar ja, die Duitsers hadden natuurlijk niet gezegd dat ze elders wel ene zouden gepakt hebben! Als ze iets wilden, kwamen ze het halen, gelijk wat. Ik heb nog hooi moeten gaan leveren naar de Kuhlman. Ge moest alles leveren: graan, patatten, beesten, wortels... al wat een boer had moest hij leveren. Het ging volgens de grootte van de boerderij. Ze hielden wèl rekening met de grootte van het gezin wat het rantsoen betreft. Eén varken mochten we slachten, met een toelating. In de hooitijd moesten we heel de dag werken in het hooi, soms twintig uren aan één stuk, en we hadden zelfs geen brood meer voor ons eigen. Alleen wat pap, eigenlijk maar melk met 't een of 't ander daar in. We hadden zelfs geen patatten meer! We moesten zelfs ons eigen graan eerst laten malen en dan gaan leveren. We moesten meestal naar Zaffelare, naar de stoomtram op 't Oosteindeken.

Hebt ge nog gehoord van een spion, een zekere Geldof?

Ik meen dat ik daar iets van gehoord heb. De elektrische draad heb ikzelf nooit gezien maar mijn vrouw was van Moerbeke-Kruisstraat en die wist er veel van. Al het volk van de Kruisstraat is eens aangehouden geweest omdat er een Duitser doodgeschoten was. In St.-Kruis-Winkel waren er ook twee, de gebroers Verdegem. Die zijn nog door het kanaal gezwommen om te ontkomen naar Holland. Dat waren smokkelaars.

Weet ge nog iets van smokkelen gedurende de eerste wereldoorlog?

Dat ging moeilijk als de Duitsers niet zelf meededen.

Weet ge iets van brieven overbrengen of zo?

Er was een bakker op Terdonk, een zekere Staf Van de Velde. Die reed alle dagen om een wagentje brood naar Holland. Die had daarvoor de toelating van de Duitsers. Dat brood was voor de burgers. In de eerste W.O. was er nog geen „comiteit” gelijk in de tweede. De mensen moesten zelf maar zien waar ze aan eten geraakten. Ik weet nog dat hij een brief meebracht (die van Holland naar België moest komen) voor Frans Van de Voorde. Frans zat aan de IJzer (zie het artikel van Frans Van de Voorde zelf). Ik was daar juist op 't hof toen die brief gebracht werd. Die brief was dus eerst in Holland geraakt en zo terug naar hier gekomen. Ik denk niet dat hij daarvoor betaald werd.

Theofiel Van de Vaert

2. DE GEBROEDERS VAN DEN HENDE OVER DE 1STE WERELDOORLOG

Alfons, geboren op 4 juli 1902

Edward, geboren op 1 februari 1904

Prosper, geboren op 11 december 1905.

Woonden op het ogenblik van vertellen alle drie op de Langelede.

De eerste Duitser, die wij hier zagen - het was dan oktober 1914 denk ik - lag hier altijd maar in de vaart te schieten. Ik denk dat hij zat was of dat hij schrik had. Hij kwam van Wachtebeke af langs onze kant van de vaart en ging naar de Sluis op. Daarachter zijn de Ulanen en de Huzaren gekomen, te paard. Het zagen er wrede mannen uit, met lange lansen en een sabel en een pin op hun helm. En óf ze konden rijden! Ge hadt er ook met een platte helm. Ze kwamen voorbij 't school gereden en meester Coppens (nogal een nieuwsgierigen) liep naar 't straat en hij moest mee naar de Sluis, om hem de weg te wijzen. Daarna werd meester Coppens de „Ulaan” genoemd. „Vrouw en kinderen, vlucht met al wat ge hebt, want de Ulanen zijn daar!” riep hij. „Julia”, zei hij, „vlucht met vrouw en kinderen want de Ulanen zijn al in Wetteren en Laarne!” Dat waren de voorposten die dan grenswachten uitgezet hebben. Ze maakten er niet veel spel van om een stuk van België bij Nederland te nemen omdat dat gemakkelijker was om hun prikkeldraad te zetten. Er was een draad bij waar elektriek op zat.

Wanneer hebben ze die draad hier gezet?

Ik denk in 1915. In 1914 gingen we nog wat gaan smokkelen, om olie, vooraan in Holland. Als we naar school gingen moesten we soms olie meebrengen voor de meester. Die vroeg dan: „Gaat gij smokkelen vandaag?” en als jong manneke gingen we over de grens. Ze keken dikwijls minder naar een kind dan naar een grote.

Die olie diende voor de verlichting. Die deden we in een pot met een wiek en dat was ons verlichting. Om te lezen was dat niet straf genoeg. Er lag hier dan nog geen elektriciteit. Die is hier maar gekomen in 1920. Die olie was hier niet te vinden omdat de Duitsers alles opeisten. In Nederland was niets te kort, maar wel een beetje gerantsoneerd.

Waar stond die draad?

Die volgde de grens. De middelste was de elektrische, maar daar mochten we niet te dicht bijkomen. Bovendien stonden er overal wachten. Op de Overslag passeerden er Nederlandse grensbewakers (op Nederlands grondgebied) langs de draad en éne kwam er mee in aanraking. De andere wilde er hem aftrekken, maar hij hing er ook aan.

Hoeveel afstand was er tussen die draden?

Ik schat dat op 50 meter. Er waren er die de draad afknipten met rubberen handschoenen. Duitse soldaten hebben ook nog geprobeerd om er over te gaan, om te deserteren. We hebben hier ook nog ene gehad, die trachtte over te gaan. We werkten ginder in 't land en er kwam daar een Duitse soldaat bij ons die heel graag naar Nederland wilde vluchten. Hij had al in Rusland gezeten. Wij zegden hem dat het geheel gevaarlijk was, maar of hij dan over geraakt is, weet ik niet.

Zijn er hier gedurende heel de oorlog Duitsers geweest?

Ja. Als de ene groep weg was, kwamen er andere. Al de soldaten die aan de IJzer vochten, kwamen om de drie of vier maanden terug om uit te rusten. Ze kwamen hier naar al die

buitengemeenten. Wij zaten van 's morgens tot 's avonds met Duitse logeurs. We moesten hen geen eten geven. Bij ons sliepen ze nog in een bed, waar ze bij velen in 't stro lagen. We hebben zo eens gehad dat we aan 't dorsen waren bij Bonte en er waren er daar ook toegekomen, „miniwerpers” (kleine kanonnetjes voor korte afstand) maar die zagen er nogal uit: bemodderd en beslijkt! Die kwamen recht van de IJzer. En luizen en vlooiën dat ze hadden! Er was zo 'nen rosse bij die buiten de luizen van zijn lijf aan 't krabben was.

Waren hier in de omtrek Duitse keukens?

Die stonden bij de ene of andere boer. En daarbij, ze hadden het niet moeilijk om aan eten te komen: ze eisten een rund of een varken op en ze slachtten het. Het werd wél betaald. Op 't laatste van de oorlog niet meer: dan paktten ze het zó, want ze hadden geen geld meer. De keuken stond lange tijd bij De Meyer en De Smet en ook bij Theofiel en Frans De Wever. Dat waren twee jonkheden, die daar een smidse hadden, waar de smidse nu nog is. Maar ze hebben niet meer moeten smeden, want de Duitsers namen de smidse over. Theofiel was nogal een rare; er was daar een grote rosse Duitser bij die het brood moest uitdelen: „Da ès den bruëbult!” zei hij altijd.

Als kind zagen we die Duitsers niet als vijanden maar als vrienden. We konden daar tegen praten als zij traag praatten en als het maar geen hoog-duits was. De Beierse soldaten verstonden we slecht. Het Duits uit het Rijnland was gemakkelijker te begrijpen.

Waren ze niet moeilijk voor de bevolking?

In 't begin zijn er natuurlijk slachtoffers gevallen, waar de bevolking zich verzette (zoals in de streek van Luik). Het is dan normaal dat de Duitsers er dan beginnen in te schieten.

Wie zich niet verzette, moest geen schrik hebben.

Als kind hebben we eigenlijk veel plezier gehad. Er was soms wel een Duitser bij met kwade bedoelingen, want we hadden zo eens ene op kwartier die geen boer was. We hadden thuis een schoon paard. Hij ging er eens naar gaan kijken. Onze Henri hield het vast en 'k zeg: „Wa pèjs d' er van?” - „Ja”, zegt hij, „geen schoon paard. In Duitsland zijn ze veel groter!” Ik hoorde wel dat hij daar niets van kende.

Er was hier eens een Duitser die in België naar al ons schone steden en gebouwen was gaan kijken, maar 't was altijd dezelfde kommentaar die hij gaf: „In Duitsland is alles veel groter en veel schoner!” Op zeker moment stond hij op de viggemarkt in Brugge. Hij vroeg daar wat voor beesten dat waren. Die boer zei: „Dat zijn luizen!” - „Oh, in Duitsland zijn ze veel kleiner!” zei de Duitser.

Bij ons is er maar éne geweest die zich kwaad maakte omdat hij in de schuur moest slapen. Op de deur langs de binnenkant heeft hij zijn adres nog geschreven: Ernest Bicholt, 104, Berlin.

Hebt gij ook beesten moeten leveren?

Natuurlijk. Als de Duitsers hier een tijd waren, werd er een „Kommandatur” opgericht. Die was in Ertvelde. Daar stond de totale veestapel genoteerd, van kalf tot volwassen dier en ook het varkensbestand. Van tijd tot tijd moest ge dan iets leveren, maar eerst kwamen de „Markepakkers” (militaire politie) kijken welke dieren ze wilden. Er werd wél betaald en de prijs was de waarde van het ogenblik. De eerste keer dat we moesten leveren, werd alles verzameld aan 't school van de Langelede. Daarna moesten we er mee naar Ertvelde. De paarden werden gebruikt voor het vervoer, want alles werd getrokken met paarden. Daarom

zaten we meestal met artillerie ingekwartierd, omdat ze hun paarden in de stallen konden zetten.

Werd er betaald in Belgisch geld?

Ja, maar ze pasten nog iets anders toe: de Duitse Mark stond ongeveer gelijk de Belgische frank (in 1914). Maar ze maakten van één mark toch 1,25 frank. Ze hadden hun mark wat „sterker” gezet. Daarmee verloren we altijd, want als ge dan zelf een varken of rund moest gaan kopen moest ge meer betalen. Daarbij, van zodra de Duitsers hier waren, was er geen sprake meer van Belgisch geld.

We woonden hier toch 50 à 60 kilometer van het front en als het stil was, hoorde ge ze schieten tot hier, gelijk of er een onweer op komst was. Vooral als ge op het toilet zat, (waar de beerput onder lag) hoorde ge dat gerommel heel goed. Voor de mensen die dan een soldaat aan 't front hadden, was het dan niet aangenaam, vooral voor de moeders.

Brieven van 't front en spionnen

Van nieuws van 't front was geen sprake, ze wisten meestal van niets. In sommige gevallen kwamen er toch nog brieven over: ze schoten ze over met boog en pijl vanuit Holland. We hebben ook nog naar ons broer geschreven in 't begin van de oorlog. Toen konden we die nogal gemakkelijk op de Hollandse Overslag versturen, vóór dat de draad er stond.

Er was een zekere P.P. uit de Markette, die dan gewoonlijk die brieven overbracht. Hij deed de brieven, die van 't front kwamen, tot in Zaffelare en Lochristi. Hij was gekleed als een boer en met een „strontkorf” (een korf voor peen en vuiligheid) op de steel van een riek en zo over de schouder, trok hij op als een landarbeider. In die korf zaten dan de spullen, die over moesten. Hij trok altijd door 't veld en gebaarde dat hij moest gaan werken.

Er was op Wachtebeke nog een belangrijke spion: Jan De Vos uit Peene. Die ging heel de oorlog over de draad. Hij zat in een gummi-kostuum. Dat moest natuurlijk stil gehouden worden of ze zouden hem gepakt hebben.

Wat deedt ge met de brieven voor uw broer?

We gaven die aan die P. en hij deed die dan over de grens. Het kan ook zijn dat hij afgesproken was met een Duitser.

Er was hier in 't begin nog een hele partij smokkelaars en spionnen: de K.'s. Die zijn hier weg gemoeten, samen met heel de familie. Als er iemand of een familie verdacht werd van spionage, moesten die weg van de grens.

In 't begin van de oorlog kwamen hier Duitse officieren, verkleed in burgers. Die deden mensen over naar Holland en ze kwamen hier aan sommigen vragen om te helpen. Dat was natuurlijk om ze in de val te doen lopen. Die Duitsers waren niet dom hoor!

Kunt ge nog zeggen waar die draad juist stond?

Die stonden alle drie op België. Die volgde de weg van de Sluis naar de Overslag, over de weide van Hesters. Waar nu Durinck woont (op de Sluis) ging hij over de straat en was er ook een doorlaatpost. Dan liep de draad verder achter het huis van Ph. Coone, zo naar Zelzate. Een beetje voorbij het hof, waar nu Bonte woont, stond ook een doorgangspost. Alleen de St.-Elooi polder bleef er buiten en die lag dan op Holland.

Heel de Oudenburgse Sluis is dan weg gemoeten, van aan Coppens tot waar Verdurme woonde. Ze moesten het maar elders gaan zoeken. De boeren mochten wel naar Holland ook gaan als ze ginder veel land liggen hadden. De mensen die in Holland werkten, mochten ginder ook gaan wonen, maar de meesten bleven hier.

Bijna iedere middag kwamen Duitsers van Wachtebeke hier voorbij om de wacht aan de grens af te lossen. Die konden schoon zingen, van: „Kaiser Wilhelm muss Kaiser von Europa sein...” Als kind zongen we dikwijls die liedjes mee.

Het laatste jaar van de oorlog zongen die grenswachters niet meer, 't was gedaan met „Kaiser Wilhelm...”!

De „Markepakkers”

Tijdens de oorlog hebben de Markepakkers er eens twee uit een houtmijt gehaald. Die waren opgeëist en moesten naar 't front gaan werken, maar ze waren weggelopen. Het was op Langeledekermis en ze hadden nogal wat gedronken. Ze lagen wat te hoesten in die houtmijt. De Duitsers kwamen op het hof en ze haalden ze er uit. Ik hoorde die Duitser roepen: „Wir haben er zwei!” Ze moesten mee door de bossen naar Zelzate, maar in die bossen waren de Duitsers ze alle twee kwijt! Ze liepen met de revolver in de hand en die twee gepakten zegden dat ze die revolver moesten weg doen omdat ze er zoveel schrik van hadden. De Duitsers staken hun revolvers weg, maar ze hadden er naar: ze waren hun twee gevangenen kwijt! Als de Markepakkers op de Langelede controle kwamen doen, hebben we dikwijls moeten vluchten met ons melk. We staken ons melkkannen dan op de wei weg. Ze kwamen eens af op een zondagavond en ze pakten op zolder zelfs een zeil mee, 't was hun gerief!

Er werd natuurlijk in 't zwart geslacht. Bij ons thuis hadden we een vals blad in de tafel laten maken, waar de hespen en 't spek en zo in staken. Op een avond komt de Duitse politie met een grote hond op 't hof en ze vragen een kilo boter. Maar op de Langelede waren de boeren bijna allemaal in de melkerij, maar wij niet, wij hadden een afromer. We moesten wel boter leveren aan de melkerij. „Och ja”, zegt mijn moeder, „we nemme wij geen bottere, we moeten ze leveren oan de melkerè!” „Ja maar, dat geeft niet”, zegt hij, „hebt ge zo geen kilootje boter?” Ze gaf het dan maar. Of ze daar goed of slecht mee deed, wist ze niet, maar ze betrouwde het niet hard. Ze betaalden wel goed. En die hond zat onder tafel en zat altijd maar met zijn neus aan 't vlees te rieken. Had die hond daar een hesp moeten uitkrijgen, 't zou wat anders geweest zijn!

Mocht ge weg van Wachtebeke?

Nee, of ge moest een vergunning hebben. En dat werd eerst onderzocht of het wel waar was, dat ge buiten de gemeente moest. Voor familiebezoek kreeg je geen vergunning of 't moest serieus zijn en dringend. Er was ook veel meer controle omdat in de eerste oorlog veel meer soldaten ter plaatse bleven dan in de tweede. We mochten zelfs niet op de fiets rijden. Er waren er trouwens niet veel ook. Niet ieder huisgezin had een fiets.

De Belgische meisjes maakten dankbaar gebruik van de Duitse soldaten. Het waren rap hun vrienden. In alle café's op de Langelede hing er een plakkaat in 't Duits: „Soldaten seit verschweigend: Achtung für Spionen!”

Bij het wisselen van de soldaten vroegen ze dikwijls aan mekaar naar de „RegimentSmarie” en naar de „Kilometer Bertha” of „Grosse Bertha”: dat was een heel grote vrouw, die achter

de hoogte woonde achter 't school.

Dronken de Duitsers veel?

Sommige wel, andere niet. Er is wel eens een groot feest geweest op het hof van De Wever. Dat was in 1917, in september op Langelede-kermis. Het was een regimentsfeest en iedereen mocht voor niets drinken. Het bier liep van de tafels. De Belgische meisjes dansten met de Duitse soldaten, juist alsof het hun beste vrienden waren. Er was zelfs een regimentsmuziek. Er was daar een Duitser aan 't dansen met een konijnestaart in zijn broek. Ze waren erg muzikaal: ze konden goed zingen en er waren veel muzikanten bij.

Hebben sommige mensen moeilijkheden gehad achter de oorlog in verband met collaboratie?

Na de eerste wereldoorlog is er niet zoveel gebeurd. Er werd over sommige mensen wel eens gepraat, maar dat was allemaal rap vergeten.

Hoelang is die draad na de oorlog blijven staan?

Die is beetje bij beetje weggeraakt. Iedere boer ging er hem een eind gaan afknippen. Bert De Keyzer reed met een kar, getrokken door een ezel, en die heeft er ook veel afgedaan.

Een broer in Nederland

Toen de oorlog begon was het een mooie zomer. Ons oudste broer, Kamiel, was toen in dienst. Hij was echter in verlof omdat hij als oudste van het gezin naar huis mocht komen om op ons boerderij te helpen werken. Hij was aan 't pikken toen de champetter een briefje bracht dat hij zijn eenheid moest gaan vervoegen. Ik kan mij nog herinneren wat hij zei: „Nonedju, 'k oat gepejsd dat 't nog oorlog zoe worren!” De vierde augustus is de oorlog begonnen en normaal was hij er vanaf de dertiende. Hij is er dan heel de oorlog kunnen bij blijven, en is maar afgezwaaid in 1919.

Hij lag in Antwerpen op een fort. Ze hebben gewacht tot ze achteruit moesten en ze zijn in Holland terecht gekomen. Hij is overgegaan op de Koewacht. Er waren er nog van hier, onder andere champetter Verswalm en Kamiel De Letter. Ze gingen 's nachts langs de grens en ze zagen niet juist waar die grens liep. Ze kwamen op Hollands gebied en daar werden ze direkt gepakt van de Hollanders. Dan heeft hij in een kamp gezeten: eerst in Amersfoort maar langst in Harderwijk. Hij heeft daar een zeer koude winter meegemaakt in tenten. Hij heeft daar oneindig veel afgezien. Ward Dieleman (zie jaarboek 1987) uit de Mendonkse dreef heeft bij hem gelegen.

Toen wij in 't begin van de oorlog gevlucht waren naar de Rode Sluis bij een nonkel van ons, nonkel Ward (op Hollands gebied), heeft ons moeder nog veel verdriet gehad om volgende reden: onze Kamiel had een brief geschreven vanuit het kamp naar die nonkel. De gevangenen mochten gaan werken bij de boeren en onze nonkel kon hem goed gebruiken, want hij had een hof van 60 of 70 hektaren. Maar die nonkel weigerde dat: het was een 100 procent Duitser! Hij zag nog liever een Duitse hond dan een Belgische soldaat. Nadien is dan toch gebleken dat het niet zou gemogen hebben omdat het te dicht bij de grens was.

Een oorlogspastoor

Toen de Duitsers in Wachtebeke kwamen was de parochiale geestelijkheid ook weggelopen. Ze hadden een man gevraagd om over de pastorij te waken. Hij had daar zijn „thuis” gemaakt en ze noemden hem „Tseutsen Kassei” (Alfons Van de Calseyde). Op zekere moment kwam er daar een Duitse officier voorbij en hij ging nogal fiks, want die Duitse officieren waren hovaardig en fier. Hij was te paard en had zijn rijzweep bij. Tseutsen stond aan de ingang van de pastorij en kwam een beetje dichterbij de kasseiweg, waar die officier reed. Die officier zegde: „Van de kasseide!” - „Ja 'k, ik ben Van de Calseyde”. - „'k Zeg u: van de kasseide!” zegt die Duitse officier. „Ja menere, dan benne 'k ik,” zegt Vande Calseyde. „'k Zeg u nog éénmaal: van de kasseide!” en Tseutsen verstond het nog niet. Hij ging nog niet achteruit, maar hij kreeg daar een slag van de zweep dat hij bijna omver vloog. Nadien is daar nog veel om gelachen.

3. MARIA DELACOURT

Geboren op 7 mei 1897 en wonende op Axel-Overslag.

Waar stond de draad tijdens de eerste W.O.?

Hier rechtover, aan Achiel Van Acker zijn hof hadden de Duitsers een „hollekensdraad” gezet, met een hek waardoor ge op Belgisch grondgebied kondt gaan als ge mocht van de Duitsers. Waar het hek van Achiel zijn huis nu is, stond een wachthuisje van de Duitsers. Tegen onze gevel, op de hoek, stond er een wachthuisje van de Hollanders. Die kwamen altijd bij mekaar en vooral om Schnaps te drinken. Die Duitsers zouden niet over de straat gekomen zijn om bij ons in 't café te komen drinken maar ze vroegen die Hollanders om drinken te gaan halen.

Die draad aan Achiel Van Acker was slim gemaakt: waar nu de haag staat, stond die kippedraad, tot aan de weide van Van Holle. Daar stonden twee posten, op die weide. Die wachten liepen over en weer langs die draad. Maar op de hoek - waar de werkstal van Achiel was - hadden ze die draad met een haak aan de muur vastgemaakt. Op die manier kon die draad gemakkelijk uit de haak gepikt worden en als het een goede Duitser was, konden de mensen daar door, allemaal over het hof van Achiel. Want op België hadden de mensen veel tekort. Ze moesten zich wel haasten om terug te zijn vóór die goede Duitser afgelost werd.

Zegden die Hollandse grenswachten niets?

Nee, want dat waren ook soldaten die in Axel gelegerd waren. Op de Overslag, aan het gemeentehuis, hadden ze een tent waar ze konden gaan eten. Ze stonden hier gedurende twee uur op wacht.

In de „Gebuurtje” liep er ook een Hollander of twee en ook achter de Overslagdijk. De mensen, die daar woonden, hadden op hun hof meestal een hek om zó in Holland te komen. De Hollanders gaven daar niet om dat de Belgen over kwamen, want ze zegden soms aan de Belgen wanneer het best was om over de grens te gaan.

Hoe liep die draad verder?

Van aan Achiel Van Acker liep die draad verder tot aan de „Koadijk” en vandaar begon de

elektrische draad. Die ging dan verder in de polder naar Moerbeke. Achter de huizen van de Gebuurte stond ook elektrische draad. Op zekere keer - het had veel geregend - waren er twee Hollandse soldaten, die een zakje bloem wilden doorgeven, over de draad, aan de bewoners van een hoveke. Maar hij gleed uit en viel op de draad. Zijn maat wilde er hem aftrekken aan zijn voeten, maar hij hing er bij. Ik ben nog gaan kijken, toen ze daar lagen.

Mochten de Hollanders in België komen?

Wij mochten ook niet in België komen van de Duitsers. Soms wel, als het een gemakkelijke wacht was.

Waar was de grote doorgang door de draad?

Die stond nog vóór het klooster, komende van Wachtebeke. Daar was ook een bureau, waar alles, dat met toelating uit Holland kwam, moest aangegeven worden. Waar de grens nu is, stonden alleen Duitse wachten.

Werd er hier veel gesmokkeld op kleine schaal?

Vooral brieven! Die kwamen bijna allemaal hier over. Mijn vader was een Belg (ik ook trouwens) en was hevig tegen de Duitsers. Er waren hier veel Belgische soldaten over gegaan in 't begin van de oorlog en dan kwamen hier veel brieven toe waar ik dan een Hollandse postzegel moest op plakken. De familie van die soldaten kwam dan op het hof van Van Ackers die brieven afgeven, en als het een gemakkelijke wacht was, riepen ze mij en ging ik die brieven aannemen door de draad. Dan was dat altijd van: „We zullen datan wel regelen, hé!” Ik ben heel veel bedankt, maar meestal is daar niets van gekomen.

Er kwam ook altijd een beambte van het Belgisch consulaat vanuit Terneuzen hier uitbetalen aan de vrouwen van Belgische militairen, die in de kampen zaten. Die kwam hier bij ons in 't café. Die vrouwen vroegen dan aan de Duitsers om bij ons te mogen komen. Dat gebeurde alle maanden. Hoeveel ze kregen, dat weet ik niet, maar het was wèl geld.

Hoe brachten ze nu die brieven over?

Daar is wat gedaan met die brieven! Er waren er veel, die er geld mee verdienden om ze over te brengen. Ze staken ze in alles weg, onder andere in petroleumkannen met een valse bodem. Er werden er veel gepakt, maar die waren dan meestal verraden. Die werden dan naar Duitsland gestoken. Vooraan op ons café stond er „Delacourt” en de Duitsers hadden eens brieven onderschept op onze naam. Die brieven kwamen van Belgische soldaten uit de kampen en de vrouwen kwamen dan over de draad regelmatig vragen: „Is er niets voor mij?” En als er dan ene was, gingen we over 't straat en gaven die af als de wacht het toeliet. Enfin, we werden ervan verdacht dat er bij ons brieven gesmokkeld werden en dan heeft ons moeder toch schrik gekregen. Ik vond het al verdacht toen er eens twee Duitse officieren te paard hier voor ons huis bleven staan aan de stal van Van Ackers en naar de voorgevel keken... en altijd maar naar boven kijken, naar de naam „Delacourt”. Ik zag ze tegen elkaar zeggen: „Hier is 't te doen.” We zijn er dan mee gestopt want anders zouden de Hollanders ons gestraft hebben door ons „over 't water” (naar Middelburg) te doen verhuizen.

Werden hier ook soms grote hoeveelheden (eten) besteld of overgesmokkeld?

Nee, dat waren allemaal kleine hoeveelheden want alles was hier in Holland gerantsoeneerd. We hadden genoeg maar niet te veel. Bovendien waren we met zes personen, maar soms

konden we wel eens een rantsoen missen.

Vlas werd er veel gesmokkeld. Dat ging dan van België naar Holland. Op de Belgische Overslag woonde een zekere Verdurme. Hij had twee zonen en een dochter. De oudste zoon zou ook gespioneerd hebben en hij was ontdekt (of verraden?). Hij kwam naar Holland, in Vlissingen. Maar zijn ouders hadden schrik voor de gevolgen en zij moesten ook vluchten. Ze hadden echter heel veel vlas in de schuur zitten en ze wilden dat over brengen vóórdat ze zelf naar Holland kwamen.

Er werd dan rond verteld dat iedereen, die meehielp om dat vlas over te brengen, 50 frank kon verdienen. 'k Geloof dat ze wel met dertig man waren! En allemaal op hun kousen want de Duitsers stonden een beetje verder, achter de pastorie. Kamiel Laheyne (die ook al naar Holland was moeten vluchten) zat in ons café en hoorde dat. En hij ging ook gaan helpen. Zegt ons moeder: „Kamiel jong, ge meugt da niet doene! Ge zijt noar iere gekomen, op 't Hollands, en nau goade au loaten pakken veur 50 fr.!” Zelfs de Hollandse douane deed mee, want ze wisten dat het vlas ging overgesmokkeld worden en ze kregen ook 50 frank. Rechtover de boer Verdurme woonde de Hollandse ontvanger, een mens op leeftijd. Die Hollanders kwamen bij ons altijd maar om bakken bier, en maar drinken! Eerst werd het huisgerief over gedaan en dan moesten ze aan 't gerief uit de schuur beginnen. De Hollandse douanen kwamen zelf vragen wanneer ze een gat in de draad in dat klein straatje moesten knippen. Waar Poppe nu woont, tot aan Delaruelle was het juist een dijk met vlas! Maar 's anderendaags! De Duitsers waren heel streng op dat smokkelen van vlas, maar ze stonden daar aan de draad (op België) te kijken naar die hoop vlas (juist achter de draad, op Holland) en altijd maar over en weer lopen. Maar Verdurmen was over met zijn zaak! En ze konden er niets meer aan doen, 't lag op Holland en daar durfden ze niet op komen.

Verdurmen zijn vrouw is dan nog in Vlissingen geboren. Jan De Vos was er ook bij, want hij heeft nog een ijzeren katrol gekregen.

Waar werden de meeste brieven overgebracht?

De meeste kwamen over in de „Gebuurte”, op die hovekens. Als de Duitse wacht wat verder gewandeld was konden ze zich riskeren. Dan kwamen ze hier achter ons huis naar binnen vragen om die brieven te versturen. Bij mijn vader was dat allemaal goed, ze konden niet misdoen.

Kwamen hier soms spionnen toe?

Er kwam hier soms een Belgische officier en die werd aangesproken met „Leon”. Die zat in Vlissingen en kwam naar hier met rapporten. Dan moesten we ene in België verwittigen om eens tot bij ons te komen en die bracht die officier dan naar België. Degene, die die officier over de grens bracht, deed het voor het geld. Meestal gingen ze over in de Gebuurte maar ook aan de „Koadijk” of op 't einde van de dijk naar de Sluis. In de Moerbeekse polder zijn er ook verschillende over gegaan. Dat was ook soms familie van Belgische soldaten, die op bezoek wilde gaan naar die kampen. Maar al die diensten moesten betaald worden, omdat het voor verschillende mensen een bijverdienste was. Er was te weinig werk. Bovendien kregen de Duitsers ook graag wat pree!

In de Moerbeekse polder zijn er eens negen tegelijk over gekomen. We wisten van de Hollanders dat ze mochten. Er gebeurde wel veel deugnieterie want die verraders wilden goed staan met de Duitsers. Sommige waren goed ingespannen om door die draad te kruipen, zoals een zekere J. De S., die heeft verschillende soldaten over gebracht.

Hebt gij nog gehoord dat ze gaten onder de dijk zouden gemaakt hebben?

Nee, daar heb ik niet van gehoord.

Hebt gij nog gehoord van Jan De Vos?

Die heeft er veel over gebracht. Die had niet rap schrik.

Hoe was dat hier in 't café?

Alle dagen kermis. Er kwam hier van alles binnen, zelfs Duitse wachten als er Hollanders bij waren. Die kwamen goed overeen. Op Kerstdag was het altijd feest bij de Duitsers. Wij - en ook de Belgen - kenden dat niet, met die kerstboom en zo. Iedereen zette dan een kerstboom. In het gemeentehuis hebben de Duitsers en de Hollanders samen gevierd en ook in een leegstaand café op België (aan de kerk).

Als de mensen langs de voordeur binnen kwamen, werden ze dan niet aangesproken door de Duitse wacht?

Ach nee, en de Hollandse wacht zei ook niets, want die dronk gewoonlijk mee! Natuurlijk gebeurden de meeste overtochten 's avonds. Overdag zagen we niet rap iemand op straat, iedereen had schrik.

Op een avond werd er geklopt. Het was iemand die mensen over bracht en iedereen kende die. Hij was hier met negen personen uit Brussel, allemaal postbodes. Toen ze aan ons deur stonden, waren ze al op Holland maar toch vroegen ze altijd maar: „Madam, we zijn hier toch al op Holland?“. Die mensen hadden veel schrik. Ze werden langs de Gebuurte over gebracht en dan bij ons binnen om van 't straat te zijn. Ze moesten vluchten terwille van spionage.

Kamiel Marquenie zat gevlucht in Holland. Hiernaast (waar nu Alfons Remorie woont) woonde een bakker en op zijn hof stond een soort tuinhuis, waar Marquenie in woonde. Die bakker zijn vrouw was ook een Marquenie en daarom mocht hij hier wonen. Kamiel deed ook veel in de brieven en spioneerde ook. Hij is echter verraden geweest.

4. EDWARD VAN BAMBOST

Geboren op 4 januari 1905, wonende te Wachtebeke-Overslag.

Hebt gij de Duitsers hier zien toekomen?

Ik heb de eerste hier zien toekomen. Ik stond toenthuis. Achter ons huis was een wijmenbosje en daar zat wel dertig man in van Lokeren. Die waren allemaal naar hier gevlucht. Ze zaten in ons schuur en ons huis, waar ze plaats vonden sliepen ze.

Die Duitser kwam heel alleen van Wachtebeke af. Dat was een voorpost. Hij had veel schrik en wij ook. Maar mijn pa en onze gebuur gingen naar 't straat. Ze verstonden die Duitser niet, maar met wat gebaren te maken naar mekaar, ging de eerste schrik over. Hij deed niets. Hij had een pin op zijn helm. Hij vroeg of er geen Belgische soldaten meer zaten en hij is teruggekeerd. De Belgische soldaten waren hier al weg. Ze waren langs de grens naar de Oudenburgse Sluis weggetrokken.

Wanneer is het gros van de Duitsers dan gekomen?

Dat weet ik zo goed niet meer maar kort daarna. Er hebben er in 't klooster een hoop gezeten. Ik ben daar nog kolen gaan pakken, maar er kwam een Duitser op mijn dak.

Bij ons thuis was de „casino” van de officieren. Een ordonnance moest in de keuken het eten maken en de officieren kwamen eten in ons voorplaats. Een hele tijd nadien moesten we die plaats daarachter ook afstaan. Maar we waren met zes kinderen. Een officier had al het bevel gegeven om de meubels er uit te doen maar mijn pa stond met de hamer vóór hem. Die officier wilde zijn revolver trekken, maar dat ging niet direkt, er haperde iets. De ruzie verzachtte dan wat en de Duitser zei: „hadt ge moeten slaan, ik was dood!” Het zijn dan nog goede vrienden geworden. „Wat wilt ge?” vroeg hij aan mijn pa. „Zo 'n huisgezin”, zegt mijn pa, „en maar één plaats...” Daarop moesten de meubelen er terug in en kregen we de plaats. Wij hebben heel de oorlog Duitsers gehad, maar niet altijd dezelfde.

Wanneer is in de eerste wereldoorlog de elektrische draad gekomen?

Die is gezet in 1914. Die bestond uit drie verschillende draden en ze stonden op één meter afstand: de twee buitenste waren prikkeldraden en de middelste was elektrisch geladen. Katten en honden bleven daar allemaal aanhangen. Hij kwam vanaf de Overslagdijk, naast de weg (dat was dan nog een aardeweg) langs de linker kant, komende van de Sluis. In het dorp werd hij onderbroken voor een doorlaatpost (dat was dus rechtover waar ik nu woon). Dan ging hij langs de overkant van de straat naar de boerderij waar nu D'Huyvetter woont. Daar ging hij in een karreslag verder tot achter de pastorij. Hij liep dan parallel met de Schoolstraat tot achter het huis waar nu Roger De Caluwé woont. Daar ging hij over 't straat, door een wegel tot naast het huis van de weduwe Poppe. Hij liep dan over de weg naar de „Koadijk” (vroeger: Kaeydijk), tot waar Jan Meuleman woont, tot aan de „Oostenrijker” die daar nog staat. (Die „Oostenrijkers” waren grenspalen uit de tijd van de Oostenrijkse overheersing. Dat waren arduinen palen. Er staat nog ene achter A. De Smet, in 't Gebuurte.) Dan ging de draad langsheen de Kreekgracht naar de Rode Sluis.

Aan het douanebureel stond ook een afsluiting met doorlaatpost, maar daar zat geen elektriciteit op. Die draad liep dan verder langs de rechterkant van de weg naar Zuiddorpe tot aan de hoek van de „Koadijk”.

Waar wij nu wonen was ook afgesloten van België. Dit huis hier, waar ik nu woon, was bij Holland. Daardoor konden we niet meer naar Wachtebeke. Later is er dan nog een draad bijgekomen die vanuit de Muishoeken door het veld naar 't klooster kwam. Dat was in 1917. Als je tussen die verschillende draden kwam en je werd gezien, dan schoten ze u dood. Die draad was ongeveer twee meter hoog. Over de draad achter ons huis kon je niet over, of ge moest speciaal materiaal hebben.

Als er moest gesmokkeld worden, sneden ze een gat in de draad die aan de grens stond of die de kleine wegeltjes afsloot.

De mensen van 't Gebuurte, links van de Overslagdijk als ge naar Zelzate gaat, waren bijna allemaal over de grens gaan wonen in 't strooien dorp: dat waren houten barakken, die de mensen zelf ineem getimmerd hadden. Die stonden grotendeels waar nu de hoge wip staat, achter A. Delaruelle. De huizen van 't Gebuurte langs de rechter kant van de Overslagdijk zaten achter de draad en waren dus bij Holland.

Aan de doorlaatpost hier aan mijn huis kwam ook smokkelwaar door, met hele wagens. Dat was dan met medewerking van de Duitsers. We hebben eens een hele kleerkast sigaren overgebracht. Naast ons huis (waar nu mijn broer woont) zat een Duits officier. Wij stonden

daar nogal goed mee en hij zei: „Steekt ze hier maar in mijn kleerkast”. Wies Knippe deed dan in de sigaren maar hij wilde ze niet kopen. Enige maanden nadien kwam hij nog eens kijken naar die sigaren. We vroegen hem drie Mark per kistje meer en dan kocht hij ze. We waren er vanaf.

Ging dat om te smokkelen?

Eén keer per week mochten de mensen die tussen de elektrische draad en de grens woonden, naar de Hollandse Overslag als ze ginder familie hadden. Heel het dorp van de Overslag was bij Holland. Ze konden dus wel levensmiddelen kopen in Holland en dan door de elektrische draad laten brengen, door de Duitse wachten die dat gerief dan op ons hof brachten. Die familie op Holland moest dat echter ook eerst gaan smokkelen in Holland en zo naar de grens brengen, want de Hollandse douane liet dat niet toe. De Duitsers keken daar niet naar want ze konden de Hollandse douane niet verdragen.

Alles wat door de draad kwam (levensmiddelen, sigaren...) kwam bij ons op 't hof toe. Iedereen kwam kijken of er iets voor hem bij was. Er bleef eens een draaikar staan met bruine haring. De jongens kwamen na 't school eens op ons hof kijken en mijn vader gaf hun een haring. Ze stonden daar allemaal haring te eten want er was hier geen overschot van eten. Op den duur kreeg mijn vader bericht dat het voor hem was. Die kwam van Phil Gijssels. Die woonde ook op België maar zijn huis was bij Holland gepakt. Mijn vader heeft die haring dan allemaal moeten vervoeren met de kruiwagen naar Moerbeke. We mochten echter op Moerbeke niet komen en dus reden we ermee tot in de bossen en dan kwamen er daar andere die haring opladen. Hij heeft dat nog gedaan met de vader van Cyriel Hillaert. Die haring moest naar een zekere Janssens, een spekkenbakker uit de Crevestraat. Die verkocht die dan.

Hoe wist uw vader dat die haring naar Moerbeke moest?

Waar nu de boswachter woont (aan het pompstation) was er een café. Daar kwamen de mensen van Moerbeke en Wachtebeke de zondag bijeen. Daar mochten ze komen en daar werden dan de berichten doorgegeven en „zaken” gedaan.

Spionnen

Bij ons kwamen dikwijls vrouwen die spioneerden voor de Belgen. Ze kwamen die Duitse officieren uithoren. Ik heb ze allemaal gekend maar ze zijn bijna allemaal dood: Noore Kwik, Anna De Vos... Deze was de dochter van Jan De Vos. Ze had kennis met de Duitse kok en die zou graag gehad hebben dat ze met hem naar Holland zou vluchten. Ze wilde niet want haar vader zat in Holland en spioneerde voor de Belgen. Ze is dan nog gepakt (verraden) en naar Gent gevoerd in de gevangenis.

Ze hebben op punt gestaan om haar dood te schieten, maar ze hebben het niet gedaan omdat ze niet bekend had. De Duitsers schoten spionnen niet dood als ze niet bekenden. Jan De Vos zelf heeft veel mensen over gedaan. Hij heeft nog gaten in de Overslagdijk gemaakt om zo onder de draad te kunnen. De Duitse wachtposten werden uitgekocht met geld of levensmiddelen. Die stuurden dat dan op naar Duitsland. De Vos bracht de mensen niet verder in Holland.

Daar waren ander personen voor.

Charel Michiels smokkelde en spioneerde ook (zie jaarboek 1984). Op zeker moment stond hij aan de doorlaatpost. Een Duits officier - die wist dat hij spioneerde - sprong er naartoe

en trok aan zijn mouw om hem op Belgisch grondgebied te krijgen. Door de snok schoot de mouw uit zijn vest en kon Charel terug op Hollands gebied vluchten.

Julien Droesbeke heeft ook nog gespioneerd en meester De Maesschalck ook: als die tweede draad bijgezet is, schoot hij de berichten over met pijl en boog.

De mensen die tussen de draad aan 't klooster en de elektrische draad woonden, moesten allemaal weg. Wij zijn naar Moerbeke geweest waar nu de serres van Pöpsel staan. We zijn negen maanden weg geweest en dan was de oorlog gedaan.

Liedje uit de eerste wereldoorlog, gezongen door de verteller.

1. Als ik te Kortrijk kwam
De soepe stond gereed
Van rapen en van beten
't Is eten voor de geten
Een derde van een brood
Ze krijgen ons niet dood
'Ne lepel marmelade
Dat smeren wij op ons brood.
't Is te weinig om te leven
En teveel om dood te gaan. | 2. Ja 't is mijn gedacht
Dat had ik niet verwacht
Als dat die rijke heren
Met ons zouden marcheren
En Lichtervelde toe
Dan krijgen wij hem moe
Zie dat is mijne zin
'k Heb mijn leute daarin
Want ze krijgen ook wel wat
Van dat marmeladevat. |
|--|---|

Refrein:

Ouders lief, ge moet daarom niet treuren
Want de oorlog zal niet blijven duren
En wij zijn gezworen kameraden
En we zullen malkander nooit verlaten.

Op 't einde van de oorlog heb ik de Duitsers nog ratten zien stropen om op te eten. De burgers hadden ook geen eten, maar die moesten om hun rantsoen gaan naar de kring op Wachtebeke.

5. GEBROEDERS NOE

Sint-Elooiopolder.

De mensen aan de elektrische draad moesten na een tijd allemaal weg. Er zijn er dan die zich een houten huizeken met een strooien dak gezet hebben in dat straatje achter Albert Delaruelle, de verlenging van „'t strontstraatje”. Er stonden daar een paar schone brakken, onder andere van mensen uit Lokeren, Jean De Paepe en ook van een familie De Maere. Die mensen hebben dan heel de oorlog op Hollands gebied gewoond. In 't Hoeksken waren er ook een paar gevluchte Belgen. De meeste kwamen van de streek van Lokeren. Hier, bij De Clercq, heeft er altijd ene gewoond en die is daar zelfs gebleven, Adolf Vlaeminck.

Sint-Elooiopolder was bij Holland maar hier was veel Duitse controle. Ze zaten hier zelfs op 't hof, heel de oorlog.

We kregen ook bons van de ravitaillering, van Axel, zoals al de Hollandse inwoners. Er was in Holland alles, maar toch niet in overvloed. Er werd trouwens veel gesmokkeld.

Er moest wel geleverd worden aan de Duitsers: boter, beesten, graan. Er was hier een

Hollandse boer in de polder en die moest niets leveren, omdat hij de Nederlandse nationaliteit had. De hoeveelheid hing af van de grootte van de boerderij.

Ons vader heeft op 't einde van de oorlog moeilijkheden gehad met de Duitsers. Al de boter die vanuit de polder hier kwam, mocht vrij door aan de grens. Iedereen die met wat boter door de Duitse wachtpost ging, zei dat ze van Noë kwam, dus van Belgisch grondgebied, door de wachtpost, naar Belgisch grondgebied. Er moesten dus geen invoertaksen betaald worden en als ge de douane eens trakteerde, was dat in orde (alhoewel er veel gesmokkelde boter bij was). Die boter werd wel opgeschreven als komende van ons hof met het gevolg dat we op het einde van de oorlog in de administratie met een „boterberg” zaten op onze naam. Daarop zouden we dan een groot bedrag oorlogswinst moeten betalen hebben. Dat is achteraf toch nogal goed afgelopen.

De laatste dagen van de oorlog gingen er iedere nacht twee paarden van ons naar Holland gaan slapen bij een boer, uit veiligheid dat ze niet zouden meegepakt worden. 't Was in het najaar en we waren bezig met bieten naar huis te brengen. De Duitsers kwamen juist in de polder met een bende soldaten controle doen. Maar ons vader wist daar niets van en hij had afgesproken dat hij zijn hand zou opsteken bij gevaar. Dan moesten we de paarden uitspannen en over de dijk brengen (de weg naar Zuiddorpe). We waren juist over de dijk als de Duitsers toekwamen. Vader zat op de dijk en hij durfde niet naar huis komen want hij had zich bijna de ziel uit zijn lijf gelopen om ons te komen verwittigen. De Duitsers hadden hem zien lopen en ze hadden er naar geschoten. Toen hij op de dijk stond, durfden de Duitsers niet schieten want vader had de Hollandse marechaussee gevraagd. De Duitsers waren heel korrekt tegenover de Hollanders. Vader durfde zich alleen niet riskeren om bij die Duitsers te komen: ze zouden hem over de dijk getrokken hebben.

De Duitsers kwamen dus tot aan de dijk en zegden: „Geef uw paarden af of morgen pakken we al uw koeien!” Dan hebben we al het graan dat op zolder lag, met de hulp van mensen van de Overslag, naar Holland gevoerd. 's Anderendaags waren we hier allemaal vrij en de koeien hebben ze dan mee gedaan. Maar op de Sluis stonden er veel koeien en ze geraakten er niet meer weg. Ze zijn dan blijven lopen en we hebben ze allemaal terug gehad.

Dat graan was van veel belang voor ons want dat diende toen ook voor zaaigraan. Het was bovendien duur en werd weinig verkocht.

Wat deden de Duitsers hier op 't hof?

Die moesten de wacht doen aan de draad. Er waren er vijf of zes. Die kwamen van 't front in verlof. Ze sliepen in de schuur. Hun eten werd gebracht met een kar. Soms vroegen ze ajuin, dat aten ze graag.

Tijdens de oorlog hebben we nooit last gehad met de Duitsers. Op 't einde van de oorlog namen ze alle jonge mannen mee.

Er is dan nog een zware griep uitgebroken: de Spaanse. Ik heb hem ook gehad. Ik moest hier dan weg voor het gevaar van besmetting.

Jan De Vos hebben we goed gekend. Hij is gepakt in het bos achter de dijk, in de Overslagpolder, door rijkswachter Van de Sande. Die had een goed afgerichte hond. Die was 's nachts altijd alleen op gang met zijn hond. Die hond stekte Jan bij zijn broek en hij wilde naar die hond schieten. De rijkswachter was er een tiental meter af en riep: „Jan, als ge schiet, zijt g' er aan!” Jan was aan 't denken.

6. FRANS VAN LANGEVELDE

Een waar verhaal uit de oorlog 14-18, aan mij verteld door mijn grootvader Theofiel De Schrijver, die toen woonde op de Pereboom in Moerbeke.

Mijn grootvader, die seizoengebonden landarbeider was, kocht in die tijd al zijn snijmateriaal zoals zeisens, pikken, sikkels en messen bij een rondreizende Duitse koopman of leurder. Als ik mij de naam nog goed herinner was het een zekere Herr R. Schmitt, een goede en eerlijke verkoper. Hij was een kennis van den huize geworden. De man is er zelfs nog verschillende malen blijven eten zoals het vroeger de mode was.

Toen de grote oorlog bezig was, is de Herr Schmitt terug verschenen en wel bij de eerste bezettings troepen. Hij moet zeker een gegradueerde geweest zijn, wat blijkt uit het volgende voorval: mijn grootvader, die in de oorlog brieven en dokumenten oversmokkelde naar Nederland - wat een gevaarlijke bezigheid was - had er iets op gevonden om ongemerkt zijn „doeningske” te verlaten. Op het hof, zoals op zovele hoven in die tijd, stond er een houtmijt. Van daaronder had hij een gang gegraven naar een nabij gelegen loofbos zodat hij ongezien en betrekkelijk veilig de grens bereikte, die afgezet was met prikkeldraad waarop elektriciteit zat en zeer gevaarlijk was. Daarom had mijn grootvader zich uitgerust met handschoenen en een speciale stok met rubber aan om die draden te kunnen opheffen zodat hij er voorzichtig en ongezien kon onderdoor schuiven. Zij, die gezien werden door de Duitsers, werden ter plekke doodgeschoten of nadien gefusilleerd als spionnen. Gelukkig voor grootvader is het zover niet gekomen. Was het verraad, loslippigheid of hadden de Duitsers lont geroken? Op zekere dag verschenen vier Ulanen te paard. Op het erf van grootvader begonnen ze - met veel gebulder - met lange, scherpe ijzeren pieken in de grond te steken en grootvader, grootmoeder en de drie kinderen te bedreigen. Mijn grootvader had ook een grote Duitse herdershond. Deze kwam tussenbeide en dreigde de Ulanen aan te vallen. Toen de Duitsers op het punt stonden de hond te doden, kwam toevallig - of niet? - Herr Schmitt op het hof. Die was hier aan de grens gelegerd. Na wat gepalaver zijn de Ulanen vertrokken en zijn nooit meer teruggekeerd. Herr Schmitt heeft zeker veel onheil voorkomen. Tot zover het verhaal van grootvader.

Hij had op zijn hof een kuil gegraven waar hij dokumenten en papieren in stak die hij in zijn huis niet durfde bewaren. Dat waren brieven van soldaten die aan de IJzer zaten, en omgekeerd. Die brieven werden hem gebracht door familieleden. Hij was eigenlijk geen spion, maar een overbrenger. Die spionnen waren mannen van Stekene die hem de dokumenten brachten.

Hij deed dat ook uit nood: in de zomer ging hij gaan maaien en pikken, de bieten gaankappen, bieten uitdoen, de campagne meedoen, ... Daarom deed hij dat daarbij maar de vergoeding zal bitter weinig geweest zijn. Hijzelf heeft er nooit van gesproken.

Door het feit dat ze op het hof kwamen met die lange, ijzeren pieken, moet de zaak verraden geweest zijn dat er iets onder de grond zat. Die Schmitt moet dan toch ergens van geweten hebben is zodat de Ulanen - toch gevaarlijke mannen - huiszoeking gingen doen. Hij moet dan ook een zekere graad gehad hebben om dat onderzoek te kunnen tegenhouden hebben.

Hoelang was die gang?

Van zijn hof kwam die uit in een ondiepe gracht en enige meters verder lag dat loofbos. Dat bosje is nu weg maar toen ik klein was heb ik er met mijn ouders nog hazelnoten geraapt. Dat bos liep niet tot tegen de grens, maar dan ging hij verder langs grachten en kanten tot aan de draad. Daar zette hij een stok tussen, bezet met stukken buitenband van een fiets.

7. GIJSEL MARIA, weduwe Aloïs Rijckaert

Weet ge nog wanneer de Duitsers toegekomen zijn?

Ze reden naar Zelzate want we waren naar de markt geweest. We hadden vluchtelingen van Aalst bij ons thuis (op de Walderdonk) zitten, twee schooljuffrouwen, en die waren mee geweest. Toen we op de „badderdo” kwamen, kwamen er ons vier Ulanen tegen. Dat waren de eerste, die wij gezien hebben. Die van Aalst zijn dan naar huis gegaan omdat het geen zin meer had om hier te blijven. Ze vertelden wel dat er in Aalst veel mensen waren mishandeld. Dezelfde dag is de grote massa soldaten toegekomen. Ik veronderstel dat ze direkt kwartier komen maken zijn. Dat werd op de voordeur geschreven: zoveel soldaten of zoveel paarden (Pf.) die in de stallen moesten staan. Mij pa heeft ons dan naar de Groenstraat gedaan bij ons grootmoeder. Daar waren nog geen soldaten.

De kroonprins in huis

De eerste avond van de aankomst van de Duitsers, stonden er twee wachten aan de voordeur, er stonden wachten aan de slaapkamer, aan het hek, er liepen er op 't hof... We zouden nooit geweten hebben dat dat de kroonprins was maar Mr. Poullier wist dat hij ergens in Wachtebeke geslapen had en hij kon niet denken waar. Mijn ma haar broer vertelde hem eens dat er een hoge overheid bij ons geslapen had en daaruit kon hij besluiten dat het de kroonprins geweest zou zijn. 's Anderendaags is hij dan vertrokken. Zijn paard kreeg eerst een half bord suikerklontjes en een schone deken op zijn rug. Er was zo nog geen enkele overheid gezien en er is later nooit zulke overheid nog gezien, gelijk die werd verzorgd. Daarmee werd er verondersteld dat het de kroonprins moet geweest zijn.

Wij zijn maar één nacht in de Groenstraat gebleven. De volgende dag werd de ossekar ingespannen en moesten we naar de Markette, bij „Mele Lanse”. Haar man noemde Delaruelle. Eer we daar waren was het avond. Ik weet niet hoeveel dagen we daar gezeten hebben. Mijn pa kwam alle dagen de os eten geven want die stond bij Ward Audenaert. Tegelijk bracht hij vlees mee uit de keuken van de Duitsers (die stond bij ons op 't hof). Maar waar Mele met dat vlees bleef wist ik niet want we kregen niets. Ze gaf het mee aan haar man en haar zoon die op 't fabriek werkten. Wij moesten melk drinken en pap eten. We hebben daar pap gegeten voor heel ons leven! De ouders van V. De Bruyne hadden vier koeien en die stonden ook bij Mele. Het was van die koeien dat we melk hadden en... pap!

Opeen zekere dag kwam Mele in paniek binnen dat ze een Duitser gezien had en we moesten weg, over de grens. En wij schreien! Maar niets aan te doen, we moesten mee. We kwamen eerst nog bij die Ward Audenaert en zijn vrouw zei dat wij bij haar mochten blijven. We zijn dan nog acht dagen gebleven tot het grootste gevaar geweken was.

Toen we dan thuis waren en er toch nog ergens gevaar was, moesten we van ons ouders naar onze „achterruit”, een akker achter ons hof met een grote gracht rond en hoge kanten. Op 't einde van die gracht was er een redelijke put die droog lag. Daar moesten we dan gaan inzitten. We hebben eigenlijk nooit last gehad van de Duitsers. We hebben ook altijd keukens op 't hof gehad. Dat waren altijd verschillende keukens, naargelang de compagnie, die op rust kwam van 't front. We hadden een grote boomgaard en daar kon je de lucht bijna niet door zien van de takken die door mekaar gegroeid waren. Dat was een goede dekking voor die keukens.

We hebben ook altijd paarden gehad op 't hof. We vonden in ons karrekot op zeker moment eens een grote zak en we dachten dat het suiker was om aan hun paarden te geven. En, kinderen zijnde, moesten we daar toch eens van proeven: het was een soort melasse.

Had je soldaten in huis?

Altijd. Ons oud huis leende zich daar nogal goed voor. Als je langs achter binnen kwam, had je eerst een achterhuis met een open haard. Op 't einde was nonkel zijn kamer. Die kamer was altijd bezet door Duitsers en ze konden altijd langs achter binnen zonder dat ze ons moesten storen in de voorste plaatsen, waar wij sliepen.

In 1916 hadden we vier soldaten maar er stond maar één bed in. Ze hadden van de kleerkast de deuren afgepikt en er sliepen er twee in de kleerkast.

Mijn pa was heel erg ziek. Hij had uitslag in heel zijn aangezicht en het was erg om zien. Hij had veel koorts en de huisdokter zei op zekere dag: „Moest ik van u zijn ik zou hem laten verzekeren”. Ondertussen had nonkel dat verteld aan die Duitsers. Het waren protestanten. Ze vroegen of ze de „patron” eens mochten zien. Mijn ma liet hen in de kamer en ze verschoten geweldig. Tijdens de berechting zetten ze zich langs weerskanten van de weg, van 't straat naar de voordeur, op hun knieën. Ze hadden allemaal zware botten aan, maar ge moet niet denken dat ge ze hoorde gaan... zó voorzichtig om geen lawaai te maken. Alle dagen vroegen ze hoe het met hem was. Dit maar om te zeggen dat we er geen last van hadden. Toen ze bij ons toekwamen mochten ze van mijn ma niet binnen zolang ze niet in 't „braskot” geweest waren. Daar moesten ze zich volledig uitkleden en wassen en hun ondergoed laten liggen omdat ze veel luizen hadden. Mijn ma waste dat dan in het fornuis. Ze waren daar natuurlijk allemaal heel content van.

Ik weet niet meer in welk jaar het was - midden in de zomer - maar onze Fons moest aan de molen draaien om het klaverzaad klaar te maken. Hij was toen een jaar of acht maar 't was nogal een prutser. Hij had een strootje gepakt en draaide dat tussen de tandwielen van die molen. Dat strootje kwam daar dan zo schoon geplooid uit. Maar hij had dat strootje te lang vast gehouden en zijn vinger zat er tussen. Het laatste vingerkootje lag op de grond! En schreien! Het moest dan toch wel lukken dat we twee Duitsers op 't hof hadden die bij de gezondheidsdienst waren. Die hebben dat dan verzorgd en voor ze weggingen, zegden ze dat we er mee naar de huisdokter moesten, maar dat het wel goed aan 't genezen was. Intussen had mijn ma de huisdokter er al bijgeroepen maar die zei dat zij het verder moesten verzorgen, want dat ze betere medikamenten hadden dan hijzelf.

Kwamen sommige Duitsers een tweede keer terug?

We hebben nooit twee keer dezelfde soldaten gehad. Slechts ene hebben we nog eens terug gezien omdat hij van bij ons naar huis mocht voor familie-aangelegenheden. Na zijn verlof is hij dan terug bij ons gekomen om zijn gerief. Ondertussen was zijn kameraad reeds naar 't front. Mij ma zei dat hij de groeten moest doen aan die ene, maar 't was niet meer nodig: op de trein naar 't front waren ze gebombardeerd en hij was dood.

Hadden ze genoeg eten?

Ja, dat wel. Mijn broer Albert is in 1916 geboren en toen hij kon lopen zat hij altijd in de keuken. Hij hield zijn voorschoot vast en zei: Schep, schep... en hij kwam altijd met 't een of 't ander binnen!

Eén van de soldaten uit de keuken is eens met veel lawaai binnen gekomen, dat hij (Albert)

moest binnen blijven want de Engelse vliegers kwamen bombarderen. Hij droeg er zorg voor! Voor de rest was dat ongeveer vier jaar hetzelfde leven. Wijzelf hebben er nooit last van gehad.

Hebt ge ook beesten moeten leveren?

Ons eerste koe en onze os. We hebben ons dan een paard gekocht, maar dat hebben we mogen houden.

Weet ge nog iets over 't einde van de oorlog?

Als ze vertrokken zijn hebben we ook geen last gehad. We zagen wel kolonnes met jongens uit West-Vlaanderen, die vóór de Duitsers werden opgedreven. Ze hebben nog overnacht in de kerk. We konden hen zien gaan in de Kerkstraat vanop ons hof. Er zijn dan veel van die jongens gestorven aan de Spaanse griep. Dat waren allemaal opgeëisten.

Hebt ge de bevrijders zien komen?

De 11e was de oorlog gedaan en in Vervaeet zijn hof - twee huizen van ons - stond een kanon van de Duitsers. Dat kanon ging af en daarop is er tegenvuur gekomen en zijn er vier obussen gevallen langs de overkant van de straat. Dat waren de geallieerden die naar de kasseiweg schoten maar ze waren er naast. We zijn dan nog mee geweest met Van Bastelaere naar 't kanaal omdat hij dacht dat hun Remi en Fons langs de andere kant van 't kanaal stonden. We hebben daar dan wat staan zwaaien maar ze waren er dan nog niet over. De Belgische soldaten zijn niet in massa afgekomen, dat geloof ik niet.

8. ALFONS DE MEY

ANEKDOTEN verteld door Theofiel De Mey aan zoon Alfons.

Het gebeurde op het einde van Wereldoorlog I.

Toen de Duitse troepen België verlieten, werden de koeien en runderen opgeëist en afgevoerd naar Duitsland.

Mijn vader vluchtte met zijn dieren naar de Hoogstraat. Daar mocht hij ze onderbrengen in een schuur.

Om zijn vee te bewaken sliep hij naast de dieren op het stro.

Het was pikdonker. Opeens voelde hij iets bewegen op zijn lichaam. Half slapend streefde hij het dier en zei: „poesje, poesje, braaf poesje”. Hij wreef over het lichaam van het dier en plots toen hij verder wilde strelen voelde hij een lange, dunne niet behaarde staart. Dan ineens beseft mijn vader dat het geen poesje was, maar wel een grote rat.

Toen hij ons dat vertelde was onze eerste vraag als kinderen: „en wat deedt ge dan pa?” Hierop antwoordde hij lachend, „ik draaide mij eens om en sliep rustig verder”.

Het gebeurde enkele dagen nadat Raymond Geldhof de Duitser Schruder (de puit) had neergeschoten.

's Morgens rond half zes ging mijn vader zijn paard voederen. Toen hij op de hooizolder kwam en met de vork het dier hooi wilde geven, kwam er plots een man te voorschijn.

Het was Jan De Vos, een smokkelaar die ook mensen over de elektrische draad naar Holland

bracht, een zeer gekende figuur te Wachtebeke. De man richtte twee pistolen op mijn vader die hevig schrok. Na enkele ogenblikken zei mijn vader: „Jan wat doet ge hier en nog wel gewapend?”

Hij zei: „Ik word gezocht Fiel, en moest deze nacht over de elektrische draad naar Holland maar de bewaking is zo streng doordat „de puit” is doodgeschoten dat het mij niet lukte”. Hierop zei mijn vader: „Maar Jan ge moogt hier toch niet blijven”. Hij dacht welke vreselijke gevolgen het zou gehad hebben als de Duitsers hem zouden ontdekken.

Jan antwoordde: „Fiel, ik ga seffens weg”.

Daarop ging Jan achter de schuur en verdween in het veld.

Jaren later heeft mijn vader, Jan zelf horen vertellen dat hij naar de schuur van mijn vaders naamgenoot De Mey, die herbergier was, is gegaan. Daar had hij liggend in het stro, nadat hij een dakpan had weggeschoven, naar het bolspel van de Duitsers liggen kijken.

Enkele dagen later was hij toch in Holland geraakt.

**BEESTEN
SMOKKELEN**

Verzameld door Maurice BUYLE

SMOKKELEN

Woord vooraf

In onze rubriek „Smokkelen” hebben we voor dit jaarboek iemand bereid gevonden om te vertellen over zijn belevenissen als smokkelaar. Zijn verhaal verschilt in dié zin van dit van vorig jaarboek, dat het bijna uitsluitend over het smokkelen van dieren gaat. De verteller heeft er aan gehouden anoniem te blijven, wat we dan zeker zullen respecteren.

De verzamelaar,
Maurice Buyle.

DE JAREN VAN HET SMOKKELGEBEUREN

LEERLING-SMOKKELAAR.

Het begon reeds toen ik nog zeer jong was, ik was tussen 14 en 15 jaar. In het jaar 1941, toen mijn zustertrouwde, was het oorlog. Vader, die een klein koeboertje was, verbouwde alleen rogge, aardappelen en haver. Dus het was ganse dagen roggebrood met patatten. Natuurlijk werd er een varken geslacht en hadden we melk en boter, zodus den buik vol. Maar voor die trouwgelegenheid hadden we graag een witten boterham gehad. Aangezien Holland het land was van goede grond, konden we daar aan tarwe geraken. We besloten dus - ik en nog iemand van de Langelede, die nu reeds dood is en een zekere A.D.L. nog iets jonger dan ik - om over de grens te gaan om tarwe. Dat gebeurde overdag want 's nachts, dat zouden we nog niet gedurfd hebben. We gingen door het veld naar Westdorpe want aan de grenspost stonden Duitsers op wacht. We geraakten ieder aan 10 kilo tarwe. 's Anderendaags terug en alles verliep goed. Maar den derde keer hadden de Hollandse douaniers ons gezien en werden wij gevolgd. We geraakten tot in den „Stekker” (polderland dat zo werd genoemd). Daar stonden op een weide van Aimé van Gaver van de Sluize, ruiters hooi. Daar kropen we onder met het gedacht: ze zullen ons niet zien, maar het kwam anders uit. Ze trokken mij daar van onder. Ik had er nog een bloedneus bij, daar ik met mijn neus op zijn knie botste. Ik ben er nadien altijd kwaad op geweest: dat zij hun dienst deden, dat waren ze verplicht, maar mij 'nen bloedneus slaan, dat niet.

Allez, om verder te vertellen, mijn maat hadden ze dan ook snel te pakken. We moesten dus te voet mee met ons tarwe. Die moesten we zelf dragen: eerst naar Polderkenskerk en dan naar Sas van Gent. Ge kunt denken wat beziens we hadden van het volk. Tot overmaat van ramp stonden we nog voor de brug en we mochten ons klutsken niet afzetten van die... lappen.

De post (vande douane) in 't Sas was daar aan de Zuid-Chemie. Daar werden we ondervraagd waar wij die tarwe gekocht hadden en hoeveel die had gekost, maar er werd niets verklapt. Ook werden wij afgetast maar mijn geld, dat ik nog bij mij had, zat in mijn kous en dat vonden ze niet. Als dat lang genoeg geduurd had, mochten wij naar huis.

Dat was dus mijn eerste ervaring als beginneling-smokkelaar en het zou er niet mee stoppen, dat stond bij mij vast!

MEE MET DE BENDE

De oorlogsjaren verliepen verder en het smokkelen ging voort. Voor de grote trek 's nachts waren wij nog te jong en nog niet sterk genoeg om een zak van 50 kilo door de polder te dragen. Er bestond op de Langelede een smokkelbende aangevoerd door V.D.B., dat wisten we zeer goed maar er waren geen kinderen toegelaten.

Maar op het einde van de oorlog, toen men hier en daar bevrijdingsfeesten begon te organiseren, tierde het smokkelleven nog verder en dan waren ik en mijn vriend 18 jaar. En op een zondagavond mochten wij voor de eerste keer mee, om patatten over te smokkelen van de Oude Polder naar de Sluize, door het toedoen van A.D.L. zijn vader die gans den oorlog had gesmokkeld.

Wij vertrokken dus 's avonds als het goed donker was naar den Ouden Polder en daar woonde V.D.B. Die had daar een groot magazijn en er waren zeker 20 à 25 man bijeen. In het donker magazijn aangekomen was het elk zijnen zak opnemen, ge kunt denken wat een gescharel dat daar was! De route was georganiseerd als volgt: de eerste zak dragen tot over de eerste leiding (gracht), daarover afleggen en om de tweede zak, die dragen tot over de tweede leiding, afleggen en dan om de derde en laatste zak en dan recht naar de Sluize naar den B. V.. Daar werd alles gewogen en verdeeld aan één frank de kilo. Daarna nog de zakken ophalen die we afgelegd hadden. Ik weet nog goed dat mijn laatste zak die ik opgenomen had uit het magazijn en er recht mee naar de Sluize was gegaan, 65 kilo woog!

Maar wat we tijdens die reis meemaakten... Er werd natuurlijk ook veel gelachen. Ik herinner mij nog goed dat er mannen bij waren die een pint te veel gedronken hadden en dat liep voor hen niet zo goed af. Over die eerste leiding (gracht) lag een „tronk” over, dus dat was rond en glad van het slijk. L.V.d.V., die nu ook reeds gestorven is, stond juist voor mij op die tronk en hij had ook een beetje teveel gedronken. Daar hij zijn evenwicht kwijt geraakte viel hij met zak en al in het water. Natuurlijk werd er gelachen hé!

We zijn dan een paar maal meegeweest, maar dat is dan toch stil gevallen.

BEESTENSMOKKELAAR

In het jaar 1950 was het menens: ik werd gevraagd door een zekere M.B. die reeds mee ging om beesten te smokkelen. Dat waren dus meestal bekalvde vaarzen. Het was ook op een zondagavond toen ik de eerste keer meeging. Wij moesten tesamen komen op het hof van L.T. in het „Vette Ges” (gehucht op Zelzate). We waren daar met dertien man en het was nog wat te vroeg om te vertrekken om volgende reden: er moest nog een dochter thuis komen van de cinema en dat lief mocht dat niet weten wat daar gebeurde. Daarmee moesten wij allemaal in de woonplaats bij dat boerke, ge kunt denken wat dat daar was. Op zeker ogenblik kwam de dochter thuis met haar lief. Die jongen zou hem natuurlijk nog wat willen neerzetten hebben om nog een babbeltje te doen met vader en moeder, maar dat gebeurde niet want vader zei: „'t Es tijd om te goan slaupen, nie meer te zitten!”. Ge kunt denken dat wij moesten lachen.

Daarna zijn we vertrokken naar het Vissershuisje in Holland. Daar stonden de beestjes gestald bij een boer. En daar moesten we meenaar Desteldonk, waar ze op de kamion geladen werden. Dan gingen wij naar huis om een boterham te eten en daarna de knapzak te pakken om te gaan werken. Dat duurde zo enkele maanden, twee tot vier keren per week.

Dan ben ik van werkgevers veranderd, want dat waren tenslotte 66k werkgevers maar ze mochten natuurlijk niet gekend zijn. Dus, andere werkgevers, andere werkmakkers, maar voor alle narigheid te vermijden ga ik niemand bij naam noemen, noch de afkortingen ervan. Ons gebied strekte zich zeer wijd uit: het ging van Westdorpe tot Zuiddorpe, naar den Ouden Podler en Koewacht. De afstand bedroeg dikwijls 15 tot 40 kilometer, heen en terug. Want dan gingen we met de beesten naar Eksaarde, Zeveneken, Zaffelare en Mendonk. Als alles goed verliep - het was natuurlijk niet altijd goed, dat zult ge nog wel te lezen krijgen - waren we dikwijls acht tot tien uren op de baan en door weer en wind en ook dikwijls door het water. Want de lezer zal zich misschien afvragen: hoe kwaamt ge over de Moervaart en de Zuidlede? Dat ging met een boot of over de bruggen. De werkgevers waren twee mensen uit Wachtebeke en die regelden dat onder mekaar voor wie er ging gewerkt worden. Dat kon

ook wel eens op dezelfde nacht voor alle twee gebeuren, maar dan afzonderlijk, want we waren misschien met 15 of 20 man die dat werk deden.

STRENGERE KONTROLE

Het zal zo wat één of twee jaar geweest zijn dat de Belgische douanes en Rijkswacht het niet zo nauw namen en als wij van Holland weg waren gebeurde het soms wel dat we tegen mekaar zegden: ze zijn verdiend, de centjes natuurlijk!

Maar opeens kregen ze 500 frank per man of per beestje dat ze konden afpakken, en dat gebeurde dan wel eens ook. En dan, omdat we in de zomer dikwijls om vier uur in de morgen nog met dat beestje in de hand liepen, werd dat zeer gevaarlijk. Dat kwam met langer licht te zijn, later te kunnen vertrekken... Als we nu bijvoorbeeld op de Langelede bij mij vertrokken om 22 uur was het zeker rond één uur als wij daar terug op de Langelede waren en dan moesten we nog naar Zeveneken of elders en dan terug naar huis. We moesten dus ons werkwijze veranderen, anders liepen we recht de Nieuwe Wandeling binnen.

Dan hadden we tweeploegen: één ploeg die aanbracht tot aan de Moervaart en één ploeg die ze dan verder dreef naar de bestemming. Die moesten dan niet meer terug keren want dat waren dan mannen van die kanten. Het gebeurde dan wel eens dat er één man niet was gekomen en dan moest er iemand van ons overzwemmen. Hoe gebeurde dat? De kleren werden op de kop van het dier gebonden, die bleven dan droog want ik heb nog nooit een dier geweten dat met zijn kop onder water terecht kwam, al was het twee meter diep.

Maar ondanks het spuurwerk en het vrije dienst doen van de douanes tierde het smokkelen welig verder. Ze dreven het zover dat de brigade van de Rijkswacht op Wachtebeke verdubbelde.

Dan werd er door de Rijkswacht gepatrouilleerd met twee man van de éne brug naar de andere. Maar de mannen, die dan aan de overkant de beesten moesten aanpakken, maar zien waar wij afgesproken waren om de beesten door de Moervaart te trekken. We hebben nog gehad, als de rijkswachters te samen een babbeltje aan het doen waren en het 's nachts stil was, dan was het wachten en moest er een beestje iets lossen, dan moest de smokkelaar er zijn handen maar onder houden om het lawaai van het vallen ervan te vermijden.

SMOKKELBELEVENISSEN

En nu ga ik eens wat belevenissen opschrijven van onze nachtelijke tochten, de voornaamste die ik mij herinner, al is het dertig jaar geleden.

- Op een keer moesten we de dieren van de auto trekken op Everdam. We waren tezamen gekomen in de Sterre (nu verbouwd tot restaurant). Vandaar door de Vrouwstraat naar onze bestemming en dan wachten tot de auto kwam. We moesten ons wél laten zien, anders vertraagde hij niet, want hij stond nooit stil voor in geval hij gevolgd werd. Er reden in die tijd nog niet zoveel auto's als nu en ge kondt het horen of het een luxe-auto was of een kamion. Dan werd door de convoyeur de loopplank beneden gelaten terwijl de auto traagjes verder reed. Wij trokken de dieren los die gebonden stonden met de kop zo dicht mogelijk tegen de achterkant van de kamion. En wij daar dan mee weg. Die keer waren er twee. We gingen ermee naar de Vrouwstraat en dan direkt ervan weg, zó naar

het hof van A.B. We moesten over een watergang, diep maar droog, en ernaast stonden knotwilgen. We stonden daar tesamen klaar om over te springen maar dat was misrekend: er sprong een Hollandse douanier uit de tronken (knotwilgen) tussen ons en de dieren. Die had ons natuurlijk zien vertrekken in de Sterre, en aangezien dat we soms diezelfde weg gingen, had hij zich daar verstopt. Wie zou op het idee komen om daàr in te kijken... toch slim bedacht hé! Wij lieten natuurlijk alles in den brand want ge weet nooit hoeveel er van die gasten zijn. Eén man werd er gepakt en dat was juist iemand die knecht was bij een boer in de Sterre. Die kwam natuurlijk regelmatig op Holland met de paarden van die boer. De douanier zei: „Ge moet niet gaan lopen gij, want als ge morgen of wanneer ook op Holland komt, heb ik u toch vast”. Die man heeft enkele maanden in Middelburg vast gezeten en is misschien twee maanden nadien op een aanslag tussen Koewacht en de Kruisstraat geschoten of aan een hartstilstand overleden in de polder. Maar om op onze aanslag terug te keren; hij moest dus die dieren helpen pakken en zó is hij met die douanier bij hem naar Zuiddorpe gegaan. We zagen het want we waren reeds terug in de Sterre en... niets verdiend!

- We kregen eens bericht dat wij moesten gaan in de winter en het sneeuwde lichtjes. Om een uur of zes reden we toch maar naar de Sterre. Ik zeg tegen mijne maat: „We zullen tot ginder rijden maar werken zal toch niet gaan”. Ginder aangekomen moest er toch gewerkt worden. Ik zeg tegen de man die er zijn geld had ingestoken: „Ge zijt zot, op zo'n weer... als het blijft sneeuwen is dat niets, maar als het ophoudt...?”. We moesten met de dieren naar Zeveneken, ongeveer waar nu de „Dierentuin” is. We moesten die dieren daar bij een veehandelaar in de stal plaatsens. Maar het kwam anders uit! De eerste oversteek was in de „Dievenhuizekes”, tussen de Sluize en de Overslag. Het was alsof er een kudde schapen over 't straat was gegaan, want het was intussen gedaan met sneeuwen. En wij maar verder... De tweede oversteek was op de Ramonshoek, ook zoveel spoor achterlatend. Dan het Axelsvaardeken, de overweg, dan op Kalve de baan naar Moerbeke... het was vreselijk om zien! Dan Kalvebrug... als de douane of Rijkswacht dat gingen zien mochten we het wel vergeten. Maar toch altijd maar vooruit, over Stenbru en zo naar de bestemming. En wat raadt ge: we zijn er geraakt, de stal binnen, de dieren gebonden en uit de stal met ons vijven! Maar wat zagen we daar ineens? Twee douaniers kwamen met de fiets op de rug het achterhof opgevlogen en de dieren werden aangeslagen. Wat zou het geweest zijn hadden we nog in die stal gezeten! Misschien een vechtpartij... het was nog beter zó want we moesten 's anderendaags toch terug aan de slag met dezelfde douaniers! Het was dus de schuld van de eigenaar zelf.
- We moesten ook regelmatig dieren brengen naar een koopman op de Kruislievenheer, waar nu een zaak is van landbouwtractoren. Daar was het vroeger café en we moesten daar altijd met de dieren door het café gaan om geen sporen achter te laten, want het was van aan de macadam tot aan de deur kalseide. Dat was een goede post. De vrouw des huizes - een zwaar vrouwmens - bakte altijd eieren met buikstuk vóór we terugkeerden. We zaten daar aan een tafel en de baas had reeds zijn melkkannen langs de straat gezet voor de melkboer. Opeens horen we daar nu toch lawaai: de melkkannen vlogen in 't rond en de melk stroomde over de straat! De baas zei „Ja, dat is die vent met een auto kalveren, die heeft zijn draai niet gehad. Die staat hiernu een eind verder te lossen, dat weet ik goed, maar 'k moet zwijgen!”
- Ik kwam zo eens op een nacht alleen naar huis langs de Bosstraat en er was een hond beginnen blaffen. Het beestje had mij natuurlijk gehoord en gelijk het spreekwoord zegt:

een verwittigd man is er twee waard, zo was het ook met mij. Ik voorzichtig naar de Oude Brug, langs een haag. Tegen de brug gekomen bleef ik stilstaan langs die haag om eens te luisteren of ik niets hoorde, en ja... ik hoorde het piepen van een fietszadel. Ik zette mij direkt neer maar wel zó, dat ik snel weg kon springen als het moest. In die tijd was het in de Bosstraat nog een aardeweg en het fietspad lag aan de andere kant van waar ik zat. Maar daar ik nogal 'nen grote ben, kwam ik iets boven die haag uit. Daarmee hadden ze mij gezien en kwamen ze recht op mij af. Van de moment dat ze de benen over het zadel sloegen was ik weg, recht naar de brug. Ik had reeds gezien dat het rijkswachters waren. Er werd geroepen: „halt! Gendarmerie”. Ik dacht: sinds wanneer staat die hiér? Ik liep zo hard ik kon de brug over, de straat in. Ene kwam achter mij, hij rijden en ik lopen. Ik was wel een eindje voorop omdat hij eerst van zijn fiets moest en eer hij goed en wel in gang was, had ik voorsprong. Maar het werd toch tijd dat ik voorbij P.V.H. op een stuk land kon springen. Daar stonden oppers oogst op en hij was mij kwijt. Zó kwam ik langs achter op mijn hof. Ik zag hem dan nog een paar keren voorbij rijden, maar hij gaf het op. En ik zou nooit geweten hebben wie het was maar 's anderendaags reed ik om mijn fiets, die in de Sterre stond. Ik reed dikwijls met twee fietsen en dat sprong natuurlijk een beetje in 't oog. Die keer was het nog klaar en ik ging eens binnen in het café aan de grens op de Sluize, omdat die mensen mij ook veel zagen rijden. Ik kom dus binnen en er was niemand. Die café heette toen: „Bij het schoon wijf” (die naam zal wel van vroegere tijden geweest zijn want het was reeds een vrouw van rond de zestig jaar). Ik zeg tegen haar: „Geef mij een pint en neem er ook één en als uw mannen thuis zijn, geef ze ook maar ene”. Want ze had twee mannen. Natuurlijk kwam er een gesprek op gang. En haar man zei: „Ge kunt gij ook nog hard lopen!” Ik zeg: „k Weet nie...” - „Het schijnt dat gij harder kunt lopen of ene die op de fiets rijdt!”. De rijkswachter had het daar 's namiddags verteld. Zo wist ik wie de achtervolger was geweest en zo ziet ge maar dat zoiets moet gebeuren als ge jong zijt.

- Een belevenis die wij ook meegemaakt hebben was er het bewijs van.

Er was hier een man op jaren die altijd een goede smokkelaar geweest was tijdens de oorlog. We stonden met drie beesten voor een grote watergang aan de hofstede van boer D.C., waar nu de watertoren staat. Die man in kwestie ging alleen naar de baan Moerbeke-Wachtebeke, waar toen de zogenaamde „Rosten Miele” woonde. Daar werd hij gepakt van een douanier op vrije dienst. Was het een jonge man geweest, dan was het niet gebeurd want dan was het vechten om uit zijn klauwen te geraken. Maar hij liet alles maar verlopen zoals het was. Hij kon ons nog verwittigen door op een schuifelaar te blazen, die hij altijd rond zijn hals had hangen. Wij natuurlijk weg langs het Axelsvaardeken, Peene in. Maar tussen het goed van Peene en het goed van De Smet moesten we door draad en zo naar Terwestbrug. Vandaar naar de Etboshoeve, en zo naar Zeveneken. De man die gepakt was, werd 's anderendaags weggevoerd en kreeg tien maanden. Ge ziet dat ons werk toch gevaarlijk was.

We hebben het die douanier altijd kwalijk genomen want, zoals ik reeds vermeld heb hadden ze 500 frank voor een beest of een smokkelaar, en had hij ons laten komen dan had hij zeker ook één dier gehad van de drie. Hij moet dus gezien hebben dat het een oudere man was. Hij zal gedacht hebben: die kan ik de baas. Want later hebben we een aanslag gehad en bij ons was een jongere man, maar die liet hij gaan. Wij kwamen toen die keer niets vermoedend achter met het beestje maar wij waren het kwijt. Toen waren er twee douaniers: er sprong ene voor ons uit de struiken, we draaiden ons om maar een

ander douanier hield twee straffe lampen op ons gericht zodat we niets meer konden zien. Ik sprong over een gracht en raakte met mijn hoofd een boom. Had ik een vuist meer naar rechts gesprongen, dan had ik de volle klopp gekregen en konden ze mij daar oprapen. Ik en mijne maat stonden op een plek haver van A.O. en ik wist goed dat er daar een grote watergang rond liep die nog maar pas was gegraven, breed en diep en niet om over te spring zonder stok. En tóch kwam er ene achter ons. We moesten dus naar de watergang en 't water in. Was mij dat scharrelen, ik en mijne maat, om op de overkant te geraken! Die douanier sprong niet achter ons. 't Was maar best want zei mijne maat: we zouden hem eens goed laten drinken hebben!

- Om nog eens terug te komen op die man, die aan de Roste Miele op Kalve gepakt was: die zat - ge zult het misschien niet geloven, maar ik schrijf geen leugens want anders was ik er niet aan begonnen - die zat dus met zeven haken in zijn keel genaaid, door Dr. V.O. Dat was niet gekomen door een aanslag, maar door een dom ongeval. We stonden met twee beesten om de baan Wachtebeke - Overslag over te steken op de Ramonshoek. Maar die tijd gingen de koeien van de boeren op de Ramonshoek los naar de weide en aan iedere oprit van het zaailand was er prikkeldraad gespannen, hetzij aan de bomen, hetzij aan twee palen die ze in de grond sloegen. Zodus, ik moest mee naar die baan om te kijken of alles in orde was, want ik was bij het eerste beest aan de staart. De man die ze leidde moest ze vast houden en wachten. We moesten een oprit hebben, recht op de slag waar wij in stonden, maar daar was draad. Die bejaarde man zegt tegen mij: „We gaan die draad opheffen, we stellen ons een meter van mekaar en dan moeten die dieren onder de draad door”. We stonden dus met de draad op onze schouder en met ons gezicht naar mekaar gericht, ik naar Wachtebeke kijkend en hij naar de Overslag. Maar we hadden die draad op de verkeerde schouder liggen: als er een dier op sprong was het fataal, en daaraan hadden we niet gedacht. Wat gebeurde er? Eén dier ging er goed door maar het tweede dier twijfelde wat. Het kreeg een prik (van de begeleider), sprong op die bejaarde man en deze vloog op de rug van het dier. De prikkeldraad zat in zijn keel want hij bleef achter zijn hoofd steken. Een harde gil... en het bloed stroomde uit een gapende wonde. Maar wij moesten verder en het slachtoffer ging alleen, te voet naar de dokter. En als het dan toch tegenzit: enkele dagen later werd hij gepakt op Kalve.

EEN WAAKZAME RIJKSWACHTER

- Op een andere keer, toen we ook een beestje moesten gaan halen, zaten we ook in de penarie. Er waren hier dus veel gendarmes bijgekomen en we moesten dubbel opletten. Die keer waren we met vier man voor één dier. Ik en mijn vriend reden afzonderlijk weg met de fiets omdat het anders te veel in de gaten liep. Het was zomer en lang klaar en we moesten naar de Sterre. We kwamen samen in de Markette. Daar zetten we onze fiets in een stuk tarwe en we gingen te voet verder. Alles was geregeld langs waar en hoe we moesten tewerk gaan. Als we terugkwamen met het dier en aan onze fiets kwamen, moest hij naar het huisje rijden aan den bunder. Als ik dan bij hem kwam, moest hij naar de Bosstraat rijden en zo verder naar de nieuwe brug, waar hij ook op mij moest wachten. Dan over zijn hof en zo naar de Moervaart. Maar hij was nergens op zijn post en ik dacht direkt dat er iets gebeurd was. En ja, we moesten dan maar verder zonder hem. Maar als we op zijn hof kwamen, kwam hij te voorschijn. Hij begon het ons natuurlijk te vertellen:

hij was tegenhouden door twee gendarmes. „Hebt gij niets gehoord? Ik heb luid gesproken!“. Maar met dat geritsel langs het hout, hadden we niets gehoord. „Ik moet thuis blijven,“ zei hij, „want die ene heeft gezegd dat hij ga komen kijken of ik thuis ben“. Die gendarm had gezegd dat er hier dieren in de omtrek waren. Onze vriend had hem wijs gemaakt dat er konijnboeren 's nachts zijn klaveren gingen afsnijden en dat hij gaan waken was, alhoewel hij daar geen klaveren staan had. Wij hadden onderweg wel een hondje doen bassen en die ene gendarm zal op dat lawaai afgekomen zijn, maar wij waren daar al voorbij. Zo, onze vriend is dan thuis gebleven en we zijn met z'n drieën naar de vaart gegaan en alles verliep goed. In het terugkeren zijn we nog eens bij hem binnen geweest, maar die gendarm was nog niet geweest. Maar 's anderendaags kwamen diezelfde gendarmes kijken naar het spoor van dat dier en naar die klaveren. Het spoor vonden ze wel maar niet de klaveren. Ze wisten dus zeker dat ze wat wijs gemaakt waren. En ik, die toen juist aan het doppen was, werd gepakt omdat ik aan het kappen was bij C.V.A. in de bieten. Maar dat is allemaal nog in het goede verlopen, want toen het proces was, was ik ingeschreven bij C.V.A. en onze vriend, die toen die nacht gezien was, werd gepakt voor distels op zijn veld. Hij werd dus ook een beetje gezocht.

Op den 21 ste juli stonden wij met ons twee aan het gemeentehuis naar de koers te kijken en die ene gendarm deed daar dienst. Hij zag ons staan en hij kwam naar ons met de woorden: „De gezworenen staan tesamen...!“ Waarop één van ons zei: „Mag dat niet, soms?“. Hij zei: „Jawel“, maar tegen mijn maat zei hij „Ge zijt mij dienen keer toch wat te rap geweest, maar“ zei hij, „dat komt wel goed!“ En dat was altijd dezelfde rijkswachter die achter mij reed met zijn fiets en mij niet kon krijgen. Ge kunt wel denken dat wij gekend waren!

- We kwamen af van Zeveneken met 5 man, dus hadden we twee dieren weggedaan. Het was zo de mode van elk op zijn toer eens te gaan zien naar de bruggen, waar we over moesten. Aan Kalvebrug moesten ik en nog iemand gaan kijken. Het was zomer en vier uur in de morgen, niet donker maar nog niet klaar ook. De andere drie bleven staan aan het pompstation, en wij met ons twee naar de brug. Er stond die tijd een bankje op de gevel aan het huis van Geldolf en daar zagen we twee mannen opzitten. Maar we zagen niet of het gendarmes of douaniers waren. We zeiden tegen mekaars: „Wat gaan we doen?“ Zegt mijn compagnon: „Ze zitten misschien te slapen? Laat ons met z'n allen tegelijk over de brug lopen“. Ik zei: „Laat ons terugkeren langs het Schote, zo naar Overledebrug“. We deden de eerste stap achteruit en er werd „Halt!“ geroepen en geschoten tegelijk. We hoorden iemand roepen en dat was iemand van ons mannen die geschoten werd in zijn knie. Die was langs den andere kant ook eens komen zien wat dat daar was en hij was het slachtoffer. Wij vluchtten zo hard wij konden langs het Schote naar de brug van Overlede en zo naar huis. Maar hij die geschoten was, kon ook nog weglopen en hij kroop in de stal op de weide van A.G., die, toen hij naar zijn dieren kwam zien, werd verwittigd door die smokkelaar. Zo is hij weggeraakt en had hij gelukkig maar een vleeswonde. En diegene, die daar naar de benen had geschoten, was terug diezelfde gendarm die die keer achter mij zat met zijn fiets.

AANSLAG AAN POTTERSHOEK

We moesten eens om twee beesten naar den Zwarten Hoek aan de brouwerij Van Waesboots en er was bij ons een nieuwe. Tijdens de oorlog was hij misschien ene van de beste geweest,

maar hij werd oud en wilde toch nog eens meegaan. Ten andere, de baas waarvoor wij werkten, woonde er naast. Die oude zag ook wel die beweging (op het hof van de baas) en onze baas - bang voor de praat van hem - liet hem eens meegaan, maar het is bij die ene keer gebleven. Want ge moet gaan luisteren. We gingen langs de Sluize en aan D.C. op het gescheë van België met Holland, ging hij blijven zitten, zei hij, om den boel af te kijken. Hij was natuurlijk bang om in de polder te lopen. Dat hadden wij nog nooit meegemaakt want wie weet op voorhand dat ge langs diezelfde weg terug komt. Maar enfin, we lieten hem maar zijn goesting doen, en ja, we kwamen langs daar terug. En wij maar verder. Hij was natuurlijk zo fris als wat en bij ons zat het al wat in de benen want de polder lag slecht. Maar de reis was uitgestippeld en we moesten naar de Moervaart komen, aan de Duikerbos. Dat is iets voorbij waar het voetbalveld op Pottershoek heeft gelegen. Maar de nieuwe man zei: „We gaan wij het gemak opzoeken!” We kwamen op de Walderdonk en hij ging met ons langs het vaardeken zo naar Pottershoekbrug. Dat was natuurlijk gemakkelijk, maarr! We waren achter de bloemisterij van D.C. en het was daar gebakken: twee douaniers die met de fiets aan de hand een wandeling deden, daar botsten we op. De nieuwe man - een bestweter - sprong natuurlijk direkt in de weide, maar wij konden niets anders doen dan omkeren. Ik had dat eerste dier bij de staart, dus liep ik nu laatste. Die douanier komt naast mij gereden en hij noemt mijn naam en zegt: „Laat maar los!” Ik kon hem wel een duw geven dat hij in de Moervaart zat, maar ja, ik deed het niet en liet dan ook maar los. Ze pakten de dieren en gingen er mee naar Vervaet, die ze moest wegvoeren naar de Stuiver. De andere mannen waren weg en ik en nog iemand kwamen samen. We waren van zin die beesten nog eens te gaan pakken, als we konden. Dus, wij achtervolgden hen naar de P. V. en we gingen op het hof daarnaast. Daar stonden ze ieder met een beestje in de hand. Maar de kamion stond geladen en die moest eerst gelost worden. De vrouw des huizes kwam de heren een borreltje aanbieden, maar ze moesten het niet weten! Dat was dus een nacht van niets, het resultaat van iemand die er niet meer voor geschikt was.

De douanier, die bij die aanslag mijn naam noemde, zag ik dikwijls overdag want ik werkte jaarlijks drie à vier maanden in de Kerkstraat en hij woonde daar twee huizen verder. Als ik op het land werkte kwam hij dikwijls bij mij en dan durfde hij wel eens over dat spel beginnen. Dan moest ik altijd maar zeggen dat ik dat niet deed en hij zei toen: „En dienen keer op Pottershoekbrug?...” Hij wist het dus wel goed!

Een tijd nadien waren we terug op gang met twee dieren en we moesten over de „Badderdo”, wat toen een boombos was. We moesten tussen het kapelleken van de Gebr. Naudts en de huidige Summertime over de baan. Ik was voorman. Ik stond dus aan de weg maar de dieren waren misschien nog aan de Witte Heuvel. Links van mij van de dreef, waar we in kwamen, waren het dichte sparren met takken tot op de grond en langs de andere kant sparren die dun stonden. Het was een ander soort waar ge goed kon in kijken als het licht was. Er kwam juist een auto van Wachtebeke gereden en ik trok mij een beetje achteruit. Maar ik zag in de stralen van zijn lichten, die in 't bos schenen, twee douaniers staan. Ik dacht „Die staan daar goed”. Ik ging nog eens tot op de baan alsof ik niets gezien had, dan natuurlijk in volle sprint de dreef terug in. Die mannen dachten natuurlijk „Die vliegt om de beesten!” Maar we zijn dan rond de bos gegaan naar de slag die aan 't kapelleken uitkwam, zo langs de boombos naar de Leninge. We waren ze te vlug af.

Nu, een beetje later sta ik terug te praten met die douanier uit de Kerkstraat en hij zei: „Ge zijt mij dienen keer wat te slim afgeweest”. En hij bedoelde: in den bos. Ik zegde: „Ge hebt gij u miskeken!”

DE PASTOOR HOUDT NIET VAN SMOKKELAARS

Nu een andere toer, die we tegen kwamen:

We waren terug met dieren naar de Moervaart geweest en we waren over het hof gegaan van D. W. op Kalve, dan over het hof van P. V. R. de beesten door de Moervaart getrokken en we keerden terug. We kwamen al babbelend afgegaan, maar we gingen over het hof daarnaast omdat het ene hof samen kwam met het andere. De bewoner had ons natuurlijk gehoord en die had niet beter gevonden dan ons op te wachten. We waren bijna aan zijn huis en van door de zoldervenster riep hij: „Halt! Terugkeren of ik schiet ulder allemaal dood!” Ge ziet van hier dat we rap waren, maar ja, we moesten zwijgen want we hadden daar geen zaken.

Ge kunt er dus niet van uit dat ge eens over een hof moet gaan.

Zo gingen we op St.-Kruis-Winkel dikwijls over het kerkhof en dat was al een hele tijd goed gegaan. Dan gingen we zototaan G. de fietsenmaker. Daar ligt een wegeltje naar Spanjeveer. Maar op 'nen goede keer had Meneer Pastoor een grote ketting aan het hekken gedaan en daar stonden we dan. Maar tussen het hekken en de bakkerij daarnaast stonden dikke betonpalen en ik dacht: de beesten zullen hier wel door kunnen. Geprobeerd, maar dat ging niet. Ze stond er door met kop en schouders maar dat lijf was te dik. Nu kwam er juist een autobus afgereden met volk, dat vertrok naar de weverij in Gent. Dat was zowat vier uur in de morgen. We trokken ons terug en het dier stond daar alleen! Die dat zal gezien hebben zal ook wel gedacht hebben: wat is dat daar? En we hebben altijd gedacht dat het kwam omdat een dier iets had laten vallen juist vóór de kerkdeur. Dan zal Meneer Pastoor gedacht hebben: nu is het gedaan!

Zo ziet ge dat ge toch van alles meemaakt.

EEN NAT PAK

Het was eens op Langelede kermis, de maandag, en we moesten ook werken. Allé, dat wil zeggen: gaan smokkelen. We gingen om twee dieren naar Holland en die moesten naar Zeveneken. We kwamen tegen den Bosdam op Zaffelare en daar ligt een grote watergang waar ge niet over kon springen zonder springstok. Maar die lagen altijd beschikbaar. De voorman sprong eerst en ikzelf leidde het eerste dier. Ik had reeds een tweede touw aan het eerste gedaan en naar de voorman gegooid. Dan moest ik springen, maar... de stok brak en ik viel in de volle lengte in het water! Het was wel nog maar september maar 's nachts en goed bezweet. Ge kunt wel denken dat het niet meeviel. Maar dat was nog niet alles. We moesten nog tot aan de Antwerpse Steenweg en daar wachten, want ze moesten op de kamion. Die mochten echter geen dieren vervoeren vóór vier uur 's morgens. Dan heb ik daar anderhalf uur moeten stilstaan! Ik dacht, en ik zei het ook: ik heb hier mijn laatste hemd aan! Dat is niet te beschrijven hoeveel kou ik toen gehad heb. Dan moesten we nog 2,5 uur marcheren naar huis! Wel, ik ben thuis gekomen en direkt in mijn bed en ik heb daar zelfs nog geen verkoudheid van over gehouden. Als ge tóch maar een beetje geluk hebt!

SMOKKELEN MET DE KRUIWAGEN

We moesten zo eens met twee dieren vertrekken op den Overslag en we moesten ze halen bij een boerken op den Hollandse Overslag. We gingen over de Weide, waar toen een

gaaiwip stond. Dat was daar zeer gevaarlijk want ge hebt daar twee gevaarlijke plaatsen: de baan naar de Kruisstraat en de Schoolstraat. Er was een groot dier en een kleintje, zowat 150 kg. misschien. Voor het gemak bonden we dat kleintje aan die grote. Dat ging goed tot wanneer we aan de Schoolstraat kwamen: daar legde dat kleintje zich neer en het wilde niet meer recht. Wat moesten we anders doen dan met dat groot dier naar de Moervaart gaan, want de mannen die daar de beesten door het water moesten trekken, zouden staan wachten op ons. Dus met ons drieën trokken we verder, zeggende tegen de twee andere: probeer ons tegen te komen, we zullen dan wel zien wat we doen als we aan de vaart komen. Toen we aan de vaart kwamen vroeg de koper van die dieren wat er gebeurd was. We vertelden hem van dat klein dier en hij zei: „Tracht dat beestje maar in een kot te steken bij...” Zodus, met z'n drieën terug naar de Overslag. De mannen zaten er bij want het beest wilde niet opstaan. 'k Zeg: „Met ons vijven kunnen we dat toch wel dragen zeker?” Ze geven mij dat beestje op zodat zijn voorpoten op mijn schouders liggen en dan de vier andere de rest. Maar als we twintig meter verder waren lieten we het vallen, dat ging niet. Dan zijn we met twee man terug naar Kalve gegaan om een kruiwagen. De poten samen gebonden en één die de kop omhoog hield want die sleepte anders over de grond. Zo reden we elk om beurten een eind met die kruiwagen, zo langs de Hoogstraat, de Klokstraat, Peene, Puttestraatje tot aan de route. We gingen een eind langs de ijzerenweg rijden op dat sintelbaantje, waar anders de douaniers zo graag op reden. Het wiel van die kruiwagen piepte geweldig en het hondje van P. de C. had ons gehoord en dat beestje blafte geweldig. Daar lag een overweg en zo moesten we naar Kalve. Er werd halt gehouden en diegene die zijn water moest maken, moest dat doen op het wiel van de kruiwagen zodat het lawaai ophield. We hadden dikwijls plezier in ons miserie, maar alles verliep goed.

VALS ALARM

Op een andere keer waren we met drie beesten op stap in Peene. We kwamen aan het jachthuis dat er nu nog staat, maar het zijn andere bewoners. Toen woonde daar een boswachter met vrouw en twee kinderen, een jongen en een meisje. De zoon was ook boswachter, tesamen met zijn vader. De zoon moest ge niet hebben voor dat soort werk, die was te bang. Maar de vader die was voor niets bang. „Als ze te dicht bij mij komen”, zei hij „schiet ik ze omver!” Hij stond ons die nacht op te wachten want we moesten hem dikwijls eens hebben om over de Moervaart te geraken met de boot. Hij had daar de sleutel van. Die boot lag in een zijgracht aan de Moervaart onder een dak dat daarvoor was gezet. Wij dus op weg, de garde met de fiets zonder licht want hij kon niet zo goed meer gaan. Hij zegt tegen ons: „Kijk, ik rij op mijn gemak naar den boot en als ze daar zitten (rijkswachters of douane) zal ik een schot lossen”. Zo afgesproken dus. Nu komen we met die dieren tot tegen de baan Moerbeke-Wachtebeke, langs een klein eikenbosje. Ik was voorman en zei tegen mijn mannen: „Wacht hier in 't bosje, ik ga naar de baan”. Als ik aan de baan kom, valt er een schot! Ik zeg bij mijn eigen: ze zitten daar! Dus ik weer bij de mannen. 'k Zeg: „Hier wachten en als ge moet vluchten: naar Terwestbrug!” Ik terug naar de Moervaart, naar de boot, de laatste meters op handen en voeten. Ik dacht wel: dat blijft zo stil... als er daar wat zat, moest ik toch stemmen horen, maar niets. Tot ik bij de garde kwam: die lag al met de boot klaar! Dat schot kwam van een kanonnetje, dat daar stond in de gerst, en dat was eens afgegaan. Ik dan snel om de mannen en zwemmen dat ze deden. Zo gingen we dan verder naar Eksaarde. Ge ziet

maar, toeval maar toch schrikaanjagend. Van zwemmen gesproken: we stonden met twee dieren aan de vaart achter St.-Kruis-Winkel kerk. Ze waren aan de lijn gebonden. Ze sprongen in de vaart en als ze halfweg waren, gingen die touwen los: de ene zwom naar Wachtebeke en de andere naar Terdonk. Maar ja, ze moesten toch terug naar de kant komen en dan moesten we ze terug pakken en opnieuw beginnen. Dat nam natuurlijk heel wat tijd in beslag. Dat is allemaal niet zo erg als die „mannen” niet achter uw hielen zitten. Ge ziet, ge komt van alles tegen.

GEEN BEESTEN, WÉL EEN FAZANT

Het was na jaar en slecht weer, regenen en veel wind. Goed weer voor de nachtopers. We moesten één beestje gaan halen dat in de weide liep aan de dijk van de Overslag naar de Rode Sluis. We gingen samen komen aan C. de S.. Ik was eerst op de plaats van samenkomst, de tweede man kwam ook maar de derde man kwam niet af. Eerst nog wat gewacht maar ge staat daar in een overall, en op sletsen, toen „zeesletsen” genoemd, maar die zijn al lang uit de mode. Daar waren gaatjes in en daar staken we touwtjes door om goed vast te zitten. 'k Zeg tegen mijne maat: „'t Is toch slecht weer, we gaan er met ons tweeën om”. We moesten door twee rotte kreekgrachten met geweld doorlopen, anders bleven we steken. In de weide gekomen hadden we direkt de Hollandse baas bij ons, een rijke koopman uit Axel. Die deed dat juist voor zijn plezier. Hij zegt: „Waar is den derden man?” en eerlijk als we waren zegden we: „Hij is niet gekomen, maar 't is toch slecht weer, we gaan het met ons tweeën doen”. - „Niets daarvan”, zei hij, „ge krijgt ze niet mee!” Als reactie kreeg hij natuurlijk wat grote vloeken naar zijn kop maar daar bleef het bij. „Ge moet ze morgen maar komen afhalen!” 'k Zeg: „Dàt zal geen waar zijn!” en met een grote koleire trokken we terug. Bij het terugkeren kwamen we niet rechtover de kreekgracht uit en moesten we een eindje terugkeren. Daar had ik wel een klein beetje geluk: ik trapte te midden een kudde fazanten! Ze vlogen verschrikt op maar ik stond juist bovenop ene. Ik had toch dàt voor mijn moeite en ook een nat pak! Dat dier moesten we op St.-Kruis-Winkel bij een boer in de weide steken. Daarmee was het al 's anderendaags eer ik de Belgische baas zag. Die was natuurlijk gaan kijken en wist niet wat er gebeurd was. Ik vertelde het hem en hij zei: „Van den avond met 'nen anderen man daarbij!” We hebben dat dan toch maar gedaan en alles is goed verlopen. Maar ja, twee nachten voor hetzelfde geld!

SMOKKELEN VOOR NIETS

Het was in de zomer maar er zat onweer in de lucht. Met zijn tweeën vertrokken we bij mij thuis, ik en iemand van de Kruisstraat. Iemand van Zelzate ging ons opwachten in de Stekkere (Holland). We moesten naar Westdorpe om dat beest. Ginder aangekomen kregen we dat dier niet mee; waarom... dat vertel ik niet. Gevloek natuurlijk en onderweg kregen we een goede bui zodat we kletsnat waren. De mannen, die het dier door de Moervaart moesten trekken, gingen op een bepaald uur aan het water zijn, daar ergens achter het vroegere voetbalveld van Wachtebeke. Ik wilde niet hebben dat die mannen daar 'nen ganse nacht voor niets bleven zitten. Ik deed mijn andere kleren aan en mijn botten en ik liet die man van de Kruisstraat naar huis rijden. We kwamen bij mij van 't hof gereden en we zagen

juist op de brug twee achterlichtjes van fietsen. 'k Zeg tegen mijn maat: „Daar hebt ge ze!” Toen had ge 's nachts zoveel beweging niet gelijk nu. En ja, het waren twee douaniers. Het was rond één uur en dus gingen ze aflossen. Ik reed ze voorbij in volle snelheid om mij niet te kennen. Ik zag wie het was, maar ze hadden mij ook herkend, dat ben ik later te weten gekomen. Ze volgden mij maar ze reden niet zo hard: het waren van de oudste kommiezen. Ik reed dus naar Overlede, waar de mannen zaten en gelukkig, ze waren nog niet weg. We hebben daar nog wat zitten praten, hoelang weet ik niet, maar toch een hele tijd, want de Belgische baas was daar ook. We komen te voet, de baas en ik, van zijn hof gegaan - het huis stond een heel eind op het hof - en hij zegt tegen mij: „Ga gij maar eerst een eind naar Zaffelare op, dan zien ze u niet van hier komen”. Maar wat raadt ge? Er stond daar al een kommies, niet van degene die mij gevolgd waren, maar ene van de andere ploeg. Hij zei: „Halt, mag ik u eens aftasten en wat komt gij hier doen?” Ik maakte hem natuurlijk wat wijs. 'k Zeg: „'t Is toch niet verboden van op straat te lopen?” - „Jamaar”, zegt hij, „ge wordt gij verdacht van smokkelen!” Maar ja, hij kon niets bewijzen en ik mocht verder en op de brug stond zijn collega. Mijne baas ging te voet naar het dorp maar die moesten ze niet hebben. 'k Zeg: „U moesten ze niet hebben geloof ik?”, waarop hij eens lachte. Wéér een nacht naar de k.....n! Maar het schoonste van al; één van die douaniers, die ik was voorbij gereden op de Langelede, was iemand die graag een pintje dronk. 's Anderendaags kwam hij in 't café bij P.B. Ik kwam daar ook regelmatig want ik werkte toen bij A.P. Hij had daar gezegd tegen P.B.: „D'r moet vorige nacht wat gebeurd zijn want den dienen (en dat was ik) is ons voorbij gereden”. - „Ho”, zegt P., „die vangt 's nachts soms een portie vis”. - „Ja”, zegt de kommies, „maar hij doet hij nog wel wat anders ook!” De cafébaas wist dat natuurlijk heel goed, want we kwamen veel bij zijn broers op Zeveneken. Zegt de kommies: „Vraag eens dat hij mij ook 'ne keer een panneken bezorgt!” Natuurlijk moesten we weer eens goed lachen.

– Nog een historie met slechte afloop: op een nacht zijn we op stap met twee beesten. Ik was terug voorman. We moesten de baan oversteken aan het kapelleken van de Gebrs. Naudts. Dan langsheen de boombos op de Badderdo (Battre d'eau) en aan het eind daarvan liep de ijzerweg. Daar reden ook landbouwers over met paard en kar. Van het ogenblik dat de beesten over de baan waren, liep ik naar de overweg. Maar op dat ogenblik dreven ze de dieren nogal ver uit mekaar. Er was niets te zien, dus het eerste dier gaat voorbij dat bos en op dat moment zie ik twee fietslichtjes langs de spoorweg komen uit de richting Wachtebeke. Ik liep snel naar het tweede dier, maar de mannen hadden de lichten ook reeds gezien en die gingen in de boombos. Ik terug naar de overweg en verstopte mij in een grote struik brandnetels, het waren van die straffe, maar op zulke moment kijkt ge daar niet naar. Ze waren daar en ik zat daar op twee meter afstand zodat ik goed kon horen wat ze zegden en hen ook herkende. Ze haalden de lamp boven en lichtten op de grond waar ze in de aarde het spoor zagen staan. Er zei ene: „Ze zijn hier juist over gegaan want het is nog vers. Ze zullen naar den grijzen boot zijn!”. Dat was een boot van landbouwer D.W. uit St.-Kruis-Winkel aan de kapel. Ze sprongen terug de fiets op en in volle vaart terug voort, want het waren nog twee jonge mannen. Het tweede dier kwam dan ook af want mijn mannen hadden de lichtjes zien terugkeren. In den bos kwamen we samen want de mannen met het eerste dier waren blijven wachten omdat ze mij niet meer zagen. We moesten dus dubbel voorzichtig zijn. We gingen door de Lening naar Winkel. We gingen de Moervaart oversteken aan een zekere R., een kolenhandelaar. Zodus liep ik snel naar de afgesproken plaats waar er twee mannen gingen zitten. Die hadden den boot reeds verlegd. De baas, waar wij voor werkten, was erbij

en nog iemand, want ze gingen de dieren stallen bij een boer in de Mendonkse dreef. Toen we in de richting van Wachtebeke keken, op de steenweg van Wachtebeke naar St.-Kruis-Winkel, zagen we reeds twee lichten van de ene kant van de straat naar de andere kant gaan: dat waren die twee douaniers al. Nu moesten we wachten tot ze voorbij ons waren. Ik zette mij in de maïs en de andere twee aan de overkant van de straat. De dieren stonden een eind vandaar te wachten. De douaniers dus aan het lichten van het éne slop (toegang tot het land) naar het andere om het spoor op de grond te vinden. Ik zat op twee meter van de baan en zag ze goed. De éne zei: „Ze zijn nog niet gepasseerd”, en ze gingen verder. Ik dacht dat ze naar de boot zouden gaan die achter de hofstee voorbij de kapel lag. Wij natuurlijk snel om die dieren en dan door de meersen naar de Moervaart. Daar hadden ze de boot klaar gelegd en we trokken de beesten er door. Toen ze reeds aan het zwemmen waren, kwamen onze achtervolgers afgelopen. Maar ja, ze waren te laat! Ik stelde dan voor om mee te gaan en met de dieren naar Zaffelare te gaan maar de baas vond het niet nodig. Het gevolg was dat ze die beesten 's anderendaags aangeslagen hebben door het spoor te volgen.

EEN KOPPIG DIER

Ik herinner mij nog een plezierige historie bij het in de Moervaart duwen van twee dieren. Het was ook achter het vroegere voetbalveld en er was daar een nogal diepe talus. Maar hoe wij ook duwden en trokken aan die beesten, ze zetten zich schrap met de voorpoten in het gras. Er was daar ene bij ons, die zei, met een grote vloek: „Dat wil ik nu wel eens zien of het niet gaat!” Hij stak zijn kop tussen de achterpoten en hield hem vast aan de poten van het dier. Met alle geweld duwde hij, en ja... de beesten sprongen in 't water en de man vloog mee de Moervaart in. Dat er gelachen werd, kunt ge wel denken, en hij moest met een natte kazakke naar huis.

EEN ANDERE WERKGEVER

Ik heb ook nog de suikerbietencampagne meegemaakt in 't Sas van Gent en dan was ik niet zo bedrijvig op smokkelgebied. Maar de laatste twee jaren was dat anders. Er kwam op een middag tijdens de campagne iemand bij mij van Zaffelare. Die vroeg of ik voor hem niet zou willen werken hebben. Ik zei natuurlijk dat ik dat nog nooit gedaan had en dat ik daar niet aan begon, maar hij wist wel beter. Hij begon iedereen op te noemen waar ik voor gewerkt had en met wie. Ik moest niet meer twijfelen, hij wist alles, maar ik had hem nog nooit gezien. Hij kwam met voorstellen af die mij wel bevielen: de reizen gingen niet te ver zijn en ik mocht het zelf regelen wanneer het mij best paste, maar het moest wel tweemaal in de week gebeuren. Ik mocht ook een man nemen naar mijn keuze en ik deed dat; ik nam mijn beste vriend mee. Hijzelf had er ook ene, van Zelzate.

Als ik de vroege had of de nacht gingen wij in de vooravond, als ik de namiddag had gingen we 's nachts. We gingen aan de slag maar ook met nare gevolgen natuurlijk. Meestal werden de dieren gestald op Hollands gebied dicht tegen de grens. Ofwel werden ze van de kamion afgetrokken. Als de dieren nog vrij buiten liepen werd er ene gemerkt met een touwtje rond de horens. Dat werd gedaan nadat we eens foutje gehad hebben: er moest iemand het dier in de weide komen aanwijzen, dat we moesten wegdoen, maar die was daar

niet. Dan hebben we er daar maar ene een muilband opgezet en zijn er mee weggegaan. Het was natuurlijk niet het goede dier, maar dat trokken we ons niet aan. We hadden toch niet voor niets gelopen! Dat het dan niet altijd op wieltjes liep, zult ge gaan horen.

We hadden het dier van de auto getrokken in de „Verkorting” en we gingen ermee naar de Moervaart, dus niet zo ver. We gingen niet over de spoorweg maar wel naar de „Route-brug”. Ik was doorgelopen van achter G.B. naar de brug en waar nu O. woont, woonde toen een zekere A.C. Op zijn hof stond een zomerhuisje met de opening naar de Walderdonk. We hadden reeds dikwijls langs daar gewerkt en we gingen zo langs S.N. verder. Ik had A.G. reeds gezien in het zomerhuisje. Ik kwam daar terug en ik hoorde iemand zijn neus snuiten. Ik dacht: A.G. staat in zijn zomerhuisje, 't zal hij wel zijn. Ik ging er zonder argwaan naartoe, maar het waren twee douaniers. Ik kende ze heel goed, een jongere en een oudere. Natuurlijk vroeg ik niet „Hoe is 't hier?”, maar ik was rap weg met éne achter mij. Ik liep natuurlijk een andere richting uit dan de spoorwegbrug. Maar omdat ik over de brug gegaan was om de weg te verkennen, was het dier er ook al over gebracht en het stond in een „ginstbosje”. Omdat de douaniers het spoor reeds gevolgd hadden, liepen ze recht naar dat bosje. Omdat het nogal dichtbegroeid was, konden ze het dier er niet tijdig meer uitkrijgen en kwijt waren we het!

BIJNA GEPAKT

We kwamen zo eens af van een reis en toen we de spoorwegbrug („Routebrug”) over gingen, sloegen de straatlichten uit. Dat gebeurde die tijd om middernacht. Dat waren toen nog van die kleine bolletjes. Al pratende gingen we naar de Nieuwe brug, maar voordat we aan de brug kwamen was er ene van Zelzate die daar over een hof langs binnen naar huis ging. Het ging tóch gemakkelijk en we konden hem missen. We riepen nog: „Slaapwel...” Een paar huizen vóór de brug zeg ik tegen mijne maat: „Ik ga hier dienen boer zijn hekken open zetten, als er aan de brug iets is, kunnen we hier op”. Op dat moment komt er ons een hond tegen. 'k Zeg bij mijn eigen: er zal daarniets staan, anders hadden we die wel een keer horen blaffen. We gaan dus verder. Op de hoek van de Akkerstraat stond een kabine van de centrale. Ik sla mijn ogen in de straat en ik zie een jeep staan en tegelijkertijd vijf douaniers van achter de kabine achter ons komen. De jeep startte ook terzelfdertijd. Die hadden ons natuurlijk horen afkomen! Wij de sprint ingezet en waar toen K.S. woonde, sprong ik over de haag. Die was niet zo hoog. Maar ik kon niets zeggen tegen mijne maat (ene van Zelzate). Ik sprong vóór het hekken en hij voorbij het hekken. Daar stond een oude smidse en daar bleef hij zitten. Ze hadden het meer op mij gemunt, denk ik. Ze sprongen met een man of drie op het hekken, dat open vloog. Ik wist daar goed mijn weg op dat hof en tussen de schuur en het karrekot sprong ik over de haag, op het erf van D.B. Die had oppers op zijn hof staan. Met hun zware lampen lichtten ze toch nog op mij, maar niet stoppen hé!! Vooruit, over de haag bij C., terug over de haag om van het hof af te geraken en dan bij R. op de bloemisterij. Daar liep ik in een wasdraad, maar ik had mij gelukkig geen pijn gedaan. Ik stopte want ik had bijna geen adem meer en terzelfdertijd hoorde ik schuifelen, maar dat was aan de nieuwe brug. Ik hoorde ook de auto naar de oude brug rijden en ik dacht: die hebben mij herkend en die rijden nu maar mijn huis! Maar gelukkig niet. Ik ging natuurlijk wat slapen want ik had de morgenploeg in 't Sas van Gent. Als ik door reed, stond de fiets van die uit Zelzate nog bij mij. Na het werk reed ik naar hem om te weten wat er gebeurd was: toen de douaniers van dat hof gingen, zagen ze hem zitten. „Ha”, zegden ze, „hier hebben we nen botersmokke-

laar!” Maar dat was natuurlijk niet waar. Ze vroegen natuurlijk wie bij hem geweest was maar hij zei dat hij niemand gezien had. Het waren de „vliegende” douaniers van Lokeren. Er zaten er zes aan de nieuwe brug en vijf aan de oude brug. Er was een douanier bij van Zelzate en die kende de man, die ze gepakt hadden. Ze vroegen ook waar we „Slaapwel” gezegd hadden, want dat hadden ze allemaal gehoord. Hij verklapte echter niets en om vier uur in de morgen lieten ze hem vrij aan Pottershoekbrug.

SMOKKELEN EN SPITTEN OP DEZELFDE REIS

Ik had de nachtploeg en we moesten en beestje gaan halen op de Verkorting. We moesten altijd door een leiding maar in de zomer was die droog en in de winter sprongen we er over met een stok. We moesten ermee naar de Duikerbos en daar moest ze door de Moervaart. Maar op de Walderdonk, achter de gebroeders D.C. moesten wij over een diepe gracht. Die stond in verbinding met de watergang, die onder de Groenstraat loopt naar de vaart. Over die gracht lag een bruggetje, gemaakt van hout en graszoden. Ikzelf zat reeds aan de Groenstraat toen ik iemand hoorde komen. Het was een collega die kwam zeggen dat het dier in die diepe gracht lag en er niet meer uit kon. Ik mee gaan kijken: het bruggetje had het begeven. We hadden al zo dikwijls langs daar gewerkt en nog nooit iets tegen gekomen. Het dier lag dus op zijn rug uitgestrekt, met zijn kop langs de bodem van de gracht. Gelukkig stond er geen water in, anders lag dat dier te verzuipen. 'k Zeg: „Ja, die moet er uit hé, maar hoe?” Ik ging direkt bij kennissen om twee spaden en dan zijn we beginnen delven met twee en éne op de uitkijk. Het was een gracht van twee meter diep en zo breed gelijk de breedte van dat dier. Ge kunt denken hoeveel grond we moesten verzetten! We moesten graven totdat het beest kon omvallen. Ik weet nog goed dat het negen uur sloeg op de kerk van Wachtebeke toen ze er uit was. De twee mannen moesten alleen verder en dan nog die spaden terug doen als het dier door de vaart was, want ik moest in volle sprint naar huis, droge kleren aantrekken en dan met de fiets naar mijn werk in 't Sas. Het was juist twee minuten vóór tien, toen ik prikte, dat was wel een rekord. Achteraf waren we natuurlijk tevreden dat het zo goed afgelopen was.

EEN SMOKKELAAR JAAGT OP EEN SMOKKELAAR

Ik maakte mij zo eens bang en het was nog voor niets geweest. Maar ja, eer ge 't weet... We kwamen terug van een reis op de Walderdonk en we hadden ons een sigaret gedraaid. We gingen achter mekaar, ik eerst. De ene kant lag er een stuk rogge en de andere kant stond een haag, die er trouwens nog staat. Vroeger is het daar nog café geweest. Tegen de baan gekomen was daar een groot gat in die haag. Ik sloeg mijn ogen naar rechts en er stond daar een houtmijt en een stromijt: en dààr zaten ze in, de douaniers! Direkt omkeren en lopen natuurlijk! Maar ze staken hun lampen aan en dat was daar nogal een gescharrel. Dezelfde oude man, die aan de brug al een keer gepakt was, liep juist voor mij maar die kon niet zo vlug meer uit de voeten. De derde, zo oud als ik, zag ik niet. Ik dacht dat hij over de baan gesprongen was. Ineens een schot en ik spring de oudere voorbij, roepend: „Allé, 't is hier de moment!” Op het einde van dat stuk rogge lag een weide. Daar liep ik niet op maar wel tussen het koren en het weiland. Daar was een gangetje tussen. Ik hoorde nóg een schot. Ik

moest dan nog een roggeveld door, want dat stuk was langer dan die weide. Ik weet nog goed dat die rogge een beetje plat lag en daar moest ik door. Was dat trekken en sleuren! Ik kwam zo in het straatje naar De M. en ik wachtte even, maar ik hoorde iemand achter mij komen. Ik verder, en aan Steefken Sette ging ik de baan over. Ik hoorde mijn achtervolger nog altijd komen. Ik sprong in een kiekendraad - zo'n twee meter hoog - maar dan zat ik in de kierenrenne!! Daar moest ik natuurlijk terug uit. Daarnaast was een dreef die naar de spoorweg liep maar door de haast had ik die gemist en zat ik bij de kippen. Goed, ik die dreef in en zo naar de spoorweg. Eer ik de spoorweg overstak, stak ik mij weg in den bos. 'k Zeg: ik moet weten wie mij achtervolgt. En het was de man van wie ik dacht dat hij over de baan gesprongen was, maar er was een douanier op straat gelopen en had hem de weg versperd! Hij hoorde mij en ik hoorde hem en we waren bang voor mekaar! Onze oudere maat kon niet meer lopen maar die had zich in de rogge op de hoek gezet en die was niet gepakt.

SMOKKELEN MOET NUCHTER GEBEUREN

Een volgende reis deden we met hetzelfde trio. Het was terug naar de Stekker, waar we een beestje uit de weide moesten gaan halen. Maar de man van Zelzate werd tot bij mij gebracht op een scooter: hij was dronken, en geen klein beetje! 'k Zeg: „Dat is hier goed, dat is toch geen werk, ge zijt strontzat!” - „'t Zal wel gaan!” zei hij. We gingen dus maar op weg, door de St.-Francisdijk... en de slag lag geweldig slecht. Het was meer slieren dan gaan en ge kunt denken, als ge dan een stuk in hebt... Ik liep natuurlijk kwaad en te brommen omdat het niet vooruit ging gelijk ik wilde. In het gat van de dijk gekomen zei ik tegen hem: „Blijf hier maar liggen, we zullen er wel met ons tweeën omgaan!” Als we terug kwamen, moesten we hem al wakker maken. We dreven het beestje door de slechte slag, want door het akkerland wilden we niet lopen vanwege de schade aan de winteroogst. Zo kwamen we op de Sluize langsheen de hofstede van De R. Voor het hof bleven we staan en ik zei tegen de dronkaard: „Ga gij maar kijken naar de straat en goed kijken achter die oppers bij V.G.” Hij bleef weg. 'k Zeg: „Ik ga eens gaan zien”, maar hij was ginder nergens meer te bespeuren. Hij had zich waarschijnlijk weggestoken ofwel was hij naar huis. Daar stonden we met ons tweeën! Wij naar niets gekeken en we gingen door gelijk een boer die met zijn koe van de weide kwam. Aan de vaart gekomen, riep de eigenaar van't spel: „Waar is die derde man?” - 'k Riep met een koleire: „Ge zult het wel weten als ge bij mij komt!” 's Anderendaags had onze zatlap nog het lef van te zeggen dat we niet langs daar gekomen waren waar hij moest gaan kijken! Dat was natuurlijk om zijn centen te krijgen. De baas heeft zijn part dan verdeeld onder ons twee en ik ben met die kerel nooit meer op stap geweest.

NIEUWE PLOEG

Dan zijn we begonnen met een andere jongen, die voor de eerste keer dat soort werk deed. Natuurlijk was hij een beetje bang, en als het toeval het wil... Op een zondagavond vertrokken we bij mij en we moesten het beestje gaan halen aan het vissershuisje. We gingen naar het fortje, een plaats die zo noemt aan de rand van St.-Francis. Daar liet ik de nieuwe staan, zeggende: „Kijk, dat is België en hier is Holland. Wij moeten naar dat hof ginder om het beestje en als er wat is, komt ge ons tegen op dat eerste slop recht naar de kreek”. Het

regende en waaide en 't was echt smokkelweer. We kwamen met het dier van het slop op de kassei als hij ons kwam tegengelopen, roepend: „Ze zijn daar!” 'k Zeg: „Loop maar mee met ons recht naar de kreek”. En ja, een weinig later waren ze aan het lichten op het slop en in het slijk zagen ze natuurlijk het spoor staan. Dan zijn we dwars door St.-Francispolder naar de Sluize gegaan, altijd riskerende, als we een baan overstaken, dat ze gingen opduiken. Maar gelukkig geraakten we toch aan de Moervaart. Ons beestje was juist aan het zwemmen, als de douanier kwam afgelopen. Te laat voor hem! We sprongen in de meersen en zo kenden we de achtervolgers nog ook. Veel jaren nadien, als ik en die douanier die er toen bij was daarover spraken, hebben wij er hartelijk om gelachen en een goede pint gedronken.

Beste lezers, dat zijn de vertellingen van mijn wedervaren als smokkelaar. Ik heb ze voor een goede vriend neergepend, want anders zou ik het zeker niet gedaan hebben. Maar als een oude man nog eens van vroeger kan vertellen, doet het plezier, ten teken dat we er nog zijn, want er zijn er al veel dood van de tijd van toen.

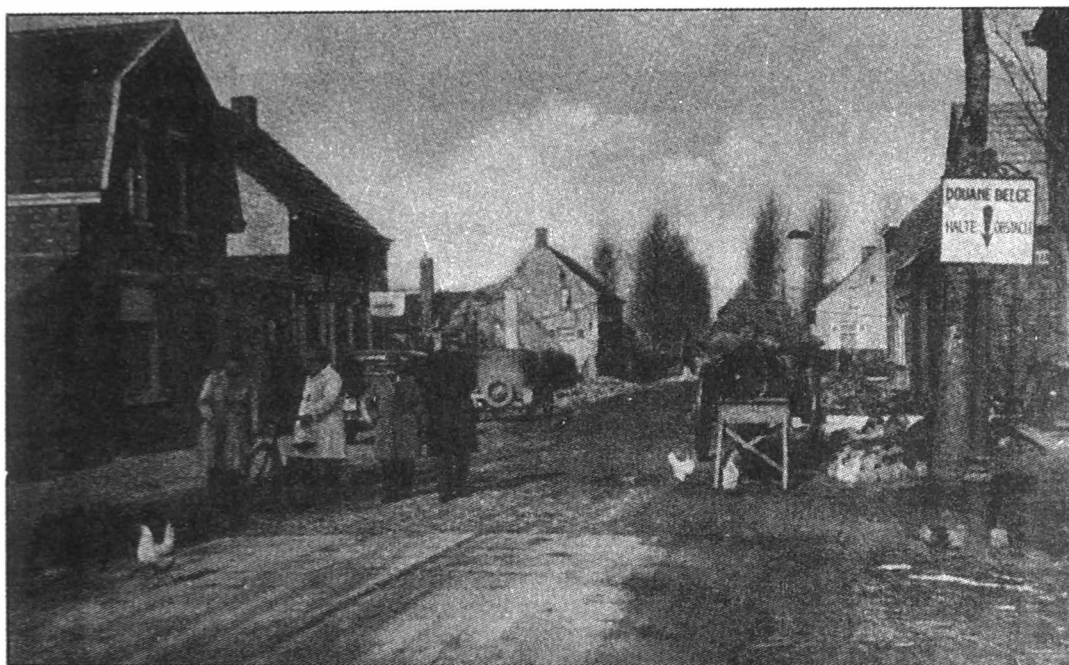
**ALS ILLUSTRATIE VOLGENDE FOTO'S
UIT**

DE STAD ANTWERPEN

**EEN WEEKBLAD VOOR VLAANDEREN
31 MAART EN 7 APRIL 1933**

„AVONTUREN IN SMOKKELAARSLAND”

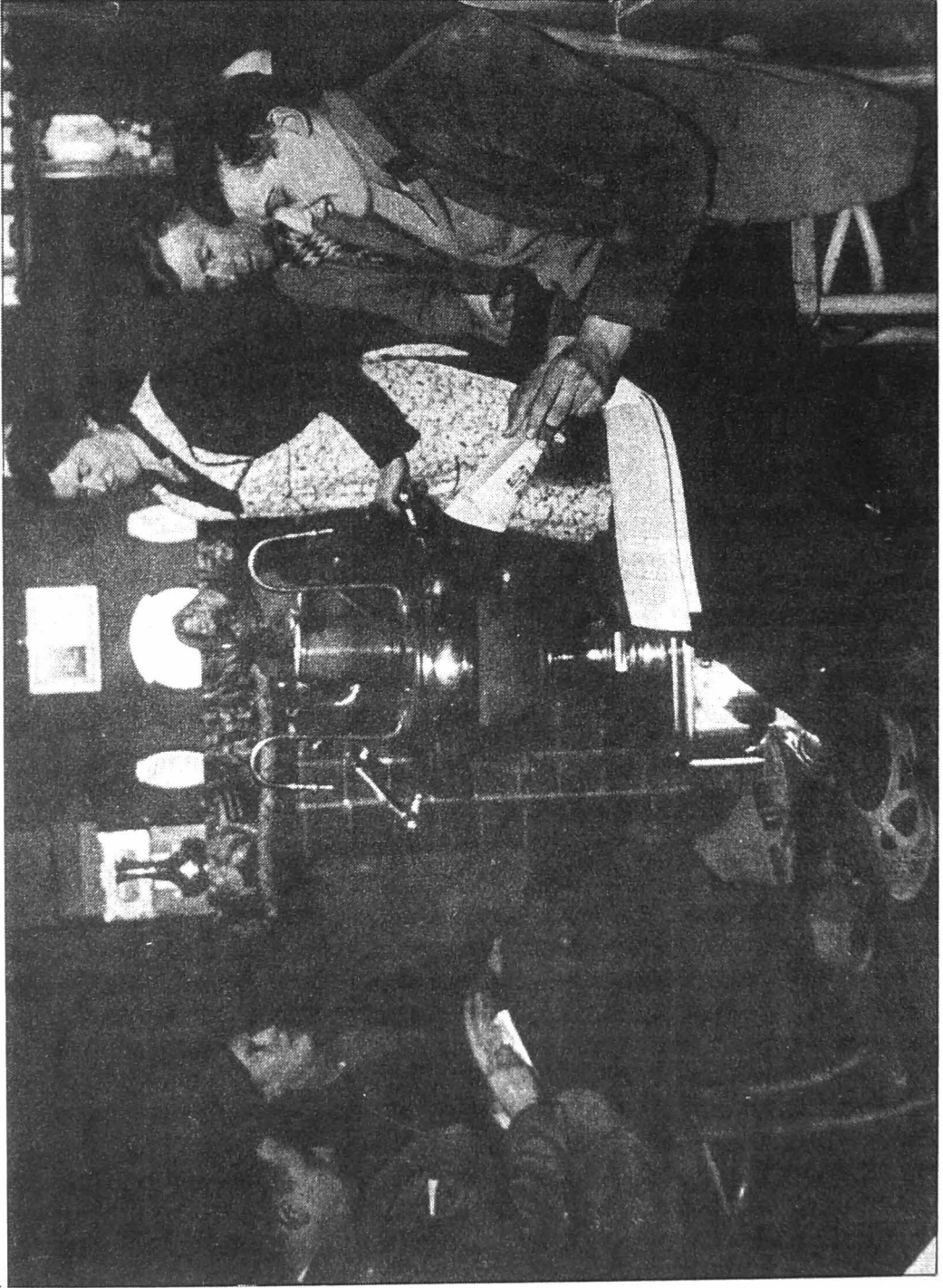
**Ter beschikking gesteld door
Paul Hesters**

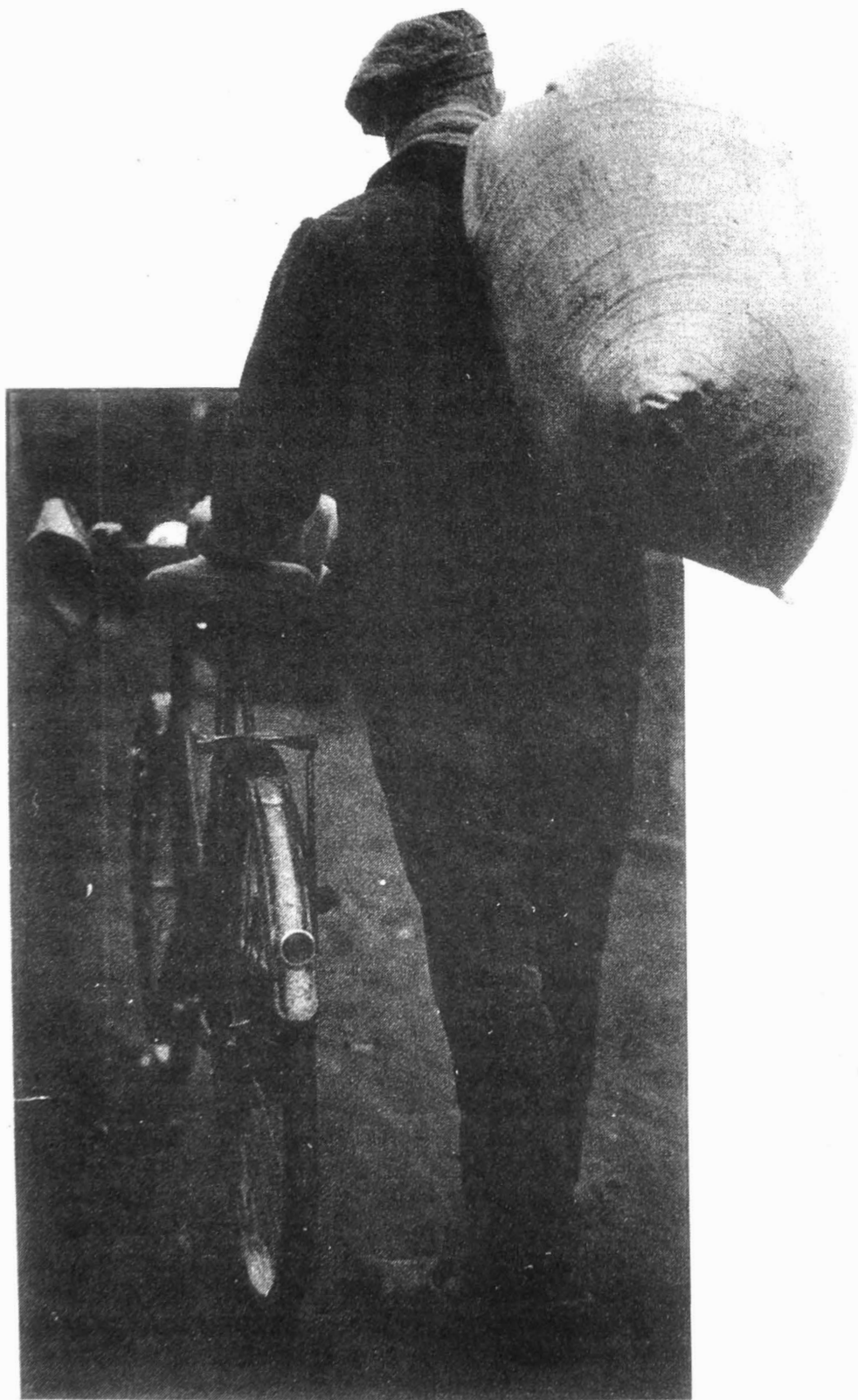
We bezochten nu 'n Belgischen douanepost, de gemoedelijkheid zelve

En talloze fietsers passeeren er den grenspaal

Het beviel ons best in de heldere keuken met de groote buzekachel en de vriendelijke menschen

Bijna ieder draagt er zijn pakje

Een Belgische douanier, die dezen nacht 'n goede vangst heeft gedaan

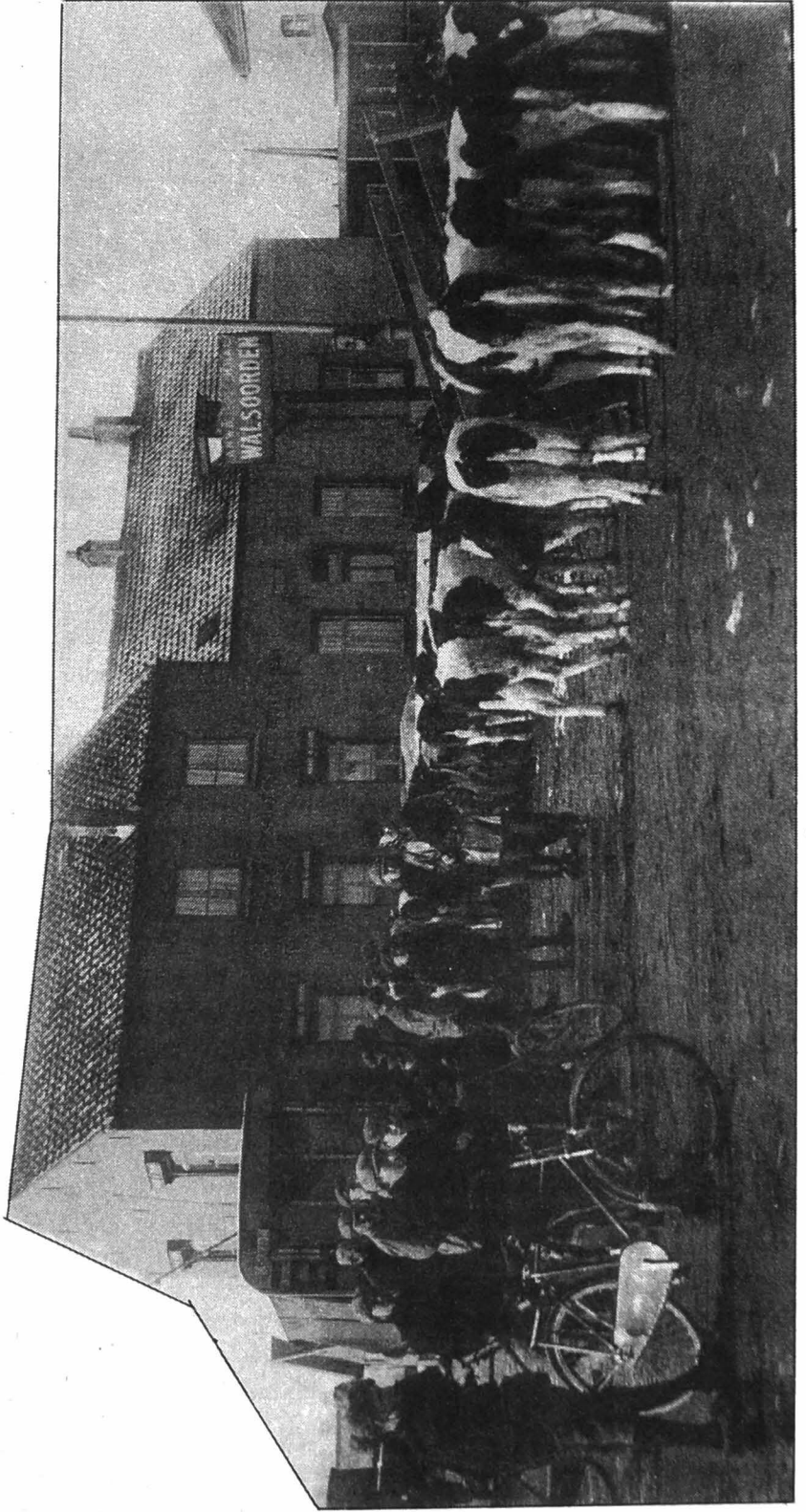
Daar werd juist een varken in een zak gestopt

Door de Belgische douanieren worden de sporen der smokkelaars soms uren lang gevolgd, tot zelfs in den stal, waar het gesmokkelde vee werd binnengeloodst

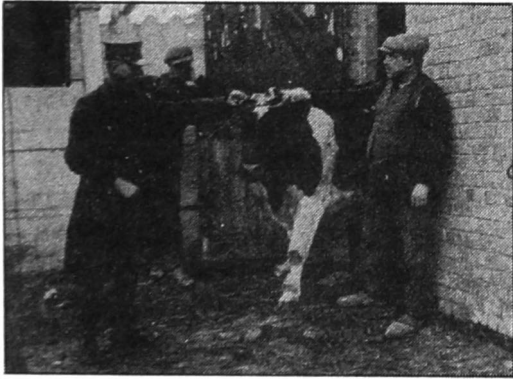
Onder zorgvuldige bewaking wordt het achterhaalde gesmokkelde vee door de Belgische douaniers gestald totdat het publiek wordt geveild

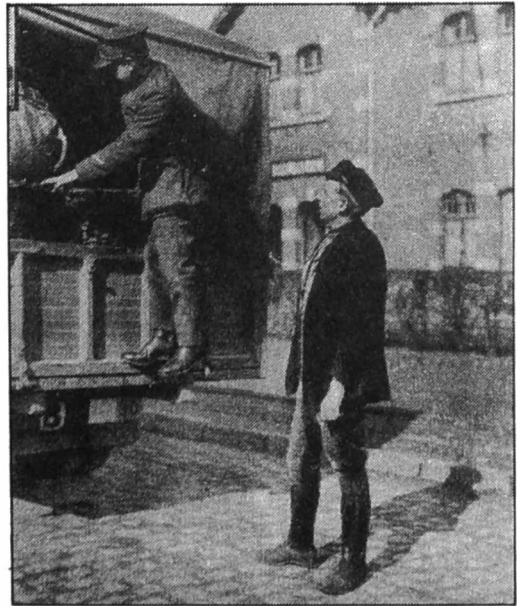
In Walsoorden maakten we de aankomst mee van heele kudden vee uit overig Zeeland en uit heel Holland

Druk wordt er gesproken van weer een nieuwe verkoop in een Belgische grensplaats van het aangehouden gesmokkeld vee

De Belgische douane heeft heel wat aangehouden beestjes op stal staan. Maar dit is maar een heel klein gedeelte van wat er al de grens passeert

Is dat wel allemaal zuivere koffie?

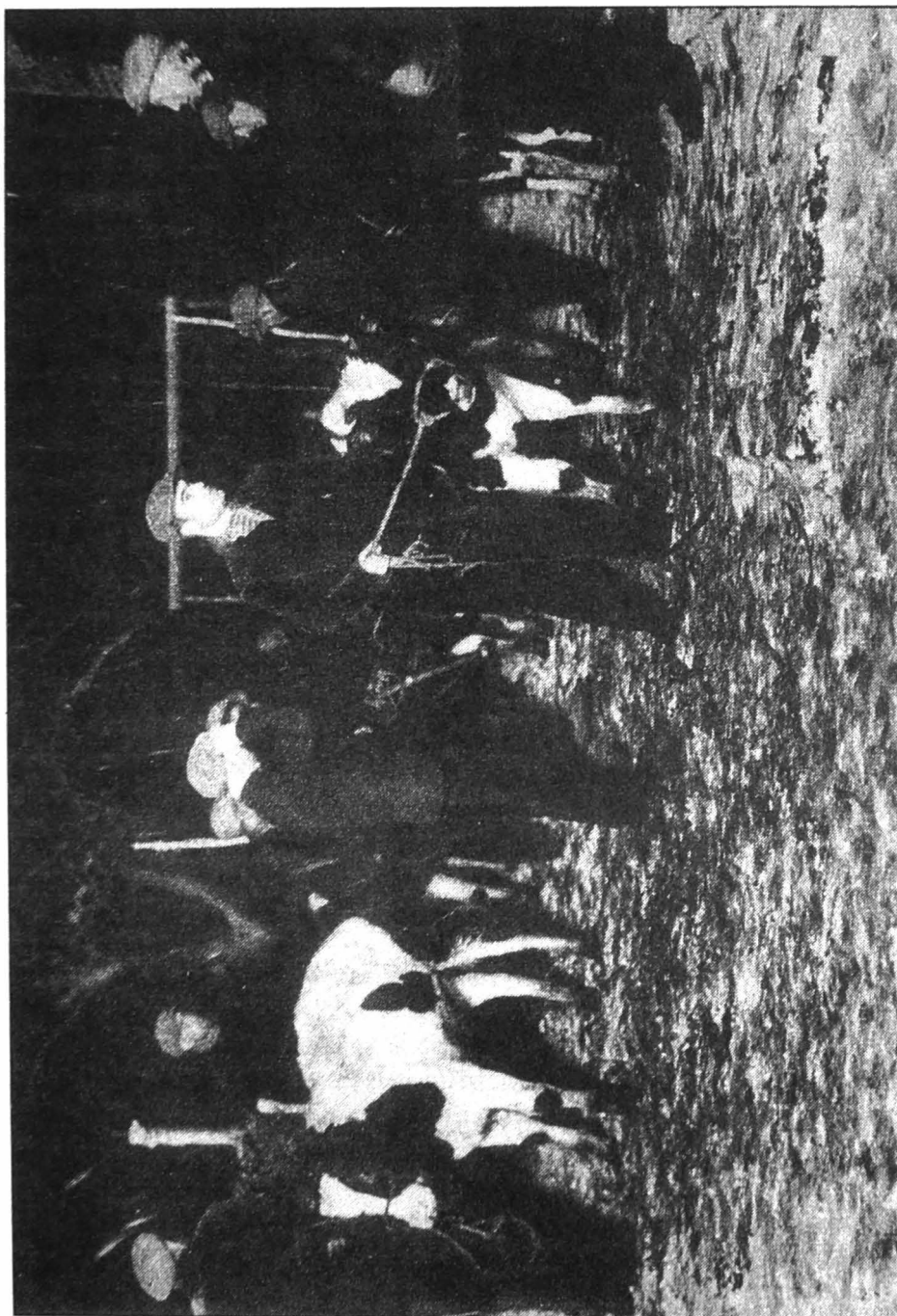
Menschen met tassen en pakjes langs de grens...

... En als de stoet ons passeert, nemen we een tweede foto

We zijn de z.g. vrije straat gepasseerd, een weg tussen Belgisch en Hollandsch grondgebied, en aan de grens nemen we nog een derde foto van 'n gedeelte van dit uitgebreide smokkeltransport.

Het transport stelt zich in alle stilte op. Commando's worden op zachten toon gegeven...

**OUDE
BEROEPEN**

Verzameld door Maurice BUYLE

DUIKER AUGUST COOLS

EERSTE WERK

Ik ben geboren in 1908 in St.-Kruis-Winkel. Mijn ouders woonden ook in St.-Kruis-Winkel, maar het huis waar ik geboren ben is afgebroken. Ik ben tot mijn 14 jaar naar school geweest en dan ben ik gaan werken. Eerst in een weverij. Daar heb ik een maand of vier, vijf gewerkt en ik heb er mijnen „bon” gekregen. Ge zult gaan horen hoe dat kwam dat ik mijnen „bon” gehad heb. Dat was een weverij en er had ene mijn „spoele” ingesmeerd met vet, mijn „schietspoele”. Ik zat er achter maar dat was daar een heel smalle gang, waar de meester-gasten uitkwamen vanuit hun ateliertje. Ik zat er achter en ik loop die meester-gast omver! We vliegen ginder alle twee tussen de getouwen. Hij had hem pijn gedaan en ik ook. Ik moest naar den „bureau” en ik had het gedaan hé! Maar na vier, vijf dagen zou ik al terug mogen gaan zijn. De directeur had dat onderzocht, maar ik wilde niet meer.

Zegt mijn vader tegen mij: „Ge kunt meegoan mee mèj...” Mijn vader was een PIREE-zetter, aan de talus aan de vaart, die aanvaardde dat allemaal. Dat waren van die zware stenen waar ze de talus (schuine vaartkanten) mee versterkten. (PIREE: steensoort uit Griekenland, Piraeus.) Het was aan de De Smet-brug aan het „Torentje”. Daar was een brug over 't Lieveken, een klein waterken dat nu al helemaal gevuld is. Dat werd toen verbreed. Zo, ik moest daar in den „Malon” (steensoort uit midden Frankrijk) gaan rijden hé, over een grote gracht. Maar wat raadt ge; die plank lag te wippen hé, ik reed er naast en met mijn „gelend” ginder binnen hé! Mijn vader hoorde dat en... „Wa ès da, wa steekte uit?” zegt hij. 'k Zeg: „'k Bender nevenst gereên!...” - „Edde au zere gedoan?” - „En beetsen...” - „Kijk”, zegt hij, „Zuè goade in de kortewaugen leren reijn!” Mijn vader had geen compassie hoor!

Dat waren van die grote steenwagens, daar lag wel 200 kg op zulle!

Zó ben ik beginnen werken hé!

Daarna ben ik naar de eerste scheepswerf op Langerbrugge gegaan, die ginder aan de overkant was. Dat was de Anglo-Belge. Die is kapot gegaan in 1924.

Welke schepen maakten ze daar? Dat waren toch geen grote?

Toch wel. Dat waren schone vissersschepen ook hoor, visserssloepen en „Spitsen”. Er werden daar ook yachten gemaakt want ik herinner mij nog een zekere „De Clerck”. Daar was ik dan „MOUCHE”, helper dat ze zeggen. Maar die „scheepzoate” begon te slabakken en dan zijn ze tanks beginnen maken in de Purfina. Daar heb ik die ketels nog helpen zetten. Daar heb ik nog bij Nest Van der Velpen gewerkt, bij de buizenleggers. Daarna ben ik bij de electriciens gegaan.

Nadien ben ik terug bij mijn vader gaan werken en dan hebben we Meulestede-brug gemaakt, de draaiende brug nog hé, die recht op de steenweg komt. Van dan af ben ik terug bij de monteurs gegaan en dan hebben we met die grote kranen van Lallemand gewerkt.

Mijn vader kon zijn Frans gelijk zijn Vlaams en hij was daar vertaler in die tijd, 't was in 1926. Ik was „le petit Cools”. Ik was dan 17, 18 jaar en vroeg sterk. Eerst was ik daar als „nagelheter” (opwarmen van de klinknagels) maar op den duur... die „tegenhouders” (pousseurs) (hielden een zware hamer tegen de klinknagel terwijl een andere hem plat sloeg) hadden 2 of 3 frank meer per uur. 'k Zeg tegen de chef: „Je n'ai pas de moyen pour un autre ouvrage, comme pousseur?” - „Ah, trop jeune!” zegt hij. 'k Zeg: „Non, non pas trop jeune!”

- „Non”, zegt hij, „moi je trouve un autre quelque chose ouvrage pour vous!”. Er was daar een grote elektrische kraan en hij zegt: „Allez, petit Cools, ça c'est pour vous hé!”
Ik kreeg daar direct 2 of 3 frank meer per uur en 'k verdiende meer dan mijn vader.

EERSTE DUKOPDRACHT

Dat was bij Hillaert gebroeders, op de Roeselaarse vaart. We moesten een geul baggeren in die vaart maar op zekere moment liep de boel vast: er lag daar een zware ketting in het water. Vóór de eerste wereldoorlog werden de schepen in Ooigem aan elkaar geketend en werden zó samen getrokken naar Ingelmunster, 11 kilometer verder. Die ketting was gedurende de eerste wereldoorlog in 't water geworpen en die lag daar dus nog. Er werd daar een stuk van die ketting gedaan om het werk niet te hinderen. Ondertussen was er een geul gebaggerd van 7 meter diep, waar dikke buizen moesten ingelegd worden. Rond die buizen lagen dikke kabels, die dan onder water moesten losgemaakt worden door de duiker van de firma... maar die duiker werd ziek! We lagen vast! Mijnheer Gustaaf, de baas, komt bij mij en zegt: „Gust, onze Richard (de duiker) is ziek, wat denkt g'er van? Nu zitten we nogal gestropt hé! Zoudt gij dat niet willen doen?”. 'k Zeg: „Ikke, meneer Gustaf, allé jong! We luëpen ier mee 52 man op 't werk... Goa 'ne keer bè die andere mannen goan vraugen”. Maar hij moest het niet weten. Hij kwam af met de conducteur. 'k Zeg: „'k Benne nie in stoat, 'k ben te verkauen”. Maar ondertussen dacht ik bij mezelf „'k zal het wél doen!” Want ik had bij de duiker vroeger al wat staan afkijken en bij mezelf gedacht „hetgeen gij kunt, kan ik ook”. En dit is altijd zo geweest bij mij: ik wilde altijd bijleren van de anderen. En ik had van niets schrik!

Wat raadt ge... heel de dag geen akkoord hé! Maar om vijf uur was 't werk gedaan en mijnheer Gustaaf komt weer af. Zegt Oscar, de schalkbaas: „Gust, hij ès daor were, uër. Weette wa dat hij zal doen: ons meevraugen naor 't café om een pint bier!”. (We bleven slapen op 't schip en we lagen daar aan 't sas waar een café was.)

„Ah Gust, 'k dacht dat ge al lang weg waart, gaat ge mee met de ploeg achter een pint?” 'k Zeg: „Nee, 'k è een verkoudheid mijnheer Gustaf”. - „Ah maar, drinkt een druppelken, hé” zegt hij. Enfin, we waren met vijf op 't schip en 'k zeg: „Allé, we zullen 'ne keer kommen!” We komen binnen, de anderen moesten een export hebben of een bok. 'k Zeg: „Clara, ik moe 'ne cognac ènne!” - „Ja, ge moet er Gust twee geven, zenne!” 'k Zeg: „Meneer Gustaf, énen tegelijk hé. Pètsde van mè ier oan den trap te binden toch?” En we zaten daar te „buizen” tot één uur 's nachts! „Allé Gust, wat denkt g'er van? Ge gaat ons toch eens uit de nood helpen zeker?...” En zó ben ik beginnen duiken.

Goed... ik naar beneden. Maar omdat dat zo een diepe gleuf was dacht ik van mij naar beneden te laten glijden maar - wat raadt ge - ik ging ineens naar beneden, twee keer over kop en met mijn „kl...” ginder tegen die buis! 'k Zeg: „Godhemelse miljaarde, 'k heb mij weer wat aangetrokken!” 'k Had al twee keer die kraag van het duikerspak tegen mijn tanden gekregen in 't naar beneden vallen en ze zaten door mijn lip, want mijn hoofd kon gemakkelijk bewegen in die helm. Enfin, ik op die buis geklommen en op zoek naar dat strop rond die buis waarmee ze naar beneden gelaten was. Dat strop losmaken ging goed. Dat lag er een keer of vier, vijf rond en 'k wilde mij verplaatsen, maar dat was geen waar hoor: 'k zat al tot aan mijn achterste in de „kwelm” ingezogen. En dat is het gebrek aan ondervinding hé: ge moet u van tijd tot tijd eens verplaatsen. Ik gaf signaal om mij op te trekken maar 't ging niet. Op den duur snokte ik zodanig aan de signaallijn dat de signaalman bijna bij mij in 't

water vloog (hebben ze mij achteraf verteld) en dan hebben ze mij opgehaald alsof ik aan een katrol hing. Ineens schoot ik eruit met een snork en ik zette mij op die buis. Hadden ze mij dan moeten zeggen: hier is 20.000 frank en zeg uw naam... ik kon niet meer. Want daar moogt ge u niet in kwaad maken of ge moogt er u niet in opjagen want ge wordt direkt kortademig. Ge moet zo kalm mogelijk blijven.

Als ik daar zo een tijd zat te blazen - ze hadden al eens „gebeld” (signaal gegeven) werd ik gewaar dat dat bloed van mijn lip in die kraag liep. In mijn zij had ik ook pijn, van tegen die buis te vallen.

Daarna moesten daar 7.000 zakken cement op gelegd worden, zodat die buizen op hun plaats bleven liggen.

Hoe deden ze die zakken naar beneden?

Dààr nog één voor één. Ze kunnen boven zien aan de uitgeblazen lucht waar ge ongeveer staat. Ze laten dan die zakken met een haak aan een touw naar beneden drijven en ge moet er dan een paar keer naar tasten vóór dat ge die daar vast hebt, want 't is daar pikkedonker, en alles in 't slijk.

TECHNIEK VAN HET DUIKEN

Guust als duiker

Dus werdt gij duiker gebombardeerd zonder opleiding?

Natuurlijk! Dat was een Frans kostuum en dat was heel nauw. Met vier man moesten ze dat open snokken en u daar laten in zakken.

Eerst worden de schoenen aan gedaan. Iedere schoen woog 17 kg. Als ge die schoen aan hebt en ge hebt uw „pot” op en ge hebt uiteen gelegd wat ge gaat doen (dat ge niet te lang meer moet blijven staan met al dat gewicht) dan nemen ze loden gewichten, één vooraan, één achteraan. De signaalman zelf kleeedde mij. Die gewichten werden met touwen vastgebonden zodat ze niet lagen te „dansen” want als ge ergens tegen raakt en ge botste weg, kwamen die gewichten anders los en ge hingt dan scheef.

De luchtdarm zat achteraan en liep onder mijn arm vóór mij weg.

Hoe gaaft ge signalen?

Als ze de duiker moesten optrekken, trok hij vier keer aan een lijn die met het pak verbonden is. Twee maal trekken is „opdraaien”, driemaal is „vieren” en éénmaal is „stop”. Ik snokte dus aan dat touw en de mannen boven moesten dan weten wat te doen.

Hoe werdt ge opgehaald?

Ze trokken mij tot naast een ladder die overboord hing en van zodra ik de ladder vast had, mochten ze niet meer trekken. Dan kwam ik zelf, met mijn 105 kg last langs de ladder naar boven. Ik ben nog geweest dat ik met een „verdronkene” naar boven kwam en de boel afbrak! Die ladder stak een meter boven 't schip uit. Als ge boven komt, kunt ge alleen niet voort want ge valt omver. Daar pakken ze u aan, ze trekken uw glas rond (draaien de helm af), doen het lood af en dan kunt ge u eerst wat zetten.

Hoelang bleeft ge onder?

Het langste is geweest gedurende 2,5 uur! Dat was aan de Keizerpoort in Gent.

Tijdens de oorlog moest ik aan het Keizers-sas (aan de Keizerpoort in Gent) eens gaan duiken omdat de sluisdeuren niet ver genoeg open gingen. Dat zat daar vol met vuil en ik moest het loskappen met de „pioche”. Ik herinner mij dat nog goed omdat Kamiel Slock van Zelzate bij ons werkte en die had een „alpinke” op. Kamiel had zijn alpinke geverfd met blauwsel en op die dag regende het lichtjes. Ik kom naar boven en Kamiel komt bij mij en zegt: „Guust, ès da nau een werk om zuë lange onder te blijv'n en zuë regenen!”. 'k Zeg: „Maor Kamiel, beneen regent da ginder nie, zulle!”. En 'k bekeek hem eens goed: dat blauwsel van zijn alpinke was allemaal in zijn ogen gelopen.

Ik heb nog vijf uren onder water gezeten op acht uren werken. Toen ik later het kanaal „deed”, was er een jongen die een dagboek bijhield van al het duikwerk dat ik deed.

Hoe kreeg ge lucht?

Met een darm die aan mijn helm vast zat en met een pomp, waar ze met twee man aan draaiden.

Ik ben zo eens omver gevallen op mijn zij en de kleppen (langs de zijkanten van de helm) waren verstopt door slijk. Er kon geen lucht in of uit en daardoor begon ik op te blazen. En als uw armen dan opblazen kunt ge aan uw signaallijn niet meer. Die zat vast aan mijn helm.

Was dat niet koud in dat pak?

In dat pak niet, maar aan de handen. Ik deed altijd vaseline aan mijn handen. In de winter stak

ik mijn handen tussen de benen van een helper. Dan ging dat tintelen over.

ANDERE OPDRACHTEN, VOORAL IN ZELZATE

In 1937 ben ik bij Hillaert weggegaan. Op een zondag zit ik bij een neef van Marie (echtgenote van Gust), bij Cyriel Geirmaert en hij vraagt om bij hem te komen werken. Ik zou liever bij Hillaert gebleven zijn want ik was er om zo te zeggen kind aan huis. Er werd mij daar nooit iets bevolen maar altijd gevraagd om iets te doen. Enfin, ik liet mij overhalen en ging bij Naudts-D'Huyvetter gaan werken. (Naudts was van Gent, D'Huyvetter van Zelzate.) Ons eerste werk was aan de por in Zelzate, waar een duiker bezig was. Er heeft daar een oude steiger gestaan op 24 palen. Maar al die palen moesten er uit.

Hoe gaat men daarbij tewerk?

Die paal wordt gezocht met een lange stok vanop de boot. Poef!... ze voelen hout, dus daar staat hij. Die duiker had echter nog geen enkele paal gezien op drie dagen tijd! Die ging met een lange ladder naar beneden. Ik niet: een laddertje van 2,5 m. en dan langs die peilstok naar beneden. Want ge moet iets hebben om u langs te laten slieren want ge zult gaan horen wat ik nog eens tegengekomen ben. Er kunnen daar palen staan met lange splinters en op zekere dag schoot er zo een splinter hier achter in mijn duikerspak en had ik mij niet kunnen ophalen dan zat hij dwars door mijn lenden! Want die palen breken wel af maar die splinters blijven staan hé.

Die palen waren dus afgevaren en ze moesten er uit om het kanaal te kunnen verdiepen. Als ge ieder uur een paal kondt boven halen, was er goed gewerkt. Ze zaten tot 6,5 meter in de grond en waren oorspronkelijk 18 à 19 meter lang. Ik heb er zo misschien wel 150 uit het kanaal gehaald!

Nog in Zelzate (na de „por”) moest er aan de spoorwegbrug gewerkt worden (juist voorbij de „Kooks”). De trein liep vroeger door de Heide achter het gesticht, Sint-Jan-Baptist, zo naar Wachtebeke. En achter „Stuyvaerts” ging hij naar Zelzate-station. Die spoorwegbrug was kapot gevaren en in 1940 hebben ze die doen springen. Daar heb ik 250 ton van de pijlers boven gehaald!

De eerste keer dat ik daar naar beneden ging kon ik mijn voeten niet meer verzetten toen ik op de bodem kwam. Ik wilde mij losmaken en viel op mijn zij. Ik kon niet eens mijn hand dicht doen: 't was àl „goudron” (teer) wat ik hoorde en zag. Dat kwam van een tanker die op de „Kooks” kapot geschoten was en dat was allemaal in 't water gelopen. Ze hebben een nieuw duikerspak moeten kopen.

EEN KABEL NAAR LONDEN

Vóór de oorlog hebben we in Brugge nog een kabel gelegd door de Brugse vaart. Die kabel ging naar Londen. Daar heb ik 7.000 zakken moeten opleggen. Ze werden op een plateau met 50 tegelijk naast mij neergelaten en ik moest die dan op de tast op die kabel leggen. De werkleider zei: „We gaan controle doen hoor! Zie dat ze goed liggen!” 'k Zeg: „Ja? Niets da 'k liever è dan ze ne keer controle doen. Ze keunen 'ne keer be mèt komm'n, 'k zal ze 'n

handsen gev'n!"

Van Brugge zijn we naar de Desmetbrug gegaan. Maar toen we vertrokken, verongelukte mijn zoontje. Ik ben dan 5 dagen thuis geweest.

Dan naar Wondelgem en daarna rechtop „t Teerkot”. Daar stonden 21 „elfpikkels”, die waren afgevaren door een schip. Die pikkels dienden om de scheepvaart aan de brug te leiden. In Astene heb ik ook eens de sasput moeten uitkuisen. Wat dàr allemaal in zat: honden, varkens,...

LIJKEN EN KALVEREN

Hebt gij altijd gedoken in opdracht van firma's?

Meestal was dat voor „Bruggen en Wegen” maar ook voor de politie. Ik heb 27 auto's uit het kanaal gehaald en vijf lijken. Maar vanaf 1945 zijn de pompsters dat beginnen doen.

Vóór de oorlog rijdt er een auto in 't kanaal, rechtop de Burgstraat. Ik kom daar en begin te dreggen. (Een dreg is een lijn met vier of vijf haken aan naast mekaar.) Maar we zoeken daar twee dagen en vinden hem nog niet. De eerste dag 's avonds was er een vrouw gekomen waarvan haar man niet thuis gekomen was. Hij was op zwier en ze dacht dat hij in het kanaal gereden was. De tweedé dag was ze daar terug en ik had bevel gekregen te stoppen. We zijn bezig ons vast te maken en die vrouw is daar terug. „Hoe is 't?” vraagt ze. 'k Zeg: „'t Spijt ons maar we vinden hem niet en we moeten stoppen”. - „Hoe, ge moet stoppen?” zegt ze. Enfin, na heel wat gepraat komen we toch overeen om 's anderendaags verder te doen. Dan heb ik een andere manier toegepast: we varen met de boot tot halfweg 't kanaal met een lijn. Daar wordt die in het water geworpen. Op de wal staat een man en de duiker gaat over en weer langs dat touw. Komt de duiker aan 't begin van dat touw, dan verlegt hij dat twee meter en gaat terug over en weer. Op die manier moest ik die auto tegen komen. Maar dan is mijn haar recht gekomen: het was alsof er mij een lijk tegen kwam want ik pakte recht in zijn aangezicht. Ik schudde gelijk een tak, van de kou.

Ik heb dan eerst de lijn aan de auto vastgemaakt zodat ik die al niet meer moest zoeken, en dan heb ik hem naar boven gebracht. Het was wel degelijk de man van die vrouw. Hij had hem daar willen draaien en was achteruit in het kanaal gereden. Er waren ondertussen twee grote zeeboten gepasseerd en hadden hem iedere keer mee gezogen. Daarom lag hij zo ver in het kanaal.

Die man had vier ringen aan maar ze kregen die niet van zijn vingers. 'k Zeg: „Madam, ze spannen een beetje, 'k zal voorzichtig zijn”. 'k Stelde mij met mijn rug naar haar... en 't was direkt gedaan: 'k trok er 't vel vantussen.

Philemon Vermeire (hij heeft nog bij mij gewerkt) was om één uur 's nachts in het kanaal gereden. Hij was taxichauffeur. Met drie zatte mannen in zijn auto die hem opjaagden om tegen één uur in Gent te zijn. Hij komt aan de zagerij van Collier, hij slipt en schiet hem het kanaal binnen. Philemon geraakt er uit en die drie mannen verdrinken. We haalden de auto er uit maar die mannen zaten er niet in. Ik vind daar ene en pak hem bij zijn kraag. Ik sleur hem weg en 'k zeg: „Verdomme, gij weegt toch zwaar!”. Ik voel en... er zaten er twee aan mekaar. De ene was een goede zwemmer en de andere, die zich vast hield, kon niet zwemmen. Ik heb moeten zijn handen open plooiën om hem los te krijgen. De ene zat op de rug van de andere en die heeft zich zodanig moeten weren dat hij ook verdronk. Ik heb ze van mekaar getrokken, 'k ben naar het ondiep gegaan, daar heb ik dan signaal gegeven en

zo hebben we die boven gehaald.

Nu ga ik eens iets vertellen van een smokkelaar.

Die had juist voorbij de centrale twee elektriciteitspalen afgereden, dan een meerpaal en dan 't kanaal binnen. Dat was daar een wrede pantomime: die draden allemaal kapot, die palen kapot... Ik werd daar bijgeroepen, hé. Ik ging kijken: de doeane was er al, want 't was gekomen doordat de doeaniers hen achtervolgd hadden en die smokkelaars hadden een stuk in hun voeten. Ik ging naar beneden en als ik voelde, zaten de beesten met hun kop door de ruiten. Die ruiten waren kapot. Het was een grote, zware luxe-voiture. Er zaten elf kalvers in. Ze waren allemaal aan hun poten vastgebonden. Ik daar alles afgetast. 'k Ga naar boven en de doeaniers vragen: „Hoe is 't? Zitten er geen verdrinkene in”? 'k Zeg: „'k Weet et nie, 't zijn allemal kalvers. Ze zitten allemal mee ulderen kop deur de ruiten”. Ik ga terug naar beneden en trek de deur open: er vallen twee kalvers voor mijn voeten. Ik voel verder en er ligt daar een lijk: die kussens waren allemaal achteraan gezet en er lag daar ene op. De engelse sleutel lag erbij. Degene die er uitgesprongen was, de chauffeur had die sleutel naar de andere geworpen om de ruiten uit te slaan, want ze waren allemaal uit. De chauffeur zelf was er uit, een zekere G. uit Assenede.

Ik heb de directeur van het klooster van St.-Kruis-Winkel ook gered.

Ik was aan 't werken op Terdonk. Ik stond daar met een rode „drapeau” omdat ik aarde tot twee meter ver op de weg moest leggen. Leon Lefebure roept ineens naar mij: „Guust, 't er rëjdt 'nen otto in 't wotere!” Ik kijk naar de brug van Terdonk maar 'k zie niets. Ik loop achter die hoop aarde en ik zie ginder ene in het water liggen. Dat was juist een parachute. Ik denk dat hij op iets uitgeslipt was. Ik spring op de motorkap (moest ge mij nu 50.000 frank geven om die sprong nog eens te doen, 'k zou zeggen: houd ze maar!) en ik kan juist aan zijn hand. Ik hef hem op en zeg: „Houd u stil!” en ik trek hem zo bij mij. Had hij mij bij mijn benen moeten pakken dan lag ik 't sop in, en ik kon niet zwemmen! Ik pakte hem bij zijn schouders en 't was juist een lam. Hij liet alles doen. Zo heb ik hem boven „getsold”. De chauffeur was met een splinternieuwe auto in 't water gereden. Hij leerde de directeur juist rijden maar hij was er zelf uitgesprongen.

GEVAARLIJKE OPDRACHTEN

Tijdens de oorlog werden we naar Veurne geroepen om pijlers van een oude brug uit te trekken. Maar door al dat trekken en sleuren was er een groot stuk arduin in de vaargeul getuimeld. Ondertussen was er teken gegeven dat de schepen terug mochten doorvaren. Maar het tweede schip krijgt daar nu toch „ne plak” hé! „De pompiers! 'k Ben lek!” roept de schipper. Ik loop naar het station om de pompiers te verwittigen en ondertussen is dat schip al 500 meters doorgedreven, juist onder de verkeersbrug. Die brug mocht maar drie uren onderbroken worden van de Duitsers, want hun goederentreinen moesten daar over rijden. Enfin, ik ga naar beneden om te werken maar 'k ben nog niet goed beneden of krijg daar toch een snok dat ik omver tuimel. Ik laat mij naar boven trekken en roep tegen de signaalman: „Allè Henri, wa steekte gè daor uit? Mè zuë deur 't slijk sleuren!”. „Ze mitrailieren!” roept hij, „kijk 'ne keer ier!” Er was een groot stuk steen op 't schip gevlogen. Dat kwam van een verdedigingsmuur rond een afweergeschut van de Duitsers. Dat stond

daar in een weide naast het water. De vliegers hadden daar naar geschoten en zó was dat stuk steen op de boot terecht gekomen. Twee „pompiers” (van de luchtpomp) waren weggelopen en één sukkelaar was blijven draaien. 't Was een goede werker als ge hem werk gaaft, Miel, hij was schoon blijven draaien en zijn broer Frans en Omer Covelijjn waren onder de brug gevluht. En had Miel niet blijven draaien dan was Gust Cools verdwenen!

De Duitsers hebben ons daar dan nog voor saboteurs aanzien omdat we de verkeersbrug te lang lieten open staan om dat gezonken schip weg te krijgen. Maar na wat discussie werd dat toch opgelost.

Aan Terdonk-brug heb ik eens drie kwartier vastgelegen. Daar ben ik bijna verdrinken geweest. We moesten daar palen slaan maar dat ging niet omdat er teveel ijzer en stenen op de bodem lagen. Ik had er al veel boven gehaald maar op een keer geraak ik vast onder een groot stuk hout. Ik lag op mijn rug en dat stuk hout drukte mijn luchtdarm toe. Na veel wroeten en scharrelen krijg ik toch mijn darm vrij. Ondertussen had mijn signaalman al „gebeld” wat er scheelde maar ik had iedere keer een snok moeten geven, wat betekende dat ze moesten stoppen. Als ik eindelijk vrij was liet ik mij naar boven trekken. Allemaal stonden ze daar zo wit als een lijk! „Guust, wa èster gebeurd?”. 'k Zeg: „Jongens, nau bennek doar wa tegen gekommen sé. 'k Stoppe en 'k goa wa dreupels goan drinken! Nau èst gedoan hé. Kijk ne keer iere noar mijn kostuum: overal gescheurd!!”. Maar ja, dat stuk, waar ik onder gezeten had was blijven liggen en het moest er uit... 's Anderendaags trok ik maar terug achter dat stuk. Ik kwam beneden en ik kreeg bijna geen lucht. Ik hoorde die pomp schoon draaien en ik hoorde die slag van de pomp, maar ik moest terug naar boven: mijn luchtdarm was ingedrukt!

EINDE VAN HET DUIKEN

Ondertussen was ik overgegaan naar de firma Van Hauwaert. Ik had dan nog moeten duiken aan de Dampoortbrug, Loesbergbrug, Van Heckbrug, Slachthuisbrug, en nog veel andere karweien.

Maar ik had eens een artikel gelezen van een dokter die schreef dat ge best stopte met duiken als ge 45 jaar wordt. Ik werd ook gewaar dat, toen ik wat zwaarder werd, dat ik zo vlug niet meer naar beneden moecht gaan. Dan kreeg ik een klopp in mijn oren. Daarom werd er vroeger veel met een ladder naar beneden gegaan, maar ik deed dat niet graag want ze stond altijd in de weg.

Werdt ge onderzocht of ge gezond genoeg waart om te duiken?

Nee, daar werd niet naar gekeken: veel potten bier drinken ja,..... en als ik een dag moest duiken, dronk ik een halve liter cognac uit!

Guust (vooraan) als machinist op het schip van de Gebroeders Hillaert

Van harte dank voor de hulp die gij
 mij gestoken hebt gegeven, de jelt die
 nuwt kunnen verzolen. Alsof gij
 Lieve Heer is op heten stand is over betonen!

F. DE LOOSE

Algemeen Bestuurder der Zusters Jozefinen

Dorp

Winkel-S. Krals

Dankbetuiging voor een redding

HOUTEN POMPEN

ALFRED VAN ASSEL, LANGELEDE

De bomen werden gewoonlijk uitgedaan in de „oude” maan, dat is tussen volle maan en nieuwe maan. De oude maan was geschikt van in oktober terwijl de blaren er nog op stonden. Frieda Van Assel haar vader heeft in 1928 zijn huis veranderd op de Langelede en wij hebben het gedaan in 1920. Dat van hen is gedaan met grenen hout en het onze met gajgruët (populieren-) hout, vanop de zaagstoelen naar de bouw: dat van hen is al tweemaal vernieuwd, maar dat van ons is nog altijd hetzelfde.

Die bomen werden dan het jaar nadien gezaagd: gevierschaald of geachtschaald, volgens de uiterlijke vorm van de pomp. De vorm van de buitenkant van de pomp was als volgt: bovenaan was ze het smalst. Ze werd wijder naar beneden toe, tot waar ze vastgemetst werd aan de bovenzijde van de put. In de put zelf bleef ze gelijk van vorm.

Als de boom gezaagd was, werd - bij ons - het gat in de stam geboord. Als het gat geboord was, werd het hout in een of andere gracht gelegd. Dat bleef dan één of twee jaar in 't water liggen, volgens de vraag. Dat werd gedaan omwille van het „bloed” van het hout: al de vuiligheid was dan uit het hout en het putwater kon dan niet meer bruin worden. We hebben zo eens een pomp geplaatst bij Alfons De Roover. Ze moesten ze direkt hebben; het was juist alsof er beer in die pompput kwam. Dat kwam niet van vuil water op te trekken, maar door het „bloed” van de boom.

Welk hout was dat?

Altijd eik. We kochten die op verkopeningen en gingen ze zelf gaan afzagen. Ze moesten zo 'n 1,20 meter omtrek hebben. Het hing ook af van de grond waarop ze stonden: de ene boom heeft wat meer „spek” dan de andere. Als we bomen hadden van achter Haemers, moesten die 1,5 meter zijn omdat er meer spek op zat en ze waren ook veel harder. (Het spek is de buitenste laag, die zachter is dan de binnenkant van de stam.) Van aan Staf Engels en de bos van „Spey” geweest, waren dat bomen van hoogstens 1,30 meter. Dat waren de schoonste bomen, gepast vet.

Beuk, es en olm is ook hard hout, maar bij ons werd altijd eik gebruikt. We waren een beetje gekend voor ons pompen. We hebben eens op één jaar 26 bomen gekocht voor pompen.

Hoe verliep het boren?

De boom werd vier keer geboord. Het pompgat (waar het water uitstroomde bij het pompen) zat 60 cm. onder het bovenste van de pomp. 60 cm. onder het pompgat kwam het slot te zitten. Het boren gebeurde met een lepel. Aan het einde van die lepel was een haak: die haak diende om de geboorde houtschilfers uit te halen.

De boom lag op schragen van ongeveer 90 cm. hoogte. Op 't einde werd er een nagel geklopt en vooraan ook. Daar werd een draad aan gespannen. Die diende om ons boor te geleiden. Die boren hadden een lange steel en moesten dus evenwijdig aan die draad blijven. Op die manier konden we langs twee kanten boren en in 't midden van de boom samen komen. Dit gebeurde alleen met de kleinste boor (of lepel). Langs de twee kanten boren werd gedaan als de eerste boring wat schuin liep, om te vermijden dat het gat opzij van de boom zou uitkomen. Er werden twee modellen gemaakt. Het ene model was met een duwer, zoals de metalen

Er werden twee modellen gemaakt. Het ene model was met een duwer, zoals de metalen pompen van tegenwoordig, en die hadden een blikken „tuit”. Het andere model was met een treksysteem en had een houten tuit. De trekpompen kwamen meestal voor in Zelzate.

De lengte van de pomp was acht voet tot 16 voet. De put werd gemetst, want de ringen bestonden nog niet. Er moest daar een hoop volk bij zijn, want anders stuikte de put in en er moest met drie metsers gemetst worden, zodat de put dikwijls op één dag klaar was.

De lengte van de pomp was bepaald volgens de hoogte van de kwelm en dit verschilde van streek tot streek. Dat ging soms tot 16 voet (5 meter). De mensen wisten meestal zelf hoe diep het water op hun hof zat.

Het binnenwerk (het slot) werd gewoonlijk gemaakt gekocht. Alleen het leer deden we er zelf aan. Sommigen draaiden het slot ook zelf.

Het ijzerwerk, om de pompemmer aan te hangen werd gekocht. Zelfs nu hebt ge nog ijzeren pompen met een houten emmer en dat water is beter dan met een ijzeren pompemmer.

Onderaan in de pomp werd een gat gemaakt want het onderste gat werd dicht gemaakt. Dat gat liep schuin van boven naar beneden, naar 't midden van de pomp zelf. Dat gat werd zó gemaakt voor 't geval het verstopt raakte met zand: dan liet men de pomp aflopen en werd het zand er door de druk van het water, dat in de pomp zat, uitgespoeld. Had dat gat horizontaal moeten staan, dan zou alles verstopt geraken.

Met hoeveel man en hoe lang werkte ge aan een pomp?

Met drie man, een dag.

Weet ge de prijs daar nog van?

Dat was niet per meter maar 't stuk. Ik meen dat de laatste, die wij geplaatst hebben, 525 frank gekost heeft. De twee laatste pompen hebben we nog voor onszelf gemaakt. Dat was in 1951. Ze heeft er ook niet lang gestaan want „'t vuur” zat erin. Dat moet hout geweest zijn, dat niet in de oude maan afgezaagd was.

Wat deed men als de pomp verstopt zat?

Die verstopte niet, tenzij dat de kwelm naar omhoog kwam. Dan moest ze uitgetrokken worden en een nieuwe put gemaakt worden. Ofwel werd de kwelm uitgehaald en „geladen” met zware stenen. Meestal zelfs werd de pomp bij het monteren op een stuk arduin gezet. Ze werd bovenaan vastgemetst en zo kon ze niet zakken.

EDGARD SAEY, NIEUWPOORTSTRAAT T E LOKEREN-ZEVENEKEN

Er werd meestal olmenhout of eikenhout gebruikt, doch eikenhout kreeg de voorkeur alhoewel het veel looizuur bevatte.

De boom werd afgezaagd in het bos of de boomgaard. Om een goed resultaat te bekomen moest dat gebeuren bij oude maan, dit om verrotting en houtworm zoveel mogelijk tegen te gaan.

De boom werd zo vlug mogelijk bewerkt zodat hij niet te droog kon worden. Immers, droog hout was moeilijker te bewerken.

De pomp werd dan op dikte „gedesseld” (met een dessel de vorm kappen) of gezaagd.

Daarna werd in de ziel geboord met een voorboor, door heel de stam. Dit moest zo recht

vooraan een haak waar een touw aan bevestigd was. Dit touw werd door het gat van de voorboor geschoven om bij het boren te helpen trekken. Deze bewerking werd vijf à zes keer herhaald met de lepelboren van verschillende grootte, dit om het gat groter en groter te maken. De laatste boor was een konische en er werd mee geboord tot op een diepte van 1,6 meter. Op die diepte werd het slot geplaatst.

De pomp had een lengte van 4 tot 6 meter, volgens de diepte van de gemetste put. De pomp werd op de kwelm geplaatst maar het onderste gat werd dicht gemaakt, dit om geen zand op te trekken bij het pompen. Het water kwam onderaan in de pomp door gaten die op de zijkant geboord waren en die schuin naar beneden liepen.

Het metsen van de put

Eerst werd de put uitgegraven tot één à twee meter diepte, naargelang de stand van het grondwater. Dan werd er een houten, ronde ring ingebracht. Op die ring werd aangevangen met het metselwerk. Nadien werd het zand geleidelijk van onder de ring weggegraven. Op die manier zakte de ring - samen met het metselwerk - dieper naar beneden, soms tot zes meter diep. Eén man stond in de put en die vulde een emmer met grond, die dan opgetrokken werd. De metser zelf bleef aan de rand van de put verder metsen. Na drie lagen werd er terug ondergraven. De put werd meestal konisch gemetst, maar zodanig dat hij versmalde naar boven. Er waren ook rechte putten.

EDWARD VAN BAMBOST, OVERSLAG

Wij hadden een knecht - Louis Van Acker van St.-Kruis-Winkel - die kon die pompen boren. Ik moest hem helpen. Eerst moest ge daar met een „schraper” doorgaan. Hij kwam er soms opzij uit. Ik had dat in de gaten en dan spande ik zelf die koordekens om recht te blijven. Die werden naast de stam gespannen om recht te kunnen boren, want dat ijzer om te boren was soms langer dan vijf meter. De boom lag op twee schragen en de boor lag gesteund. Het hout was eik. Die was niet droog want het was te moeilijk om te boren in droge eik. Dat was eik uit de streek.

We moesten daar drie of vier keren door boren, altijd maar groter en groter. Het eerste gat liep dwars door de stam. De volgende keer werd er geboord tot ongeveer halfweg. Daarna moest er nog eens geboord worden om het slot er in te plaatsen.

Het onderste gat werd toegedaan en dan werd er nog een gat geboord schuin naar 't midden van de stam, om het water in de pomp te laten lopen.

Het plaatsen van de pomp: er moest eerst een grote put gemetst worden. Later werden er ringen gebruikt. Die werden op een kruis geplaatst en dan werd de grond vanonder de ringen weg geschept. Zo konden die ringen zakken. Gewoonlijk waren dat drie ringen.

Het slot maakten we ook zelf omdat we een draaibank hadden. Het ijzer werd door de smid geplaatst.

Die pompen stonden overal, op alle hoven en soms in de wei. Dat water was beter als van de ijzeren pompen.

Waar de pomp uit de grond kwam moest ze alle jaren ingesmeerd worden met teer, tegen het rotten.

FERNAND POPPE, EKSAARDE

Het pompslot

Het pompslot wordt gemaakt van olm of beuk of een andere harde houtsoort.

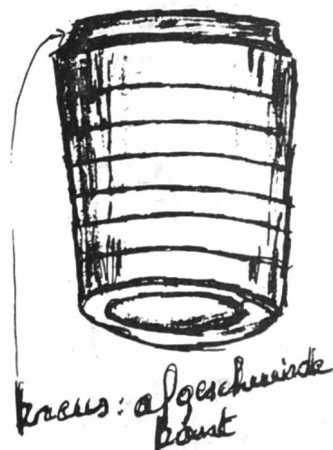
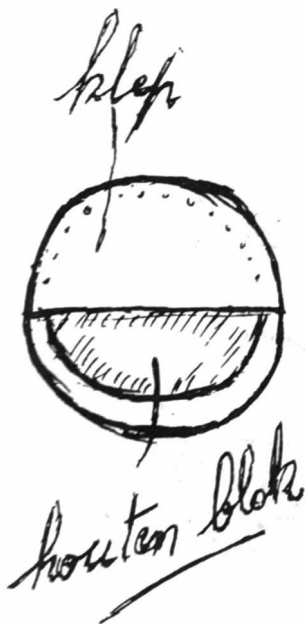
Het slot wordt een weinig kleiner gemaakt dan de maat van de slotboor. In die blok hout wordt een gat geboord van ongeveer 4 cm. De onderkant is iets wijder. Daarna wordt het hout op een daartoe aangepaste as geschoven om de buitenkant te kunnen afdraaien.

Op de bovenkant wordt een kreus (naar binnen afgeronde schuine kant) gedraaid. Deze kreus dient om het vuil op te vangen dat langs de bovenkant in de pomp valt, zodat het vuil zich niet tussen het slotleder en het slot kan vastzetten.

Over het hele slotlichaam worden lichte insnijdingen aangebracht om het vlas (voor het vastzetten van het slot in het slotgat) een betere hechting te geven. Dit vlas wordt rond het slot gewenteld, overgoten met roetkaars en aanstands in de pomp bevestigd.

Het slot is voorzien van een leder. De diameter komt overeen met de bovenkant van het slot. De ene helft van het leder wordt bovenop het slot genageld zodat de andere helft vrij kan op en neer gaan. Op de vrije helft wordt nog een houten blokje bevestigd om de „duik” op het slot in de hand te werken.

Het slot wordt met de platte kant van de pomphaak in de pomp geduwd.

De pompemmer

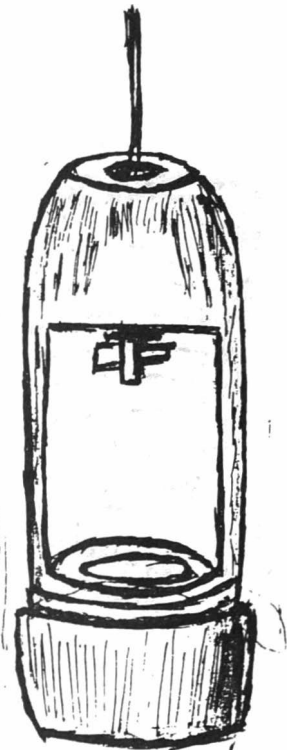
De pompemmer wordt gemaakt van olm of beuk. Hij is ongeveer 18 cm lang, met een diameter van 8 cm. Hij wordt gedraaid en dan aan de zijkanten afgezaagd zodat het middenstuk ongeveer 4 cm is. Vervolgens wordt het gat er in gemaakt: vanaf 1,5 cm van de bovenkant van het leder tot op 5 cm van de bovenkant van de emmer en op 1 cm van de

zijanten. In het onderste deel van de emmer wordt dan een gat geboord met bovenaan een diameter van 4 cm en onderaan 6 cm.

In het bovenste deel van de emmer wordt dan een gat geboord van 12 mm om de haak in te bevestigen. Die haak is bovenaan voorzien van een ring om aan de pomparm te bevestigen. Onderaan de haak is een gleuf waar een spie kan ingestoken worden om de haak aan de emmer te bevestigen.

In de pompemmer is ook een lederen klep voorzien met een diameter van 6 cm. Zij is gemaakt gelijk de slotklep.

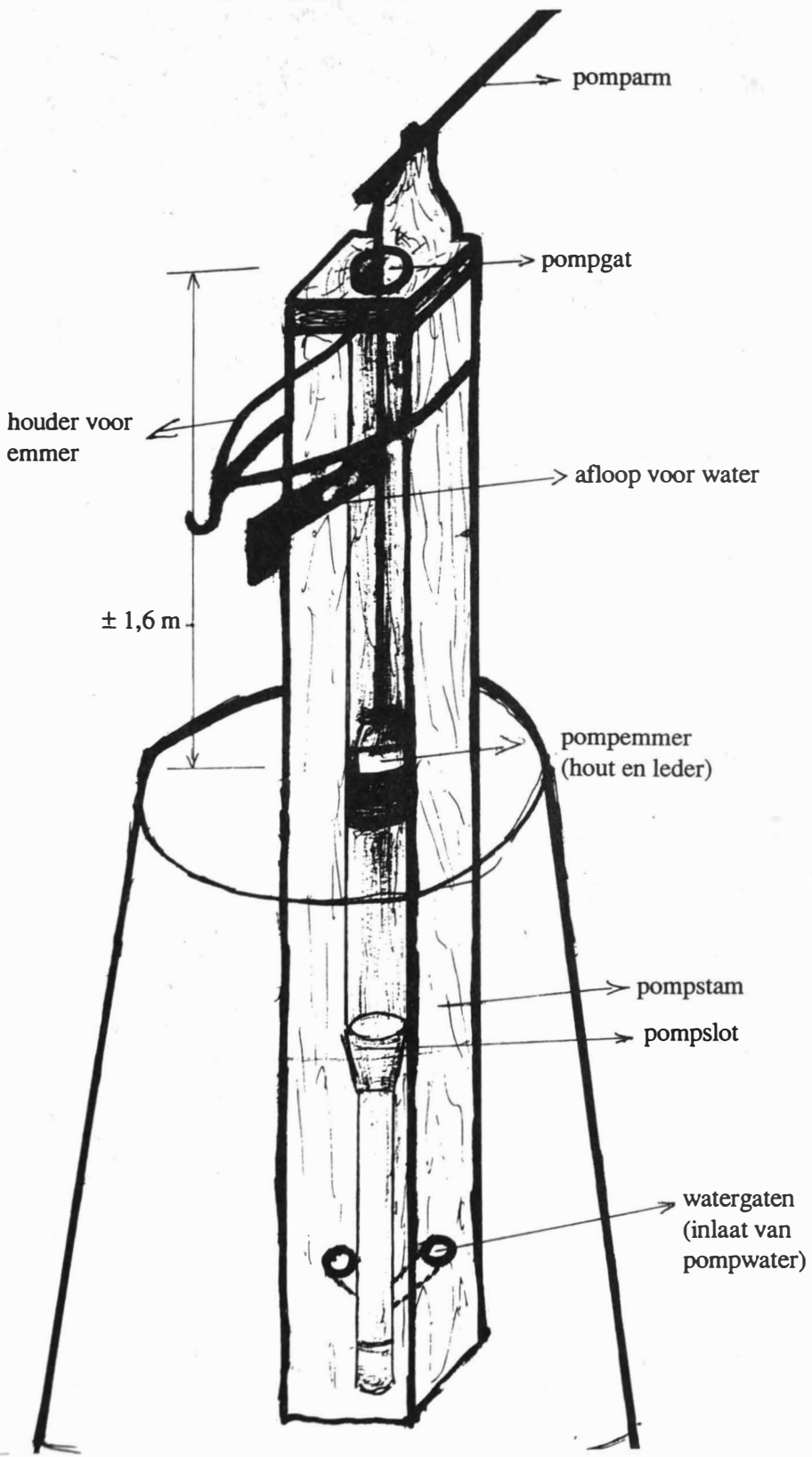
De emmerband is in leder van 7 cm breed. Hij ligt rond het onderste deel van de emmer. De bovenkant van het leder is wat wijder, waardoor het leder een gebogen profiel krijgt. De bovenkant is voorzien van insnijdingen om de „duik” tegen de pompwand in de hand te werken.

slot leder

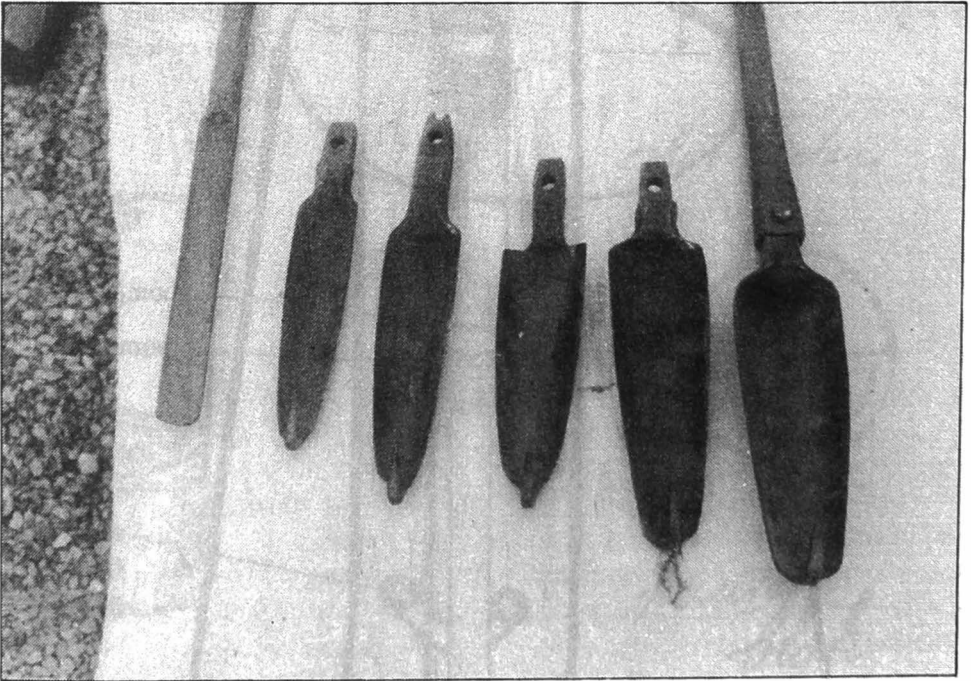

houten
blok.

Het desselen van de ruwe stam

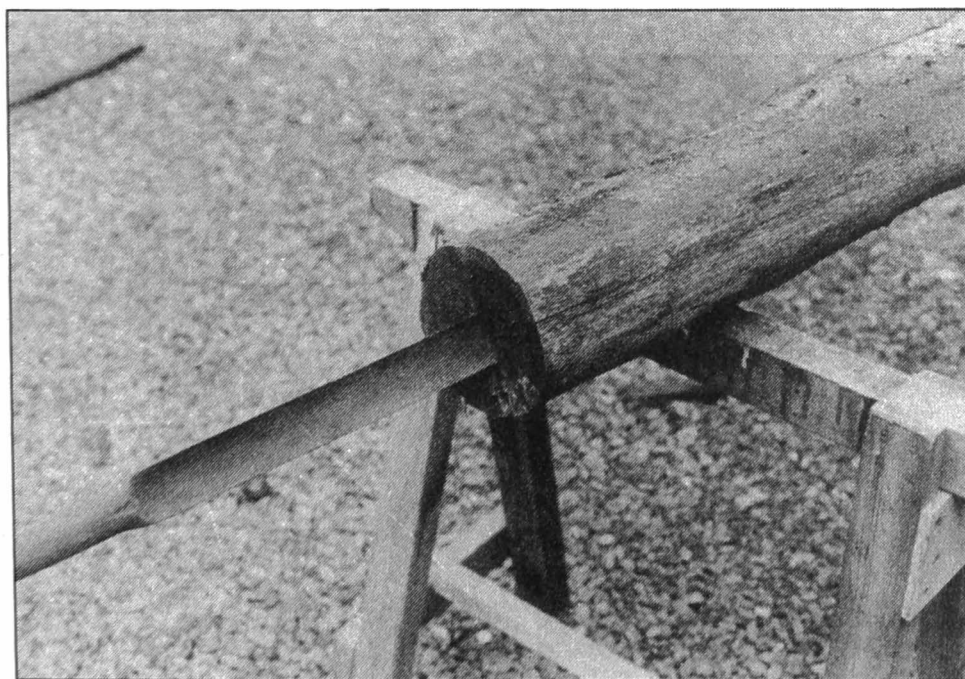
De verschillende lepelboren: de voorboor (links), vier lepelboren met oplopende diameter en de laatste boor is de slotboor. De slotboor dient om de conische vorm te bekomen op de plaats waar het slot wordt gemonteerd.

Alle boren zijn handgesmeed.

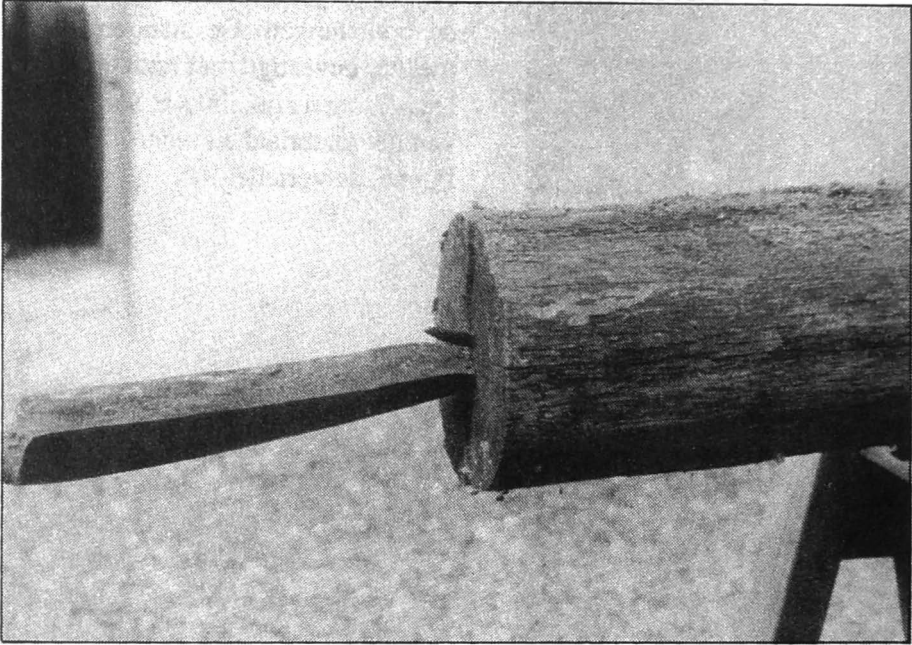

Deze foto geeft een idee van de lengte van de boorstangen. De stangen worden aan mekaar bevestigd met bout en moer.

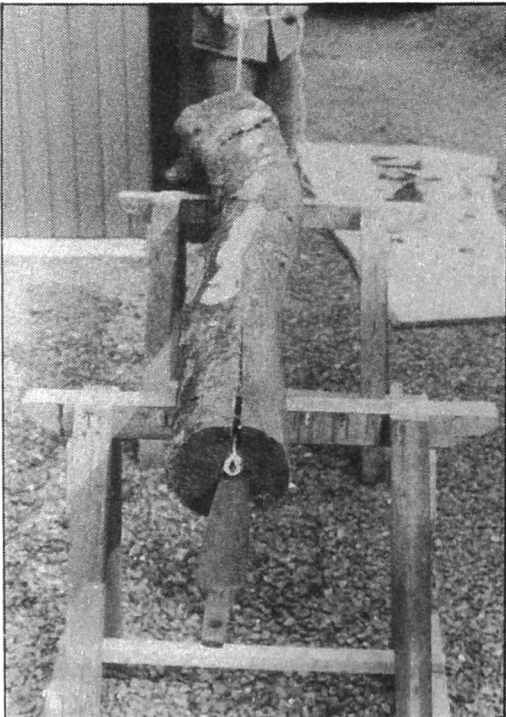
De personen zijn: links E.Saey, de eigenaar van het materiaal en rechts schoonbroer F. Poppe, de verteller.

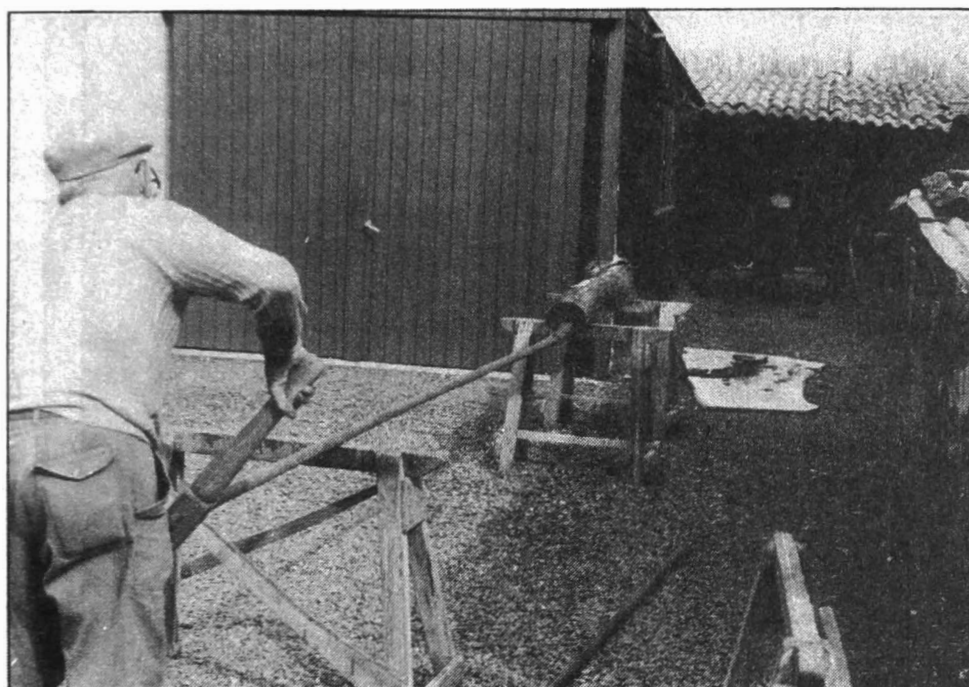
De voorboor. Ze is vastgesmeed aan de boorstang. Ze heeft over de gehele lengte een diameter van ongeveer 4 cm.

Na de voorboor volgt één van de lepelboren met grotere diameter. Bemerkt de gebogen haak vooraan de lepelboor: hieraan wordt een touw vastgemaakt dat dóór het gat van de voorboor loopt en waaraan door een helper getrokken wordt om meer kracht op de boor te krijgen.

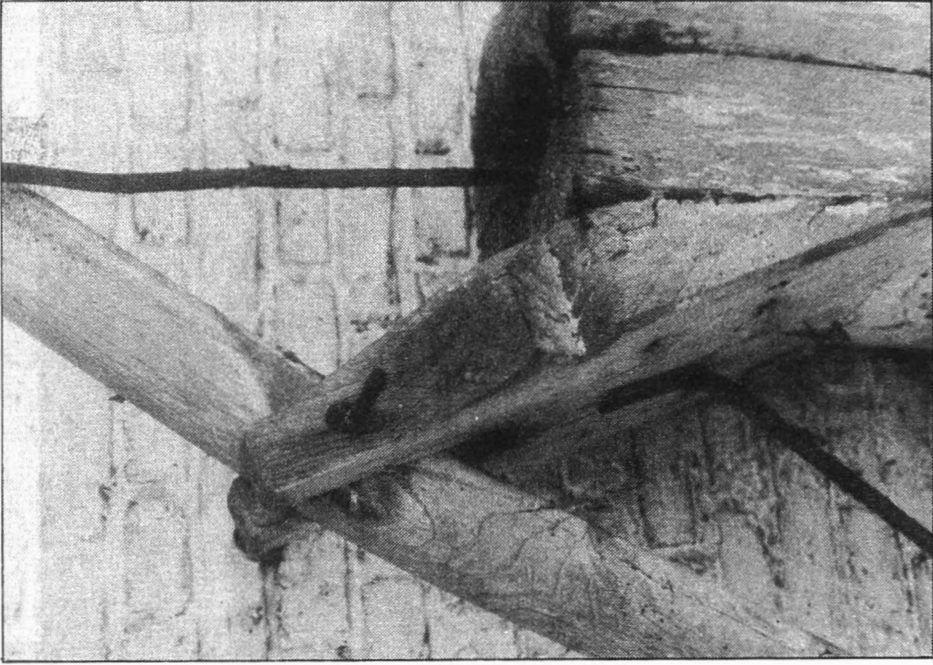
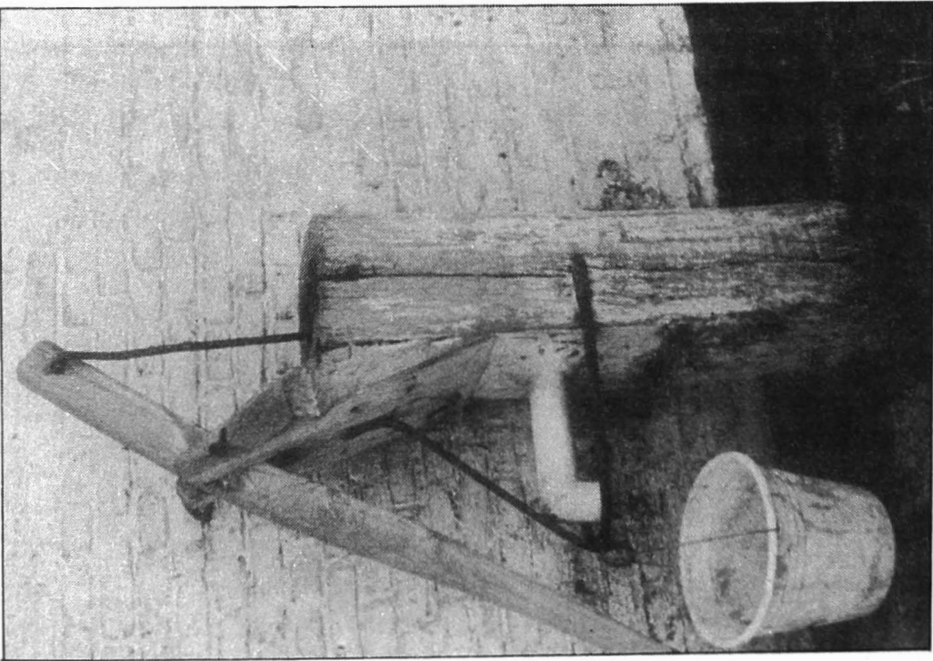
Deze opstelling geeft een idee van het werk van de helper.

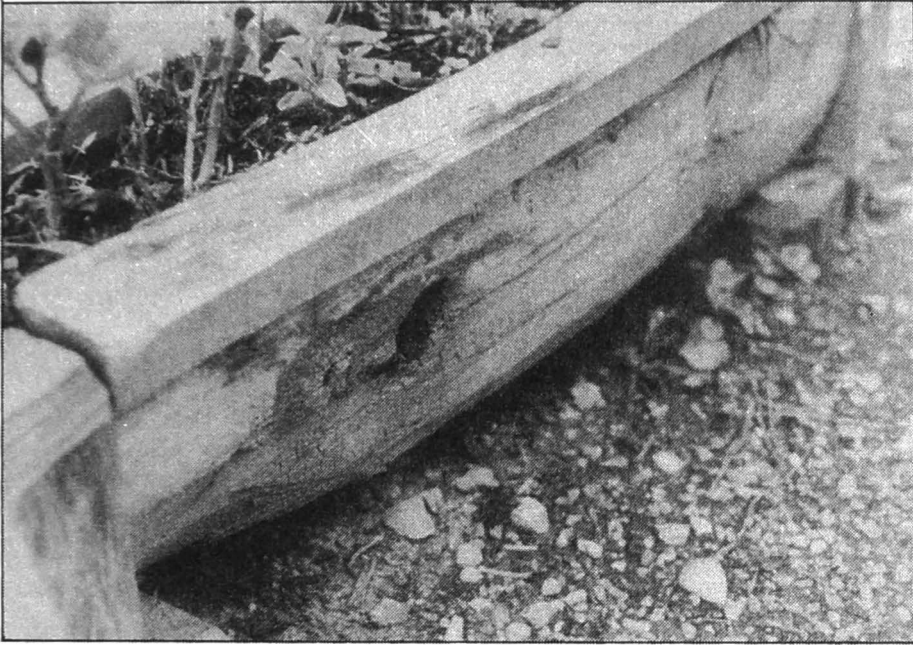
Zó wordt aan het lastig boorwerk begonnen

In de gleuf van de schraag zit een verstelbare plank waarop de boorstang rust

Het eindresultaat van veel uren handwerk: een houten pomp.
Deze pomp staat op het hof van de Heer Baecke in de Polenstraat 11 in Eksaarde.
Ze is nog in haar oorspronkelijke toestand.

Deze foto toont het onderste vierde van een houten pomp, die in vier stukken gezaagd werd die nu dienst doen als bloembakken. Bemerkt het gat in de zijkant. Langs de andere kant is er eenzelfde gat. Langs die gaten liep het grondwater in het pomplichaam. De volledige lengte was 3,4 meter. De diameter - vanaf het slot tot beneden - was ongeveer 6 cm.

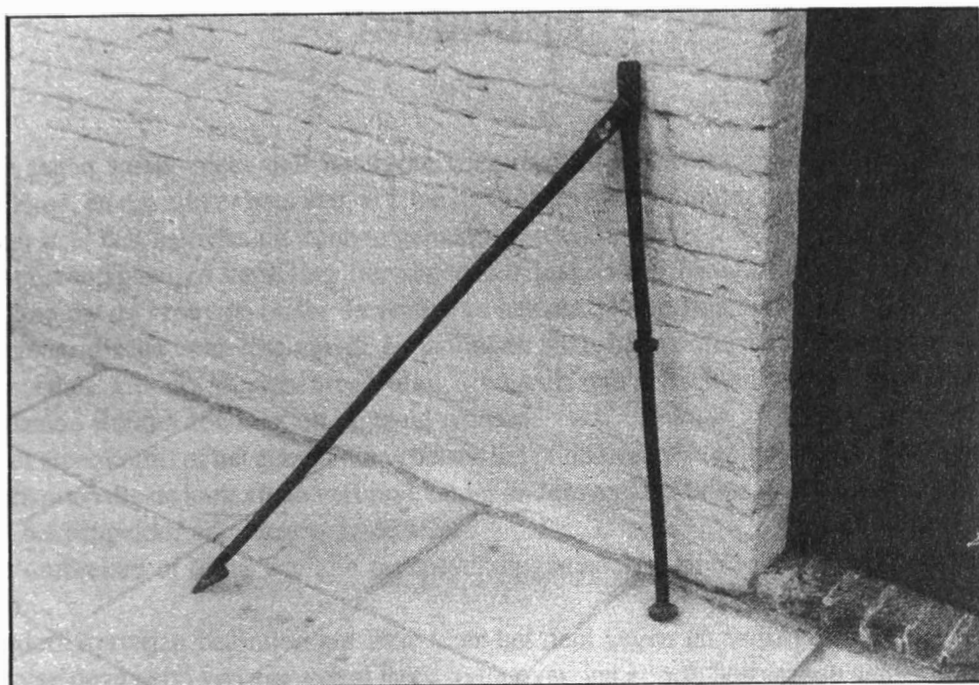
Deze gietijzeren pomp uit één stuk zat in het houten pomplichaam van foto boven. Bemerkt onderaan een restant van de houten pomp.

Deze twee foto's werden genomen op het erf van de Heer G. De Clercq, Rechtstraat 234 te Eksaarde.

De gietijzeren pomp is afkomstig van het hof van de Heer Adriaenssens Maurice.

De pomphaak. Aan de ene kant is er een verdikking: deze dient om het pompslot op zijn plaats te duwen. Aan de andere kant is er een haak, waarmee een defekt pompslot uit de pomp kan getrokken worden.

De pomphaak kan in het midden geplooid worden omdat houten pompen soms onder een laag afdak stonden.

In het midden van het bovenste deel van de pomphaak is een verdikking. Wanneer het defekte slot niet gemakkelijk kan verwijderd worden, legt men een ketting rond die verdikking. Het andere uiteinde van de ketting wordt aan een balk of stuk hout bevestigd en op die manier (hefboom-systeem) kan men meer kracht uitoefenen om het slot uit te trekken.

**EZUE EEN SCHARMINKEL...
EN ANDERE DINGEN**

Sagen, volksgebruiken, gezegdes en liedjes verzameld door Guy HOEBEKE

INLEIDING

Achter sagen steekt meer dan het blote verzamelen. Indien men alle sagen van gans Vlaanderen, en dat zijn er heel wat, zou bestuderen en met computer op kaart brengen, dan zou daar heel wat leerrijks uit kunnen gehaald worden, zoals

- de percentsgewijze verdeling der sagen per onderwerp, waaruit waarschijnlijk zou blijken dat de vrouwen onder de vorm van heksen het meest aan bod komen;
- de geografische verdeling van de benamingen zoals bij voorbeeld weerwolf, berenvel, Osschaart, kludde, klèrren, weervulle..., waaruit dan misschien verwantschap tussen bepaalde streken zou kunnen afgeleid worden;
- de overeenkomst of het gebrek eraan tussen het middeleeuwse geloof aan heksen met alle elementen die de kerk eraan verbond, onder andere met het boek „De heksenhamer”, en het heksengeloof van onze grootouders;
- het ontbreken of bijna van alle parapsychologische verhalen in de volksoverleveringen...

Uitzonderlijk wijze beginnen we deze keer het deel sagen en volksgebruiken met een artikel van onze hand van een aantal jaren terug over wat er nog bestaat aan sagen in Oost-Vlaanderen. Het werd reeds verspreid op een raadsvergadering van het Verbond voor Heemkunde van Oost-Vlaanderen (een 25-tal) en op de Gouwdag van het Verbond op 10 mei jongstleden hierte Wachtebeke (een 130-tal). We willen de vele lezers, ook de Westvlaamse, die gretig deze verhalen over bijgeloof lezen, een inzicht geven dat er hen nog veel te wachten staat. Zoals het er nu voorstaat zouden we in de loop der komende jaren nog een paar duizend sagen, verspreid over gans Oost-Vlaanderen, kunnen publiceren.

SAGEN IN OOST-VLAANDEREN

In het jaarboek 1977 verschenen de eerste door ons opgetekende sagen. Sindsdien volgden er nog in de jaarboeken 1979-80, 1983, 1984, 1985. In 1987 moest het hoofdstuk over sagen vervallen wegens plaatsgebrek. In totaal werden het zo'n 600-tal sagen. Dat er nog één en ander te verzamelen valt bewijzen de sagen in dit jaarboek. De tijd ontbreekt echter om nog meer te verzamelen op adressen die ons sindsdien gegeven werden.

In 1984 deden we een onderzoek naar de stand van zaken van het sagenonderzoek in Oost-Vlaanderen, in een mislukte poging om de andere heemkundige kringen te overtuigen nog te verzamelen wat er aan sagen overbleef. Hierna volgt een bewerking van de studie, vooral omdat de resultaten van het onderzoek nooit in een tijdschrift gepubliceerd werden.

De bedoeling van de studie was alle heemkundige kringen van Oost-Vlaanderen te overtuigen alle sagen in hun gemeente of streek te verzamelen. Samen met het reeds verzamelde materiaal zou dan een poging gedaan worden, stelselmatig alle sagen van onze provincie, b.v. alfabetisch per gemeente te publiceren. Na verloop van jaren zouden dus een reeks boeken ontstaan waarin alle sagen van Oost-Vlaanderen voor iedereen toegankelijk zouden zijn. Op die wijze zou een belangrijk deel van het geestelijk erfgoed van onze voorouders bereikbaar blijven. De sagen zijn immers een even onvervreemdbaar deel van onze geschiedenis als dat wat we vinden in archieven, gebouwen, kunst, gebruiksvoorwerpen... De mondelinge overlevering van sagen is echter nu bijna dood. Als men er naar vraagt wordt er nog iets verteld, maar het spontane vertellen komt bijna niet meer over.

Binnen vijf, ten hoogste tien jaar, zullen bijna alle sagenvertellers verdwenen zijn, vandaar bovenstaande oproep tot „onmiddellijk verzamelen”. Dit is een onvervalste taak voor heemkunde.

Voor de publikatie mogen we alvast beschikken over de meer dan 4.000 sagen verzameld door de heer Penneman. Voor de overige sagen moet contact genomen worden met de Universiteiten van Gent en Leuven, met de verzamelaars zelf en met de musea van Volkskunde van Gent en Antwerpen. Dit is een projekt dat de mogelijkheden van één persoon overschrijdt. Bij gebrek aan gemeenschappelijke benadering door het Verbond, hebben we besloten de verzameling van de heer Penneman in achtereenvolgende jaarboeken van de heemkundige Kring Oud-Wachtebeke te laten verschijnen.

VOORGESCHIEDENIS VAN DE STUDIE

De eerste kennismaking met gepubliceerde sagen dateerde van rond 1975 met de verzameling van Mevrouw De Staercke-Bockstael in het heemkundig tijdschrift *Triverius* van Brakel. Er waren ons geen andere publicaties bekend en we dachten dan ook ons op een bijna maagdelijk gebied te begeven toen we besloten sagen op te sporen.

Eeneerste aanwijzing dat, tenminste in West-Vlaanderen, er al heel wat gebeurd was, kwam in 1981. Heemkundige Richard Verbanck uit Bredene, bezat boeken waaruit bleek dat honderden sagen opgetekend waren in de streek tussen Schelde en Leie. Dit bewees dat er per provincie duizenden sagen te verzamelen waren.

Behalve het „Waasch Sagenboek” van F. VAN ES (1944), wees echter niets er op dat in Oost-Vlaanderen al veel gebeurd was.

Dit veranderde in maart 1982. We kwamen toen in aanraking met de heer Johan de Vries uit Terneuzen. Hij verzamelde in 1961 per brommer bij vijftig vertellers genoeg om een boek te vullen van 180 bladzijden „Het spookte in Zeeuws-Vlaanderen”.

Hij was in het bezit van een thesis van Dr. Hugo Arens uit Daknam, over de mentaliteit der bewoners van het Waasland, Zeeuws-Vlaanderen en de grensstreek aan de hand van sagen. De volgende natuurlijke stap was een bezoek aan Dr. Arens. Hij vertelde dat er al veel gedaan was op gebied van sagen voor alle provincies, behalve voor Oost-Vlaanderen. In de jaren ' 50 hadden professor K.C. Peeters van de KUL en professor Paul De Keyser van de RUG, de bedoeling elk jaar hun studenten van de Germaanse Filologie er op uit te sturen om sagen te sprokkelen. Professor Peeters heeft er op die wijze zo'n 50.000 verzameld op steekkaarten. Deze sagen waren hoofdzakelijk van de provincies Antwerpen, Limburg, Vlaams-Brabant en West-Vlaanderen. Oost-Vlaanderen was als gebied aan professor De Keyser toegewezen. Deze laatste ging echter op rust in 1959 en de activiteit bleef eerder gering. Daardoor werd Oost-Vlaanderen niet zo grondig behandeld als de andere provincies. Tot daar Dr. Arens. Uit de bibliografie van zijn thesis bleek dat het Waasland al goed aan bod was gekomen, maar voor de rest van onze provincie scheen nog heel wat te doen.

HET KEERPUNT

Nog in 1982 werd van twee kanten benadrukt dat ook Oost-Vlaanderen volledig behandeld was en dat er niets nieuws meer te vinden was. Dit waren Dr. Haeserijn van de RUG en Jan Luysaert, heemkundige uit Nevele. Deze laatste meldde dat de heer Penneman uit Sint-Niklaas in de jaren 1971-72 sagen opgetekend had in alle Oostvlaamse dorpen, gemeenten en steden.

Indien dit inderdaad het geval was, had het niet veel zin meer om een oproep te doen aan de kollega's van de andere heemkundige kringen om zo snel mogelijk nog alle bestaande sagen op te tekenen.

Het was duidelijk dat eerst de stand van zaken moest opgenomen worden, vooraleer nog verdere initiatieven in verband met sagenonderzoek te nemen.

Zo begon een zoektocht doorheen Vlaanderen. De Oostvlaamse volkskundigen verschaften hulp in de personen van de bibliothekarissen Homblé (†) en Eloy en van voorzitter Renaat Van der Linden. In Antwerpen was dat de heer Steven Van den Eynde van het Volkskundig Museum. De verder afgedrukte kaart, niet gearceerd, hebben we aan hem te danken. Hier waren acht thesissen van de KUL over Oostvlaamse sagen aanwezig. De heer Rijserhove uit Knesselare, beroemd om zijn diepgaande studie van de „Moorden van Beernem”, deelde voor de door hem bezochte gemeenten het aantal sagen mee. Dr. Haeserijn van het seminarie voor Volkskunde van de RUG bezorgde heel bereidwillig wat daar aan sagen aanwezig was. Bleef dan nog de KUL, waar enige thesissen waren, niet in het bezit van het Museum voor Volkskunde van Antwerpen. We werden daar uitstekend ontvangen door professor Stefaan Top en zijn medewerkers. Ook deze thesissen werden doorgenomen om het aantal sagen per gemeente te bepalen.

Nog één uiterst belangrijke bron ontbrak. Van verschillende zijden was ons verwezen naar

Drs Penneman, als de autoriteit op gebied van sagen in Oost-Vlaanderen. We hadden met zijn werk kennis gemaakt in Antwerpen en ook in de boekerij van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas in Sint-Niklaas.

Drs Penneman stelde ons zijn ganse verzameling sagen ter beschikking. Daaruit bleek dat hij 163 van de ongeveer 300 voor-fusie gemeenten van Oost-Vlaanderen bewerkt heeft. Hij is daarbij zeer efficiënt tewerk gegaan. Hij heeft voor elk van die gemeenten een aantal vooraanstaanden aangeschreven met het verzoek hem mogelijke vertellers aan te wijzen. Per dag werden gemiddeld twee gemeenten bezocht, met een cassette-recorder. Dit gebeurde één week aan een stuk en nadien werd alles uitgetikt. Het overgrote deel der gemeenten gaf een goede oogst.

Zoals Drs. Penneman zelf schrijft is daarmee de kous nog niet af. Vier uur per gemeente is niet voldoende om die als volledig bewerkt te beschouwen. Na het werk van Drs Penneman, is het stramien wel gelegd, maar blijft er nog meer dan werk genoeg voor plaatselijke vorsers. Dit wordt bewezen door onze persoonlijke ervaring. Als men nagaat hoeveel personen we in Wachtebeke alleen al gekontakeerd hebben en hoeveel tijd daarin gekropen is en wat het resultaat was in aantal sagen, is het duidelijk dat er nog veel te doen is. Hier moet toch aan toegevoegd dat het verbazingwekkend is hoeveel stof dhr. Penneman op die wijze samen kreeg en hoe volledig het beeld voor heel wat gemeenten.

HET RESULTAAT

Wat is nu het resultaat van dit onderzoek naar aantal sagen per Oostvlaamse gemeente? Vooraf volgende opmerkingen:

- Een volstrekte volledigheid was niet bereikbaar, m.a.w. er zullen zeker nog Oostvlaamse sagen zijn die we niet onder ogen kregen. We denken toch 90 tot 95 % van het totale aantal onder ogen gekregen te hebben.
- Het aantal sagen per gemeente is niet op 5 % nauwkeurig. Er worden soms sagen verteld in één gemeente die zich afspelen in een andere. Zoveel mogelijk werd de sage ondergebracht in de gemeente van de verteller als het ging om een persoonlijke belevens. Handelde ze echter over een bekend persoon, kasteel of zaak dan werd ze aan de daarmee overeenstemmende gemeente toegekend.
- In de verzameling van de heer Penneman werd geen rekening gehouden met de blote vermeldingen van kastelen of gangen, van de namen van kinderschrikken en van het gehoord of gelezen hebben van bendes. Enkel de sagen met een geschiedenisje eraan verbonden werden meegeteld, maar dat zijn er dan nog meer dan 4.000.

Er is een totaal van bijna 12.600 sagen. Hieronder zijn er veel overblijfsels van sagen van slechts een regeltje of twee lang en ook veel varianten van dezelfde gebeurtenissen. De grafiek van **Bijlage 1** geeft een beeld van het aantal sagen per gemeente.

Uit ervaring is bekend dat voor grondig bewerkte gemeenten tot meer dan 100 sagen en varianten per gemeente te vinden zijn. Per verteller mogen we gerust twee tot drie sagen rekenen, zodat als een gemeente bijvoorbeeld 30 sagen heeft, er ongeveer twaalf personen zijn die verteld hebben. Het aantal gekontakteerde personen kan dan wel twee- of driemaal zo hoog liggen. Uit dit alles mag men besluiten dat gemeenten met maximum 10 sagen als

onbehandeld mogen beschouwd worden. Dat zijn er 31. Ook de gemeenten met tussen de 10 en de 30 sagen mogen gerust nog een beurt krijgen en dat zijn er 112. **Bijlage 2** geeft een lijst met per gemeente het totaal aantal sagen en daarbij in welke publikatie die te vinden zijn. De kaart in **Bijlage 3** toont dat als behoorlijk bewerkt mogen beschouwd worden de gebieden beginnend met het Meetjesland (behalve het uiterste noorden) in het noordwesten van de provincie, aansluitend op het Waasland in het oosten, met daaronder het gebied tussen Wetteren en Dendermonde, dat dan versmalt tot het Land van Aalst, om zich vervolgens uit te breiden over gans Zuid-Oost-Vlaanderen. Vandaar zet het goed behandelde gebied zich voort naar het noorden toe tot Nazareth, met uitzondering van Wortegem. Het raakt dan aan het Land van Nevele en zo naar de streek ten westen en ten noorden van Gent. Maken een eerder lichte indruk: het Land van Deinze, het gebied ten oosten van Gent en dat ten zuiden ervan, dat zich dan rond Wetteren kromt om oostwaarts te gaan tot aan het Land van Aalst en zich uitstrekt tot in het midden van Zuid-Oost-Vlaanderen. Voeg daarbij Wortegem en het noorden van het Meetjesland en het beeld is rond.

In **Bijlage 4** volgt dan de lijst der 31 gemeenten met 0-10 sagen en de heemkundige kring die mogelijks in aanmerking komt om daar te verzamelen.

Wat werd er tot nu toe gedaan door de heemkundige kringen van Oost-Vlaanderen op gebied van sagen verzamelen?

- Land van Beveren: publiceerden de sagen uit de verzameling Penneman van Beveren en omliggende gemeenten;
- Land van Nevele: publiceerden de sagen uit de verzameling Penneman van Nevele en omliggende gemeenten;
- Zele: publiceerden de sagen van Zele uit de verzameling Penneman;
- Wachtebeke: verzameld door de schrijver.

Al deze sagen werden verwerkt in ons onderzoek.

De volgende sagen werden niet verwerkt:

- Triverius (Brakel): de sagen van mevrouw De Staercke-Bockstael;
- Ter Palen (Buggenhout): in 1982 in „Oep z'n Biggenhaats” werden enkele sagen verteld;
- d'Euzie (Stekene): publiceerde een reeksje sagen in 1982. Deden een oproep aan hun leden om zich te wenden tot Jan De Bruyne. Sindsdien is echter niets meer verschenen.
- Lede: in 1963 verschenen enkele sagen in „Geschiedenis van Lede” door Jozef De Brouwer;
- Elversele: is de enigekring die doorlopend actief is met sagen verzameld door Albert Van Mele, Willy de Westelinck, Luc Peleman en Eduard Lambrecht. Hier liggen reeds enkele tientallen sagen voor.

Op onze oproep van enkele jaren geleden aan de hand van de oorspronkelijke studie kwam welgeteld één reactie, nl. van de H.K. Dronghine uit Drongen. Aan deze kring werden de sagen uit de verzameling Penneman bezorgd. We denken dat ze niet gepubliceerd werden. Ook van de bedoeling zelf met verzamelen te beginnen kwam blijkbaar en spijtig niets terecht.

BESLUIT

Er is nog altijd nieuw sagenmateriaal te verzamelen. Met het afsterven der bronnen vermindert de hoeveelheid materiaal van jaar tot jaar.

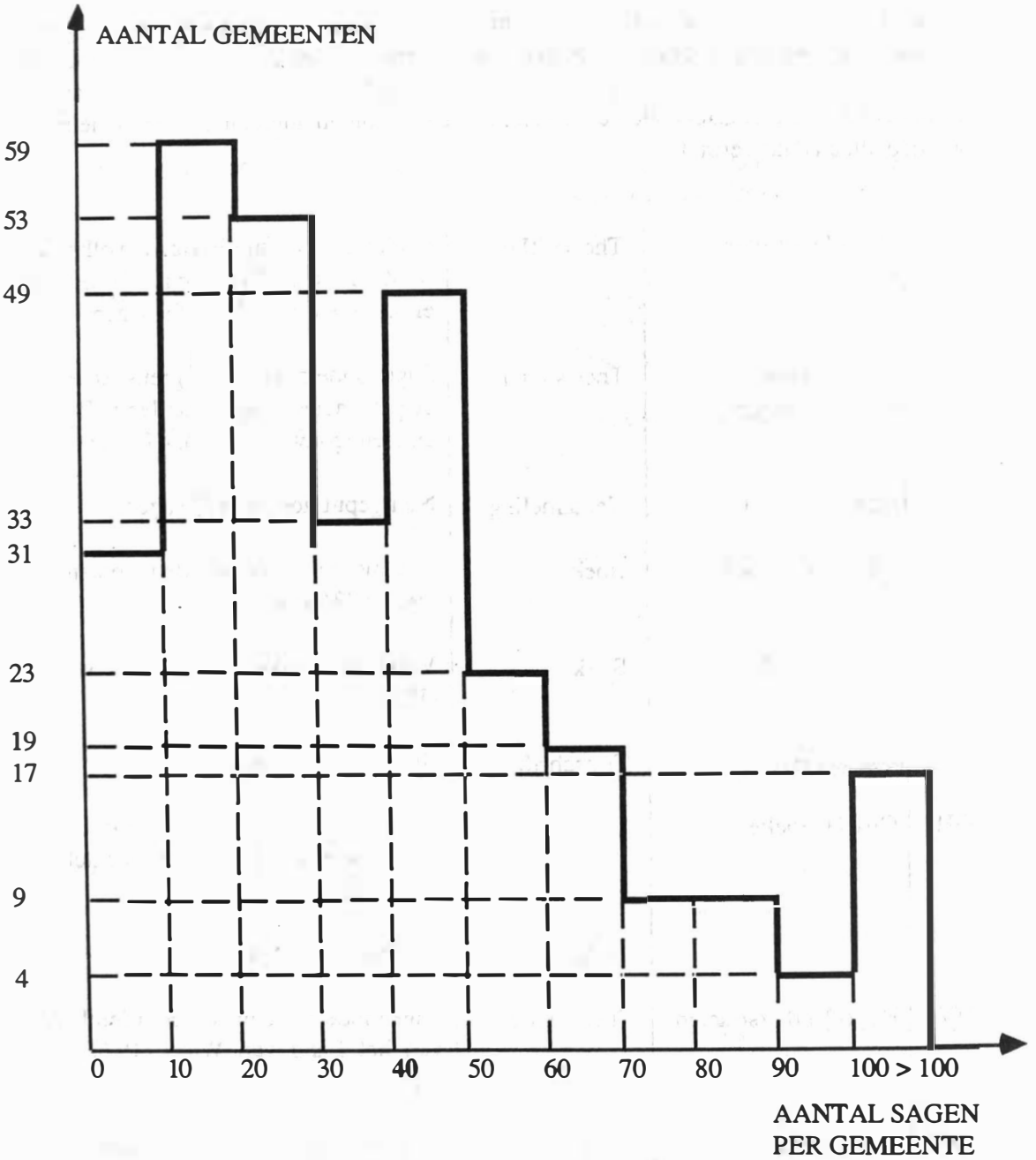
Ondanks het feit dat alle actieve heemkundigen een eigen belangstellingsgebied hebben zouden we toch willen aandringen om sommige activiteiten een jaar of twee op te schuiven totdat de sagen verzameld zijn. Archieven blijven nog langer beschikbaar dan vandaag, maar als de sagen verdwenen zijn is het onherroepelijk te laat.

Als het Verbondsbestuur zich niet daadwerkelijk achter het sagenonderzoek schaaft en een initiatief neemt om dit met de kringen te bespreken, komt er van de ganse zaak niets terecht. Er zijn al verschillende projecten gelanceerd door ons Verbond en met goed gevolg, waarom dit dan niet dat hoogdringend is. Het oude bestuur werd op 16 april 1988 éénparig herkozen. Is het teveel gevraagd dat ze in hun volgende ambtstermijn van zes jaar hier werk van maken?

G. HOEBEKE

BIJLAGE I

BEELD VAN HET AANTAL SAGEN PER GEMEENTE

> 100: meer dan 100.

40: gemiddelde.

BIJLAGE II

LIJST PER GEMEENTE VAN AANTAL EN HERKOMST DER SAGEN

Volgende boeken, tijdschriften, thesissen en verzamelingen werden doorgenomen, met in de marge de afkorting gebruikt in de lijst van de herkomst der sagen. De sagen van Drs. Penneman verschenen in het Land van Beveren, het Land van Nevele, het jaarboek van Zele en in het proefschrift „Bekende heksen en tovenaars” komen allen uit zijn verzameling en worden alleen daar vermeld.

AD	Abel Desmijter	Thesis RUG	Bijdrage tot de studie van de volkssagen in Zuid-Oost-Vlaanderen, Oudenaarde en Bevere (1954-55). 159 sagen.
AMH	Anne-Marie Van den Herrewegen	Thesis KUL	Sagenonderzoek in het grensgebied van de provincies Oost-Vlaanderen, Brabant en Henegouwen (1975). 478 sagen.
AR	Alfons Rijserhove	Verzameling	Niet gepubliceerd. 527 sagen.
C	Alfons De Cock	Boek	Vlaamsche sagen uit den volksmond. (1921) 236 sagen.
CV	Alfons De Cock	Boek	Volkssage, volksgeloof en volksgebruik (1918).
GGB	Guido Gezelle	Tijdschrift	Biekorf (enkel 1890).
GH	Guy Hoebeke	Boek	Jaarboeken 1977, 1979-80, 1983, 1984 van de heemkundige kring Wachtebeke. 411 sagen.
		Tijdschrift	Het Belgisch Museum.
HV	Hugo Verherstraeten	Thesis KUL	Sagenonderzoek in het noordelijk deel van het Land van Waas (1970). 344 sagen.
JWD	Johann Wolf	Boek	Deutsche Sagen (1845). 46 sagen.
JWN	Johann Wolf	Boek	Niederländische Sagen (1843). 69 sagen.
KL	Dr Snellaert	Tijdschrift	Kunst- en Letterblad (1840-43) 20 sagen.

LD	Lieve D'Haeye	Thesis KUL	Sagenverzameling in 15 Zuid-Oost-vlaamse gemeenten (1975). 697 sagen.
LPA	Lies Pauwels	Thesis KUL	Sagenonderzoek ten Oosten van Aalst en Noord-West-Brabant (1969). 932 sagen.
M	Godelieve De Meyer	Tijdschrift	Overdruk uit Oostvlaamse Zanten (1943). 79 sagen uit Noord-Oost-Vlaanderen.
MDG	Margriet De Groot	Thesis KUL	Sagenonderzoek aan de grens van Oost-Vlaanderen en Brabant (1967). 651 sagen.
MPK	Marie-Paule Kesteleyn	Thesis KUL	Verzameling van sagen uit de Vlaamse Ardennen (Ronse en omgeving) (1964). 549 sagen.
NC	Nationale Commissie voor Folklore	Boeken	Jaarboeken 1940 tot en met 1979. 88 sagen.
OM	Omer Mattheeuws	Thesis KUL	Sagen uit Oost-, West- en Zeeuws Vlaanderen (1963). 292 sagen.
OV		Tijdschrift	Ons Volksleven (1889-1900). 19 sagen.
P	K.C. Peeters	Boek	Vlaams Sagenboek (1979). 31 sagen.
PH	Paul Hendericx	Thesis KUL	Onderzoek naar de sagenmotieven in het land tussen Schelde en Dender (1959). 379 sagen.
RC	Ronny Callaert	Thesis KUL	Sagenonderzoek in Moerzeke, Hamme, Tielrode, Elversele, Sint-Niklaas, Temse, Steendorp en Kruikeke (1969). 209 sagen.
S	Renaat Van der Linden	Boek	Spectrum. - Volksverhalen uit Oost- en West-Vlaanderen (1979). 86 sagen.
	Nestor Van den Bossche	Boek	Spokerijen in de streek van Zottegem.
TPS	Theo Penneman	Verzameling	Gedeeltelijk gepubliceerd in Land van Beveren, Land van Nevele, Jaarboek Zele, „Bekende heksen en Tovenaars”. (1972). 4025 sagen.

VDL	Marie-Denise Van der Linden	Thesis KUL	Sagenonderzoek in de Denderstreek tussen Ninove, Geraardsbergen en Herzele (1964). 806 sagen.
		Tijdschrift	Volk en Taal (Ronse 1888-1895).
VVO	Vera Van Onsem	Thesis KUL	Sagen uit het Waasland en het Land van Dendermonde (1967). 277 sagen.
W	F. Van Es	Boek	Waasch Sagenboek (1944). 148 sagen.
Z		Tijdschrift	1926 tot en met 1980 (1926 en 1928 ontbraken) Veel kleine bijdragen en volgende grote:
	S. Bohez	Thesis KUL	Onderzoek naar de sagenmotieven in het Land tussen Leie en Schelde (1956). 497 sagen.
	Roger De Geeter	Thesis RUG	Bijdrage tot een sagenboek van Zuid-Oost-Vlaanderen (1952). 246 sagen.
	Hugo Arens	Thesis RUG	Volkssagen uit het Land van Waas. Bijdrage tot de studie der levende folklore (1954). 202 sagen.

AAIGEM			ASPER			BAZEL			HV		
Z	4		Z	21		W	1		JWN	2	
PH	12		TPS	3	24	Z	4		TPS	46	112
VDL	2		ASSENEDE			RC	12		BOEKHOUTE		
TPS	40	58	AR	21		TPS	2	19	AR	15	
AALST			JWD	5		BEERLEGEM			JWD	1	
P	1		TPS	24		LD	1		TPS	15	31
C	8		GH	15	65	BEERVELDE			BORSBEKE		
CV	1		ASTENE			TPS	4	5	C	1	
PH	5		TPS	35	35	BEERVELDE			PH	1	
LPA	71		BAAIGEM			TPS	23	23	TPS	12	14
NC	10		NC	1		BELSELE			BOTTELARE		
JWN	2		JWD	1		P	1		M	1	
TPS	8	106	TPS	15	17	W	14		TPS	16	17
AALTER			BAARDEGEM			Z	23		BUGGENHOUT		
P	1		LPA	152		VVO	19		LPA	76	
AR	20		NC	1	153	OV	8		TPS	11	87
TPS	23	44	BAASRODE			NC	1		BURCHT		
ADEGEM			VVO	26		TPS	33	99	W	1	
OM	33		TPS	1	27	BELLEM			C	1	
AR	14		BACHTE-MARIA-LEERNE			AR	11		Z	8	
TPS	18		TPS	47	47	TPS	28	39	TPS	6	16
GH	2	67	BALEGEM			BERCHEM			BURST		
AFSNEE			TPS	29	29	Z	5		PH	1	
TPS	8	8	BAMBRUGGE			LD	25		TPS	12	13
AMENGIJS			TPS	10	10	TPS	11	41	DAKNAM		
MPK	16	16	BASSEVELDE			BERLARE			C	2	
APPELS			AR	17		VVO	15		Z	11	
VVO	24		NC	5		TPS	32		VVO	7	
TPS	1	25	TPS	13		GH	1	48	TPS	10	30
APPELTERRE			GH	10	45	BEVERE			DEFTINGE		
S	1		BAVEGEM			Z	20		AMH	1	
Z	13		PH	21		AD	119		TPS	22	23
VDL	65	79	TPS	1	22	LD	1	140	DEINZE		
ASPELARE			BEVEREN			DEINZE			C	1	
Z	3		W	3		C	6		TPS	15	16
VDL	56	59	C	6		KL	2				
			PH	21		NC	1				
			TPS	1	22						

DE KLINGE			DESTELBERGEN			ENAME			ERONDEGEM		
W	2		TPS	30	30	Z	4		PH	12	
Z	9					LD	69		LPA	1	
HV	11		DESTELDONK			TPS	16	89	JWN	1	
TPS	34		TPS	17					TPS	1	15
GH	2	58	GH	7	24	EINE			ERPE		
DENDERBELLE			DEURLE			Z	30		PH	40	
P	1		TPS	8	8	AD	3		PH	40	
C	29		DIKKELE			LD	3		NC	2	
CV	1		TPS	12	12	TPS	2	38	TPS	3	45
LPA	43		DIKKELVENNE			EKSAARDE			ERTVELDE		
TPS	2	76	C	2		S	1		AR	19	
DENDERHOUTEM			Z	3		W	1		TPS	18	
C	2		TPS	28	33	C	3		GH	62	99
MDG	13		DOEL			Z	8		EVERBEEK		
LPA	1		W	6		VVO	33		TPS	26	26
VDL	1		Z	1		JWD	1		ERWETEGEM		
TPS	1	18	HV	12		TPS	18	65	Z	2	
DENDERLEEUEW			JWD	1		ELENE			VDL	3	
P	1		JWN	6		TPS	6	6	TPS	23	28
C	32		TPS	33	59	ELSEGEM			ETIKHOVE		
MDG	25		DRONGEN			P	2		S	2	
NC	1		AD	1		S	19		Z	7	
TPS	5	64	JWD	1		Z	26	47	MPK	46	
DENDERMONDE			TPS	45		ELST			PH	3	
S	1		GH	1	48	S	1		AD	2	
CV	1		EDELARE			C	1		TPS	3	63
KL	2		Z	3		LD	3		EVERGEM		
VVO	21		AD	1		TPS	27	32	AR	18	
OV	2		LD	34		ELVERSELE			JWN	1	
NC	3		TPS	4	42	W	1		TPS	44	
JWD	2		EKE			Z	1		GH	11	74
TPS	3	35	TPS	7	7	RC	32		GAVERE		
DENDERWIN- DEKE			EEKLO			TPS	7	41	C	1	
C	10		M	2		EREMBODEGEM			TPS	4	5
MDG	178		KL	1		C	1		GERAARDSBER- GEN		
AMH	1		AR	21		Z	1		S	3	
GH	6	195	TPS	40	64	LPA	108	110	AMH	35	
DE PINTE											
TPS	17	17									

VDL	2		GREMBERGEN			PH	2		IDDERGEM		
JWN	1		VVO	12		VDL	2		C	2	
TPS	7	48	TPS	5	17	TPS	1	24	MDG	48	50
GENT (onvolledig)			GRIMMINGE			HEMELVEERDE-			IDEGEM		
P	2		C	1		GEM			VDL	42	
S	5		AMH	1		Z	9		TPS	1	43
C	1		TPS	15	17	TPS	8	17	IMPE		
M	1		GROTENBERGE			HERDERSEM			PH	12	
KL	3		Z	6		C	16		NC	1	13
PH	1		VDL	1		LPA	65		KALKEN		
JWD	10		TPS	10	17	TPS	2		C	1	
JWN	13		HAALTERT			GH	4	87	JWD	1	
TPS	20	56	P	1		HERZELE			TPS	44	
GENTBRUGGE			MDG	23		CV	1		GH	4	50
TPS	9	9	PH	1		KL	1		KALLO		
GIJZEGEM			LPA	1		VDL	1		Z	6	
C	1		NC	1		JWN	3		HV	32	
PH	7		TPS	12	39	TPS	10	16	TPS	37	75
LD	1		HAASDONK			HEURNE			KAPRIJKE		
JWD	1		S	3		Z	32	32	AR	19	
TPS	2	12	W	2		HEUSDEN			TPS	10	
GIJZENZELE			Z	13		Z	1		GH	14	43
TPS	2	2	HV	17		TPS	24	25	KEMZEKE		
GODVEERDEGEM			TPS	26	61	HILLEGEM			W	1	
C	1		HAMME			PH	1		HV	31	
Z	1		S	1		TPS	24	25	TPS	22	54
VDL	1		W	2		HOFSTADE			KERKSKEN		
TPS	8	11	M	5		C	2		MDG	27	
GOEFERDINGE			KL	4		PH	22		TPS	8	35
AMH	33		RC	22		NC	1		KIELDRECHT		
TPS	25	58	LPA	1		JWN	1		W	4	
GONTRODE			TPS	24	61	TPS	5	31	Z	7	
TPS	12	12	HANSBEKE			HUISE			HV	22	
GOTTEM			AR	17		Z	38		JWN	2	
TPS	5	5	TPS	41		TPS	5	43	TPS	36	
GRAMMENE			GH	1	59	HUNDELGEM			GH	9	80
TPS	5	5	HELDERGEM			LD	1				
			MDG	19		TPS	13	14			

KLEIN SINAAI		LANDEGEM		LIEFERINGE		JWN	1	
P	1	AR	10	MDG	16 16	TPS	42	222
W	1	TPS	17 27					
Z	1			LOKEREN		MARIAKERKE		
VVO	10	LANDSKOUTER		W	15	AR	9	
TPS	1 14	TPS	9 9	C	1	NC	2	
				Z	10	JWD	1	
KLUIZEN		LEBBEKE		VVO	6	TPS	9	
Z	6	S	1	JWD	2	GH	1 21	
AR	12	C	3	TPS	20 54			
TPS	24 42	KL	1			MASSEMEN		
		LPA	25	LOCHRISTI		TPS	14 14	
KNESSELARE		JWN	1	JWD	1			
C	1	TPS	2 33	TPS	15	MATER		
OM	111			GH	6 22	W	2	
AR	31	LEDE				Z	1	
NC	1	C	9	LOUISE MARIE		AD	1	
JWN	1	PH	19	Z	10	LD	55	
TPS	16 161	JWN	1	MPK	1 11	TPS	34 93	
		TPS	1 30					
KRUIBEKE				LOTENHULLE		MEERBEKE		
RC	5	LEDEBERG		AR	10	MDG	140 140	
TPS	9 14	TPS	10 10	TPN	26 36			
						MEERDONK		
KRUISHOUTEM		LEEUEWERGEM		LOVENDEGEM		HV	34	
P	1	NC	1	AR	12	TPS	17 51	
Z	34	VDL	1	JWN	1			
AD	2	TPS	22 24	TPS	31 44	MEIGEM		
LD	2					TPS	53 53	
TPS	2 41	LEMBEKE		M A A R K E				
		AR	16	KERKEM		MEILEGEM		
KWAREMONT		JWN	1	Z	24	TPS	5 5	
S	2	TPS	23	MPK	10			
MPK	43	GH	1 41	LD	3 37	MELDEN		
LD	1					Z	2	
TPS	2 48	LEMBERGE		MACHELEN		LD	42	
		NC	3	JWN	1	TPS	7 51	
KWATRECHT		TPS	7 10	TPS	26 27			
TPS	4 4	LETTERHOUTEM		MALDEGEM		MELDERT		
		PH	4	P	1	P	1	
LAARNE		TPS	15 19	S	5	LPA	59 60	
S	1			M	1			
JWD	1	LEUPEGEM		OM	148	MELLE		
TPS	25 27	LD	46	AR	23	TPS	21	
		TPS	17 63	CV	1	GH	2 23	

MELSELE			MOERBEKE			NEDERBOELARE			NIEUWKERKEN		
W	2		WAAS			AMH	27		WAAS		
C	1		W	1		TPS	5	32	S	1	
HV	30		Z	2					W	1	
TPS	7	40	TPS	21		NEDERBRAKEL			Z	5	
			GH	10	34	P	1		HV	14	
MELSEN						S	7		TPS	9	30
TPS	12	12	MOERZEKE			Z	16				
			P	1		CV	1		NINOVE		
MENDONK			S	3		MPK	48		C	11	
TPS	22		M	19		NC	3		MDG	24	
GH	3	25	RC	82		AD	1		VDL	1	36
			PH	2		VDL	2				
MERE			TPS	4	111	JWN	1		NOKERE		
C	1					TPS	6	86	C	1	
PH	31	32	MOORSEL						Z	44	
			P	1		NEDERENAME			AD	3	48
MERELBEKE			S	1		LD	64				
M	4		C	5		TPS	17	81	NUKERKE		
TPS	25	29	LPA	118					Z	7	
			LD	1		NEDERHASSELT			MPK	40	
MERENDREE			TPS	1	127	Z	3		JWD	1	
AR	12					VDL	49	52	TPS	1	49
TPS	40	52	MOORTSELE								
			TPS	6	6	NEDERZWALM			OKEGEM		
MESPELARE						LD	27		C	1	
C	1		MOREGEM			TPS	6	33	MDG	16	17
KL	1		Z	16							
PH	15		AD	3	19	NEIGEM			OLSENE		
LPA	33					C	2		Z	1	
TPS	1	51	MULLEM			MDG	10	12	AD	1	
			Z	19	19				TPS	6	8
MICHELBEKE						NEVELE					
S	1		MUNKZWALM			C	2		ONKERZELE		
Z	14		Z	12		NC	6		AMH	49	
NC	1		LD	6		TPS	46		VDL	5	
AMH	2		TPS	29	47	JWD	1		TPS	11	65
TPS	24	42				GH	1	56			
			MUNTE								
MIDDELBURG			TPS	29	29	NIEUWENHOVE			OOIKE		
AR	7					MDG	13	13	Z	13	
TPS	41	48	NAZARETH						AD	2	15
			Z	29		NIEUWER- KERKEN					
MOERBEKE G.			TPS	24		PH	14				
Z	45		GH	10	63	TPS	1		OOMBERGEN		
AMH	52					GH	2	17	TPS	10	10
TPS	16	113									

OORDEGEM	JWD	1	PETEGEM D.		ROZENAKEN	
S	JWN	1	TPS	4 4	Z	1
C	TPS	19 31			MPK	11 12
PH			PETEGEM O.		RUPELMONDE	
TPS			S	2	P	1
			Z	27	S	1
OOSTAKKER	Z	20	AD	1	W	3
TPS	AD	9	TPS	5 35	C	1
GH	LD	8			Z	3
	AMH	1	POEKE		TPS	35 44
OOSTEEKLO	JWD	1	KL	2		
S	JWN	6 46	TPS	23		
AR			JWD	1 26	SCHELDERODE	
TPS	OUTER				TPS	17 17
	Z	1	POESELE			
OOSTERZELE	MDG	18	TPS	23 23	SCHELDEWIN-	
TPS	VDL	2 21			DEKE	
			POLLARE		TPS	28 28
OOSTWINKEL	OUWEGEM		C	1		
AR	Z	35	Z	1	SCHELLEBELLE	
TPS	KL	1	MDG	43 45	C	3
	JWD	1 37			TPS	23 26
OPBRAKEL			RESSEGEM			
Z	OVERBOELARE		TPS	24 24	SCHENDELBEKE	
MPK	AMH	42			VDL	43 43
JWN	TPS	7 49	RONSE			
TPS			P	1	SCHOONAARDE	
	OVERMERE		S	4	PH	4
OPDORP	JWN	1	KL	2	TPS	16 20
LPA	TPS	32	MPK	163		
	GH	3 36	JWN	3 173		
OPHASSELT					SCHORISSE	
NC	PAMEL		RONSELE		S	2
VDL	C	1	AR	6	Z	18
TPS	AD	1	TPS	11 17	MPK	25
	JWN	2 4			AD	1
ORROIR			ROBORST		LD	2
MPK	PARIKE		Z	2	TPS	2 50
	Z	10	VDL	1		
OTTERGEM	AMH	2	TPS	22 25	SEMMEZAKE	
PH	TPS	29 41			TPS	21 21
JWN			ROZEBEKE			
TPS	PAULATEM		Z	4	SERSKAMP	
	TPS	9 9	TPS	4 8	NC	4
OUDEGEM					TPS	3 7
PH						

SINAAI WAAS	ST-GORIKS- OUDENHOVE	ST-MARIA-HORE- BEKE	SINT-PAUWELS
S 2	Z 1	Z 1	S 3
C 1	VDL 2	LD 29	W 27
Z 1	AMH 1	TPS 4 34	Z 17
VVO 12	TPS 34 38	ST-MARIA-LATEM	NC 1
NC 1	ST-JAN-IN-EREMO	LD 49	HV 23
HV 1	Z 1	TPS 16 65	TPS 16 87
TPS 9	AR 8	ST-MARIA-LIERDE	SLEIDINGE
GH 2 29	TPS 16 25	C 1	P 1
SINT-AMANDS- BERG	ST-KORNELIS- HOREBEKE	VDL 2	C 1
TPS 14	LD 53	AMH 1	Z 9
GH 1 15	TPS 5 58	TPS 33 37	AR 22
SINT-ANTELINKS	ST-KRUIS-WINKEL	ST-MARIA- OUDENHOVE	JWD 1
VDL 66 66	AR 3	S 2	TPS 35
ST-BLASIUS- BOEKEL	TPS 16	Z 27	GH 6 75
LD 22	GH 24 43	AMH 2	SMEEREBBE- VLOERZEGEM
TPS 19 41	ST-LAUREINS	TPS 30 61	VDL 38 38
ST DENIJS BOEKEL	M 1	ST-MARTENS- LATEM	SMETLEDE
LD 36	AR 13	Z 1	PH 6
TPS 27 63	TPS 16 30	NC 1	TPS 1 7
ST-DENIJS- WESTREM	ST-LIEVENS-ESSE	AD 2	STEENDORP
JWD 2	P 1	LD 2	W 1
TPS 9 11	C 1	TPS 16 22	C 1
ST-GILLIS- DENDERMONDE	Z 2	ST-MARTENS- LEERNE	Z 9
VVO 38	PH 1	TPS 12 12	RC 16
NC 5	VDL 63	ST-MARTENS- LIERDE	TPS 20 47
JWN 1 44	JWN 1	Z 6	SOMBEKE
ST-GILLIS-WAAS	TPS 7 76	VDL 3	P 1
S 2	ST-LIEVENS- HOUTEM	TPS 17 26	W 2
W 2	C 1	SINT-NIKLAAS	M 17
HV 21	VDL 2	W 31	Z 19
TPS 17 42	AMH 1	Z 13	NC 1
ST-MARGRIETE	TPS 17 21	OV 6	TPS 3 43
AR 8	ST-MARGRIETE	NC 2	STEENH.-WIJNH.
TPS 6 14	AR 8	TPS 58 110	VDL 81
	TPS 6 14		TPS 8 89
			STEKENE
			S 1

W	1		VIANE			AMH	1	18	WELLE		
Z	12		C	1		WAARSCHOOT			P	1	
HV	12		AMH	81		KL	1		C	3	
TPS	25		VDL	1		AR	18		MDG	21	25
GH	15	66	TPS	27	110	TPS	11	30	WESTREM		
STRJIPEN			VINDERHOUTE			WAASMUNSTER			JWN	3	
Z	2		AR	4		W	14		TPS	15	18
VDL	1		JWD	1		M	26		WETTEREN		
TPS	7	11	TPS	11	16	Z	7		P	2	
TEMSE			VINKT			VVO	23		S	1	
W	9		TPS	19	19	TPS	17	87	C	3	
Z	2		VLEKKEM			WACHTEBEKE			NC	1	
KL	1		PH	54		AR	5		JWD	4	
RC	25		TPS	3	57	TPS	20		JNW	2	
NC	1		VLIERZELE			GH	113	138	TPS	30	
TPS	14	52	C	1		W A N N E G E M			GH	18	61
TIELRODE			PH	22		LEDE			WICHELEN		
W	1		TPS	10	33	S	1		P	1	
RC	9		VOLKEGEM			Z	32		C	21	
Z	4		LD	73		AD	3		Z	1	
NC	1		TPS	9	82	LD	1	37	CV	1	
TPS	4	19	VOORDE			WANZELE			PH	7	
UITBERGEN			S	1		PH	7	7	TPS	11	42
C	2		Z	1		WATERLAND-			WIEZE		
TPS	31	33	VDL	96	98	OUDEMAN			C	19	
URSEL			VOSSSELARE			AR	5		LPA	176	
AR	24		TPS	32	32	TPS	7		NC	13	208
JWN	1		VRASENE			GH	1	13	WONDELGEM		
TPS	25	50	Z	4		WATERVLIET			AR	7	
VELZEKE-			HV	15		AR	9		NC	5	
RUDDERSHOVE			JWN	1		NC	1		TPS	6	18
Z	15		TPS	32	52	TPS	11		WONTERGEM		
TPS	30	45	VURSTE			GH	3	24	Z	36	
VERREBROEK			TPS	22	22	WELDEN			TPS	20	56
S	1		WAARBEKE			C	1		WORTEGEM		
W	1		MDG	17		LD	37		TPS	1	1
Z	12					TPS	9	47			
HV	15										
TPS	41	70									

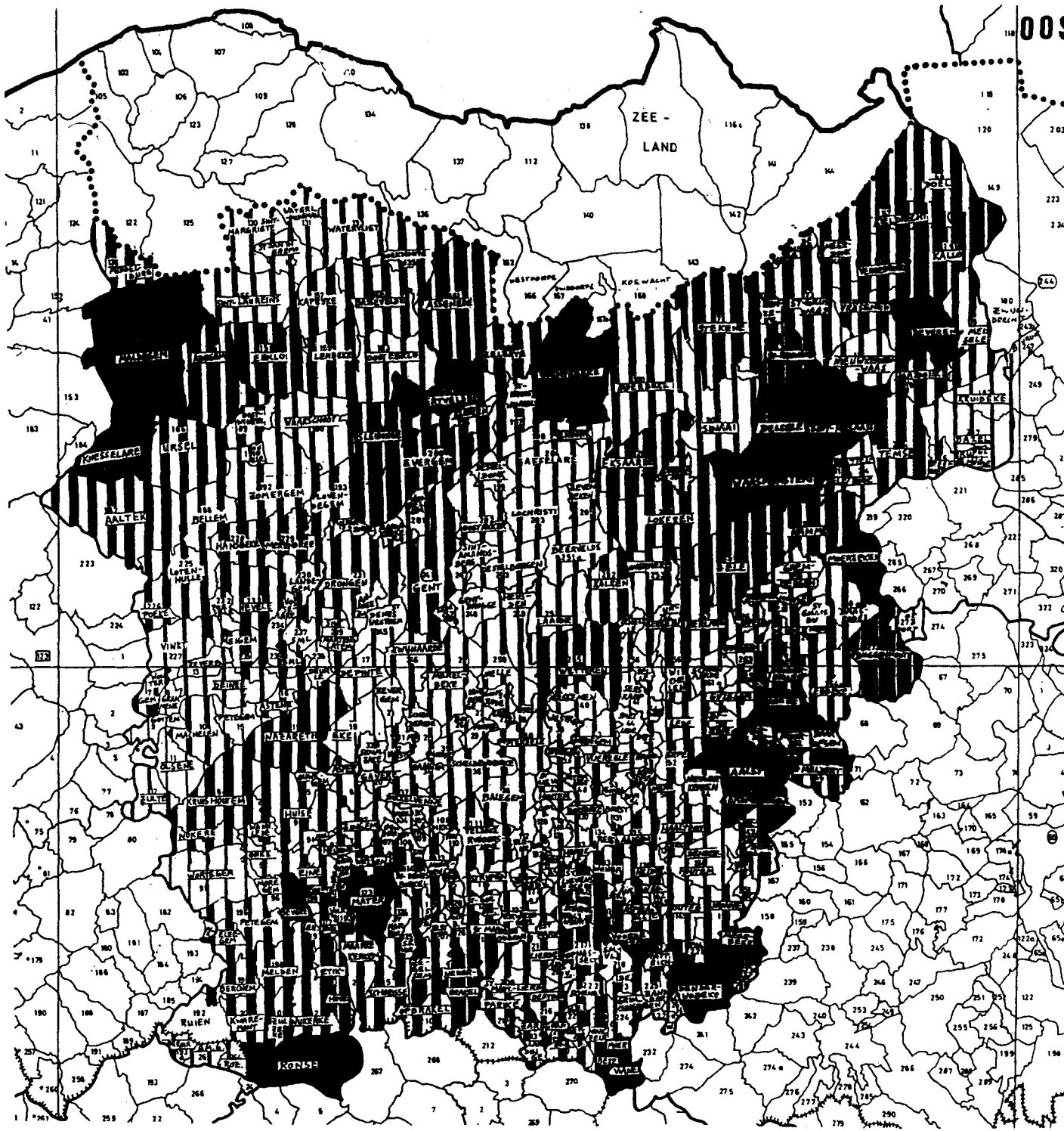
WOUBRECHTE- GEM	TPS	23	
VDL 51	GH	1	25
TPS 1 52	ZEVEREN		
ZAFFELARE	TPS	16	16
TPS 9	ZINGEM		
GH 15 24	Z	26	
ZANDBERGEN	AD	2	
VDL 45 45	TPS	2	30
ZARLARDINGE	ZOMERGEM		
Z 3	AR	21	
AMH 26	JWD	1	
TPS 31 60	TPS	16	38
ZEVERGEM	ZONNEGEM		
TPS 2 2	TPS	7	
ZEGELSEM	PH	4	11
P 1	ZOTTEGEM		
C 1	Z	14	
Z 4	TPS	1	15
MPK 67	ZULTE		
TPS 3 76	C	1	
ZELE	AD	1	
P 1	TPS	13	15
S 1	ZULZEKE		
C 2	MPK	46	
VVO 31	TPS	2	48
JWD 1	ZWIJNAARDE		
JWN 1	M	2	
TPS 35	TPS	20	22
GH 5 77	ZWINDRECHT		
ZELZATE	C	1	1
AR 14			
GGB 6			
JWD 1			
TPS 12			
GH 22 55			
ZEVENEKEN			
NC 1			

BIJLAGE IV

LIJST DER 31 GEMEENTEN MET 0 TOT 10 SAGEN EN DE HEEMKUNDIGE KRINGEN DIE MOGELIJKS IN AANMERKING KOMEN OM DAAR TE VERZAMELEN

GEMEENTE	AANTAL	HEEMKUNDIGE KRING
Afsnee	8	Drongen
Bambrugge	10	Erpe Mere
Beerlegem	5	Triverius
Deurle	9	Drongen
Doomzele	8	Wachtebeke
Doorslare	0	Wachtebeke
Eke	7	Drongen
Elene	6	Erpe Mere
Gavere	5	Drongen
Gentbrugge	9	Land van Rode
Gijzenzele	2	Wetteren
Gottem	5	Nevele
Grammene	5	Nevele
Kwatrecht	4	Wetteren
Landskouer	9	Wetteren
Ledeberg	10	Gent
Lemberge	10	Wetteren
Meilegem	5	Triverius
Moortsele	6	Wetteren
Olsene	8	Nevele
Oombergen	10	Erpe Mere
Pamel	4	Triverius
Paulatem	9	Triverius
Petegem-Deinze	4	Nevele
Rozebeke	8	Triverius
Serskamp	7	Wetteren
Smetlede	7	Wetteren
Wanzele	7	Wichelen
Wortegem	1	
Zevergem	2	Drongen
Zwijndrecht	1	Beveren

OOSTVLAANDEREN

AANTAL SAGEN
PER GEMEENTE

AANTAL	ZWART
1 - 10	1/10
11 - 20	2/10
21 - 30	3/10
31 - 40	4/10
41 - 50	5/10
51 - 60	6/10
61 - 70	7/10
71 - 80	8/10
81 - 90	9/10
91 - 100	volledig zwart met nummer
meer dan 100	volledig zwart

G. HOEBEKE
7.8.1984

ANTWERPSE KEMPEN

Sage verteld door Denis Adriaensen (° Antwerpen 1934) op 26 november 1986

Mijn moeder was van de Kempen, maar wij woonden in Antwerpen.

Het is veertig jaar geleden, ik was toen twaalf jaar oud. Ik had een „weeroog”, dat was ontsteking van de wimpers. Ik kon 's morgens mijn oog niet open krijgen, het was dichtgeplakt van de etter. Ik had zo al veertien of vijftien weeroogen gehad. Als het ene was dan volgde een ander op een andere plaats. Ik had al een paar keer geweigerd aan mijn moeder om met haar mee te gaan naar de paters. Maar op de duur ging ze toch met mij naar de paterkes van het Heilig Hart op de Boelarelei in Antwerpen. De pater plakte zijn snot tegen mijn oog, begon te bidden Onze Vaders en Weesgegroeten, en hij kwispelde met zijn wijwater. En 't is de laatste ontsteking die ik gehad heb.

BERLARE

Volksverhaal geschreven door Agnes Verhaegen (Schoonaarde 1926) op 2-2-1986

Wat ik nu ga vertellen is geen sage of vertelsel, want dit is echt gebeurd.

Koven Sies was een bedelaar van Berlare, een erg bijdehandse, daar zouden heel wat meningen kunnen over vertellen. Bij ons thuis kwam hij regelmatig eens schooien. Zo kwam hij een keer binnen en wij waren juist aan 't eten, boterhammen met boerenhesp. Mijn vader vroeg „(Koven Sies) een boterham Sies?” - „Als 't kan ja!” Mijn moeder gaf hem er een, hij vertelde nog wat nieuws of over 't weer, daarna draaide hij zich om, maar gapte in de gauwte nog de laatste schelle hesp mee die op tafel lag. Mijn vader was hierover zo verbolgen, dat hij (Koven Sies) de eerste maanden niets meer kreeg. Maar achteraf konden wij er toch om lachen.

Zo ging hij eens bij een boer binnen, en alsof hij het ruiken kon, was het meestal als de meningen aan tafel zaten. Hij had ook hier wat meegekregen en na een babbel over ditjes en datjes vertrok hij. Bij het buiten stappen zei hij „'t Is toch erg hee boer, de goeie gaan weg en de slechte blijven”. Toen de boer buiten kwam had hij (Koven Sies) zijn slechte klomp verwisseld voor de goeie van de boer. Dit was rond 1935.

BIERBEEK (Brabant)

Een viertal jaren terug werden we uitgenodigd om met het motorbootje van de heer Van Mullem op garnaalvangst te gaan op de Westerschelde. Aan boord tekende ik twee sagen op, die spijtig genoeg verloren gingen. Later beloofde hij mij ze nog eens te vertellen, maar dat komt er blijkbaar niet van, vandaar dat ik ze hier weergeef in verkorte en verminkte vorm.

- * Er was een boer en die zijn graanoogst was zo goed gelukt dat hij geen plaats genoeg had in zijn schuren om het allemaal op te bergen. En hij zei dat hij gelijk wat wilde geven als hij maar een grote schuur bij had. Onmiddellijk stond de duivel daar en zei dat hij in ruil voor de boer zijn ziel tegen de volgende morgen een grote schuur zou zetten, nog voor het eerste kraaien van de haan. De boer stemde toe, maar bij het naar huis gaan dacht hij na wat hij gedaan had en hij werd al langer al droeviger. Thuis kon hij niets eten en hij was zo stil, dat het de boerin opviel. Ze vroeg hem wat er scheelde en uiteindelijk vertelde hij haar alles. Maar ze wist raad. Ze zei „we zullen vannacht opstaan en voor dat de duivel klaar is zullen we de haan doen kraaien”. Ze stonden vroeg op en zagen dat de schuur bijna af was op een gat vanonder in de muur na. En overal zagen ze kleine duivelkes werken. De boerin liep naar de haan en kraaide, waarop de haan wakker schoot en ook kraaide. Op slag waren de duivels verdwenen en de boer zijn ziel was gered, want de duivel had zijn woord niet kunnen houden. De boer en zijn knechten metselden dat gat dan toe, maar de volgende morgen was dat gat weer open. En ze hebben dan ontdekt dat de duivels er elke dag om middernacht met het paard door vlogen. En ze hebben dat gat nooit dicht gekregen.
- * Er was een boer die terug kwam van een reis en toen hij bij donker op zijn hof kwam zag hij een huis staan, helder verlicht waar een groot feest met veel volk aan de gang was. En hij ging binnen want hij had veel honger. En toen hij wilde toetasten en daarbij een kruis maakte was alles plots verdwenen en stond hij in de modder van zijn erf.

BREDENE

Sagen geschreven door A. Beyen op 10-10-1985

1. Ik hoorde dit zelf vertellen in 1955, toen ik te Oostende naar de zeevaartschool ging, ter voorbereiding van mijn examen van leerling-schipper. Het moet een paar jaar voordien gebeurd zijn. De gebroeders Barbé vaarden samen met hun vader op zijn garnaalboot. Door het aanhoudend slechte weer, hadden ze een paar dagen niet kunnen uitvaren. Ze hadden bijgevolg ook niets verdiend, vermits het in de visserij de gewoonte is dat men betaald wordt volgens een percentage van de opbrengst van het schip. Geen opbrengst is dus geen loon, ook al heeft men gewerkt. Dit is nu nog altijd zo. Vooral de oudste zoon, die onlangs gehuwd was, wilde natuurlijk wel iets verdienen. De 4e dag was het eindelijk goed weer en ze vaarden de haven van Oostende uit. Toen ze echter halfweg het staketsel voeren, bemerkte schipper Barbé plotseling een pastoor die op het westelijk havenhoofd wandelde. Prompt haalde hij het roer over en vaarde terug naar binnen, gelijk hij het reeds jaren gewoon was. Een pastoor ontmoeten tijdens het uitvaren, bracht immers ongeluk bij. Zo had hij het vroeger nog van zijn vader geleerd. De 2 broers waren dit keer echter niet akkoord, want ze geloofden daar niets van. Ze begonnen dan ook tegen hun vader te mopperen. Op deze manier kunnen wij met U niets verdienen! Gij met al Uw ouderwetse flauwe kul! Tenslotte liet de oude schipper zich overhalen en vaarde opnieuw, maar tegen zijn goesting de haven uit. De broers dreigden met ontslag, dat ze op een ander zouden gaan varen. Toen ze echter een paar uur voor de kust aan het vissen waren, sloegen ze plotseling met de visboel vast aan een wrak of een onderwaterzittend voorwerp. Dit gebeurt wel eens meer dat het sleepnet blijft haperen. Nu echter begon de oude Barbé te vloeken en tieren gelijk een ketter. Zo kwaad hadden ze hem nog nooit gezien. Hij verwenste zijn zoons voor alles wat maar lelijk was. Het was immers hun schuld dat hij toch was uitgevaren. Hij riep: Zie je wel, wat er gebeurt als je alles wilt beter weten! Je zult het nog ver brengen als je zo blijft voortdoen! Uitvaren als je een zwartrok ziet, dat komt er nu van! Toen de jongste zoon opmerkte dat het wel meer gebeurde dat ze eens vast sloegen, werd hij zo mogelijk nog kwader.

„Hier ligt geen wrak” riep hij. „Ik weet hier alle wrakken en hindernissen liggen! ZE HOUDEN ONS VAST!!!”

Over wie of wat hun onder water vasthield, wilde hij geen uitleg geven. Ook later niet. Over dergelijke zaken sprak men niet. Na een paar uur werken kregen ze de helft van de visboel, zwaar beschadigd, los. De rest ging verloren.

Van de paar jaar dat ze nog met hem samenvaardden, heeft hij nooit meer uitgevaren als hij onderweg een pastoor had ontmoet. Hij vroeg hen achteraf of ze het nu begrepen hadden en hun lesje geleerd. Ze hebben er nooit iets van begrepen!!!

2. Vlak voor de oorlog, ca. 1938, vaarde mijn vader samen met een Oostendse motorist, waarmede hij goed bevriend was.

Een brave man, maar met een eigenaardige Oostendse woordenschat.

Vooral omdat mijn vader uit De Panne afkomstig was.

Als hij over zijn vader sprak, was dat altijd over: DENOUWEN of ONZENOUWEN. Te Oostende werd die benaming bedacht ofwel voor de schipper ofwel voor een oude vader. Zelfs over een schipper van 35 jaar sprak men over: denouwen. Toen mijn vader zijn

vriend eens opmerkte dat hij het maar weinig beleefd vond, dat hij altijd zo over zijn vader sprak, was hij zeer verbaasd. Mijn vader vroeg hem of zijn zoon ook zo over hem sprak. Toen echter antwoordde hij kwaad: mijn zoon doet dat niet! hij heeft meer verstand. Mijn vader begreep slechts later die typisch Oostendse uitdrukking. Die motorist sprak over zijn vader als denouwen, die schipper was. Had zijn zoon dat echter over hem, als motorist gedaan, dan zou hij het wel onbeleefd gevonden hebben.

3. ca. 1928, de eerste jaren dat mijn vader werkte, vaarde hij samen met zijn 2 ooms van hem, op een klein vissersbootje. Nonkel Engel en Nonkel Seen, broers van zijn moeder. Die eerste was zijn dooppeter en de tweede was de baas en eigenaar van het bootje. Het was wel een goede kerel, maar om de 10 woorden zegde hij een echte Westvlaamse vloek!

Nu waren ze eens op zee, en ze zouden voor de eerste keer een nieuw visnet gebruiken om te vissen. Het was in die tijd nog de gewoonte, dat men het net, vooraf, ter plaatse zegende.

Meteen emmer sloeg sloeg Nonkel Seen een weinig water buiten boord, en besprenkelde het net in de vorm van een kruis: in de naam des vaders en des zoons... Toen voegde hij er de gewone uitdrukking aan toe: en nu vissen maar, in Gods naam. G.. verdomme!!!

4. ca. 1954-55, de eerste jaren dat ik zelf vaarde, hoorde ik oudere vissers soms spreken over: DE CHAFOETER.

Ze gebruikten die uitdrukking meestal b.v. in gevallen van erg slecht weer, waarin de schipper toch nog wilde vissen.

Dan zegden ze: Hij denkt weer dat hij aan boord van de Chafoter is. Of als we iets moesten doen, dat het schip met moeite aankon.

„Ze denken zeker dat wij de chafoter zijn”.

Op mijn vraag wat ze daarmee bedoelden kreeg ik volgend antwoord: De Chafoter is een enorm groot (fiktief, onbestaand) schip.

Zo geweldig groot, dat hij niet in het Kanaal zijn draai kon nemen. (Engels Kanaal)

Niemand had bijgevolg het schip ooit gezien. Ze wisten allen dat de Chafoter niet bestond, maar gebruikten die uitdrukking toch voort, om iets zeer groots aan te duiden.

5. Het volgende gebeurde zo ongeveer rond de zelfde tijd.

De dag dat we moesten varen, voor reizen van gemiddeld 15 dagen, werd er proviand aan boord gedaan: vlees, brood, groenten enz... Onze nieuwe bakker was er één die nog niet zo lang te Oostende woonde. Hij was afkomstig ergens uit het binnenland, en was nog onwetend over de gewoonten der plaatselijke bevolking.

Hij bracht het brood aan boord en wenste de bemanning altijd: goede reis! Toen hij mijn vader eens opmerkte dat hij daarvoor altijd een scheef of spottend antwoord kreeg, van sommige bemanningsleden, vroeg hij naar de reden daarvan. Wij hadden nog boven zijn winkel gewoond, en kenden hem beter.

De reden was dat oudere vissers niet graag hadden dat men hen een goede reis wenste, voor afvaart. Dit bracht ongeluk mee. Sindsdien deed hij dat niet meer, en iedereen was weer vriendelijk tegen hem. Ook gaf hij soms een paar koekebroden met rozijnen mee als geschenk. Dit mocht ook niet, het bracht ongeluk.

Oudere vissers wilden er niet van eten. De jongeren stoorden zich daar niet aan.

EKSAARDE DEN TROUW VAN GERARD

Dit is een verhaal, geschreven door de heer Jules Van Den Hende, Stationstraat, Wachtebeke. Het is waar gebeurd en stamt uit de tijd dat hij ceremonieel vervoer deed bij trouw of begraving. Het werd op papier gezet begin 1986.

Het is een aangrijpend verhaal van een eigenaardige familie Van De Vijver, wonende te Eksaarde, Rechtstraat. Drie broers die met hun oude moeder samen woonden, tot het moment gekomen was dat er toch enen ging trouwen (Gerard). Drie weken van te voren kreeg ik een brief van Gerard Van De Vijver die vroeg of Mijnheer Van Den Hende hem zou willen voeren op zijn trouwdag, die zou doorgaan op 20 januari 1945 in de kerk te Moerbeke, met Mathilde Dieleman, een weduwe met vele kinderen. Zonder dat ik hem kende en onwetende wat mij die dag zou te wachten staan, liet ik hem weten dat ik die dag zou vrij houden en hij op mij kon rekenen. Met ons dienstmeisje Martha De Kerpel hadden we gans de avond koper gekuist van de harnasure van de paarden opdat alles piekfijn in orde zou zijn zoals gebruikelijk. Het was die morgen een hondsweer: vriezen, sneeuwen en wind, werkelijk te slecht om 'nen hond door te jagen. 'k Zegde tegen Martha: dat ik nu 500 fr. mocht geven om niet te moeten rijden ik zou het gaarne doen. Toen was het maar 500 fr. voor nen trouw te voeren tot 1 uur 's middags. 's Morgens vroeg uit de veren om de paarden te voederen en de hoeven van de paarden scherp te zetten tegen het slippen... er lag zoveel sneeuw op hopen gevlogen dat het werkelijk een triestig toneel gaf, maar toch maar met volle moed vooruit. Het was nog donker toen ik vertrok. 'k Wist niet zo goed langs waar ik zou rijden, maar nam Saffelaere-Persijzer. 'k Had nog op gans mijnen weg geen mens gezien. Toen ik voorbij de kruislievenheer reed kwam er toch iemand buiten op het gehoor van de bellen van de paarden. Aan dienen mens vroeg ik waar Gerard Van De Vijver woonde. Die zei dat het nog ver was. De straten waren destijds niet verlicht, door het slechte weer moeilijke wegen en al zoekende kwam ik eindelijk terecht.

Een boerenhoeve, met een boomgaard vooraan het huis, zodat ik het moeilijk had om tot aan de voordeur te komen. Met al die takken van de bomen geraakte ik met moeite met nen chapeabus op mijn hoofd tot daar. De paarden waren nog het moedigst, want die brachten mij veilig op de plaats van den trouwer.

Toch zag ik iets verdachts, een gedaante van een mens met zijnen rug op de gevel van het huis staan.

Toen ik binnenkwam zaten daar twee mannen met hun ellebogen op een Leuvense stoof bij een brandende kaars en hun handen aan hun hoofd, zonder boe af ba. Toen ze mijn stem hoorden keken ze verlegen op: nen koetsier met nen chapeabus! Ze schonken me gauw nen druppel in, want dat was wel een opdracht; vanuit de bijgelegen slaapkamer riep de oude moeder drie of vier keren: „ge moet hem nen druppel geven”, maar de mannen zegden: „hij heeft er al lang enen gehad”.

Na tien minuten getreuzel met die twee rare mannen vroeg ik eindelijk of ik wel bij Gerard Van De Vijver was omdat ik niemand zag opdagen als trouwer. Toen zegden ze: hij zit er wel al in. En werkelijk, de schaduw aan de gevel was Gerard geweest. Hij was in de voiture gekropen met zijn klompen en balusson waar zijn kleren in zaten. Ik vroeg hem: gaat gij trouwen? Gij zijt gij niet gekleed om te trouwen. Maar Gerard antwoordde: het is allemaal

ginder. Ondertussen waren er veel geburen op straat gekomen om Gerard te groeten. Zo slim was hij om de vensterkes open te doen om de mensen die daar stonden te wuiven, links en rechts te roepen: „'k ga naar den hemel, 'k ga naar den hemel!” Ik keek ook naar het volk die teken deden met hun handen „ge zult er wat mee beleven!”

Van de Rechtstraat reed ik naar Moerbeke (wijk Vossel). Daar stonden verschillende mensen te wachten de aankomst van den trouwer te groeten.

Daar moest Gerard zijn aanstaande vrouw afhalen. Ze woonde in een klein huisje in een wegelke, een eind van de baan. Gerard was niet tevreden want de dag tevoren was hij met de trein gekomen, vertelde hij, en niemand kwam hem afhalen. Vandaag is het juist hetzelfde „ze moest hier toch zijn! Nu moet gij, Jules, maar mee”.

De mensen die daar stonden hadden geweren bij hen om te schieten, maar ik verwittigde hen dat ze wel mochten schieten als ik terug op den bok zat en mijn paarden onder controle. Ze bleven dus geduldig staan wachten tot het sein gegeven werd dat ze wel mochten schieten. In het huisje was het vol van kinderen en familieleden om Mathilde te helpen Gerard te kleden: het aankleden bleef maar duren. Hij wou genen hoed opzetten en 'k moest dus weer maar helpen en Gerard overtuigen dat hij zonder hoed niet mocht trouwen: instappen in een schone voiture en de bruidegom zonder hoed, dat ging niet. Eindelijk gaf hij toe. 'k Moest hem zeggen op te schieten dat ze overtijd waren en Mijnheer Pastoor ongeduldig zou staan wachten. Toen zegden ze dat ze nog voor de wet moesten trouwen en eerst naar het gemeentehuis moesten. Daar was ik helemaal niet op voorbereid want ze hadden daar niets van gezegd... dan maar verder opschieten.

Als alles daarbinnen in kannen en kruiken was, werd er ingestapt. De wachtende menigte stond met ongeduld te wachten tot het sein gegeven werd om te mogen schieten. Aan het gemeentehuis gekomen kregen we nog een verrassing: een twintigtal soldaten en een officier stonden ons nieuwsgierig te bekijken bij het zien van die trouwgelegenheid. Ze waren zo verbaasd, want bij het uitstappen van de voiture kwam de bruidsknecht - de broer van de bruidegom - het eerst buiten en riep: we zullen het hun hier eens aan hun kl... gaan lappen. De officier had ook alles gehoord. Toen ze met zijn allen in het gemeentehuis binnen waren, kwam de officier bij mij om te vragen welke soort mensen ik vervoerde.

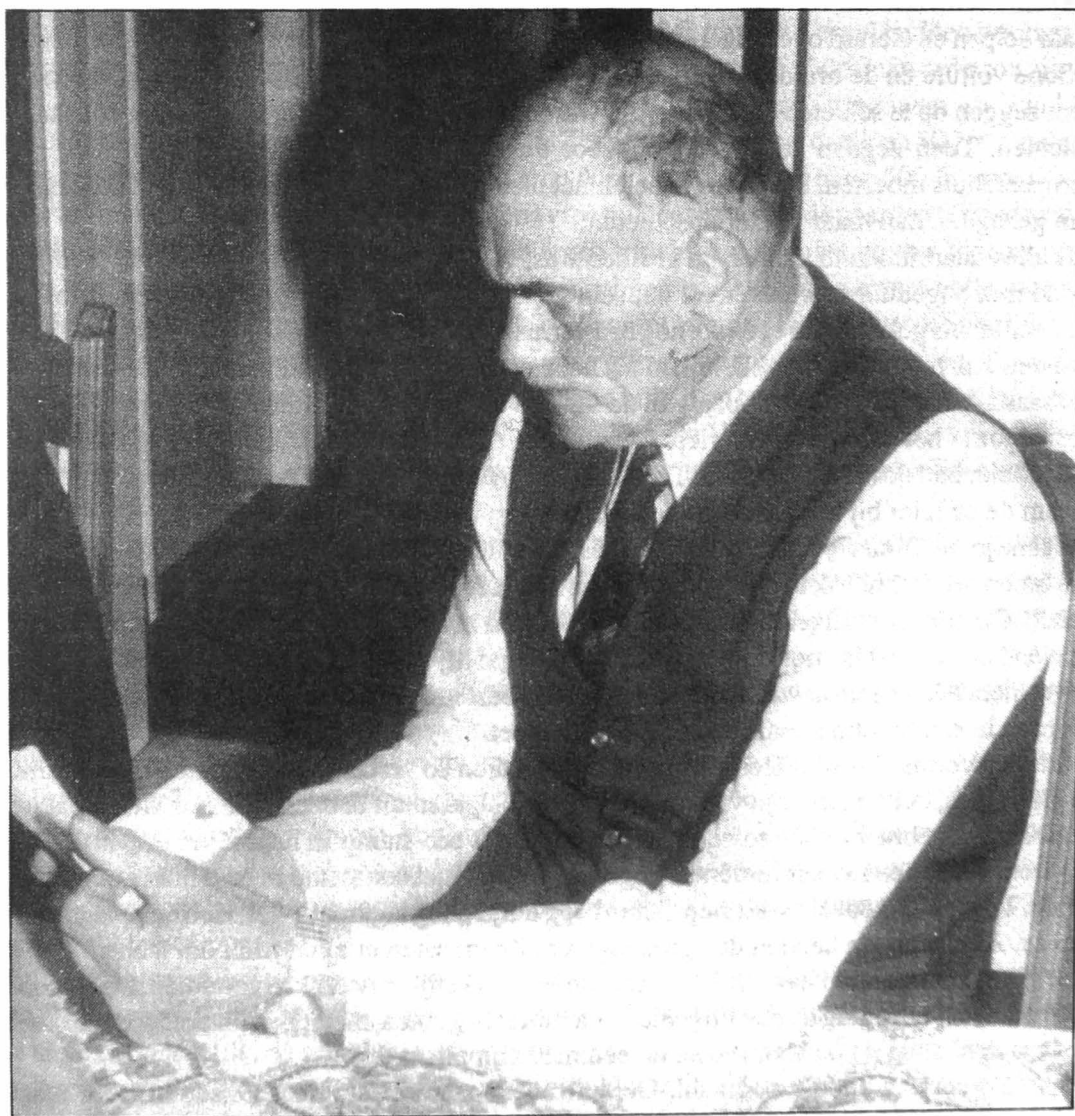
„Wel mijnen officier”, zei ik, „als ik u moest vertellen wat ik dezen morgend allemaal tegen gekomen ben, dat heb ik in gans mijn carrière nog niet beleefd”. - „Héwel, vertel mij dat maar eens”. Op zijn aandringen heb ik hem alles verteld zoals het gebeurd was. Hij vond het zo boeiend en zei „dat is voor mijn dagboek”. Toen gaf hij opdracht aan zijn soldaten een haag te vormen. Als ze getrouwd waren voor de wet, moesten ze bij het buitenkomen gefeliciteerd worden in een houding zoals een soldaat dat moet.

Weer een verrassing voor Gerard en de rest. Ze waren zo verbaasd die soldaten zo in positie te zien staan, dat Gerard zijn vrouw opdracht gaf sigaren uit te delen. Ze had kleine pakjes sigaren meegebracht voor zo een gelegenheid. Met een stamp in haar zijde riep hij „allé, sigaren!” Links en rechts werden ze uitgedeeld, altijd met een stamp in haar linker of rechter zijde. Toen ze uitgedeeld was, riep Gerard nog altijd „nog sigaren!” - „'k Heb er gene meer”, zei ze. Alle soldaten hadden dus geen sigaren. Ze moesten er allen flink om lachen.

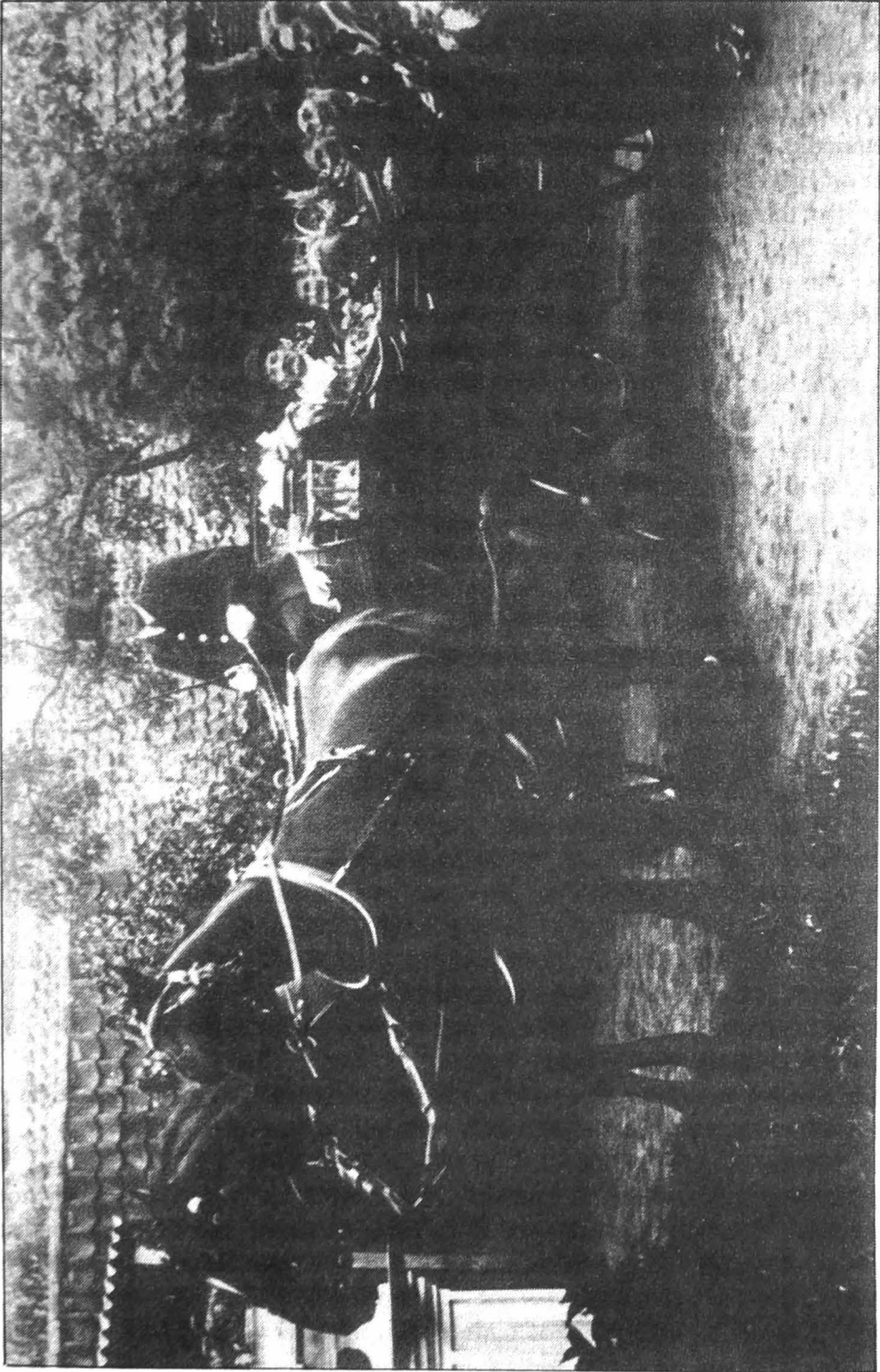
Zeer fier stapten ze dan weer in de voiture om hun kerkelijk huwelijk te voltooien. De pastoor die met veel vertraging de plechtigheid maar moest beginnen, met tegenzin omdat het zo veel te laat was, maar ne pastoor moest nu eenmaal zijn plicht doen.

Daarna weer een andere opdracht. Gerard moest naar de fotograaf Gijsel en weer maar tegenstribbelen. Jules moest er weer tussen komen ten einde hij weer maar toegaf. Maar hij

wou eerst met zijn gezelschap naar het café van Van Waes, waar ze hun dorst ne keer konden lessen en in het binnen gaan van het café zegde hij tegen mij: „Jules, gij krijgt nen druppel, de anderen moeten maar bier drinken”. Daarna naar de fotograaf, wel met tegenzin, maar toch gelukt. Vervolgens hebben we nog verschillende café's gedaan en op vele plaatsen vroegen ze Gerard om eens te zingen. Maar Gerard zong op zijnen trouwdag niet. Hij was maar niet uitgepraat met Jules: die moest zoveel vertellen en vragen stellen wat ik op Moerbeke zoveel kwam doen; dat hij voor zijn vrouw geen aardappelen wou schillen maar hout kappen wou hij wel doen. Hij bezat toch 100 roe aardappelland en 100 roe roggeland. Hij was dus rijk genoeg om hem niet te laten domineren. 'k Moest hem dan ook vertellen over de begrafenis die ik in Moerbeke kwam doen en hij wou me dan komen opzoeken. 'k Moest den dag nadien naar Moerbeke voor een lijkdienst en Gerard was „op zijnen post”. Het werd tijd om afscheid te nemen. Gerard voldeed zijn kosten, betaalde en 'k ben dan ook ten einde met mijn verhaal, dat nog lang voor velen van ons in het geheugen zal blijven.

Jules Van den Hende

Jules Van den Hende als koetsier

ERTVELDE

Op 23 november 1985 was het zes maanden geleden dat we nog de gelegenheid hadden volksverhalen te verzamelen. Ondertussen had het aantal te bezoeken mensen de honderdentien overschreden. Hoog tijd dus om er nog iets aan te doen. We gingen op pad met cassetteradio en een reserve-cassette om volksliedjes op te nemen. Onze bron, Anna De Zutter uit Ertvelde (reeds meermaals aan bod in onze afleveringen volksverhalen), bleek echter niet thuis. Tegen zulke spelingen van het lot moet men echter gewapend zijn. Architect Beni Van de Steene uit Stoepe, die ons reeds Anna De Zutter aanwees, had bij monde van jongste dochter Karen (11 jaar) nog een kandidaat - verteller uit de buurt. „Peetshen Rak”, zo was hij bekend, had echter zijn vrouw verloren voor enkele maanden. Dit en zijn hoge leeftijd (90 jaar) waren er de oorzaak van dat hij zich van vroeger niets meer herinnerde. Hij woonde al 66 jaar in Stoepe (geboren in Evergem) en wist niets meer af van de heksen uit de buurt, alhoewel hij die persoonlijk moet gekend hebben. De jongste zoon (60 jaar) was ook aanwezig. Geboren in Stoepe had hij de heks RB gekend, gehoord van de heks FP en hij kende zelfs een heks Marie... waarvan wij nog niet gehoord hadden. Behalve over RB had hij geen verhalen gehoord over die heksen. Als kleine jongens werden ze ervoor gewaarschuwd, onder andere dat ze geen spekken of andere dingen mochten aannemen van die vrouwen. Verder uitleg was er blijkbaar niet bij. Het gevolg was dat de jongens van Stoepe die zogezegde slechte wijven plaagden waar ze konden, waarop deze laatste kwaad werden, wat de jongens dan weer volledig overtuigde dat die vrouwen inderdaad slechte en kwade heksen waren. Misschien gebeurde het ook omgekeerd dat die heksen, door de mensen gemeden en gevreesd, kittelorig liepen en minder konden verdragen van de kwajongens, zich dus rapper kwaad maakten op het katekwaad dat die jongens uithaalden, waardoor deze dan weerwraak namen door opzettelijke pesterijen.

De jongste zoon herinnerde zich dat er in Stoepe, toen hij jong was, tenminste vier, vijf staminees waren. In die van RB kwam eigenlijk geen volk meer. In een andere herberg kwam alleen slecht volk. Van alle verhalen die wij hem vertelden over RB en FP had hij nog geen enkel gehoord. Hij wist in verband met RB wel het volgende:

- * RB had weer eens achter hem en zijn maats gezeten en uit wraak hadden ze dan al haar staakskes (driepikkels) hooi op de weg gezet.
- * RB was gaantoveren naar de Blauwe Steen (gehucht?) met een laken over haar kop. Maar ze hadden haar daar afgeklopt.
(Dit is het tweede verhaaltje waarin gezegd wordt dat RB zich op straat begaf met een laken over haar kop. Zou het dan toch een „aardige” geweest zijn?)

Het laatste wat de zoon van Peetschen Rak vertelde was dat het O.L.V. beeld van Stoepe niet in de kapel wilde blijven staan, maar telkenmale buiten de kapel teruggevonden werd. Daarna werden we verwezen naar vrouw Roesbeke, de gebuur. 85 jaar oud en geboortig van Stoepe moest zij meer weten. Aan het hof van deze vrouw gekomen was enkel haar 30-jarige kleinzoon aanwezig. Zijn vader of tante wisten misschien meer, maar die waakten bij grootmoeder in het ziekenhuis. Buiten in de kille, ijskoude noordenwind bleek dat de kleinzoon nooit iets over heksen gehoord had. Met de beste wensen voor een spoedig herstel reden we toen naar een volgend adres, de heer Georges de la Rivière in de Lindenlaan te Ertvelde. Hij was gelukkig thuis, maar... toen we uitlegden waarvoor we kwamen, was het

eerste wat hij zei „Mijnheer ik kan u alleen maar zeggen dat ze verkeerd waren door u bij mij te sturen want ik ben van Kluizen en weet niets over die dingen hier in Ertvelde”. Toen we duidelijk maakten dat alle sagen, gelijk van waar ze afkomstig waren, welkom waren, bleek dat onze tipgever toch niet zo verkeerd was, zoals blijkt uit de sagen onder KLUIZEN.

KALKEN

Sagen verteld door dhr. Geurts Jozef (°1933) op 14/1/1987

De sagen werden verteld door zijn moeder, Johanna Drieghe, geboren 1903 te Kalken, op de boerderij achter de molen. Haar ouders, van wie ze de sagen hoorde, waren François Drieghe, geboren 1855 te Kalken, en Judith Rasschaert, geboren 1870 te Kalken. François was boer en Judith kwam uit een weverij.

- * Moeder vertelde in Wereldoorlog II meermaals 's avonds in de winter aan de Leuvense stoof over de weerwolf en Kludde op de Langen end, de grote baan van Kalken naar Wetteren. Het gebeurde op een recht stuk zonder huizen. Daar kwam de weerwolf regelmatig te voorschijn en hij sprong op de rug van de mensen en ze moesten hem een heel eind dragen. Soms was dat zelfs zo ver dat de mannen bezweken onder de last. De weerwolf en Kludde sprongen van achter een boom en rammelden met een ketting. De slachtoffers gingen lopen, maar werden meestal ingehaald. De weerwolven droegen een vel. Maar er is een man geweest, die geen schrik had en hij heeft de weerwolf tegen een boom gesmeten of geslagen. Toen de weerwolf daar lag, heeft de man zonder schrik echter niet gekeken wie het was, maar is gaan lopen. Of dat nu echt waar was wat die man achteraf vertelde? Vertellen is gemakkelijk.
Dit werd meegemaakt door mijn moeder haar ouders.
- * Enen had de reputatie van een vloek over de mensen te kunnen uitspreken en die maakte dat waar. Hij zou bij voorbeeld zeggen „'t vier aan uw varken” en de mensen waren dan bang, want ze waren zeker dat dat ging gebeuren.
- * Er mocht niet geboterd of niet geslacht worden als erop de boerderij een vrouw aanwezig was die haar maandstonden had. Als de slachter kwam zei hij altijd „'t er schilt toch bij niemand niets van de vrouwen, want anders moe'k er niet aan beginnen, 't vlees zal zich toch niet houden!” Mijn moeder geloofde er in, alhoewel ze anders te kristelijk was om aan het bijgeloof te geloven, want ze zou nooit eieren in de kalk of bonen opleggen in zout als ze haar maandstonden had.

KLUIZEN

Sagen verteld door Georges de la Rivière (°1907) op 23/11/1984.

Georges de la Rivière werd geboren te Kluizen in 1907, als zoon van een hoefsmid. Vader zelf was van 1874. M. de la Rivière was eerst onderwijzer, dan schoolhoofd en nu erschoolhoofd. Buiten zijn beroep had en heeft hij altijd heel wat activiteiten in het gemeenschapsleven. Hij vertelde:

„'s Winters, binst de oorlog '14-'18, kwamen de mensen uit de gebuurte bij ons in de keuken om te vertellen. Dan werd er over al die zaken van het bijgeloof gesproken. Die mensen waren zo allemaal ongeveer van dezelfde leeftijd, in de dertig. Als kleine gasten mochten we daar echter niet bij zijn. We werden naar bed gestuurd. Enkele dingen zijn mij bij gebleven. Op één na werden ze niet door mijn ouders verteld”. De vertellingen waren niet door de mensen zelf beleefd, maar wel door hun ouders en grootouders, zodat ze zich moeten afgespeeld hebben voor 1900, allemaal te Kluizen.

- * Er was een man met een zak op zijn rug. In die zak waren lichte dingen die gemakkelijk te dragen waren; hij kwam aan het hof van een heks, die aan haar „boalde” of „ruimboom” stond. (Daarmee werd het erf afgesloten van de straat.) Toen hij voorbij haar ging werd die zak zwaarder en zwaarder en 50 meter verder moest hij de zak af zetten.
- * Op een hof liepen 's nachts de paarden los en de kettingen rammelden over de grond. Dat was betoverd. De paters moesten dan komen met de paasnagels.
- * Als de karn niet af ging, riepen ze de paters en dan werden er paasnagels onder de durpel gestoken.
- * Er werd verteld dat als ge om middernacht voorbij de Kluizense bossen ging (ook wel de Keuje = Kooi genoemd en waar nu het spaarbekken is op de weg naar Sleidinge) dan spookte het daar. Mijn vader wilde dat een keer weten af dat dat waar was en hij ging om middernacht daar naartoe met een ijzeren pin. In een keer hoort hij een geknor en een gekuch en hij peinst „doar zijn ze, na goa't beginnen” en hij werd wreed schoaj. En dan zag hij dat het een egel was die op de weg liep.
- * Stalkaarsen zijn lichtjes op de moerassen, die staan te dansen. Dat was toveringe.
- * Over weerwolven heb ik thuis niet gehoord, maar buitenshuis wel. Dat was om de kinders bang te maken;
- * De „hellewagen” heb ik horen vernoemen, maar ik weet er verder niets van. (Dit sluit aan bij de sage van Marie Louise Criel over de hellewagen. De plaats waar die waargenomen werd is maar een tweetal kilometer verwijderd van de plaats waar M. de la Rivière woonde als kind.)

- * Ik heb ook nog horen vertellen dat het ergens brandde en dat de pastoor de wind deed keren, zodat het vuur niet kon overslaan op andere gebouwen.
- * Als jonge gast werd volgend volksspel gespeeld:

MEETJE STEKKEN:

Met schelpen van wannekes, die gevuld waren met aarde, werd gestekt naar een meet. Wie dichtst tegen de meet lag mocht alle halve schelpen oprapen en ermee drillen.

Over de meet gesmeten schelpen waart ge kwijt aan uw tegenstrever, alhoewel soms afgesproken werd dat ook deze meetelden.

Het drillen was het opgooien van de schelpen. Bij het neerkomen lagen sommige halve schelpen met hun opening naar boven (letter) en sommige met de welving naar boven (kop). Vooraleerte drillen moest men zeggen wat men koos: kop of letter. Koos men kop dan mocht men die schelpen oprapen die met de welving naar boven lagen, na het neervallen en omgekeerd.

KOKSIJDE

In verlof in Oostende, verwees een uitbaatster van strandstoelen en kabines ons naar haar tante in Koksijde. Woensdag 25 juli 1984 was het dan zover. Bijna alles wat die vrouw vertelde slaat op het bijgeloof zoals het bij de vissers leefde.

De vertelster is geboren in 1902 in Koksijde. Ze hoorde de verhalen van haar moeder, geboren in Koksijde in 1864. Die geloofde er echter zelf niet in. Onze bron haar vader, man en broers waren vissers. Ze woonde tot 1936 aan de Noordduine. Haar grootouders kwamen uit Frans-Vlaanderen, Hondschote. Ze kwamen naar Koksijde als haar vader drie jaar was. Ze hadden dan twee koeien, één paard, twee zeugen, kiekens en keuns (konijnen) bij.

* *De goede reis van de vissers.*

Tegen een visser mocht ge nooit zeggen „goede reis” voor het afvaren, want hij vaarde dan niet uit. Ze zegden soms van personen, ook van zichzelf „Gi ziet e malfit”, waarmee ze bedoelden „gij brengt ongeluk mee = gij zijt een malfait (malfaitteur ofte ongeluksbrenger)”. De vissers vertrokken dus niet dadelijk als hen iemand „goede reis” wenste, maar wel dezelfde dag. Ze wachtten gewoon een tijdje.

Hetgeen moest gezegd worden in plaats van „goede reis” was „da wetshee = dat weet je hee”. Ik geloof daar zelf ook in. Als ik kaart en ze zeggen tegen mij „bonne chance” dan zal ik niet winnen.

* *Van de zwarte katte.*

Dat bracht ongeluk bij een zwarte katte. En er waren nochtans veel zwarte katten. Ze gingen daar niet voorbij gaan. Dat was een heks. Dat was niet alleen voor het uitvaren, ook op straat gingen ze niet voorbij een zwarte kat gaan.

* *Van die kettingen die rammelden.*

Dat was bij de boeren. En de koeien en de kettingen rammelden. Ze hoorden dat 's nachts en natuurlijk dierven ze niet gaan kijken. Dat was iemand die hen kwaad wilde. En als het dag was zagen ze niets meer. Er waren er die dan naar de paters gingen en er waren er die niet gingen. Ze hebben daar niets van ondervonden dat slecht was.

* *Van die flessen die dansten.*

Ik vraag me af hoeveel flessen er waren. En alles rammelde in de kelder. En dat was ook kwade hand zeiden ze. En dat gebeurde altijd als ze alleen waren, als de vrouw alleen was. Dat was bij de boer. En de boerin ging naar de paster en die las dat af. Hij kwam naar dat huis en zegende het en bad uit zijn boek. Hij gaf soms zantjes.

* *Van donder en bliksem.*

Als het donderde en bliksemde ging moeder rond het huis met een palmtak met wijwater en maakte kruisjes.

Al deze verhalen zijn uit de tijd toen mijn moeder jong was. Haar vader was visser en een klein boertje, gelijk dat hier overal zo was. Elk een lapje grond en een boot.

* *Van pastoor Lootens en de zwarte kraai.*

Pastoor Lootens is al dood van in 1905. En ik heb altijd horen vertellen dat die veel kon, maar wat weet ik niet. Is dat een gedacht of is dat geen gedacht, dat weet ik niet. Als de mensen die niet geleerd waren, iets peinsden, dan was dat zo. De zwarte kraai ging langs de straat en als ze (de mensen) er bij kwamen, was het de paster. Die kon zich omtoveren in een kraai. En als ze 's avonds terugkeerden van de herberg, dat ze verdoolden, dat ze hun weg niet meer vonden naar huis. Hoe is dat mogelijk? Als het licht werd, geraakten ze toch thuis.

* *Van de kokkemare.*

Dat was 's nachts. „k èn bereeën ewèst van de kokkemare” zeiden de mensen. En dat was gelijk een gewicht dat op hun borst lag. En ze konden niet weg of niet weer, of niet roepen of niets. Ik geloof niet dat daar iets tegen te doen was.

* *Van die vrouwen die uitgingen met hun kinders.*

Als een vrouw uitging met een kind en ze kwam een zekere vrouwe tegen ('k ga ze niet noemen), dan keerden ze (de moeders) terug naar huis dat ze die vrouw (heks) niet wilden passeren. Ze waren er bang van. Ze zeiden dat dat een heks was. Ze ging de kwade hand leggen op dat kind. Maar ja dat er vroeger veel kindersterfte was...

Van den uil.

Als ze een uil hoorden, dat bracht ongeluk mee. De mensen zeiden „k è een ul goord, 't zal wel een ongeluk gebeuren”.

* *Van dat kistje draaien.*

Dat was gelijk wat ge draaide, een kistje of een tafel, dat was „geluk uit het huis”.

* *De vriendschap afsnijden.*

Als ge iemand iets gaaft, gelijk een naald of een broche, dan moest die iets terug geven. Al was 't maar 25 centiemen, 't was genoeg. Gaf men niets terug, dan ging dat de vriendschap afsnijden.

LEDE

Sage geschreven door Agnes Verhaegen (1926 Schoonaarde) op 2/2/1986.

Ik ga proberen eens weer te geven wat ik mijn moeder vaak hoorde vertellen en dat moet rond 1890 gebeurd zijn.

Bij mijn moeder thuis was het herberg. De wijk heette Vogelenzang te Lede. Zij woonden dicht bij beboste wegen. Op zekere avond kwam er een man binnen helemaal over zijn toeren, bezweet en hijgend. Iedereen die er binnen was, vroeg „Wat hebt gij nu?“. De man zei „Jong, ik heb Kludde wel twee kilometer moeten dragen, eerst hoorde ik een zware ketting rammelen en ineens sprong er iets in mijn nek, het woog zeker 100 kilo en vol met haar. Ik kwam nauwelijks vooruit door dat grote gewicht en zijn adem rook naar solfer“. De man had zo'n schrik dat ze hem toen naar huis hebben gebracht, want alleen durfde hij de straat niet meer op.

MENDONK

Woensdag 8 mei 1985. Gesprek met Mr. Dieleman Edward, Oostdonkstraat 3, Gent - 2.

We zijn hier op „t Groot Hof“ waar die dikke linde staat van 450 jaar oud, volgens Broeder Leopold. Edward Dieleman is geboren in Moerbeke de 27 juni 1893 aan de Spelonkvaart en is daarna met een broer en een zuster naar het „Riethof“ gegaan, aan de Pereboom. Hij was de jongste van de zes oudste want bij hem thuis waren ze met twaalf. Hij is gehuwd met Judoca Van De Stee, geboren in Zevenbergen (Noord-Brabant) in 1901. Judoca heeft al verteld dat de vroegere schepen van Mendonk, Alfons Verbiest, goed bevriend was met de vroegere bewoners van het hof, namelijk: de De Craene's, die hier 22 jaar gewoond hebben.

Vóór hen woonden hier de De Vilders gedurende 95 jaar. De familie Dieleman woont hier nu al 38 jaar.

Die schepen was een verwoed duivenmelker en De Craene ook, vandaar... Alfons Verbiest heeft altijd bij hoog en bij laag staande gehouden dat er om middernacht aan de dikke linde een wagen voorbij reed met zes witte paarden bespannen. Hij heeft niet gezegd of er nog mannen op zaten of dat er vuur uit hun muil kwam en of die wagen mensen mee nam. Het was dus in feite een „Hellewagen”.

Die schepen zei ook dat sommige nachten het hof vol liep met witte konijntjes. Hij beweerde dat hij dat persoonlijk gezien had. Die verhalen heeft hij verteld aan Edward Dieleman zelf, achter de hoogmis, in 't café.

Zegt Edward: „De oude mensen zouden hier niet willen wonen hebben, nog voor geen frank!”... en Judoca: „Ik heb nog horen zeggen op de 'venditie' hier: voor éne frank (pacht) zou ik hier nog niet willen wonen, op dit hof... Het was een spookhof!”

Dan moet het toch al erg gedaan hebben?

„Ik heb niets gezien hoor!” zegt Judoca.

Hebben de oude Mendonkenaars ook niet verteld dat de beesten hier dood gingen, bij de vroegere bewoners?

Nee, dat denk ik niet. Er kunnen altijd beesten dood gaan in de weide als ze van die vergiftigde „blommen” (onkruid) eten.

Dat hof was hier toch wel ver gekend, hoor, vertelt Judoca. Toen we hier kwamen, hebben we drie weken in de schuur geslapen. Armand Van Damme was hier toen beheerder. Mensen van Gent zijn dat huis komen ontsmetten, alles dicht geplakt. We mochten er niet eerder in dan na drie weken. Dat was in 1947. De stallen werden niet ontsmet, want die stonden leeg. Die hebben we dan nog zelf ontsmet.

Als we hier, in de Mendonkse dreef, al woonden heeft Alfons Verbiest nog verteld dat „Osschaert” op zijn rug sprong, op weg naar de brug. Ge kondt hem dat niet afklappen!

Hebt gij (Judoca) thuis nooit iets horen vertellen over bijgeloof?

Bij ons thuis, in Noord-Brabant, geloofden ze daar niet in. Ikzelf lachte er om zodat Edward's vader er zelfs kwaad voor was.

Edward Verbruggen

Over spoken.

Hier in Mendonk heeft het eens gespookt aan de Linde, voorbij de overzet. Er stond daar een kasteel, van Frotse. Op een avond komt er ene van zijn werk en er zitten daar een tiental jonge gasten onder een laken rond die linde te dansen. Hij komt hier bij mij ('t was mijn gebuur, Kamiel) en zegt: „Woard, da zijn toeren hé, 't zijn spoken oan de linde. 'k Durve 'k ik morgenaavend nie afkommen!” 'k Zeg: „Ge moet er nie mee inzitten, wa ure goade doar zijn?” - „Te zessen stoppe 'k...” 'k Zeg: „'k Zal d'er zijn! 'k Zal mijnen tweeluëp meepakken!” Als we daar zo nog een meter of dertig af waren, begonnen die spoken rond die linde te dansen. 'k Geef zo een scheut of twee in de top van die linde, en de lakens bleven liggen! 't Was gedaan met spoken!

MOERBEKE

Edward Dieleman vertelt over bijgeloof. Opgenomen woensdag 8 mei 1985.

- * Over een historie met het „kruisnet”.
Een nonkel van mij woonde in Moerbeke, langs de weg naar Eksaarde. Het was aan de Apostelhuizen, voorbij de weverij. Mijn nonkel was daar trouwens nachtwaker. Langs die weg loopt de bosgracht, die in de Moervaart komt aan de Stekense Lede. In die bosgracht zat altijd paling. Nu, dat kruisnetten moest altijd 's nachts gebeuren want dat was stropen. Op een avond zat hij daar te kruisnetten en opeens zegt mijn nonkel: „We gaan naar huis want diene hond die komt af...” De ogen van die hond stonden zo wijd als een paar koplampen van een auto... en geen enkele paling meer kunnen vangen hé!
- * Een andere historie was met mijn vader, Vital Dieleman. Het was ook in Moerbeke, maar nog ver vóór de eerste wereldoorlog.
Hij was ook bezig met het kruisnet en hij zegt: „We gaan maar naar huis, want 't is hier toch niets 'ne meer!": er was een 'kwakkel' op het kruis van dat net komen zitten.
- * Toen we nog op de Vossel woonden kwam mijn vader eens thuis (maar daar was ikzelf niet bij) met zijn „poorkodde” op zijn rug (stok met kruisnet). Wij woonden dan in een klein huisje met een stalleken voor vier koeien, maar we hadden er maar éne. Hij stampte met die poorkodde tegen ons koe en 's anderendaags lag ze dood! Het was een betoverde ”kodde”.
- * Mijn vader en mijn moeder hebben in die tijd over van alles verteld, onder andere ook over een zekere Lize (Lisa). Die leude met ellegoed en voorschoten. Als die u aan uw schouder aanraakte, moest ge op haar hoofd slaan, ge moest haar altijd hoger aanraken dan zij u aangeraakt had, dan waart ge zelf den baas over haar, dan kon ze u niet betoveren. Men zegde dat nonkel Freed, een broer van mij, ook eens betoverd geweest is. De paters konden u daar dan van af helpen door te belezen. Mijn ouders zijn er dan mee naar Dendermonde geweest en ook naar Lokeren. Maar 't schijnt dat die van Dendermonde sterker waren.

Hebt ge dan een novene moeten doen?

Nee, dan niet, maar wel achter de pest. De beesten bij ons hebben de pest gehad. Met hetgeen toen dood gegaan is, waren we rijke mensen geweest. Wij hadden juist dat hof in de Spelonkvaart gepacht in 1912. Dat was gekomen met een vaars uit Duitsland te krijgen, als oorlogsschade na de eerste wereldoorlog. Jan De Decker op de Kruisstraat heeft het ook gehad, maar die had maar drie koeien.

De mensen schoven opzij toen we in de kerk kwamen. Nu zijn ze al wat slimmer, nu zouden ze thuis blijven.

Mevrouw Margriet Verleyzen bezorgde in september 1985 enkele spreuken.

Uit de twee bladzijden spreuken, halen we enkel de typisch Moerbeekse en de eigenaardige varianten.

Ieder huisje heeft zijn kruisje
Het één een loden, het ander een strooien.

Dooi zonder regen en wind
Is niet waard dat hij begint.

Eerste gewin is kattedespinn.

Mager en taai
Gelijk de bokken van Sinaai.

Verteld door René Borgt, klompenmaker, Moerbeke-Waas.

HEKSEN

Feirze (Virginie) Bracke. Sloebers van jongens hadden op haar hekstijl uitgesneden rapen gezet en de mensen dierven er niet voorbij. En als er iets aardigs gebeurde bij de boeren (beesten of mensen ziek worden of iets tegengaan) dan staken ze dat op Feirze. Dat was al een heks als ik klein was. Ze is 95 jaar geworden.

DE ZWARTE RUITER

Dat was een soort spook en dat reed door gans Moerbeke, dat was overal te zien. Maar het deed de mensen niets.

MOERZEKE KASTEL

Tengevolge van een artikel in het dagblad Het Volk verschenen half januari 1986 over onze sagenactiviteit, kregen we in de tweede helft van die maand een telefoontje van een persoon uit Moerzeke, die het sagenboekje wilde kopen. De vraag of er nog iets bekend was over bijgeloof in Moerzeke bracht het volgende:

- * In ASSE (Brabant) is mijn oom eens besprongen geweest van Kludde, die bedekt was met een laken. Mijn oom was van Duitse afkomst en was tijdens de oorlog '14-'18 van het gas gepakt.
- * Mijn schoonvader had een boek „De dokter van de arme man” en daardoor kon hij zweren genezen door middel van kruiden en zalfjes. Aflezen was er niet bij. Mijn zuster en andere mensen waren bang van hem. Het ging zelfs zo ver dat mijn zuster telkenmale ze hem zag komen, het gewijde medailleken dat ze altijd droeg, vastpakte.
- * Iemand had bomen gezet achteraan in haar tuin. Daar kwamen wel vier, vijf hovingen samen. De burens waren kwaad om die bomen. Op een keer was die persoon aan het werken in haar hof en een buurvrouw stond toevallig ook buiten in haar eigen tuin. Zegt die buurvrouw tegen haar „Kijk voor u!” en zij antwoordt „Kijk zelf voor u, want ik werk en gij gaapt”. Nu kreeg die buurvrouw korte tijd later een tweede beroerte. En de dochter van die buurvrouw zei „Zij is een heks. Zij heeft dat mijn moeder aan gedaan nadat ze ruzie hadden in de hof”. Dit is slechts acht jaar geleden gebeurd.
- * Waar ik nu woon, woonde voordien mijn oom. Nog voordat hij daar woonde, werd er gezegd dat de weerwolf liep achter aan het huis.
- * Bij een geboorte moest de vader de dokter of de vroedvrouw gaan halen. Hij kwam thuis veel later dan de vroedvrouw. Hij was „van de maan” bereden geweest (waarschijnlijk een borreltjesmaan). Als ze de vroedvrouw gingen halen, moesten ze altijd met twee zijn.

OOSTAKKER

Sage verteld door Leo Ackerman in mei 1984.

Na een concert met muziek uit de jaren 1600 en 1700 in de kapel van O.L.V. van Stoepe, ontmoetten we Leo Ackerman voor het eerst sinds jaren. Vroeger had hij nog een sagekern aangehaald, maar nooit het verhaal volledig verteld. Na enig pramen vertelde hij de sage dan toch op die meiavond onder de bescherming van Onze Lieve Vrouw.

- * Er was een man die 's nachts met de beerbak naar Gent ging om beer te ruimen. (Zie ons verhaal over de beerschippers in ons jaarboek van 1977.) Hij kwam terug van Gent en hij wist dat de zwarte madam er rond liep en spookte. Hij zag iemand komen, dacht dat het de zwarte madam was en kroop in zijn beerbak tot aan zijn mond in de beer van schrik. Leo hoorde dit van zijn vader geboren in Oostakker.

OOSTKERKE

Van dezelfde vrouw in de Groenstraat, bezocht op 4/10/1986 (zie onder Sint-Kruis-Winkel) hoorden we nog volgende sage.

- * In Oostkerke, was er een heks, „de Kanasse”. Ze kwam op het hof van mijn grootvader en die stond met zijn rug tegen de deur van de varkensstal (omdat hij vreesde dat die heks zijn varken zou betoverd hebben). En hij presenteerde haar een klets. En de volgende dag lag zijn varken dood in de stal, met vlekken.

SCHELDEWINDEKE

Op het huwelijksfeest van de oudste dochter van mijn oudste vriend, zat ik naast een oude bekende die volgende oude sagen wist.

Sagen verteld op 12 april 1984 door Rafaël De Corte, geboren in 1935 te Scheldewindeke

- * Mijn moeder, geboren in 1891, vertelde dat een bedelaarster ergens kwam en niets kreeg. Ze ging naar de wieg, prevelde één en ander en maakte gebaren over de wieg. En twee dagen later was dat kindje dood.
- * Moeder vertelde dat iemand een raap uit sneed en er een kaars in stak. Hij bewoog dat over en weer voor het raam van een huis. De twee kinderen stoven onder de stoof van schrik. Vader moest al zijn moed samenrapen om buiten te gaan en te zeggen: „Zijde van God spreekt, zijde van den duvel vliegt!”

SINT-KRUIS-WINKEL

Op 4 oktober 1986 gingen we voor de eerste keer dat jaar op pad om nog eens sagen op te tekenen. Onze verteller, vader van een medelid, woonde in Sint-Kruis-Winkel richting Terdonk, maar dat was dan ook alles wat we wisten. Aan één van de schaarse huizen die in die eertijds bloeiende straat nog bewoond waren, stond een man te genieten van de najaarszon. Hij leek ook een mogelijke bron en ondanks het feit dat we het gevoel hebben dat hij meer wist dan hij vertelde, was de moeite niet vergeefs.

Sagen verteld door een man, geboren te Sint-Kruis-Winkel-Terdonk in 1913, op 4/10/1986.

Hij had gehoord van heksen en de weerwolf en paasnagels, maar nooit van tovenaars.

- * In Winkel was er een jongen, die als hij van de lering kwam, van de kerk van Winkel, altijd lang onderweg bleef. En ze gingen hem eens leren en op een zekere keer moest hij de beer dragen (Osschaart, weerwolf). En dat gebeurde 's avonds.
(Of het geholpen heeft, wist de verteller niet.)
- * In Winkel was er ook een rijke boer en hij plantte boompjes op zijn hof. En er kwam een man voorbij en die zei „Mijnheer Vermeulen, die zult gij ook niet meer uitdoen!” (De man bedoelde „boomke groot, baaske dood”.) „Nee?” zei de boer en hij trok al de boomkes uit en smet ze in een gracht. En er hebben nooit geen boomkes meer op dat hof gestaan.

Na door vorige verteller de weg gewezen te zijn naar de man voor wie we op pad waren, hadden we het geluk hem aan te treffen op zijn duivenhok. Hij speelt nog met de duiven en heeft aan de bekers in zijn huis te zien al heel wat prijzen gewonnen en is reeds menig maal kampioen geweest. Hij was al lang op mijn komst voorbereid door zijn dochter, waardoor de eerste kennismaking vlot verliep.

Sagen verteld op 4/10/1986 door een Winkelaar, geboren 1899 te Terdonk.

- * HEKS. Mijn schoonvader CVdW zag Mie B. aan een grachtkant zitten om de mensen schoaj te maken. Hij had dat al twee, drie keer bemerkt en hij gaf haar een stamp dat ze in 't water viel en hij zei „Nem, 't zal na wel gedoan zijn” en 't was gedaan. Het was een diepe gracht met veel water in, 't was binst de winter. Mie zei niets. Dat is gebeurd in de Nonnestraat. Dat moest gebeurd zijn voor 1910, waarschijnlijk rond 1907-08. Dat is mij verteld door mijn schoonmoeder MW (wagenmakers thuis), geboren rond 1875.
- * HEKS. Mijn schoonmoeder MW had al één of twee misvarens (miskramen) gehad en ze was in verwachting van haar derde. En dat liep weer mis. Haar man CVdW, timmerman, die gewerkt heeft aan de verbreding van de vaart, voor schrijnwerkers Waelput en in het gesticht Sint-Jan-Baptist, deed alles te voet af. Hij ging te voet naar Belsele om zijn familie te verwittigen dat het weerom verkeerd was met dat kindje. Hij woonde dan in een nu verdwenen huisje van een tweewoonst achter de kerk van Winkel in de kerkwegel.

MB (de heks) woonde voorbij Warande kapel (naar Wachtebeke op) en hij kwam haar tegen op straat en ze zei tegen hem dat het spijtig was dat het tegengeslagen was met dat kindeken. En ze kon dat niet weten, want hij had het nog aan niemand gezegd. C heeft niet gereageerd.

Het volgende is geen sage, maar geeft ook goed de geest van de ambachtelijke tijd weer.

- * Fee B was een jonkheid en hij kocht gaarne een pintje. En hij moest van Terdonk naar Winkel (waar hij bij zijn ouders woonde) en het was zo glad dat het niet mogelijk was van te gaan. Hij liet zich vallen rechtover zijn nonkel TVV en riep om hulp. Na lang roepen kwam zijn nonkel buiten en Fee zei dat hij zich veel zeer gedaan had en zich niet meer kon verroeren. T lei hem op zijn hondenkar en trok hem (Fee) naar Winkel. Hij (T) trok daarvoor wollen kousen over zijn schoenen. Twee kilometer verder aan Knippegroen sprong Fee er af en zei „bedankt”. Het heeft lang scheef gezeten tussen de twee gezinnen;

Met de belofte dat onze verteller eens alles op een rijtje ging zetten om later nog uitvoeriger te vertellen, reden we naar huis door de Groenstraat, waar de moeder van een medelid woont. Ze heeft ons nog gehoord tijdens een spreekbeurt over bijgeloof voor de Landelijke Gilde en bleek ook zeer goed op de hoogte te zijn. Ter voorbereiding van een avondzitting sprongen we ook daar even binnen en dat leverde het volgende op.

Sagen verteld door een vrouw geboren te Assenede. Opgenomen 4 oktober 1986.

- * Hier een paar huizen verder, waren er beesten dood op een hof. En de paters zijn geweest en ze zegden dat de boer zijn hof moest afmaken, al was het maar met een twijndraad, dat ze (het kwaad) er dan niet op zouden gekund hebben. Ze hebben het dan afgemaakt met sparren (kodden). De beesten hadden daar het „vier” (vuur) gehad en de boer had die begraven op zijn hof en na enkele jaren kwam die virus weer boven.
- * In verband met dat woord „kodde”. Wij in Assenede zeggen daar „pirse” of „sperre” tegen. En de eerste keer toen ik hier kwam (in de Groenstraat) wilde een vrouw van de familie van mijn man kersen uit een boom slaan met zo'n stok. En die brak en die vrouw zei „mijn kodde breekt” en ik kon niet meer van het lachen.

Nu nog zijn er elementen aanwezig die als voedingsbodem voor bijgeloof kunnen dienen en die misschien wel één van de grondoorzaken voor het ontstaan ervan zouden kunnen zijn, bedoeld wordt „de samenloop van omstandigheden”.

- * Ge moogt nooit het stalleken op voorhand gereed maken voor een kalf, als een koe moet kalven. Een tijd terug moest er een koe kalven en de schoonvader van mijn zoon kwam helpen en hij maakte de stal voor het kalfje dat nog moest geboren worden schoon. Dat kalfje is dood ter wereld gekomen. Nu moest er gisteren weer een koe kalven en een gebuur kwam een handje toe steken en hij was ook bezig met een stalleke schoon te maken voor het verwachte kalfje. En ik zei hem dat hij onmiddellijk moest stoppen, dat ge nooit een stalleke op voorhand moogt gereed maken. Maar hij was er al mee bezig. En dat kalfke is geboren en het was wel zwak, maar het leefde toch. En vanmorgen stond het recht en het dronk. En toen ik tien minuten later ging kijken, lag het dood.

STEKENE

Verteld door Blendeman Albert van Stekene, die ook klompenmaker geweest is.

- * Gehoord van zijn vader (°1883 Stekene), blokmaker.
Dat was Kiete Brouwers en er sprong een weerwolf op zijn rug en hij ging ermee naar een staminee op 't Bosdorp op de weg naar de Polken en hij (Kiete) klopte hem daar goed af. Kiete was zeer sterk. Hij werd eens opgeleid door zes gendarmes en Kiete zei „'k Ga niet verder” en ze konden hem niet meer verder krijgen.
- * Een vrouw lag op sterven. Ze had twee dochters, waarvan één in de buurt woonde. De andere dochter was in huis bij haar moeder. De dochter uit de buurt verlaat haar huis om boodschappen te doen en komt daarbij voorbij het huis van haar moeder. Juist op dat ogenblik voelt de moeder dat ze gaat sterven en ze roept naar haar dochter in huis „Loopt buiten, want uw zuster loopt daar. Roep ze want 'k ga sterven!” En 't was zo. Nochtans kon die oude vrouw haar dochter die buiten liep noch horen noch zien en toch wist ze het.

TERDONK

Sagen door Theofiel Van de Vaert.

- * Waar Frans Van De Voorde vroeger gewoond heeft (op Terdonk) zat er altijd een zwarte kat op de hekstijl. Ik weet niet meer wie het was, maar die mens ging naar huis en die kat ging mee tot aan zijn huis. Dan is ze teruggekeerd naar haar hekstijl.
- * In Sint-Kruis-Winkel was er ook een toverheks. Mijn oudste broer is er eens van betoverd. Hij was nog maar twee maanden oud en hij stond vol met brand. Die heks was er bij geweest en had hem eens gestreeld en... hij was betoverd. Zij is er dan nog eens bij geweest en dan was hij genezen!
- * Mijn moeders broer (Versee) woonde in Ertvelde. Daar werd er ook een vrouw aanzien als toverheks, „Fiene Piere”. Ze kwam daar op 't hof en ze zei: „Dà ès 'ne vent, sé!” en ze klopt zo 'ne keer op zijn schouder. Maar hij gaf haar een peer op hare kop; „Dà ès en vraumens, sé!” zei hij, omdat hij niet zou betoverd geweest zijn: ge moest bóven slaan.
- * Mijn moeder heeft ook nog paasnagels gebruikt tegen de betovering.
- * Bij een grote boer hingen op een morgen zijn beesten allemaal met de staart aan een balk genageld. 't Was ook tovenarij: ze hadden daar een wit beestje zien lopen.

WACHTEBEKE

Sprookje opgetekend door medelid Herman Verswalm, begin 1986.

Als schoolkameraad van ondergetekende is ook de heer Verswalm dus geboren in 1935. Dit was het enige vertelsel dat Kamiel Verswalm (° 1893 te Wachtebeke) vertelde aan zijn kinderen. Dit gebeurde binst de winter, enkele keren per winter. Kamiel was volstrekt geen boekenlezer, hij heeft dit verhaal zelf ook van iemand gehoord. Het sprookje is een variante van het welbekende „De vier Bremer straatmuzikanten”, maar wijkt er toch voldoende van af om het hier op te nemen.

't Was in de tijd dat de dieren nog konden praten.

Een ezel, oud en versleten, werd door zijn baas afgedankt. Hij kreeg een voorraad haver mee, meteen cent en een half en ging op stap. Aan een volgende halte stond een oude haan. „Waar gaat ge naar toe?” vroeg die. „Zet op en rijd mee” zei de ezel, „ge vraagt uwen baas wat eten voor onderweg, een cent en een half en we zijn weg de wijde wereld in”. Een eindje verder ontmoette men een oude kat, die bijna geen muizen niet meer kon vangen. Die kwam ook op de ezel zijn rug na wat eten en een cent een half van de keukenmeid gekregen te hebben, omdat ze dikwijls de schotels had gewassen in de meid haar plaats. Het gezelschap stapte maar door, men ontmoette nog een zwaan. „Zet op en rijd mee,” zei de ezel, „maar ge moet eerst wat eten mee hebben en een cent een half”. Wat verder gekomen zat er een oude hond aan de straat; zijn baas kon hem niet meer gebruiken. „Wat hondeneten, een cent een half, zet op en rijd mee,” zei de ezel en weg waren ze door het bos. Het werd avond en in de verte pinkte een lichtje. Naderbij gekomen was het een windmolen die aan het malen was. Ze konden er niet overmachten en trokken verder. Ze kwamen aan een hut waarvan de deur open stond en niemand thuis was. Iedereen installeerde zich waar het hem beliefdde. De haan ging op de vorst van het huis slapen en een oogje in het zeil houden. De kat kroop in de uitgedoofde open haard. De ezel stelde zich achter de deur, de zwaan in een kuip water, de hond onder de tafel. Na middernacht kwamen de bewoners, die op rooftocht waren geweest, thuis. Ze (de dieren) zaten in een rovershol! De haan kraaide alarm. Ieder hield zich klaar. De eerste rover kwam binnen, kreeg een trap van de ezel zijn poten; hij vluchtte naar de haard om licht te maken, daar klauwde hem de kat. De hond knapte hem in zijn broek. Hij (de rover) wilde het bloed weg wassen in de kuip met water, maar daar zat de zwaan al gereed om aan te vallen. Daar binnen konden de rovers niet blijven. De haan riep nog van op het dak, dat ze gelukkig met hem niets te maken hadden. Zo kwamen onze vrienden aan een huis, waar ze rustig hun oude dag konden slijten. Ze leefden er nog lang en gelukkig.

SINT-AMBROSIUS

In 1985 was er in het Bijlokemuseum te Gent een tentoonstelling georganiseerd door de heemkundige kringen van Oost-Vlaanderen. Wachtebeke nam deel o.a. met stukken van de aloude Sint-Ambrosiusgilde. Sint-Ambrosius was de patroon van de imkers.

Heemkundige Marcel Pieters van de kring De Souvereinen van Lokeren, bezorgde ons in verband daarmee volgend gebed „Den Bie Vaderons”. Gezien de bloei die de Ambrosiusgilde kent in Wachtebeke met Paul Hesters voor het eerst sinds tientallen jaren als rasechte imker erbij, mogen we u dit gebed niet onthouden.

DEN BIE VADERONS

Groote koning der bieën,
Daalt neder aan deze tak om te vereeren
Met uw edel was, het altaar des Heeren,
En ook met honing zoet
Den zieke welgemoed
Te spijsen in overvloed.

Groote bieënkoning
Met uw biekens vol zoeten honing,
Welhaast hebt gij uw eigen woon,
En maakt gij met uw biekens uw korfken schoon.
Lieve biekens, als gij met uw honing in uw korfken zijt,
Wilt dan al werken met vlijt.
Dan zal ik u laten leven,
Als ge geen honing meer hebt zal ik hem u geven.

Sint-Ambrosius, der biemans patroon vermaard,
Ik bid u dat gij mijne biekens toch bewaart,
Van ziekten en plagen en ongeval,
Zolang ik bieman wezen zal.
En, als ik kom te sterven...
Laat mij dan door uw voorspraak dan toch den hemel beërven.

AMEN

Verteld door Ernest Van Kerckhove, mandenmaker, Molenhoek. 23/8/1987.

- * **HEKSEN.** Sosse Slock van de Molenhoek geloofde dat de moeder van MVL van de Hoogstraat een heks was. Die vrouw die kon dat. Als ze zei tegen een andere vrouw „Zet a doar op dienen stoel en a'k ik nie wille, zuld er nie miër af kommen” dan kon die daar niet afkomen. En ik zei (Ernest): „In gij geluëf dadde?” waarop Sosse „Joajoa'k, da è'k ik mee mijn eigen uëgen gezien!” Dat is nu meer dan 50 jaar geleden.

ZELZATE

Sage verteld door medelid Yvonne Van Waesberghe, geboren 1915 te Zelzate. Opgetekend in juni 1985.

Yvonne heeft deze sage honderd keer gehoord. Ze werd haar verteld door haar grootvader Petrus Bauwens (broer van de Pico), geboren in 1866 te Zelzate. De sage werd haar verteld vanaf 1923 ongeveer.

- * In Zelzate staat er een groot kruis aan de achterkant van de kerk (aan buitenkant van de kerk in de Kerkstraat). Op een keer wedden enkele mannen voor een bak bier om dat kruis er af te doen. Eén van hen, die zat was, heeft dat kruis er 's nachts af gepakt. En hij stond 's morgens op en hij (zijn haar) was zo wit als een duif.

Edward Verbruggen

- * **OSSCHAERT.**
Dat was in Zelzate. Een of andere vent, een deugniet, komt daar af en springt op de rug van iemand om hem te dragen. Maar hij had een verkeerde vast: hij liet hem goed op hem springen en als hij halfweg een brugske kwam, zwerde hij hem over de leuning in 't water. 't Was gedaan met Osschaert.

SCHARMINKELLEN

In de heemkunde zijn er twee richtingen te onderscheiden, te weten een richting die helemaal samenvalt met de activiteiten van een Geschiedkundige Kring, en een andere richting die de weg van de volkskunde op gaat. Beide zijn zeer interessant, maar voor Wachtebeke is het zo dat onze belangstelling en dus ook onze activiteit hoofdzakelijk naar de volkskunde gaat. Vandaar de bijna jaarlijkse afleveringen van volksverhalen. Zoals beschreven in ons jaarboek 1984 „Kramiek is rozijnenbrood” als verslag van ons verschijnen einde 1983 in het radio-programma „Kramiek” van Mark Van Poucke, kwam er reactie van heel wat Vlamingen op deze uitzending. Daar kwam vrij vlug een einde aan, maar een late uitloper kregen we uit Brugge op 10 januari 1986. Marc Jacobs, licentiaat geschiedenis 1985 aan de Rijksuniversiteit te Gent, had daar ons jaarboek geraadpleegd in verband met zijn eindejaarswerk „Charivari. Een aanzet tot interdisciplinaire studie van volksgerichten in Vlaanderen (einde 17e - begin 20e eeuw)”. In onze rubriek „Toe peetshen in meetshen vertel nog ne kiër wa” had hij onder het verslag van Kramiek een korte melding gevonden van „scharminkelen”. Dit was ons medegedeeld door de heer Rik Beyskens, afkomstig uit het Oudenaardse. Dhr Jacobs vroeg verdere inlichtingen. Net toen ik schreef hem over de ganse lijn te moeten teleurstellen rinkelde de telefoon. Mevrouw Agnes Verhaegen, Moleneinde 32 te Schoonaarde, had in het dagblad Het Volk gelezen over ons jaarboek 1985 en de daarin verschenen volksverhalen en ze wilde het zich aanschaffen. Het woord „scharminkelen” was haar onbekend, maar het begrip „ketelmuziek” dat er achter stak des te meer. Later kwamen daar nog enkele verhalen bij. Hier volgt alles wat we daarover konden verzamelen.

INDIEN ER ONDER U LEZERS MENSEN ZIJN DIE HIER IETS OVER WETEN, VERWITTIG DAN A.U.B. SCHRIFTELIJK OF TELEFONISCH OP ONDERSTAAND ADRES:

**Guy Hoebeke
Walderdonk 62
9070 Wachtebeke
Telefoon (091) 45 05 38**

U bent de laatste generatie die hier nog iets over weet. Met u verdwijnt de kennis ervan voor altijd. Laat ze niet verloren gaan!

Agnes Verhaegen, geboren 1926 te Schoonaarde

- * Het zal rond 1933 geweest zijn dat er in onze buurt een jong gehuwd koppel kwam inwonen bij de ouders van de man. Bij ons stonden deze mensen als zeer pinnig (gierig) bekend, en de vrouw die van goede komaf was en dus gewoon om goed te eten, vond dat karig gedoe maar niks, zodat dit in de buurt rap uitlekte en wij allen medelijden hadden met haar, maar ja wat konden we er eigenlijk aan doen? Tot er op den duur toch ruzie kwam en de oudjes besloten hadden de jonge trouwers op straat te zetten, dan werden de koppen in de buurt bij elkaar gestoken en er werd besloten om ze eens te gaan uitjouwen. Er werd zelfs een lied op gemaakt, maar dat kon ik niet ten volle achterhalen. Ze zongen

„Marie Lou - Marie Lou
hadden ze dat eerder geweten
ze had haar eigen kind op straat niet gesmeten
Marie Lou - Marie Lou

Waar zijn die sukkelaars nu helaas naar toe?

Alle oude potten en pannen werden bijeengebracht en op een avond kwam iedereen samen voor het huis van de boosdoeners juist als het begon te deemsteren.

Het werd een hels concert, jong en oud, groot en klein, iedereen had iets mee om op te trommelen. Wij moeten toen toch wat laat geweest zijn (met eten) want toen het lawaai begon, nam mijn moeder juist de pap van 't vuur, en ik die natuurlijk naar mijn pannen greep om mee te joelen, kreeg de dampende pap in mijn nek. Gedaan met lachen, het werd toen huilen. Maar deze historie is mij altijd bij gebleven.

* Het tweede verhaal is zo lang niet.

Het ging erom, als iemand verkering had en het uit raakte, dat de onfortuinlijke afgewezen een kar kaf voor zijn huis kreeg, als zijn vroegere verloofde op de preekstoel het eerste gebod kreeg.

Dit is toen gebeurd toen mijn zuster trouwde, kreeg dus iemand uit de buurt een hele kar kaf, maar die werd niet in dank aangenomen, want de betrokkene ging naar de veldwachter en alle daders hebben toen de hele kar terug moeten opladen. Toen werd er natuurlijk nog harder gelachen.

(In haar eerste, telefonische versie vertelde Mw Verhaegen dat het kaf gestrooid werd van de voordeur van het huis van de jongen tot de voordeur van het huis van het meisje.)

Elisabeth Verleyzen, geboren 1916 te Moerbeke-Waas

* Toen Mevrouw Verleyzen 9-10 jaar was, woonde er in haar straat een nicht van haar die einde van de dertig was. Die nicht verkeerde al jaren met een boerenzoon. Die man bleef komen, maar sprak nooit van trouwen. Op een zekere dag kwam hij niet meer, het was af. Dan hebben mensen (geburen, vrienden van de man...?) een pop van wel 60-70 cm groot (stro in klederen?) in een canadaboom van die nicht haar hof gehangen. Ze is waarschijnlijk verdwenen door weer en wind, maar ze is er niet uitgehaald. Die nicht is nooit getrouwd.

* Toen Mevrouw Verleyzens moeder hertrouwde rond 1923 kwamen alle ongehuwde meisjes en vrouwen van haar straat, haar een, gemeenschappelijk gekocht, geschenk aanbieden.

Aansluitend hierop vernamen we van de heer Jacobs voornoemd, dat hij beschikte over gegevens van een uitgebreid proces over scharminkelen in 1738 in Moerbeke Waas. Hierin wordt ook verwezen naar gelijkaardige gevallen in de jaren 1600. Ook in de jaren 1800 zijn er processen in verband met scharminkelen. We hebben dus blijkbaar te doen met een oud volksgebruik, dat een overblijfsel zou kunnen zijn van een soort volksgerecht. Het woord „scharminkel”, een scheldwoord dat slaat op vrouwen die hun uiterlijk niet volledig mee hebben, is afgeleid van dit volksgebruik.

Viktor Bracke, Wachtebeke 1926 en echtgenote Alice Van Peteghem, Wachtebeke 1925.

Deze twee medeleden wisten op 8 februari 1986 het volgende te melden in verband met bovenvernoemde gebruiken in Wachtebeke.

Het woord „scharminkelen” was hen onbekend.

Op de Langelede hebben ze een pop in een boom op het hof of aan het hekken gehangen. Soms werd er kaf voor het hekken of op het hof gestrooid. Soms deed men het alle twee: pop hangen en kaf strooien. Dat gebeurde bij „dedie (meisje)” of „den dienen (jongen)” die blijven zitten was. Dat werd gedaan ofwel 's avonds laat of 's morgens vroeg, in alle geval als het donker was. Binst de winter als de slachtoffers 's morgens opstonden, was het nog donker en dan haastten ze zich het kaf op te kuisen. Binst de zomer was het 's morgens al vroeg licht en dan hadden de mensen het al gezien. Het kaf was van haver. De pop werd normaal zo hoog in de boom opgehangen dat het zeer moeilijk was die er uit te halen. Als het een meisje was dat bleef zitten dan was het een mannenpop, gemaakt uit oude kleren opgevuld met hooi of stro en met een masker op, en was 't een jongen dan hing men een meisjespop. Dit gebeurde ofwel als het eerste gebod van het huwelijk in de kerk afgeroepen werd, ofwel de avond voor de trouw.

Dit is in Wachtebeke gebeurd tot na de oorlog 1940-'45. Mevrouw herinnerde zich een geval in de Groenstraat, gebeurd tussen 1945 en 1950. De man bleef zitten en hij kreeg een vrouwenpop.

Anna De Zutter, scharminkelen in Ertvelde

Anna De Zutter, reeds zeer bekend door haar lange reeks sagen en haar volksliedjes, blijft een bron van het zuiverste water wat het volk en zijn gebruiken betreft.

Hierna volgt wat ze wist over „scharminkelen”.

Gij weet wat scharminkelen is?

Aja'k, als er een vrouw wegging en ze ging bij een andere vent, dan gingen ze scharminkelen met potten of kastrollen of met vuilblikken of mee schijven op mekaar slaan om hen (weggelopen vrouw en haar nieuwe man) te scharminkelen. De burens van die vrouw, die wegging naar een andere man, deden dat. Bij voorbeeld een vrouw wonende te Stoepe zou haar man verlaten, voor een man die woonde in de Lindenlaan, dan gingen die burens uit Stoepe scharminkelen naar de Lindenlaan.

Weet ge wat er ook gebeurde? Als er nu enen kennis gehad had met een meiske en 't was af (de vrijage sprong af) en hij trouwde dan met een andere, dan gingen ze aan zijn hekken kaf smijten, als hij uitgeroepen werd met zijn eerste gebod in de kerk (ze moesten drie weken na elkaar uitgeroepen worden). Dus de burens van zijn eerste lief gingen kaf smijten aan het hekken van de jongen die haar laten zitten had.

Als de mensen hun graan gemolend hadden, hadden ze kaf. Dan gingen ze 's morgens vroeg dat kaf gaan gieten en als de mensen 's morgens door gingen naar de mis, zagen de mensen dat liggen. En dat werd dan verteld „ja, hij heeft kaf gehad zille!” Ze deden dat om hem te duvelen, omdat hij met een ander trouwde.

Dus dat was toch omdat de mensen vonden dat ge zoudt moeten trouwen met uw eerste gedacht?

Ja. Maar vroeger was alles te voet. En als ze bij voorbeeld van Ertvelde naar Assenede gingen en een jongen van Ertvelde papte aan met een meisje van Assenede en die zou met hem mee gegaan zijn, dan vochten de Assenedse jongens tegen die van Ertvelde, want die moesten hun meisjes met rust laten. Alle zondagen werd er gevochten vroeger tussen Assenede Kluisen Wippelgem Sleidinge Oosteeklo.

Hoelang hebben ze dat scharminkelen gedaan?

Dat weet ik niet, ik heb dat nooit weten gebeuren. 't Was meer in de tijd van mijn moeder en mijn vader. Kaf strooien hebben ze gedaan tot in de jaren dertig. De mensen die dat hadden, ondervonden dat als een schande en ze waren daar kwaad om. Scharminkelen moet dus geweest zijn tot einde van de jaren 1800.

Als de vrouw terug keerde naar haar man, gebeurde er waarschijnlijk niets.

Als een vrijage afsprong, hebt ge nooit gehoord dat ze een pop in de boom hingen?

Ja, dat heb ik nog horen zeggen. Die haalden ze (de getroffene) dan uit de boom 's avonds als niemand het meer zag. Dat is van voor mijn tijd.

Tot slot nog dit van de goede oude tijd:

Als er meisjes bij een boer dienden, van hem in verwachting geraakten, moesten ze trouwen met een knecht. En dan van arme boerkes, die pachtten bij een rijke heer. Hun schone dochters moesten er bij gaan dienen (bij de rijke heer) en kwamen zwanger terug. Het boerke dierf niets zeggen of de eigenaar zegde hem de pacht op.

Als er vroeger een vrouw een kind gebaard had en zich op straat dierf vertonen vooraleer ze haar kerkgang gedaan had (met haar borelingske in de kerk haar rondgang doen), dan spraken de mensen er schande van, alsof de nieuwbakken moeder een publieke vrouw was.

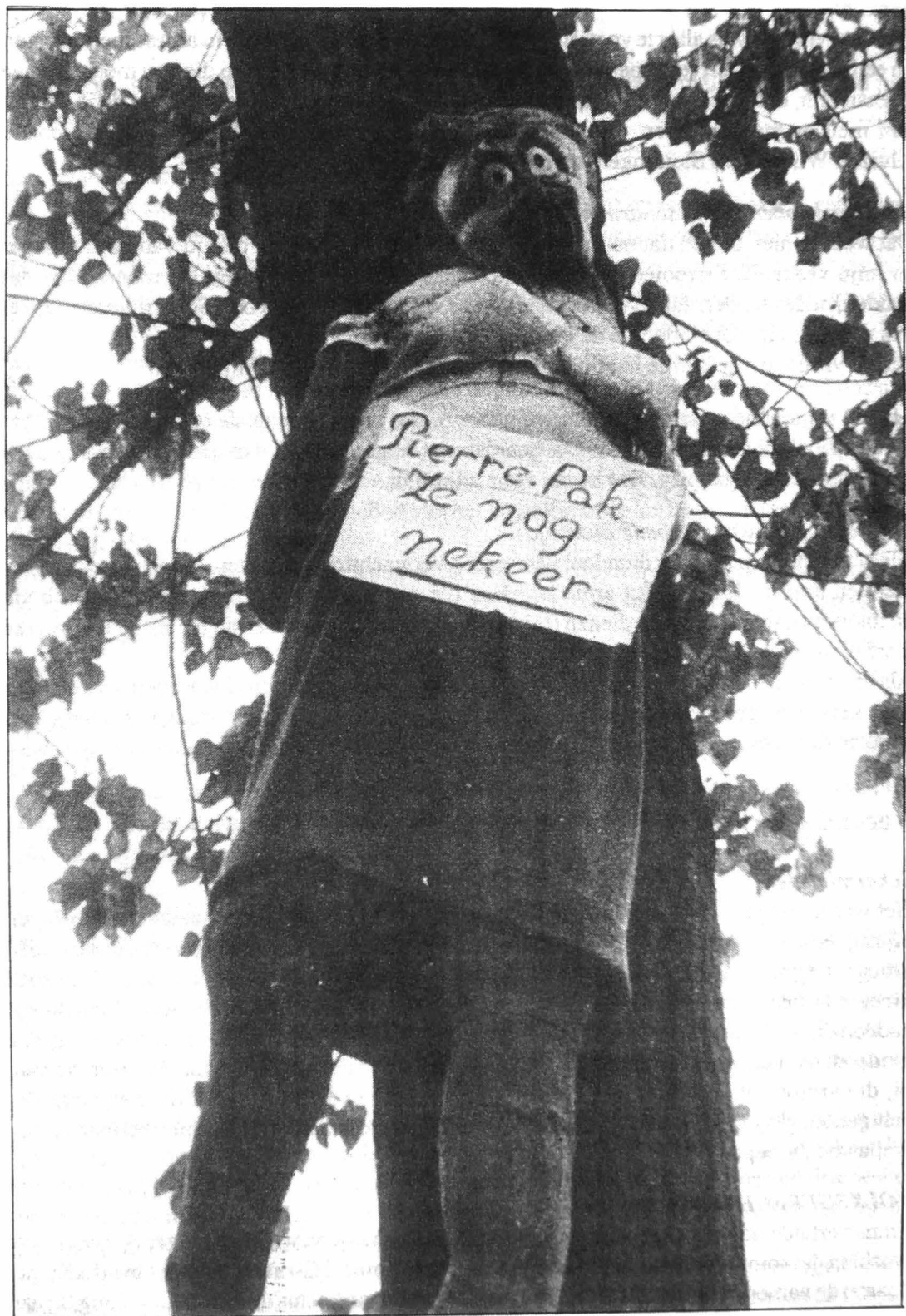
Verteld door Frans De Vos op 22 oogst 1987.

Scharminkelen

Het was in het jaar 1946 of 47, in de Drongenstraat in Lokeren. Frans reed daar voorbij en hij zag lemen (pellekes die ontstaan bij het breken van vlasstengels) liggen in een haag. Hij vroeg uitleg aan een mens die ter plekke was. Die vertelde dat dat een vrouw was die bezoek kreeg van een andere man, telkens als haar echtgenoot naar zijn werk was. Haar burens hadden dat in 't snuitje (in de gaten), strooiden de weere (haag) vol met lemen en lieten hun kinderen over en weer lopen met pannen en potten. Dit gebeurde binst dat die vreemde man bij die vrouw zat. Hij dierf niet buiten komen, maar op de duur moest hij wel, want die echtgenoot ging thuiskomen. Die man stond daar dan beschaamd. Misschien hebben ze nog wel awoe geroepen.

VOLKSGERECHTIGHEID

Frans vertelde nog dat er een café was, waar de baas het moe was nog langer op het geld te wachten dat sommige „plakkers” hem nog schuldig waren. Hij maakte een grote affiche met daarop de namen der plakkers en het bedrag dat ze hem nog schuldig waren. Dat hing hij aan het glas van zijn deur. Ik ben dan zelf gaan kijken op 22 oogst 1987 en het plakkaat hing er nog. Naar verluidt was er zelfs ene die 15.000 frank schuld had.

Kommentaar bij de foto „Pierre pak ze nog ne keer”

Deze foto werd me bezorgd door de heer Frans De Vos, voorzitter van de heemkundige kring „De Souvereinen” van Lokeren, op 22 oogst 1987.

De foto werd genomen door notaris J. Van Winckel van Lokeren in april 1968 op de baan Lokeren-Eksaarde. Notaris Van Winckel was een eigenaardig mens, getuige hiervan volgende anekdoten:

- * Hij was op weg naar het station waar hij de trein moest nemen. Onderweg wil hij een sigaar aansteken, maar zijn stekje waait uit. Hij keert zich om met zijn rug naar de wind, steekt zijn sigaar aan en loopt dan gewoon door naar huis.
- * Op het toilet las hij een boek. Als hij gedaan had, nam hij de bril van het toilet onder zijn arm en liet het boek liggen.

Kommentaar van de heer Pieters, bestuurslid van dezelfde H.K.:

De pop werd gehangen als volgt. Jongen A verkeerde met meisje B. De verkering sprong af. Als jongen A dan eerst trouwde met meisje C, dan hingen zijn vrienden een pop die een jongen voorstelde in of aan een boom die op of aan het huis van meisje B stond. Trouwde daarentegen meisje B het eerst met jongen D, dan hingen haar vrienden een meisjespop op dezelfde wijze aan het huis van jongen A.

Het is dit laatste geval dat op de foto tot uiting komt.

René Borgt - Weststraat 27 - Moerbeke Kruisstraat.

Verhalen opgetekend op zondag 23 oogst 1987 aan Davidse Meulen toen ik van dienst was bij de handdrukpers van Hedwig Buyle ter gelegenheid van het „Ambachtelijk Weekeinde in het Waasland”, waar Wachtebeke (Meetjesland) zich bij aangesloten heeft.

Ketelmuziek.

De laatste keer dat hij dat gehoord heeft is wel 60 jaar geleden. Dat gebeurde als er iets abnormaals was, bij voorbeeld bij een andere vrouw of andermans lief gaan zitten.

Lemen en kaf strooien.

Kaf van haver of lemen (schilfertjes die van de vlasstengels kwamen nadat ze gebroken waren). De slachtoffers waren dan beschaamd en ze zouden een ganse nacht gevraagd hebben om dat kaf weg te krijgen. Het kaf werd over een zekere lengte gestrooid zodat het een soort dreef vormde.

Pop.

Bij degene van een verbroken vrijage die laatst over bleef. Bij de jongens werd een meisjesbij de meisjes een jongenspop gehangen. De pop werd gemaakt van stro waarmee ze kleren opvulden. Er waren ook slachtoffers die er zich niets van aantrokken en de pop een gans jaar lieten hangen tot ze door weer en wind vergaan was. Ze werd gemaakt door de vrienden van die die eerst trouwde, om te tonen dat het aan hem of haar niet lag dat het af geraakt was, want dat hij of zij al een andere gevonden hadden.

Kinderen.

In de Weststraat waren er in 1907 zeven huizen met samen honderd kinderen. Nu is er niets meer. Het zijn allemaal buitenverblijven.

INHOUDSLIJST

DE EERSTE WERELDOORLOG

HOOFDSTUK I - ONZE GEINTERNEERDEN EN

VLUCHTELINGEN IN HOLLAND (G. Hoebeke) 7

1. Een menselijke noot: Judoka Van der Stee en Edward Dieleman 7
2. Verslag van het Provinciaal Comité tot Hulpverlening aan
Vluchtelingen in Zeeland van Paul Hesters 11

HOOFDSTUK II - AAN HET FRONT (M. Buyle)..... 25

1. Frans Van de Voorde 25
2. Herinneringen aan Ernest Van der Velpen - de laatste Loteling
door Stella Van der Velpen 30

HOOFDSTUK III - SPIOENEN (M. Buyle)..... 41

Leonie Pieters door Margriet Wijnants 41

HOOFDSTUK IV - DE BURGERBEVOLKING (M. Buyle) 55

1. Theofiel Van de Vaert over Terdonk 55
2. De Gebroeders Van den Hende over Wachtebeke 59
3. Maria Delacourt over Overslag 64
4. Edward Van Bambost over Overslag 67
5. De Gebroeders Noë over Sint-Elooiopolder 70
6. Frans Van Langevelde over Moerbeke 72
7. Maria Gijssel over Wachtebeke 73
8. Alfons De Mey over Wachtebeke 75

BEESTEN SMOKKELEN (M. Buyle)

SMOKKELEN door Maurice Buyle 78

Avonturen in Smokkelaarsland uit „De stad Antwerpen” van Paul Hesters 96

OUDE BEROEPEN (M. Buyle)

DUIKER AUGUST COOLS	107
HOUTEN POMPEN	116
- Alfred Van Assel, Langelede	116
- Edgard Saey, Zeveneken	117
- Edward Van Bambost, Overslag	118
- Fernand Poppe, Eksaarde	119
- Foto's Maurice Buyle	122

EZUE EEN SCHARMINKEL... EN ANDERE DINGEN

(G. Hoebeke)

INLEIDING	131
SAGEN	
Sagen in Oostvlaanderen door G. Hoebeke	132
ANTWERPSE KEMPEN	152
BERLARE	152
BIERBEEK	153
BREDENE	154
EKSAARDE	156
ERTVELDE	160
KALKEN	161
KLUIZEN	162
KOKSIJDE	164
LEDE	166
MENDONK	166
MOERBEKE-WAAS	168
MOERZEKE-KASTEL	170
OOSTAKKER	171
OOSTKERKE	171
SCHELDEWINDEKE	171
SINT-KRUIS-WINKEL	172
STEKENE	174
TERDONK	174
WACHTEBEKE	175
ZELZATE	177
SCHARMINKELLEN	178
Agnes Verhaegen - Schoonaarde	178
Elisabeth Verleyzen - Moerbeke	179
Victor Bracke en Alice Van Petegem - Wachtebeke	180
Anna De Zutter - Scharminkelen in Ertvelde	180
Frans De Vos, „Pierre pak ze nog ne keer,, - Lokeren	181
Marcel Pieters - Lokeren	183
René Borgt - Moerbeke	183